

FAUNABEHEERPLAN ZEELAND 2005 - 2009

Deel 1A vogels en kleine zoogdieren

**FAUNABEHEERPLAN ZEELAND
2005 - 2009**

als bedoeld in art. 30 Flora- en faunawet

Deel 1A vogels en kleine zoogdieren

*Opgesteld onder verantwoordelijkheid van de
FAUNABEHEERENHEID ZEELAND
15 december 2004*

*Ontheffingen in het kader van art. 68 Flora- en faunawet,
goedgekeurd door Gedeputeerde Staten van Zeeland
d.d 15 februari 2005.*

auteur: J. Oosterbaan

**ADVIESCENTRUM VOOR NATUURONTWIKKELING, LANDSCHAPSPLANNING
EN GROENONTWERP**

Burg.Brandstraat 2 / Postbus 25 - 2840 AA Moordrecht / tel. 0182-377243 / (fax -372399)

1	Context en doel van dit Faunabeheerplan	
1.1	De beheerorganisatie	1
1.2	Opdracht en begeleiding Faunabeheerplan	2
1.3	Doel, status en functie van dit Faunabeheerplan	3
1.4	Wettelijke eisen voor het Faunabeheerplan	4
1.5	Provinciaal faunabeleid	5
1.6	In dit plan opgenomen diersoorten	6
1.7	Gehanteerde informatiebronnen	7
1.8	Lacunes in informatie	8
1.9	Opbouw rapportage	10
2	Principe beheerbeleid	11
3.	Wilde eend	
3.1	Kenmerken, voorkomen	17
3.2	Schade en gevoerd beheer	18
3.3	Gewenste stand en maatregelen	21
3.4	Ontheffing, gebruik en voorwaarden	21
4	Haas	
4.1	Kenmerken, voorkomen	25
4.2	Schade en gevoerd beheer	25
4.3	Gewenste stand en maatregelen	28
4.4	Ontheffing, gebruik en voorwaarden	29
5	Konijn	
5.1	Kenmerken, voorkomen	33
5.2	Schade en gevoerd beheer	33
5.3	Gewenste stand en maatregelen	35
5.4	Ontheffing, gebruik en voorwaarden	35
6	Fazant	
6.1	Kenmerken, voorkomen	37
6.2	Schade en gevoerd beheer	38
6.3	Gewenste stand en maatregelen	40
6.4	Ontheffing, gebruik en voorwaarden	41
7	GRAUWE GANS	
7.1	Kenmerken, voorkomen	43
7.2	Schade door overzomerende grauwe gans	52
7.3	Gevoerd beheer overzomerende grauwe gans	56
7.4	Probleemstelling en beheervisie	60
7.5	Conclusies gewenste stand overzomerende grauwe gans	64
7.6	Uitvoering beheermaatregelen grauwe gans	69
7.7	ontheffingen, gebruik en voorwaarden	74
8	Kolgans	
8.1	Kenmerken, voorkomen	81
8.2	Schade en gevoerd beheer	82
8.3	Gewenste stand en maatregelen	84
8.4	Ontheffing, gebruik en voorwaarden	84

9	Canadese gans	
9.1	Kenmerken, voorkomen	87
9.2	Schade en gevoerd beheer	89
9.3	Gewenste stand en maatregelen	90
9.4	Ontheffing, gebruik en voorwaarden	91
10	Spreeuw	
10.1	Kenmerken, voorkomen	95
10.2	Schade en gevoerd beheer	96
10.3	Gewenste stand en maatregelen	100
10.4	Ontheffing, gebruik en voorwaarden	101
11	Holenduif	
11.1	Kenmerken, voorkomen	103
11.2	Schade en gevoerd beheer	103
11.3	Gewenste stand en maatregelen	105
11.4	Ontheffing, gebruik en voorwaarden	105
12	Waterhoen	
12.1	Kenmerken, voorkomen	107
12.2	Schade en gevoerd beheer	107
12.3	Gewenste stand en maatregelen	108
12.4	Ontheffing, gebruik en voorwaarden	108
13	Overige schadeveroorzakende soorten	
13.1	Houtduif	111
13.2	Overwinterende Brandgans, Kleine Rietgans, Rietgans en Rotgans	112
13.3	Smient	112
13.4	Knobbelzwaan	115
13.5	Meerkoet	116
13.6	Zwarte kraai, kauw	119
13.7	Ekster	120
13.8	Huismus en Ringmus	122
13.9	Mol	123
13.10	Bosmuis en veldmuis	123
13.11	Vos	124
13.12	Gedomesticeerde, verwilderde en andere dieren	126
14	Monitoring	
14.1	Huidige monitoring	127
14.2	Eisen aan monitoring	127
14.3	Voorstel monitoring	128
14.4	Coördinatie en uitvoering	128

Geraadpleegde literatuur	133
---------------------------------	------------

Begrippen, definties en afkortingen	137
--	------------

Bijlagen:

Bijlage 1	Plankaart werkgebied	141
Bijlage 2	Toetspunten artikel 10 Besluit Faunabeheer	143
Bijlage 3	Standaardformulier verklaring en rapportage ontheffing	145
Bijlage 4	Kaartoverzicht ganzentellingen RIKZ en Noordelijke Delta	149
Bijlage 5	Kaartoverzicht grotere aaneengesloten natuurgebieden	151
Bijlage 6	Aanwijzing conform provinciale verordening nummer 2 van 2003	153
Bijlage 7	Vrijstelling conform provinciale verordening nummer 6 van 2003.	161

<i>DEEL 1B HOEFDIEREN: DAMHERT EN REE</i>	<i>separaat</i>
--	------------------------

1 CONTEXT EN DOEL VAN DIT FAUNABEHEERPLAN

1.1 De beheerorganisatie

Werkgebied

Dit Faunabeheerplan (FBP) vormt een uitvloeisel van de Flora- en faunawet (Ffwet art. 30). Dit plan betreft het werkgebied van de Faunabeheereenheid Zeeland dat bestaat uit de gehele provincie Zeeland: de provinciegrenzen zijn daarbij bepalend (zie Bijlage 1). Dit sluit niet uit dat een zekere aandacht voor fauna-aspecten net *buiten* de provinciegrenzen ook betekenis kan hebben voor beheer *erbinnen*: echter de provinciegrenzen zijn bepalend voor de in dit plan toegestane maatregelen.

Het faunabeheer zoals in dit plan vormgegeven spitst zich toe op het werkterrein *buiten de bebouwde kom*.

De Faunabeheereenheid

De Faunabeheereenheid (FBE) is samengesteld uit de grootste terreinbeherende en vertegenwoordigende organisaties op het gebied van natuurbeheer, landbouw, het particuliere eigendom en de jacht. De organisatie omvat 4 vertegenwoordigende leden met ieder één zetel:

- * Staatsbosbeheer regio Zeeland (SBB)
- * Federatie Particulier Grondbezit (FPG)
- * Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging (KNJV)
- * Zuidelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (ZLTO)

Daarnaast kent de organisatie een onafhankelijk voorzitter dhr. J. Ramondt, een in deeltijd aangestelde uitvoerend secretaris mevr. M. Budde en twee adviserende leden:

- * Stichting Het Zeeuws Landschap (HZL)
- * Vereniging Natuurmonumenten (NM)

Overige functies in het bestuur worden vervuld door vertegenwoordigende leden.

Het vestigingsadres en andere antecedenten van de FBE zijn:

Faunabeheereenheid Zeeland
Cereshof 4
Postbus 46
4460 BA Goes
tel. 0113 - 24.77.21
fax 0113 - 24.77.77
e-mail fbezeeland@hotmail.com

De Faunabeheereenheid zal op basis van dit Faunabeheerplan, het faunabeheer zoals in de wetgeving aangegeven, ten uitvoer brengen middels:

- * vaststellen noodzaak en aanvraag van ontheffingen;
- * naar bevinding ontheffing doorschrijven naar uitvoerende grondgebruikers, jachtaktehouders/ WBE's
- * registratie van resultaten uit beheer en monitoring.

Wildbeheereenheden

Deze spelen een belangrijke rol bij de uitvoering van het faunabeheer. Provincie-dekkend betreft dit totaal 18 WBE's waarvan een aantal slechts gedeeltelijk deel uit maken van de FBE Zeeland (zie Bijlage 1):

	<i>indicatie topografisch werkgebied binnen de provinciegrenzen*</i>	<i>factor**</i>
Noord Zeeland:		
- WBE Schouwen-Duiveland	totaal werkgebied ca. 12.000 ha	2,1
- WBE De Gouwe	totaal werkgebied ca. 11.800 ha	2,1
- WBE Tholen en St. Philipsland	totaal werkgebied ca. 12.000 ha	2,1
Midden Zeeland		
- WBE Walcheren	totaal werkgebied ca. 22.300 ha	3,9
- WBE Noord-Beveland	totaal werkgebied ca. 9.000 ha	1,6
- WBE Wolphaartsdijk e.o.	totaal werkgebied ca. 6.300 ha	1,1
- WBE Poel Heinkenszand	totaal werkgebied ca. 8.900 ha	1,6
- WBE ZW Zuid-Beveland	totaal werkgebied ca. 7.800 ha	1,4
- WBE Kapelle e.o.	totaal werkgebied ca. 5.700 ha	0,0
- WBE Reimerswaal	totaal werkgebied ca. 8.000 ha	1,4
- WBE Brabantse Wal (deelgebied Zeeland)	totaal werkgebied ca. 1.200 ha	0,2
Zeeuws-Vlaanderen		
- WBE Wielingen	totaal werkgebied ca. 8.600 ha	1,5
- WBE Rodanborg	totaal werkgebied ca. 12.100 ha	2,1
- WBE De Honte	totaal werkgebied ca. 9.700 ha	1,7
- WBE Midd. Zeeuws Vlaanderen (+ Braakman)	totaal werkgebied ca. 9.200 ha	1,6
- WBE Axel	totaal werkgebied ca. 9.900 ha	1,7
- WBE Hontenisse	totaal werkgebied ca. 14.300 ha	2,5
- WBE Koewacht	totaal werkgebied ca. 8.300 ha	1,5

* inclusief niet-bejaagbare en niet-aangesloten deel en afgerond op 100 ha

** vermenigvuldigingsfactor t.o.v. de kleinste Zeeuwse WBE = Kapelle e.o. (afgerond op 0,1)

Waar in dit plan gesproken wordt over regio's omvatten deze bovengenoemde WBE's. De WBE's vormen daarnaast een belangrijke geconsulteerde informatiebron en vormen ook de 'gebieds- en organisatie-eenheid' waarop het beheerplan is afgestemd.

1.2 Opdracht en begeleiding Faunabeheerplan

Opdracht tot dit plan werd door de FBE Zeeland gegeven aan adviescentrum GroenTeam, onder leiding van J. Oosterbaan. GroenTeam is een 'adviescentrum voor natuurontwikkeling, landschapsplanning en groenontwerp' met ervaring in onder meer plannen voor natuurbeheer en faunabeheer. In de loop van het traject heeft de secretaris van de FBE Zeeland meegeschreven aan het plan.

In de opdracht voor het plan was op de voorhand uit praktische redenen een beperking in te behandelen schadeveroorzakende diersoorten ingebouwd (zie planambitie Hoofdstuk 1.3). Start van de opdracht was eind oktober 2002.

Bij het opstellen van het plan werd GroenTeam begeleid door bestuur en adviseurs van de FBE.

1.3 Doel, status en functie van dit Faunabeheerplan

Doel

Dit Faunabeheerplan geeft aan welk beheer *in uitzondering op de wettelijke bescherming* met betrekking tot in het wild levende dieren, voor de provincie Zeeland van kracht zal zijn. Het plan staat ten doel inzicht te bieden in de risico's op schade in de provincie en op grond daarvan aan te geven hoe die schade op voorhand kan worden voorkomen, dan wel kan worden bestreden.

Dit plan geeft een onderbouwing van en aanbevelingen voor het beheer van schadeveroorzakende beschermde diersoorten in het kader van het wetsartikel 68 van de Ffwet. Hierin worden ook artikel 67 (aanwijzing/ontheffing) betrokken.

Ten behoeve van de door G.S. goed te keuren beheerrichtlijnen biedt dit plan tevens de volgens de Ffwet vereiste onderbouwing op grond waarvan daadwerkelijk tot nader gedefinieerde (aanwijzing en) ontheffingen kan worden besloten. Die onderbouwing dient als basis voor de afweging in hoeverre het thans daarvoor geldende beleid in dit Faunabeheerplan moet worden bijgesteld.

Status

Vrijstellingen, aanwijzingen en het verlenen van ontheffingen vallen onder directe bevoegdheid van GS. Dit plan heeft een status als onderbouwde '**aanvraag**', op grond waarvan GS (al of niet) goedkeuring verleent aan de aanvraag. Ook de constructies van de ontheffingen resulteren onder de verantwoordelijkheid van GS, al hoewel deze nauw samenhangen met de (haalbaarheid van de) uitvoering in de praktijk.

Naast de onderbouwing zijn ook de gewenste ontheffingen in dit plan gedetailleerd met uitvoeringsvoorwaarden omschreven.

Functie

De functie van dit plan kent verschillende aspecten:

- 1) Dit plan vormt vooral een uitvoeringsdocument voor te nemen maatregelen in het kader van faunabeheer om schade te voorkomen (preventieve maatregelen) dan wel te bestrijden.
- 2) Dit plan heeft, na vaststelling door GS, de status van 'beleidsbesluit in de zin van de Algemene Wet Bestuursrecht (AWB)'.
- 3) In dit plan worden bovendien de motieven aangegeven die aan de uitvoeringsregels ten grondslag liggen.

- 4) Het plan is vanaf goedkeuring door GS maximaal 5 jaar geldig. Twee jaar na vaststelling wordt het plan geëvalueerd (januari 2007) en eventueel bijgesteld voor de rest van de genoemde vijf jaar.
- 5) Omdat het onderdeel 'hoefdieren' op latere datum gereed is zal dit apart als een 'appendix van het Faunabeheerplan' worden goedgekeurd. Mochten ook andere onderdelen moeten worden toegevoegd dan zullen deze eveneens als appendices van het Faunabeheerplan, apart worden goedgekeurd. *Deze appendices zijn geldig voor de duur van het gehele Faunabeheerplan.*

Dit stelt aan het plan een aantal voorwaarden:

1. Vanwege het uitvoerende karakter dient het plan vooral praktisch van opzet te zijn.
2. Voorts dient het toegankelijk te zijn voor zowel bestuurders en burgers als voor terrein- en/of faunabeheerders. Daartoe dienen de motieven voor de uitvoeringsregels helder te worden aangegeven.
3. Ter bevordering van de leesbaarheid wordt de rapportage zoveel mogelijk in meer algemene taal uitgedrukt en wordt voor de meer formele aspecten verwezen naar voor wetgeving, beleid en wetenschap bedoelde documenten.
4. Om de toegankelijkheid en toepasbaarheid te optimaliseren dient het plan zich voorts te *beperken* tot die onderwerpen en aspecten waarop dit plan daadwerkelijk van toepassing is. Randvoorwaarden worden slechts beknopt aangeduid, met waar nodig verwijzing naar de brondocumenten.

Planambitie

De ambitie welke door de FBE en Provincie aan deze eerste opzet van het FBP wordt gesteld betreft een zodanige opzet dat dit kan fungeren als compleet pakket uitgewerkte ontheffingen. In dit plan heeft tegelijkertijd reeds implementatie plaatsgevonden van het Beleidskader Faunabeheer met betrekking tot trekvogelsoorten Smient, Grauwe Gans en Kolgans en met betrekking tot 'populatiebeheer' als toegevoegd 'belang' voor het verkrijgen van ontheffing. Wel is een schaderegeling voor ganzen gewenst zolang er geen afdoende schadeoplossing gevonden is.

In het plan worden de omgeving beïnvloedende factoren vanuit de werkgebieden van andere FBE's en vanuit België nog niet volledig meegenomen. Door middel van monitoring zal getracht worden dit beter in beeld te brengen.

1.4 Wettelijke eisen voor het Faunabeheerplan

Het Faunabeheerplan (FBP) heeft de goedkeuring van Gedeputeerde Staten, gehoord het Faunafonds. Op grond van de AMvB 'Besluit faunabeheer' (in het verlengde van art. 30 van de Ffwet) zijn regels gesteld waaraan het FBP moet voldoen. De wet bepaalt dat de geldigheidsduur van het FBP hoogstens 5 jaar bedraagt.

Volgens genoemde AMvB gelden voor het plan een aantal regels:

1. het Faunabeheerplan geldt voor tenminste 5000 ha van het gehele werkgebied van de Faunabeheereenheid;

2. het plan is gericht op duurzaam beheer van diersoorten waarvan volgens de wet een duurzaam beheer kan worden gevoerd (*'erkende belangen'*, zie Hoofdstuk 2);
3. de Faunabeheereenheid brengt jaarlijks een verslag uit aan Gedeputeerde Staten *over de uitvoering* van het Faunabeheerplan en de *wijze waarop* zij hun werkzaamheden hebben uitgeoefend;
4. het plan bevat ten minste een aantal nader aangegeven gegevens (art. 10 van Besluit Faunabeheer).

Aan deze gegevens is volgens volgorde a t/m k, in de tekst van het plan gerefereerd als *'toetspunten'* (zie Bijlage 2).

1.5 Provinciaal faunabeleid

In haar beleidsnota 'Nota Faunabeheer Zeeland' (Provincie Zeeland 2003) heeft de Provincie haar uitwerking van de Flora- en faunawet (Ffwet) vastgelegd.

- 1 Daarin heeft zij bij 'Verordening Flora- en faunawet Zeeland' op grond van art. 65 Ffwet vrijstelling verleend voor het doden en/of verontrusten van een aantal beschermde inheemse diersoorten die in het 'Besluit beheer en schadebestrijding dieren', behorende bij de Ffwet, zijn aangewezen als diersoorten die 'in delen van het land' veelvuldig belangrijke schade aanrichten. De vrijstelling (Bijlage 7) heeft alleen betrekking op het belang 'het voorkomen van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren'. Na twee jaar, dit is december 2004, wordt de provinciale verordening geëvalueerd en eventueel gewijzigd. Herziening vindt plaats op basis van informatie die in deze periode van twee jaar beschikbaar komt over schadeomvang, effectiviteit en/of populaties van betreffende soorten in Zeeland.
- 2 Voorts heeft zij bij 'Verordening Flora- en faunawet Zeeland' op grond van art. 67 Ffwet categorieën van personen aangewezen die in kunnen grijpen in de stand van aangewezen diersoorten en categorieën van middelen waarmee dat mag plaatsvinden. De categorieën van personen betreffen houders van een geldige jachtake, jachthouders en grondgebruikers, houders van een geldige valkeniersakte en muskusrattenbestrijders, waarbij de nadere condities en toegestane middelen nader zijn omschreven.
- 3 Op grond van art. 67 Ffwet heeft de provincie bovendien personen aangewezen die in de gehele provincie muskusratten kunnen vangen.
- 4 Op grond van art. 68 Ffwet kan onthefing verleend voor een aantal diersoorten, zoals bijvoorbeeld:
 - voor 'opzettelijk verstoren' (Fazant, Waterhoen, Canadese Gans, Zilvermeeuw, Ree en Damhert);
 - voor 'doden met het geweer' (Grauwe Gans, Holenduif, Canadese Gans, Ree, Damhert)
 - voor 'doden met andere middelen' (Zilvermeeuw);
 - voor 'doden in de gesloten periode' (Fazant, Haas);
 - van 'toegestane tijdstip van maatregelen binnen het etmaal' (Wilde eend).

Ook deze ontheffingen hebben alleen betrekking op het belang 'het voorkomen van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren'. Deze ontheffingen zullen vervolgens worden herzien op basis van dit Faunabeheerplan.

- 5 Op grond van art. 68, eerste lid onderdeel e Ffwet (overige belangen) verstrekt de provincie in het verlengde van Besluit beheer en schadebestrijding dieren art. 4, op verzoek van de FBE ontheffing voor afschot, van:
- in bepaalde delen van de provincie voor Vos ter voorkoming en bestrijding van schade aan niet-bedrijfsmatig gehouden vee (onderdeel b);
 - voor Ree en Damhert ter voorkoming van onnodig lijden bij zieke en gebrekkige dieren (onderdeel c);
 - voor Konijn bij schade aan sport- en industrieterreinen (onderdeel d).
- 6 tenslotte heeft zij op grond van Ffwet art.46 lid 5 aangegeven dat zij bij bijzondere weersomstandigheden zoals extreme koude, langdurige warmte die een grotere kans op verspreiding van botulisme met zich meebrengt of extreme weersomstandigheden met als gevolg inundatie, zich het recht voorbehouden om de jacht voor een bepaalde periode te sluiten en/of om ontheffingen tot afschot en/of verjaging tijdelijk op te schorten. Dit sluit aan op de bepalingen die daar omtrent reeds in de Ffwet zijn opgenomen (Ffwet art.53 lid 1g/1h/1i/1k)

Het nadere, specifieke provinciale beleid per diersoort is steeds in het betreffende hoofdstuk aangegeven.

1.6 In dit plan opgenomen diersoorten

Het plan gaat in op de soorten waarvan de Faunabeheereenheid in overleg met de provincie heeft aangegeven dat een nader onderzoek naar onderbouwing nodig wordt geacht om te bepalen in hoeverre maatregelen zoals verjagen en/of doden wenselijk zijn in het kader van door de wet aangegeven 'belangen' (zie 'kader' hoofdstuk 2).

behandelde diersoort m.b.t. onder meer ontheffing voor doden (zie hoofdstuk 3 t/m 12):

* Wilde Eend	wildsoort	Bijlage 2 art.3 Besluit beheer en schadebestrijding dieren
* Haas	wildsoort	Bijlage 2 art.3 Besluit beheer en schadebestrijding dieren
* Konijn	wildsoort	Bijlage 1 art.3 Besluit beheer en schadebestrijding dieren
* Fazant	wildsoort	
* Grauwe Gans		Bijlage 2 art.3 Besluit beheer en schadebestrijding dieren
* Kogans		Eerste Beleidskader Faunabeheer
* Smient		Eerste Beleidskader Faunabeheer
* Canadese gans		Bijlage 1 art.2 Regeling beheer en schadebestrijding dieren
* Spreeuw		Bijlage 2 art.3 Besluit beheer en schadebestrijding dieren
* Waterhoen		
* Holenduif		Bijlage 2 art.3 Besluit beheer en schadebestrijding dieren

in separaat plan voor hoefdieren:

- * Damhert *Bijlage 1 art.2 Regeling beheer en schadebestrijding dieren*
- * Ree *Bijlage 1 art.2 Regeling beheer en schadebestrijding dieren*

Overige soorten

In Bijlage 1 en 2 bij art.3 'Besluit beheer en schadebestrijding dieren' en in Bijlage 1 bij art. 2 'Regeling beheer en schadebestrijding dieren' zijn nog schadeveroorzakende diersoorten opgenomen die in Zeeland vóórkomen doch waarvoor in dit plan om verschillende redenen vooralsnog géén nadere ontheffing nodig wordt geacht dan wel wordt voorgestaan. Dit zijn (zie hoofdstuk 13):

- * houtduif
- * de overwinterende Brandgans, Kleine Rietgans, Rietgans en Rotgans;
- * Smient
- * Knobbelswaan
- * Meerkooit
- * Zwarte Kraai en Kauw
- * Ekster
- * Huismus en Ringmus
- * Mol
- * Bosmuis en Veldmuis
- * Vos
- * gedomesticeerde, verwilderde en andere dieren

1.7 Gehanteerde informatiebronnen

Deze zijn veelzijdig en zijn in de tekst steeds als herkomstbron weergegeven. Hier wordt volstaan met een opsomming als achtergrondinformatie:

Faunagegevens:

- literatuur (zie verwijzingen en lijst 'geraadpleegde literatuur')
- SOVON (onderzoeksgegevens via de Provincie)
- terreinbeherende organisaties
- Wildbeheereenheden
- Provincie
- CBS Broedvogel statistiek
- Vereniging Het Reewild

Schadegegevens:

- Faunafonds (getaxeerde en uitgekeerde schadegevallen)/ WBE-Databank
- WICO (voormalige wildschadecommissie/ getaxeerde schades)
- Wildbeheereenheden (informatie van grondgebruikers)
- terreinbeherende organisaties (faunaschade)

Landbouwgegevens:

- CBS - metellingen

1.8 Lacunes in informatie

In relatie tot de toetspunten waaraan het Faunabeheerplan volgens artikel 10 van het Besluit Faunabeheer moet voldoen, zijn niet op alle fronten de noodzakelijke gegevens beschikbaar. Er heeft in dit plan volgens de wel beschikbare gegevens, een zo zorgvuldig mogelijke onderbouwing plaatsgevonden.

- 1 Op een aantal punten, zoals m.b.t. de 'gewenste stand', wordt verdergaande onderbouwing in het kader van een Faunabeheerplan als niet zinvol geacht (zie kopje 'gewenste stand').
- 2 Waar onderbouwing van de gewenste stand in het kader van dit plan wenselijk wordt geacht, heeft dit veelal op basis van extrapolatie van beschikbare gegevens plaatsgevonden, waarbij terughoudendheid in acht is genomen: verdergaande maatregelen dan in dit plan voorgesteld, vergen in dat kader in de komende jaren ook het verwerven van meer complete gegevens.
- 3 Niet voor alle soorten zijn adequate schadegegevens beschikbaar doordat deze voor een aantal soorten in het verleden ook niet consequent door WICO en Faunafonds zijn geregistreerd, veelal vanwege de voormalige status van betreffende soorten. Dit vergt in de komende jaren ook uitbreiding van registratie van schadegegevens bij het Faunafonds (zie kopje 'Geregistreerde schades als onderbouwing').
- 4 Tenslotte zijn ook algemene monitoringgegevens niet overal op een zelfde informatieniveau verzameld, wat in de komende jaren eveneens nadere aanvulling vergt. Met name dient aandacht te worden geschonken aan omgevingbeïnvloedende factoren door grote aantallen dieren in naburige FBE's en België. Dit geldt voor de ganzensoorten maar eveneens voor de vos. (zie hoofdstuk Monitoring).

Gewenste stand

Voor de meeste soorten zijn de gegevens welke nodig zouden zijn voor het vaststellen van een gewenste stand, niet beschikbaar of in het kader van dit Faunabeheerplan ook niet beschikbaar te krijgen zonder grensverleggend onderzoek. Daartoe zou zowel gedetailleerd gedrags- en verspreidingsonderzoek nodig zijn als structurele tellingen van de populatie.

Voor een groot deel van de soorten waarvoor ontheffing gewenst is, gelden echter zodanige omstandigheden dat het regionaal vaststellen van een gewenste stand ook niet zinvol is:

- 1 zolang de reguliere jacht op wildsoorten niet door de Minister wordt gesloten wordt er van uitgegaan dat de duurzame instandhouding van deze soorten op geen enkele manier wordt bedreigd en dat reguliere jacht volstaat om regionaal een zekere structurele beperking van de populatie te bewerkstelligen; dit betreft de soorten Wilde Eend, Haas, Konijn, Houtduif en Fazant;
- 2 voor Spreeuw en Wilde Eend geldt dat deze op de provinciale vrijstellingslijst zijn geplaatst; daarbij is uit algemeen bekende literatuurgegevens duidelijk dat de duurzame instandhouding van deze soorten op geen enkele manier wordt bedreigd terwijl de ontheffing ook is gericht op directe schadebestrijding: deze is aan zodanig beperkende voorwaarden verbonden dat geen structurele beperking van de regio-

- nale populatie wordt nagestreefd. Bovendien vergt het vaststellen van een gewenste stand in dat verband ook buitenproportionele inspanningen met grensverleggend onderzoek, reden waarom dit ook niet zinvol wordt geacht;
- 3 de Waterhoen ontbreekt op zowel de landelijke als provinciale vrijstellingslijst doch regionaal wordt een ontheffing voor het opzettelijk verontrusten op schadepercelen wenselijk geacht. Hiermee is de duurzame instandhouding van de soort niet in het geding terwijl ook voor deze soort de gegevens voor het vaststellen van een gewenste stand, buitenproportionele inspanningen zou vergen, wat in het kader van een Faunabeheerplan niet zinvol wordt geacht;
 - 4 voor de overwinterende Grauwe- en Kolgans geldt dat een 'gewenste stand', doelend op de omvang van de broedpopulatie, niet in de ontheffingsregio kan worden vastgesteld; de ontheffing is hiervoor bovendien slechts gericht op schadebestrijding onder zodanig beperkende voorwaarden dat de duurzame instandhouding van de soort daarmee niet in het geding kan komen. Bovendien wordt dit op landelijk niveau getoetst aan de omvang en ontwikkeling van de elders voorkomende, Europese broedpopulatie, waarmee het vaststellen van een gewenste stand op het niveau van een Faunabeheerplan niet zinvol wordt geacht;
 - 5 voor overzomerende Grauwe Gans wordt het vaststellen van een gewenste stand als noodzakelijk geacht om de omvang van de regionaal voorkomende populatie structureel te beperken; bij deze soort zijn er echter nog lacunes in informatie die slechts een voorlopig vast te stellen gewenste stand rechtvaardigen; om hierin meer definitieve uitspraken te doen vergt nader verspreidingsonderzoek en structurele tellingen in samenhang met aangrenzende provincies. De hiervoor voorlopig gewenste stand is vooralsnog zodanig aan de veilige kant gehouden dat de populatie binnen de beheerperiode zeker niet tot onnodig beperkte aantallen kan worden gereduceerd. Dit biedt de gelegenheid om in de komende jaren *wel* afdoende finale gegevens op tafel te brengen; men kan hier echter met maatregelen *niet op wachten* omdat de populatieontwikkeling zodanig plaats vindt dat deze onbeheersbaar dreigt te worden;
 - 6 voor de Canadese Gans geldt dat dit een soort is waarvan gezien de explosief groeiende populatie in Vlaanderen wordt verwacht dat hiervan bij uitblijvende maatregelen, een vergelijkbare ontwikkeling in Zeeland is te verwachten als van de ovz. Grauwe Gans. De Canadese Gans komt in Nederland niet van nature in het wild voor. De staat van instandhouding in zijn wel natuurlijk verspreidingsgebied is een gunstige. In Zeeland wordt een broedpopulatie ongewenst geacht.
 - 7 voor de in Zeeland voorkomende hoefdieren Damhert en Ree wordt een gewenste stand gebaseerd op de draagkracht van het leefbiotoop (separaat planonderdeel).

Geregistreerde schades als onderbouwing

Voor een aantal soorten is een ontheffing gebaseerd op veroorzaakte schades gewenst, doch is geen of slechts beperkte schadehistorie beschikbaar, door verschillende oorzaken:

- voorheen werden voor kraaiachtigen, Houtduif en Spreeuw geen schades uitgekeerd, dus is daarvan slechts beperkte schadehistorie beschikbaar. In de toekomst vergt dat het opbouwen van een schadehistorie door het Faunafonds

- zodat met name voor Spreeuw, welke niet op de landelijke vrijstellingslijst is geplaatst, een meer structurele schadehistorie kan worden opgebouwd;
- voor de Holenduif was bij taxatie van schades moeilijk onderscheid te maken met schades door de regulier bejaagbare Houtduif zodat de schades door Holenduif ook veelal bij Houtduif werden ondergebracht, waardoor de schadehistorie voor Holenduif geen reëel beeld van de werkelijkheid geeft. Ook voor deze soort is de ontheffing slechts gericht op directe schadebestrijding met zodanig beperkende voorwaarden dat de duurzame instandhouding van de soort daarmee niet in het geding kan komen. Voor deze soort dient in de komende jaren bij taxaties door het Faunafonds een accuratere schadehistorie te worden opgebouwd.

Algemene registratie monitoringgegevens

Voor veel soorten zijn monitoringgegevens tot nu te weinig eenduidig of te beperkt geregistreerd. In hoofdstuk 14 wordt ingegaan op monitoring per diersoort.

1.9 Opbouw rapportage

- 1 In hoofdstuk 2 is het algemene principe van het beheerbeleid aangegeven met betreffende procedures.
- 2 Vervolgens zijn per behandelde diersoort steeds in één hoofdstuk alle relevante gegevens op een rij gezet, waarbij voor alle onderdelen systematisch is aangegeven welke verschillende 'toetspunten' van het 'Besluit Faunabeheer' (zie Hoofdstuk 1.4) op het onderdeel van toepassing zijn.
Ook is daaraan per diersoort toegevoegd het vigerende provinciale beleid en eventueel te verwachten wetswijzigingen.
Aan het eind van ieder specifiek hoofdstuk per diersoort, zijn de specifieke ontheffingen met hun gebruik en voorwaarden aangegeven.
- 3 Het laatste hoofdstuk behandelt de op te zetten monitoring.
- 4 Achterin de rapportage zijn lijsten opgenomen met de geraadpleegde literatuur en gehanteerde begrippen, definities en afkortingen.
- 5 De planvorming voor de hoefdieren is op een later tijdstip gereed, reden waarom dit in een apart deelplan is opgenomen.

2 PRINCIPE BEHEERBELEID

Het Faunabeheerplan biedt een zo goed mogelijk inzicht in de schadehistorie, schade-risico's in de provincie en de mate waarin duurzame instandhouding van populaties in het geding zijn. De ontheffingen betreffen maatregelen in uitzondering op de wettelijke bescherming, voor diersoorten die daarvoor in de provincie Zeeland in aanmerking komen. Motieven daartoe zijn de criteria zoals deze in art. 68 van de Ffwet zijn aan-gegeven, de zogenaamde 'belangen':

'Erkende belangen' art 68 Ffwet:

- a. 'ter voorkoming van *belangrijke* schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren';
- b. 'in het belang van volksgezondheid en openbare veiligheid'
- c. 'in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer'
- d. 'ter voorkoming van schade aan flora en fauna'.
- e. 'andere, bij AMvB aan te wijzen, belangen' (zie AMvB/ besluit Beheer en schadebestrijding dieren art. 4), waaronder:
 - schade veroorzaakt door vossen aan niet-bedrijfsmatig gehouden vee;
 - onnodig lijden van zieke of gebrekkige reeën en damherten;
 - 'populatiebeheer' met betrekking tot hoefdieren.

In dit kader is van belang dat tijdens het opstellen van dit plan sprake is van een aantal *verwachte* wetswijzigingen.

Verlenen van ontheffingen

Om de 'kans op belangrijke schade' te voorkomen verleent GS naast aanwijzing en vrijstelling tot maatregelen (Bijlagen 7 en 8), ook ontheffingen daartoe.

Deze ontheffingen worden in beginsel op voorhand verleend aan de Faunabeheereenheid. Deze zal deze ontheffing naar bevinden en/of op grond van ontheffingvoorwaarden, doorschrijven aan grondgebruikers, jachthouders of WBE's, al naar gelang nadere afspraken.

Indien de Provincie besluit van haar bevoegdheid om ontheffing aan de FBE te verlenen *géén* gebruik te maken, komt de ontstane schade voor rekening van de Provincie.

Rolverdeling FBE en WBE's

In het recente verleden vervulden de WBE's een intermediaire rol tussen grondgebruiker/jachthouder en overheid, een rolverdeling die de provinciale overheid veel werk uit handen nam met name omdat vergunningen voor de gezamenlijke grondgebruikers, door de WBE georganiseerd werden aangevraagd. Vooral hierin neemt de FBE thans taken van zowel de provincie als van de WBE's over. Dit brengt een belangrijke verlichting van administratieve taken van WBE's met zich mee.

In het proces naar dit Faunabeheerplan hadden WBE's een belangrijke taak inzake het georganiseerd aandragen van monitorgegevens naar de FBE ten behoeve van de

planvorming. Dit sloot aan op afschotregistratie zoals dat reeds lang door de KNJV met zijn WBE-Databank werd gestimuleerd. Het aandragen van monitorgegevens *blijft* niet alleen een belangrijke taak, doch wordt des te belangrijker om beperkte of soms nog afwezige onderbouwing voor ontheffingen (vele soorten met te geringe schade- en beheerhistorie) en beheerplannen (hoefdieren, ovz. ganzen) aan te dragen. Populaties zowel als agrarisch gebruik zijn voortdurend aan verandering onderhevig, reden waarom ook het Faunabeheerplan wettelijk een beperkte looptijd van maximaal 5 jaar heeft en monitoring een blijvende taak vormt met een typisch 'veldgericht' karakter. Hier ligt ook samenwerking in het verschiet met bijv. vogelwerkgroepen en/of terreinbeherende instanties, zoals thans reeds in diverse delen in de provincie plaats vindt en zich, soms wellicht met vallen en opstaan, verder zal moeten uitkristalliseren.

Het faunabeheer wordt des te meer een samenwerking tussen FBE en WBE's, waarbij ook per WBE 'maatwerk' mogelijk is: in onderlinge afspraak kunnen per WBE verschillende taakafspraken met de FBE worden gemaakt. Omdat de ontheffingen voornamelijk 'op voorhand' *aan de FBE* worden uitgeschreven, vormt hierin de 'kortste lijn' die tussen grondgebruiker of jachthouder en FBE: afhankelijk van de ervaringen en ambities van WBE's kan ook hierin verschillend worden geopereerd, mits duidelijke afspraken worden gemaakt. Eén en ander zal zich in de komende jaren moeten uitkristalliseren.

Te vervullen plichten Faunabeheereenheid

Zowel naar grondgebruikers en jachthouders/ WBE's als naar Gedeputeerde Staten verplicht de FBE zich tot een aantal fundamentele taken:

- 1 het bijhouden van een register van daadwerkelijk doorgeschreven ontheffingen dat te allen tijde door de provinciale handhaver kan worden ingezien;
- 2 het doorschrijven van ontheffingen naar grondgebruikers of jachthouders/WBE's nadat de betreffende grondgebruiker of jachthouder daartoe een verzoek heeft ingediend: de FBE *garandeert* doorschrijving binnen 48 uur, doch zal meestal in staat zijn om de doorschrijving *binnen een werkdag* te realiseren;
- 3 ontheffingen voor opzettelijke verontrusting, 'eieren schudden' en 'wegvangen' kunnen op voorhand aan grondgebruikers, jachthouders/WBE's of terreinbeheerders worden verleend indien daartoe een verzoek bij de FBE wordt ingediend en dit overeenkomt met de aan de ontheffingen gestelde voorwaarden. Ontheffingen voor 'doden etc.' kunnen vanwege de verplichting tot controle/toetsing door de FBE, *niet* op voorhand worden doorgeschreven (zie punt hierboven);
- 4 de FBE zal in geval van twijfel of, in geval van schadebestrijding, indien het een regio betreft waar nog niet eerder schademelding heeft plaatsgevonden, ter plaatse kunnen (doen) vaststellen of er inderdaad sprake is van -dreigende- schade en het voldoen aan de ontheffingsvoorwaarden;
- 5 registratie van voorgeschreven monitoringsgegevens in een databank, welke gegevens ter beschikking staan van de Provincie en van Wildbeheereenheden;
- 6 voor de diersoorten waarin dit als ontheffingsvoorwaarde is opgenomen, jaarlijkse evaluatie van monitoringsgegevens en waar eveneens voorgeschreven het jaarlijks opstellen van een jaarplan (hoefdieren, ovz. ganzen);

- 7 jaarlijkse registratie van (taxaties en/of uitkeringen m.b.t.) schaden in het werkgebied;
- 8 de FBE zal jaarlijks aan Gedeputeerde Staten verslag uitbrengen over:
 - de wijze waarop gebruik van de ontheffingen is gemaakt;
 - de uitvoering van het Faunabeheerplan;
 - geregistreeerde monitoringgegevens, uitkomsten evaluatie en eventueel bijgestelde jaarplannen.
- 9 Waar nodig zal de Faunabeheereenheid regionaal faunaoverleg initiëren, zoals met betrekking tot overzomerende ganzen in Noord Zeeland. De WBE's spelen bij dit overleg een belangrijke rol vanwege hun kennis van en ervaring in hun werkgebieden.

Door de FBE gehanteerde voorwaarden voor de werkwijze met ontheffingen

Preventieve maatregelen.

Het Faunafonds stelt eisen met betrekking tot te nemen preventieve maatregelen. Voor het verjagen van ganzen in de winterperiode stelt het Faunafonds bijvoorbeeld de norm dat minimaal één visuele en minimaal één akoestisch middel aanwezig is. De norm voor visuele middelen is afhankelijk van het middel. Stokken met vlaggen (formaat kunstmest- of vuilniszak) moeten om de 100 meter worden geplaatst, maar ook andere visuele middelen zoals vogelverschrikkers, moeten om de 100 meter worden geplaatst.

Tot de door het Faunafonds erkende akoestische middelen behoren o.a. het knalapparaat (minimaal 1 per 5 ha) en vogelafweerpistolen. In plaats van akoestische afweermiddelen mogen ook 2 mm dikke nyloondraden worden gebruikt die op een hoogte van 80 cm boven het maaiveld over een perceel zijn aangebracht (minimaal 2 kruislings strakgespannen draden per hectare).

Ontheffingen worden slechts verleend in aanvulling op al getroffen preventieve maatregelen. Zolang andere bevredigende oplossingen voldoen is de noodzaak tot ontheffingverlening voor afschot niet aanwezig. Akoestische middelen en visuele middelen, zoals vogelverschrikkers, schriklint en knalapparaten, hebben tijdelijk een gunstig effect. Er treedt echter al snel gewenning op. Ook als alternatieve middelen voldoende worden toegepast geven zij onvoldoende resultaat om de schade te beperken. Een beperkte mate van afschot als middel ter verjaging is een prikkel die effectief is gebleken. Het gebruik van een hagelgeweer als verjagingsmiddel heeft hierbij het meeste effect en kan zodanig mede fungeren als akoestisch middel.

Maatwerk

Waar ontheffingen worden verleend *ter voorkoming van belangrijke -dreigende- schade* is dit steeds gebonden aan de schadepercelen of -gebieden. De ontheffingen worden vanwege 'maatwerk' genuanceerd naar de locaties, gewassen en/of perioden en de gebieden waar de in het geding zijnde risico's betrekking op hebben. Daartoe worden in de ontheffing per diersoort nadere criteria gesteld.

Vanwege 'maatwerk' zullen in sommige gevallen voorwaarden tot verlening van de *tijdelijke* ontheffing kunnen gelden. In die gevallen schrijft de FBE de ontheffing slechts voor een beperkte periode aan individuele grondgebruikers door.

Om tegelijkertijd toch een redelijke afstemming op de schadehistorie te behouden worden de ontheffingen op voorhand door de FBE aangevraagd voor (een) samenhangend(e) deel/delen van de provincie (Noord Zeeland/Midden Zeeland/Zeeuws-Vlaanderen) waarvoor reeds een schadehistorie bestaat.

Onvoorziene omstandigheden

Belangrijk uitgangspunt is dat de FBE ook (snel) ontheffingen kan verlenen bij onvoorziene omstandigheden. Derhalve dient een 'ontheffing op voorhand door GS aan de FBE' tevens de mogelijkheid te bieden om bij onvoorziene en onverwachte schade-risico's die zich nieuw manifesteren, bijvoorbeeld op *andere locaties* dan voorzien, ook snel op die locaties te kunnen worden ingezet. Betreft het 'nieuwe' schaderisico een regio waarvoor geheel nog geen schadehistorie bestond of een voor het eerst optredend type schade, zal een 'nieuwe' ontheffingsprocedure bij GS noodzakelijk zijn.

Registratie

Bij een ontheffing ter voorkoming van belangrijke -dreigende- schade dient de grondgebruiker/jachthouder, alvorens de FBE een ontheffing aan deze doorschrijft, een verklaring in te vullen en ondertekenen waarin wordt aangegeven dat er sprake is van -dreigende- schade (bijvoorbeeld aantal schadeveroorzakende dieren op het perceel), welk schadegevoelig gewas het betreft, dat er preventieve maatregelen zijn genomen en in welke periode deze maatregelen zijn/worden genomen. De FBE zal hiertoe een standaard aanvraagformulier beschikbaar stellen.

Intrekken ontheffing

Bij een aanvraag om ontheffing zal de FBE een aanvraagformulier (verklaring) toezenden waarmee de aanvrager verklaart in te stemmen met de in de ontheffing opgenomen voorwaarden. Deze verklaring wordt zowel door de aanvrager als door de secretaris FBE ondertekend waardoor een privaatrechtelijke overeenkomst ontstaat tussen beide partijen. In de verklaring is opgenomen dat de FBE zich de mogelijkheid voorbehoudt om de verklaring in te trekken bij afwijking van de voorschriften in de ontheffing of bij afwijking van de gegevens in de verklaring.

Monitoring

Ontheffingen worden steeds doorgeschreven op voorwaarde dat rapportage over de maatregelen en over standaard monitoringgegevens aan de FBE wordt uitgebracht, waarvoor de verantwoordelijkheid ligt bij de aanvragende grondgebruiker. Bovendien zijn *van iedere WBE* jaarlijkse gegevens over afschot met betrekking tot reguliere jacht nodig, om beheerhistorie op te bouwen voor planbijstellingen, bijvoorbeeld na 5 jaar als dit Faunabeheerplan wordt herzien. Met de WBE's zullen afspraken worden gemaakt over het aanleveren van de gegevens over regulier afschot. De FBE gaat er vanuit dat deze gegevens een half jaar na sluiting van de jachtperiode, beschikbaar zijn.

Ook voor deze registratie van gegevens zal de FBE een standaard rapportageformulier beschikbaar stellen (bijlage 3).

Als basis bestaat de daarbij gewenste registratie uit:

- afschotcijfers reguliere jacht;
- afzonderlijke registratie van resultaten in het kader van de ontheffing (en eventuele vrijstelling);
- afzonderlijke registratie van resultaat *per gebruikt 'middel'* (bijv. geweer/vangkooi/kunstlicht/slagnet/ enz.);
- registratie van gegevens over:
 - * omvang en locatie van afschot en/of vangst,
 - * het betreffende schadegewas waarop het afschot/ de vangst betrekking had;
 - * het weeknummer van het afschot en/of (afzonderlijk te registreren) vangst;
- het uiterlijk 14 dagen na het verstrijken van de ontheffingstermijn ter beschikking stellen van deze gegevens bij de FBE, behalve indien anders vermeld bij de omschrijving van de ontheffing.

Deze ontheffingssystematiek wordt gekoppeld aan een jaarlijkse evaluatie met verslaglegging aan GS.

Wintergasten

Voor pleisterende wintergasten zoals Grauwe Gans, Kogans en Smient wordt het beheerbeleid afgestemd op de uitwerking van het Beleidskader Faunabeheer zoals door de Minister is vastgelegd.

Voor overige trekkende ganzen- en zwanensoorten worden in het verlengde van het rijksbeleid géén ontheffingen verleend: daar wordt compensatie geboden door een tegemoetkoming in de schade door het Faunafonds. Uitzondering hierop is de knobbelzwaan, waarvoor wel ontheffing kan worden verleend.

Uitvoeringsprocedure ontheffingverlening (o.m. toetspunt k)

- 1) a. Bij door de grondgebruiker/ jachthouder geconstateerde dreigende schade kan per direct een ontheffing bij de FBE worden aangevraagd, indien deze met betrekking tot faunasoorten binnen de voorwaarden van locatie, gewas, omstandigheden en soort maatregelen valt van een in het Faunabeheerplan opgenomen ontheffing.
- b. De ontheffing kan telefonisch, per fax of per e-mail bij de secretaris worden aangevraagd, die daarop kan bespoedigen dat de ontheffing, na ontvangst van een ondertekende verklaring, binnen 48 uur (dan wel sneller) wordt doorgeschreven (tot binnen een werkdag, afhankelijk van het moment van ontvangst van de verklaring).
- c. De ontheffing wordt van kracht op het moment van ontvangst, mits de door de secretaris ondertekende verklaring bij de ontheffing is gevoegd.
- d. De doorgeschreven ontheffing zal zich beperken tot de aaneengesloten periode waarin inderdaad redelijkerwijs sprake zal zijn van dreigende schade: dit kan meerdere perioden per jaar omvatten.

- e. Bij twijfel over -dreigende- schade en/of het voldoen aan de ontheffingsvoorwaarden m.b.t. locatie, periode en/of gewas of indien m.b.t. het WBE-gebied geen schadehistorie beschikbaar is, kan de secretaris steekproefsgewijs ter plaatse daarop controle (doen) uitvoeren.
- 2) Indien de -dreigende- schade *niet* valt binnen in dit Faunabeheerplan opgenomen ontheffingen en/of voorwaarden (bijv. onverwacht gewas, of buiten de risicogebieden/bij verandering schadebeeld en/of bij verandering populatieomvang), dient -in overleg met de secretaris van de FBE- een hernieuwde ontheffingsprocedure bij GS te worden gevolgd. Deze procedure zal minimaal 2 tot 3 weken in beslag nemen, vergt een zorgvuldige onderbouwing (af te stemmen met de FBE) en is vatbaar voor bezwaarprocedures door derden. Indien zich een dergelijke situatie naar verwachting structureel aandient, is in overleg met de FBE te overwegen of een dergelijke ontheffing ook structureel moet worden ingepast in het systeem van dit Faunabeheerplan.
- 3) Waar het ontheffing in het kader van populatiebeheer betreft wordt jaarlijks op basis van door de grondgebruiker of jachthouder/WBE tijdig in te dienen monitoringsgegevens, ontheffing voor een nader bepaalde afschotomvang en kwaliteit verleend. Dit kan slechts worden uitgevoerd door jachthouders die zijn aangesloten bij de WBE van het betreffende beheergebied.

Tegemoetkoming schade door Faunafonds

Bij belangrijke schade (> € 115) en onder voorwaarden van genomen preventieve maatregelen, kan door het Faunafonds ter compensatie een tegemoetkoming in die schade worden toegekend. Deze voorwaarden worden landelijk vastgesteld. Taxaties vinden plaats door erkende taxateurs. De Faunabeheereenheid heeft geen invloed op de regels of op de hoogte van de tegemoetkomingen. Dit kan bijvoorbeeld situaties betreffen zoals:

- 1 soorten schade of -omstandigheden welke wel/ vallen onder (één van) de 'erkende belangen' zoals aangegeven in artikel 68 Ffwet (zie kader begin hoofdstuk 2) doch waarvoor onder verantwoordelijkheid van GS *geen* ontheffing wordt verleend;
- 2 situaties waarvoor geen ontheffing *kan* worden verleend (beperking wetgeving, landelijk beleid, rechterlijke uitspraak);
- 3 situaties waar ondanks uitvoeren van reguliere jacht en/of van vrijstelling en/of ontheffing, desondanks belangrijke schade is ontstaan.

3 WILDE EEND (*Anas platyrhynchos*)

3.1 Kenmerken, voorkomen

Voorkomen (toetspunt c)

Als regulier bejaagbare wildsoort wordt er van uit gegaan dat er landelijk geen gevaar bestaat voor een duurzame instandhouding van de soort.

Ook in Zeeland komt de soort zeer algemeen voor en acht GS dat er ook hier geen gevaar bestaat voor een duurzame instandhouding van de soort (Provincie Zeeland 2003). De soort is in Zeeland een zeer talrijke broedvogel (Vergeer 1994). Landelijk is er, met lichte schommelingen, nog steeds een lichte toename van de populatie te constateren (SOVON 2002; CBS broedvogelstatistieken 12% in 10 jaar).

Wettelijke status

Volgens art. 4 Ffwet is de Wilde Eend een beschermde soort welke op grond van art. 32 is aangewezen als wildsoort. De reguliere jacht op Wilde Eend is geopend van 15 augustus t/m 31 januari, van een half uur vóór zonsopgang tot een halfuur ná zons- ondergang. De jacht kan door de Provincie bij bijzondere weersomstandigheden worden gesloten.

Volgens art. 65 Ffwet is de Wilde Eend voorts aangewezen als diersoort die 'in delen van het land veelvuldige belangrijke schade kan aanrichten' waartoe hij op de Provinciale vrijstellingslijst is geplaatst (Besluit Beheer en schadebestrijding dieren/ Provinciale Verordening, Bijlage 7).

Provinciaal beleid

De aard van de schade is zodanig dat daartoe door Provinciale Staten per 'Verordening Flora- en faunawet Zeeland' een vrijstelling voor opzettelijk verontrusten en voor doden met behulp van het jachtgeweer, is vastgesteld (Bijlage 7). Motivatie is daarbij dat *"de Wilde Eend gedurende het gehele jaar belangrijke schade aan diverse land- en tuinbouwgewassen veroorzaakt. Uitsluitend verontrusten van deze dieren levert een onvoldoende schadebeperkend effect op. Uit advies van het Faunafonds is gebleken dat afschot noodzakelijk is voor het op afdoende wijze beperken van de schade. Daar de schade gedurende (nagenoeg) het gehele jaar optreedt en er geen gevaar bestaat voor een duurzame instandhouding van de soort is Wilde Eend vrijgesteld van het verbod ze te doden, te verwonden of te bemachtigen. Het jachtgeweer zal daartoe worden aangemerkt als het enige middel dat hierbij is toegestaan."* (Provincie Zeeland 2003).

Voorts acht Provinciale Staten bejaging tot een uur na zonsondergang in de zomerperiode noodzakelijk voor een voldoende schadebestrijding, met het argument dat in die periode de Wilde Eend vooral schade aanricht aan gewassen waarop andere soorten dan nauwelijks of niet foerageren (Provincie Zeeland 2003).

3.2 Wilde Eend: schade en gevoerd beheer

Potentiële landbouwschade

Mogelijke schade aan belangen is aangegeven in het Handboek Faunaschade van het Faunafonds (Oord 2002). Onderstaande tabel geeft de in het handboek opgenomen potentiële landbouwschade weer.

Tabel 1 (uit Handboek Faunaschade)

* granen (zomer- en winter-)	vraatschade gehele teeltperiode, maar met name gelegerd graan, soms in combinatie met vertrapping en bevuiling;
* maïs (alle types)	vraatschade voorjaar, zomer, herfst;
* peulvruchten	vraatschade gehele teeltperiode, in afrijpingsperiode vaak in combinatie met bevuiling en vertrapping;
* graszaad/-zoden	vraatschade, vertrapping, bevuiling, gehele jaar;
* vollegrondse spinazie, sla, andijvie	vraat, vertrapping, bevuiling, zaai- en kiemperiode;
* vollegrondse groente algemeen	vraatschade, gehele teeltperiode;
* bloemkool, broccoli	vraatschade jong gewas;
* boerenkool	vraatschade;
* kool overig	vraatschade, bevuiling, gehele teeltperiode;
* bloemen, bloembollen, bloemzaden	vraatschade, soms in combinatie met vertrapping.

Agrarische schadehistorie en -risico Zeeland (toetspunt e)

Het schaderisico bij Wilde Eend bestaat bij alle bovenstaande gewassen, doch in de Provincie Zeeland met name (tabel 3) bij (gelegerd) graan en graszaad (beide afrijpend en oogstbaar gewas), Maïs (kiemplanten), Koolzaad (afrijpend en oogstbaar gewas), Blauw Maanzaad (Papaver), peulvruchten (beide eerste ontwikkelingsstadium en gelegerd gewas) en vollegrondsgroenten (gehele groeiperiode). Daarnaast treedt op de Zeeuwse kleibodems bij het frequenteren van deze gewassen ook in belangrijke mate vertrapping en verslemping op.

Tabel 2 Schadehistorie

Schadetaxaties WICO t/m 2001 - 2002 Faunafonds	1998	1999	2000	2001 (MKZ)	2002 (Ffwt)
Noord Zeeland	€ 612	€ 2.745	€ 1.803	€ 12.708	€ 12.431
Midden Zeeland	€ 280	€ 4.255	€ 3.682	€ 6.962	€ 8.499
Zeeuws-Vlaanderen	€ 2.746	€ 5.707	€ 7.839	€ 13.591	€ 9.448
Totale schade in Zeeland	€ 3.638	€ 12.707	€ 13.324	€ 33.261	€ 30.378

MKZ: cijfers in dit jaar kunnen vertekend zijn vanwege beperkingen door Mond-en Klauwzeer;

Ffwt: in dit jaar is in april de Flora- en faunawet ingevoerd, met veranderingen in bejaagbare soorten.

Met betrekking tot schadehistorie dient vermeld dat de bovenstaande schades vooral zijn ontstaan buiten het jachtseizoen. Schades ontstaan *binnen* het jachtseizoen werden geacht de verantwoordelijkheid te zijn van de jachthouder, uitgezonderd bijzondere situaties van overmacht. Schades zijn ook ontstaan ondanks een intensieve bejaging. De schadehistorie vertoont ook een toenemende schadeomvang (tabel 2) tot aan het moment dat de provincie overgaat tot vrijstelling op 12 maart 2003.

De in 2003 getaxeerde schade bedraagt € 2.814 hetgeen een forse daling is ten opzichte van 2002. Er is een sterk dalende lijn ingezet maar op dit moment is niet te overzien of deze daling structureel is.

Tabel 3 Schadelocaties en -gewassen 1997-2003 (bron Jachtfonds/Faunafonds)

WILDE EEND WBE's:	graan	gras- zaad	Maïs	Kool- zaad	Blauw Mnz. (Pap.)	peulvr.	voll. gr. groen- ten
NOORD ZEELAND							
Schouwen-Duiveland	X						
De Gouwe	X						
Tholen & St.Phil.land.....	X	X			X	X	X
MIDDEN ZEELAND							
Noord-Beveland	X	X					
Walcheren	X						
Wolphaartsdijk e.o.....	X	X			X		X
Kapelle e.o.	X					X	
De Poel Heinkensz.e.o.....	X						
ZW Zuid-Beveland	X						
Reimerswaal	X		X				
Brabantse Wal.....	X						
ZEEUWS-VLAANDEREN							
Wielingen.....	X	X		X	X	X	
Rodanborg	X	X			X		
De Honte	X				X	X	
Midd.Zeeuws Vlaand.....	X	X					
Axel e.o.	X	X					
Koewacht e.o.	X	X					
Hontenisse	X	X					

Gewassen waarvan uit gegevens van het CBS en het Faunafonds (schadekaarten 1999-2002) is gebleken dat belangrijke schade is aangericht door de betreffende diersoort. Zie kaartjes op blz. 23 en 24

Beheer afgelopen jaren (toetspunt h)

De reguliere jacht op Wilde Eend is thans geopend van 15 augustus t/m 31 januari, van een half uur vóór zonsopgang tot een half uur ná zonsondergang. Daarnaast is er sinds 12 maart 2003 een provinciale vrijstelling voor het (jaarrond) bestrijden van (dreigende belangrijke) schade (Bijlage 7), beperkt tot van zonsopgang tot zonsondergang. De totale jaarlijkse afschotcijfers over de gehele provincie laten een relatief stabiel blijvend afschotniveau zien. Dit wordt voor ca. 85 tot 90 % gerealiseerd binnen de reguliere jachtperiode (15 aug. t/m 31 jan.), de periode waarin het schaderisico het geringst is.

Van de WBE's die hun afschotcijfers op basis van reguliere jacht en op basis van ontheffing afzonderlijk hebben geregistreerd, blijkt dat slechts beperkt gebruik wordt gemaakt van de ontheffing (tabel 5): ca. 10 tot 15%. Daarbij is wel gebruikmaking steeds van groot belang ter voorkoming van belangrijke schade. In de periode tussen 20 juni (vanwege vroege soorten graszaad, peulvruchten en Blauw Maanzaad) en 1 september (vanwege rijpend wintergraan) is het schaderisico ook het grootst.

Tabel 4 Beheerhistorie, totale afschotcijfers gehele Provincie

Afschotcijfers Wilde Eend <i>reguliere jacht</i>	1998	1999	2000	2001 (MKZ)	2002 (Ffwet)
Noord Zeeland	4.413	5.229	3.425	3.441	3.721
Midden Zeeland	4.471	5.112	5.190	5.284	4.850
Zeeuws-laanderen*	5.261	5.798	6.432	6.844	5.226
Zeeland totaal* (reguliere jacht)	14.145	16.139	15.047	15.569	13.797

MKZ = afschotcijfers in dit jaar kunnen vertekend zijn vanwege beperkingen door Mond-en Klauwzeer;

Ffwet = in dit jaar is in april de Flora- en faunawet ingevoerd, met veranderingen in bejaagbare soorten;

* = cijfers niet compleet, ontbreekt 1 WBE;

Tabel 5 Beheerhistorie, WBE's met verleende ontheffing

Afschotcijfers Wilde Eend op basis van vergunning/ontheffing	1998	1999	2000	2001 (MKZ)	2002 (Ffwet)
Noord Zeeland (heeft betrekking op 2 v.d. 3 WBE's).....	387	802	420	381	698
Midden Zeeland (heeft betrekking op 2 v.d. 7 WBE's).....	196	50	nvt	nvt	35 / nvt
Zeeuws-Vlaand. (heeft betrekking op 2 v.d. 7 WBE's)..... *	372	954	751	345	365 / nvt
Zeeland totaal (op basis van vergunn./ontheff.) *	955	1.806	1.171	726	1.098

MKZ = afschotcijfers in dit jaar kunnen vertekend zijn vanwege beperkingen door Mond-en Klauwzeer;

Ffwet = in dit jaar is in april de Flora- en faunawet ingevoerd, met veranderingen in bejaagbare soorten;

* = cijfers niet compleet, ontbreekt 1 WBE;

nvt = (gedeeltelijk) geen vergunning/ ontheffing verkregen;

geen = geen gebruik gemaakt van vergunning/ ontheffing.

Afschottijdstip en effectiviteit

Daarbij dient vermeld dat tot 1995 de bejaging van eenden tot 1 september was toegestaan van een *heel* uur vóór zonsopgang tot een *heel* uur ná zonsondergang, vanaf 1 september slechts een *half* uur vóór zonsopgang tot een *half* uur ná zonsondergang. Vanaf 1995 is de opening van de eendenjacht verlaat van 24 juli naar 15 augustus (Nota Jacht en Wildbeheer), waarmee tevens het afschot voor schadebestrijding (art. 53 JW c.q. ontheffing Ffwet) gedurende de jachtperiode werd beperkt tot een *half* uur vóór zonsopgang tot een half uur ná zonsondergang. Van 1 februari tot 15 augustus mogen eenden alleen bejaagd worden van zonsopgang tot zonsondergang op basis van de provinciale vrijstelling.

In de praktijk blijkt dat met name in de avond 'het tweede half uur' effectiever is ter voorkoming van schade dan 'het eerste half uur' (Advies Faunafonds 1999-2-C).

In haar advies hierover acht het Faunafonds de kans dat in 'het tweede half uur' een beschermde eendensoort zou worden geschoten, niet heel groot.

Het feit dat de schades (na 1995) in de laatste 5 jaar sterk zijn toegenomen, ondanks reguliere jacht met een hoog afschot aangevuld door vergunningen/ontheffingen met deels een hoog afschot, wordt gezocht in de verminderde effectiviteit door het in de zomermaanden wegvallen van het 'uur na zonsondergang' in de avond.

Probleemstelling (toetspunten d en l)

De schades buiten de reguliere jachtperiode nemen tot 2002 aanzienlijk toe (zie tabel 2). Op dit moment is nog niet in te schatten of de daling in 2003 structureel is. De periode van het jaar met het grootste schaderisico betreft die vanaf het voorjaar tot aan september vanwege kiemplanten en gelegeerde gewassen (zie schadehistorie).

Het massaal foerageren van Wilde Eend op schadegevoelige gewassen geschiedt voornamelijk rond zonsopgang en zonsondergang. Met name vanaf zonsondergang worden de foerageerplaatsen opgezocht. In deze periode is een zo effectief mogelijk instrument tot schadebestrijding gewenst, waartoe een provinciale vrijstelling geldt voor opzettelijk verontrusten en doden van zonsopgang tot zonsondergang.

Uit ervaring blijkt echter dat het moment waarin afschot tot voorkoming van schade het meest effectief is om afdoende verstoring voor de rest van de nacht te bewerkstelligen, in de periode van een half uur vóór zonsopgang tot een *héél* uur ná zonsondergang is gelegen. Dit wordt verantwoord geacht in de zomerperiode wanneer de schemertijd iets langer duurt, er in het algemeen minder verduisterende bewolking aanwezig is dan

in het najaar en beschermde wintergasten die eenzelfde foerageergedrag op dezelfde gewassen vertonen als Wilde Eend, nog niet aanwezig zijn. Daardoor kan een mogelijk fout beoordelen van de eendensoort als vrijwel uitgesloten worden geacht.

Dat het 'tweede half uur' effectiever is dan het 'eerste half uur' wordt ook onderschreven door advies van het Faunafonds met betrekking tot artikel 15 van het Jachtbesluit. (Advies Faunafonds 1999-2-C blad 2). Als motief wordt door het Faunafonds aangegeven *“dat ‘het tweede halfuur’ in de praktijk effectiever is ter voorkoming van schade dan ‘het eerste halfuur’. Het bestuur acht de kans dat in ‘het tweede halfuur’ een beschermde eend, anders dan een Wilde Eend, wordt geschoten, niet heel groot. Overigens ware deze uitbreiding te beperken tot de zomermaanden”*.

Verwacht kan worden dat daarmee effectieve schadepreventie wordt bereikt.

Gezien de schadehistorie zal met deze ontheffing in de komende periode ervaring worden opgedaan om de noodzaak ervan kritisch te beschouwen. Daar de wilde eend door de provincie in 2003 op de provinciale vrijstellingslijst is geplaatst als soort, die ter ondersteuning van de verjaging mag worden gedood, zijn er slechts enkele schade meldingen van wilde eenden bij het Faunafonds binnengekomen.

Voor de verwachte effectiviteit dient te worden uitgegaan van een aanzienlijke vermindering van de door het Faunafonds toe te kennen tegemoetkoming in schade.

3.3 Gewenste stand en maatregelen Wilde Eend

Gewenste stand (toetspunt f)

Er kan voor een gewenste stand geen onderbouwing worden gegeven omdat populaties door trekgedrag sterk variëren. Belangrijk aspect van regulatie vormt de reguliere jacht binnen het jachtseizoen. Aanvullende maatregelen gericht op het lokaal voorkomen en bestrijden van schade zullen de duurzame instandhouding van de soort niet merkbaar beïnvloeden.

Gewenste maatregelen (toetspunten g en l)

Gezien de wildstatus van de Wilde Eend, de groeiende populatie en schadeomvang ondanks een hoge bejagingsdruk en de door het Faunafonds onderschreven ervaringen ten aanzien van effectieve schadepreventie, is voor de zomerperiode het veruimen van de dagelijkse afschotperiode gewenst om de provinciale vrijstelling van het verbod tot opzettelijk te verontrusten en doden, effectiever te maken.

3.4 Wilde Eend: ontheffing, gebruik en voorwaarden *(toetspunt j)*

A ontheffing voor het afschottijdstip

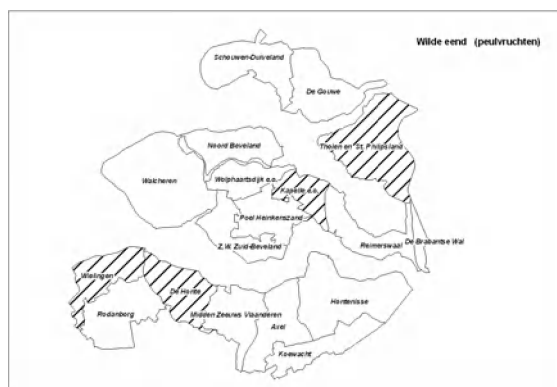
- 1 ontheffing van art. 9 Ffwet voor het doden, verwonden, vangen, bemachtigen of met het oog daarop opsporen van Wilde Eend met behulp van het jachtgeweer tot een uur ná zonsondergang, ter voorkoming en bestrijding van dreigende belangrijke schade aan Blauw Maanzaad, peulvruchten, vollegrondsgroenten en aan percelen afrijpend graan, Graszaad en Koolzaad;
- 2 de ontheffing geldt voor de gewasperiodes:

- afrijpend Graszaad, ontheffingsperiode	1 juli tot 15 augustus
- afrijpend graan, Koolzaad, peulvruchten en Blauw Maanzaad, ontheffingsperiode	1 juli tot 15 augustus
- gewas vollegrondsgroente, ontheffingsperiode	1 juli tot 15 augustus

- 3 de ontheffing geldt op voorhand voor de FBE voor geheel Zeeland, voor die regio's waar reeds eerder schade heeft plaatsgevonden aan het gewas (zie tabel 3 en kaartjes blz. 23 en 24);
- 4 alvorens de FBE een ontheffing doorschrijft naar een grondgebruiker/jachthouder/WBE zal deze een verklaring moeten invullen en ondertekenen (standaardformulier) waarin staat dat er sprake is van -dreigende- schade en dat het één van de bovengenoemde schadegevoelige gewassen betreft. De jachthouder/WBE verklaart hiermee bovendien dat er sprake is van door hem/ haar gehouden jachtrecht op de betreffende gronden (zie Bijlage 3);
- 5 indien gebruik van de ontheffing wordt gevraagd voor een regio waar in de afgelopen jaren geen schade door wilde eend in het betreffende gewas is geregistreerd (zie kaartjes blz. 23), zal de FBE ter plaatse (doen) controleren of er inderdaad sprake is van -dreigende- schade alvorens een machtiging wordt gegeven.
- 6 voor zover in deze ontheffing niet anders is bepaald zijn de bepalingen van de Flora- en faunawet van toepassing;
- 7 bij gebruik van de ontheffing geldt dergang een plicht tot het nemen van preventieve maatregelen, zoals het plaatsen van visuele en akoestische middelen conform de provinciale Nota Faunabeleid;
voor percelen met **Graszaad, Graan, Koolzaad, peulvruchten en Blauw Maanzaad** wordt 1 visueel middel en 1 akoestisch middel te worden gebruikt die in voldoende mate verspreid over het perceel aanwezig moeten zijn en in werking moeten zijn.
Voor percelen met **vollegrondsgroenten** dienen 2 visuele middelen en 1 akoestisch middel te worden gebruikt evenals een aan te brengen afscherming of extra maatregel. Ook deze middelen dienen weer in voldoende aantallen verspreid over het perceel aanwezig te zijn;
- 8 Ringen, welke zich bevinden aan de vogels, worden met een nauwkeurige opgaven van plaats en datum van vangst van de desbetreffende vogels gezonden aan het NIOO_CTE Vogeltrekstation, Postbus 40, 6666 ZG Heteren;
- 9 Voor zover de met behulp van deze ontheffing bemachtigde dieren niet voor consumptie of handelsdoeleinden worden gebruikt worden zij, ter voorkoming van verspreiding van ziekten, zo spoedig mogelijk ter destructie aangeboden volgens de daarvoor in Nederland geldende regels.
- 10 bij gebruik van de ontheffing geldt ook een plicht tot registratie. waarvoor de verantwoordelijkheid ligt bij de ontheffinghouder (zie hoofdstuk Monitoring).

Kaartjes geven per gewassoort aan in welke regio reeds eerder schade heeft plaatsgevonden (gearceerd).

4 HAAS (*Lepus europaeus*)

4.1 Kenmerken, voorkomen

Voorkomen (toetspunt c)

Als regulier bejaagbare wildsoort wordt er van uit gegaan dat er landelijk geen gevaar bestaat voor een duurzame instandhouding van de soort.

Ook in Zeeland komt de soort zeer algemeen voor en acht GS dat er ook hier geen gevaar bestaat voor een duurzame instandhouding van de soort (Provincie Zeeland 2003).

Buiten de steden komt de Haas praktisch in het gehele land voor (Broekhuizen 1992). Wel werd in de 70-er jaren van de vorige eeuw een zekere teruggang geconstateerd, waarvan de oorzaak wordt gezocht in een complex van structuurverandering in de landbouw en daarmee verband houdende verandering in het beschikbare voedsel. Deze teruggang heeft zich echter in de 80-er jaren niet doorgezet (Broekhuizen 1992). Dit wordt onderschreven door analyse van gegevens uit de WBE-Databank (Ministerie van LNV, 2002). Met Zuid- en Noord-Holland vormt Zeeland één van de drie provincies met het hoogste gemiddelde afschot (gemiddeld 13.1 per 100 ha in de jaren '97-2000). Kenmerkend is wel dat de hazenstand jaarlijks sterk kan wisselen, afhankelijk van het verloop van weersomstandigheden tijdens het seizoen.

Wettelijke status

Volgens art. 4 Ffwet is de Haas een beschermde soort welke op grond van art. 32 is aangewezen als wildsoort. De reguliere jacht op de Haas is geopend van 15 oktober t/m 31 december van zonsopgang tot zonsondergang. De jacht kan door de Provincie bij bijzondere weersomstandigheden, worden gesloten.

Volgens art. 65 Ffwet is de Haas aangewezen als diersoort die 'in delen van het land veelvuldige belangrijke schade kan aanrichten' waartoe hij op de Provinciale vrijstellingslijst is geplaatst (Bijlage 2 Besluit Beheer en schadebestrijding dieren).

Provinciaal beleid

Vele gewassen zijn gevoelig voor schade door Hazen. De periode van gevoeligheid voor schade is vaak mede afhankelijk van de weersgesteldheid op dat moment. In de praktijk is gebleken dat het scala aan wildafwerende middelen onvoldoende is om schade in afdoende mate te voorkomen: aanvullend afschot is dan noodzakelijk waartoe ontheffing kan worden verleend. In dat kader is voor de Haas tevens per 'Verordening Flora- en faunawet Zeeland' door Provinciale Staten een vrijstelling voor opzettelijk verontrusten vastgesteld (Bijlage 7).

4.2 Haas: schade en gevoerd beheer

Potentiële landbouwschade

Mogelijke schade aan gewassen is aangegeven in het Handboek Faunaschade van het Faunafonds (Oord 2002). Onderstaande tabel geeft de in het handboek opgenomen potentiële landbouwschade weer.

Tabel 6 (uit Handboek Faunaschade)

* bieten (suiker- en voeder-).....	vraatschade, kiempriode t/m juni: in mei (ontwikkelingsstadium) kan een klein aantal hazen een zeer aanzienlijke schade aanrichten;
* peulvruchten	vraatschade voorjaar en zomer;
* alle vollegrondsgroenten.....	vraatschade, gehele teeltperiode;
* spruitkool	vraatschade in jong gewas (tot 8 weken)
* bloemkool, broccoli, boerenkool, overige kool.....	vraatschade gehele teeltperiode;
* appels en peren	vraat knoppen en twijgen, schillen v.d. bast, winter;
* kersen, morellen, pruimen	schillen van de stam, winter;
* bloemen, bloembollen, bloemzaden	vraatschade, gehele jaar;
* bosbouw	vraat- en schiltschade bosplantsoen, winter;
* boomteelt	vraat- en schiltschade, gehele jaar.

Agrarische schadehistorie en -risico Zeeland

Geregistreerde schades in Zeeland betreffen graan, peulvruchten, groenten, bieten, bloemen, Cichorei, boomkwekerij en appels en peren (tabel 7).

Tabel 7 Schadelocaties en -gewassen 1997-2003 (bron Jachtfonds/ Faunafonds)

HAAS	graan	peulvr.	voll. gr. groenten	bieten	bloemen	boomkwekerij	appels peren
WBE's:							
NOORD ZEELAND							
Schouwen-Duiveland							
De Gouwe			X				
Tholen & St.Phil.land.....			X		X	X	
MIDDEN ZEELAND							
Noord-Beveland							
Walcheren			X	X			
Wolphaartsdijk e.o.....		X		X			
Kapelle e.o.	X		X	X			
De Poel Heinkensz.e.o.....			X	X			
ZW Zuid-Beveland		X		X			
Reimerswaal				X			X
Brabantse Wal.....	X						
ZEEUWS VLAANDEREN							
Wielingen.....							
Rodanborg		X					
De Honte							
Midd.Zeeuws Vlaand.....				X			
Axel e.o.		X		X			
Koewacht e.o.		X					
Hontenisse		X		X			

Gewassen waarvan uit gegevens van het CBS en het Faunafonds (schadekaarten 1999-2002) is gebleken dat belangrijke schade is aangericht door de betreffende diersoort.

Met betrekking tot *Cichorei* dient te worden vermeld dat dit gewas in de schadegegevens van het Faunafonds niet expliciet wordt onderscheiden. Er zijn echter wel relevante schademeldingen, zoals de taxatiegegevens van het WICO laten zien, doch die informatie is niet gekoppeld aan gebieden of aan schadeveroorzakende diersoorten. Uit de praktijk wordt gemeld dat schadeveroorzakende diersoorten voornamelijk Haas en Fazant zijn (bron: provincie, ZLTO, WBE's). Het WICO maakt meldingen in resp. 1999, 2000 en 2001 van schadetaxaties van resp. € 877, € 764 en € 1.642. Schade wordt in het bijzonder veroorzaakt aan kiemplanten aan tot het '4-blaadjes-stadium'. De teelt van Cichorei is sinds enige jaren in Zeeland in ontwikkeling en komt thans verspreid over heel Zeeland voor.

Uit de schadegegevens van het Jachtfonds blijkt nauwelijks schadehistorie aan fruitbomen, terwijl juist de informatie uit de WBE's vooral *die* schaderelatie benadrukken. Dit is niet goed te traceren, mede vanwege de wildstatus van de soort.

Schades kunnen zeer wisselend van omvang zijn, sterk afhankelijk van het (winter-) weer. De schadehistorie toont dat schades optreden in sterk wisselende omvang (tabel 8).

Tabel 8 Schadehistorie

schadetaxaties HAAS WICO t/m 2001 - 2002 Faunafonds	1998	1999	2000	2001 (MKZ)	2002 (Ffwet)
Noord Zeeland	€ 1.605	€ 424	€ 444	geen	geen
Midden Zeeland	€ 5.890	€ 3.514	€ 10.290	€ 5.095	€ 869
Zeeuws-Vlaanderen	€ 412	€ 1.844	€ 602	€ 688	€ 260

MKZ: cijfers in dit jaar kunnen vertekend zijn vanwege beperkingen door Mond-en Klauwzeer;

Ffwet: in dit jaar is in april de Flora- en faunawet ingevoerd, met veranderingen in bejaagbare soorten.

Met betrekking tot schadehistorie dient vermeld dat de schades vooral zijn ontstaan buiten het jachtseizoen: schades ontstaan *binnen* het jachtseizoen werden geacht de verantwoordelijkheid te zijn van de jachthouder, uitgezonderd bijzondere situaties van overmacht. Schades zijn ook ontstaan *ondanks* een intensieve bejaging.

Het *werkelijke* schadebeeld zonder ontheffing tot doden komt hierbij niet geheel aan het licht omdat een dergelijke vergunning/ontheffing in het recente verleden ook steeds beschikbaar was. De WBE Reimerswaal maakt daarbij melding van een schadegeval waar de schade onnodig hoog kon oplopen omdat *niet* tijdig een vergunning voor afschot (buiten het jachtseizoen) voorhanden was.

Beheer afgelopen jaren (toetspunt h)

De reguliere jacht op hazen is thans geopend van 15 oktober t/m 31 december. Daarnaast is er door de jaren heen aan een aantal WBE's vergunning/ontheffing verleend voor het bestrijden van (dreigende belangrijke) schade. Daarbij worden tevens preventieve maatregelen in acht genomen zoals vermeld in de Nota Faunabeleid van de provincie.

De totale jaarlijkse afschotcijfers over de gehele provincie laten een relatief stabiel blijvend afschotniveau zien (tabel 9), met overigens voor hazen karakteristieke

Tabel 9 Beheerhistorie, totale afschotcijfers gehele Provincie

Afschotcijfers Haas	1998	1999	2000	2001 (MKZ)	2002 (Ffwet)
Noord Zeelandregulier afschot	2.575	3.637	2.902	3.054	3.092
..... op basis van vergunn./ ontheff.	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Midden Zeelandregulier afschot	5.073	5.971	6.173	6.448	6.677
..... op basis van vergunn./ ontheff.	32	78	geen	nvt	geen
Zeeuws-Vlaanderen *regulier afschot	5.033	5.877	3.946	4.799	3.526
..... op basis van vergunn./ ontheff.	12	15	10	7	geen
Totaal Zeeland*	12.725	15.578	13.031	14.308	13.295

MKZ = afschotcijfers in dit jaar kunnen vertekend zijn vanwege beperkingen door Mond-en Klauwzeer;

Ffwet = in dit jaar is in april de Flora- en faunawet ingevoerd, met veranderingen in bejaagbare soorten;

** = cijfers niet compleet, ontbreekt 1 WBE;*

nvt = geen vergunning/ ontheffing verkregen;

geen = geen gebruik gemaakt van vergunning/ ontheffing.

verschillen per jaar, te wijten aan de voor hazen eveneens karakteristieke jaarlijkse schommelingen in de populatieomvang, afhankelijk van weersverloop.

Het afschot wordt voor ruim 99% gerealiseerd binnen de reguliere jachtperiode (15 okt. t/m 31 dec.), de periode waarin het schaderisico gering is. Uit de afschotgegevens van de WBE's is afgeleid dat in de laatste 5 jaar enig afschot op vergunning/ontheffing heeft plaatsgevonden in de WBE's Walcheren, Wolphaartsdijk e.o., ZW Zuid-Beveland, Reimerswaal, Midd. Zeeuws-Vlaanderen en Hontenisse (van enkele WBE's ontbreken hierover gegevens) en dat het daar ging om fruitbomen, bieten, bloemen, koolgewassen, peulvruchten en/of vollegrondsgroenten.

Het Faunafonds geeft aan dat de gewenste stand in het jachtseizoen gerealiseerd moet worden (Oord 2002). Dit sluit echter lokale schades niet uit. In de praktijk blijkt dat schade niet afdoende kan worden voorkomen en dat ook verstoring en de beschikbare wildafwerende middelen niet effectief genoeg zijn om te bewerkstelligen dat belangrijke schade achterwege zal blijven. Vooral bij langere/koudere winters kan de schade lokaal onverwachts aanzienlijk zijn, en dan gaat het soms slechts om enkele hazen. Gedurende het groeiseizoen is een aantal gewassen zo aantrekkelijk voor het wild dat, ook bij een geringe stand, eveneens belangrijke schade kan worden aangericht. Ook dan kunnen de schades snel en soms zeer geconcentreerd ontstaan, is de schade zeer wisselend van locatie, sterk plaatsgebonden en staat het ontstaan sterk onder invloed van weersomstandigheden.

Probleemstelling (toetspunten d en l)

Grote schades kunnen vooral ontstaan wanneer door vroeg optredend winters weer met sneeuw en vorst, de reguliere jacht op hazen eerder dan op 1 januari wordt gesloten waardoor regulerend afschot in dat seizoen niet kon worden afgerond. Echter in het voorjaar kan door slechts enkele hazen lokaal grote schade ontstaan aan het jonge groen van koolsoorten, peulvruchten, bieten, bloemen en Cichorei.

De schadekaarten van het Faunafonds (Faunafonds apr. 2003) laten zien dat het Deltagebied behoort tot de landelijk vier grote concentratiegebieden van hazenschade. Bij appels en peren in kwetsbare situaties acht het Faunafonds uitrasteren of individuele boombescherming met manchetten e.d. noodzakelijk en acht zij dat uitrasteren bij fruitbomen en boomkwekerijen ook rendeert. Deze gewassen komen dan ook niet in aanmerking voor schadevergoeding. Dit geldt eveneens voor kapitaalsintensieve gewassen zoals vollegrondsgroenten. Echter met betrekking tot afgerasterde percelen kan altijd per ongeluk een exemplaar worden 'ingesloten' welke op geen andere wijze kan worden verwijderd dan door afschot. Daarom is in die situaties aanvullend afschot noodzakelijk.

Gezien de schadehistorie zal met deze ontheffing in de komende periode ervaring worden opgedaan om de noodzaak en effectiviteit ervan kritisch te beschouwen.

4.3 Gewenste stand en maatregelen Haas

Gewenste stand (toetspunt f)

Voor het vaststellen van een gewenste stand staan niet de juiste gegevens ter beschikking. Gezien de aard van de te voorkomen en te bestrijden schade is nadere vaststelling van een gewenste stand anders dan zoals in het reguliere jachtbeheer plaatsvindt, ook niet zinvol. Het gaat bij de schade steeds om zeer lokale en soms tijdelijke omstandigheden. Het streven zal over het algemeen zijn om de gewenste

stand rond schadegevoelige teelten lager te houden dan in andere delen van het beheergebied.

Belangrijk aspect van regulatie *blijft* de reguliere jacht binnen het jachtseizoen vormen. Aanvullende maatregelen gericht op het lokaal voorkomen en bestrijden van schade zullen de duurzame instandhouding van de soort niet merkbaar beïnvloeden.

Gewenste maatregelen (toetspunten h en i)

Gezien de wildstatus van de Haas en de plaatselijk soms hoge en onvoorspelbare schade ondanks regulatie tijdens het reguliere jachtseizoen, is het gewenst om de provinciale vrijstelling van het verbod tot opzettelijk te verontrusten, effectiever te maken door ondersteunend afschot in het voorjaar en in de zomer bij dreigende belangrijke schade.

Bovendien is het gewenst indien in een vroeg ingevallen winter de reguliere jacht voortijdig gesloten moest worden, na afloop van de winterperiode eveneens ruimte te krijgen tot afschot vanwege dreigende belangrijke schade door een te groot resterend hazenbestand. Ten slotte is buiten het reguliere jachtseizoen de mogelijkheid tot afschot gewenst van hazen die binnen rasters ingesloten zijn geraakt.

Verwacht wordt dat in deze situaties met relatief beperkt ingrijpen lokaal ernstige schade kan worden voorkomen.

4.4 Haas: ontheffing, gebruik en voorwaarden (toetspunt j)

A ontheffing voor 'doden en verwonden' buiten het jachtseizoen

1 ontheffing van art. 9 Ffwet voor het doden, verwonden, vangen, bemachtigen of met het oog daarop opsporen van hazen met behulp van het geweer als ondersteunende maatregel ter voorkoming en bestrijding van dreigende belangrijke schade aan peulvruchten, bieten en Cichorei, bloemen, koolsoorten en vollegrondsgroenten en in deugdelijk afgerasterde boomgaarden en boomkwekerijen;

2 de ontheffing geldt voor de gewasperiodes:

- bloemen, vollegrondsgroenten, peulvruchten, koolsoorten, bieten, ontheffingsperiode.....	1 maart t/m 30 juni
- Cichorei tot 4-blaadjes-stadium, ontheffingsperiode.....	1 april t/m 1 juli
- afgerasterde boomgaarden en boomkwekerijen, ontheffingsperiode.....	1 januari t/m 14 oktober

3 van de ontheffing mag voor boomgaarden en boomkwekerijen alleen gebruik worden gemaakt binnen deugdelijk afgerasterde percelen;

4 de ontheffing geldt op voorhand voor de FBE voor geheel Zeeland in alle regio's waar reeds eerder schade is geregistreerd aan het betreffende gewas (zie tabel 7 en kaarten blz 30/31);

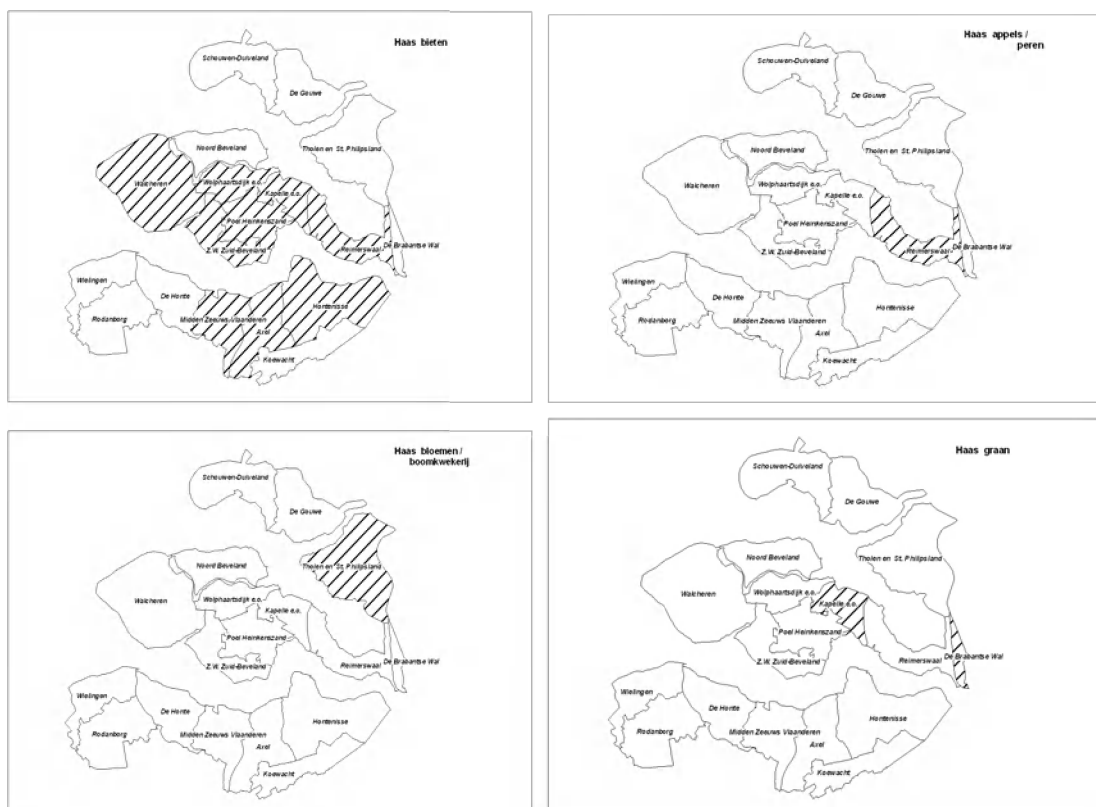
5 alvorens de FBE een ontheffing doorschrijft naar een grondgebruiker/ jachthouder/ WBE zal deze een verklaring moeten invullen en ondertekenen waarin staat dat er sprake is van -dreigende- schade en dat het één van de bovengenoemde schadegevoelige gewassen betreft; de jachthouder/WBE verklaart hiermee bovendien dat er sprake is van door hem/haar gehouden jachtrecht op de betreffende gronden (zie Bijlage 3);

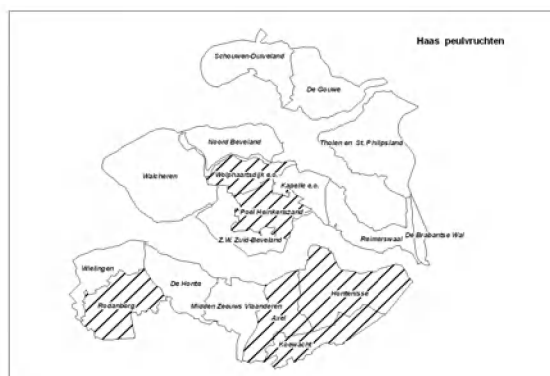
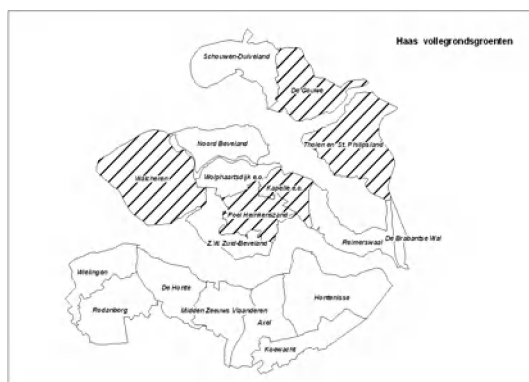
6 indien gebruik van de ontheffing wordt gevraagd voor een regio waar in de afgelopen jaren geen schade door haas in het betreffende gewas is geregistreerd (zie kaartjes blz.), zal de FBE ter plaatse (doen) controleren of er inderdaad sprake is van -dreigende- schade alvorens een machtiging wordt gegeven.

7 voor zover in deze ontheffing niet anders is bepaald zijn de bepalingen van de Flora- en faunawet van toepassing;

- 8 van de ontheffing mag slechts gebruik worden gemaakt in aanvulling op minimaal 2 preventieve maatregelen genoemd in de Nota Faunabeleid van de provincie;
voor **Chichorei tot 4-blaadjes stadium en voor peulvruchten en bieten** dienen 1 visueel en 1 akoestisch middel te worden gebruikt (dienen in voldoende aantallen verspreid over het perceel aanwezig te zijn en in werking te zijn);
voor **bloemen, koolsoorten, vollegrondsgroenten, boomgaarden en boomkwekerijen** dient een afscherming aanwezig te zijn of te worden aangebracht;
- 9 Voor zover de met behulp van deze ontheffing bemachtigde dieren niet voor consumptie of handelsdoeleinden worden gebruikt worden zij, ter voorkoming van verspreiding van ziekten, zo spoedig mogelijk ter destructie aangeboden volgens de daarvoor in Nederland geldende regels;
- 10 bij gebruik van de ontheffing geldt ook een plicht tot registratie, waarvoor de verantwoordelijkheid ligt bij de ontheffinghouder (zie hoofdstuk Monitoring).

Kaartjes geven per gewassoort aan in welke regio reeds eerder schade heeft plaatsgevonden (gearceerd).

5 KONIJN (*Oryctolagus cuniculus*)

5.1 Kenmerken, voorkomen

Voorkomen (toetspunt c)

De soort komt zeer algemeen in vrijwel geheel Nederland voor. De soort lijkt zich ook steeds beter in klei- en veengebieden te handhaven, zoals onder meer blijkt in de kleipolders van Zeeuws-Vlaanderen (Broekhuizen 1992).

Wel is het algemeen bekend dat er in de 90-er jaren van de vorige eeuw door virusinfecties een grote terugval is gekomen, zowel landelijk als in Zeeland. Hierover zijn thans nog geen adequate cijfers bekend. Kenmerkend daarbij is een dikwijls redelijke voorjaarsstand doch een hoog percentage sterfte in de zomerperiode.

Recente kwantitatieve gegevens over het voorkomen in Zeeland ontbreken. Echter afschotcijfers geven wel een indruk over de mate van voorkomen (zie beheerhistorie).

Bovendien wijzen de zoogdierstatistieken (CBS 2003) uit dat de soort tussen 1994 en 2000 is afgenomen met 50%, welke stand zich sindsdien stabiliseert.

Als regulier bejaagbare wildsoort (zie hieronder) wordt er van uit gegaan dat er landelijk geen gevaar bestaat voor een duurzame instandhouding van de soort.

Wettelijke status

Volgens art. 4 Ffwet is het Konijn een beschermde soort welke op grond van art. 32 is aangewezen als wildsoort.

Op grond van art. 65 is het Konijn aangewezen als diersoort die 'in het gehele land veelvuldig belangrijke schade kan aanrichten' waarvoor deze op de landelijke lijst is geplaatst voor vrijstelling van het verbod op het opzettelijk verontrusten en doden van konijnen (Bijlage 2 Beheer en schadebestrijding dieren). De vrijstelling geldt alleen ten aanzien van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren.

In het kader van art. 67 Ffwet of art. 68 Ffwet kan een soort in het belang van de openbare veiligheid (bescherming zeewering, waterkering, infrastructuur) door de Provincie worden aangewezen voor een vrijstelling of ontheffing tot ingrepen in populaties. In het kader van art. 68 kan het Konijn op grond van 'andere belangen' eveneens voor ontheffing in aanmerking komen met betrekking tot schade aan industrieterreinen en sportvelden (AMvB Beheer en schadebestrijding dieren).

Provinciaal beleid

Gezien de landelijke vrijstelling is er geen specifiek aanvullend provinciebeleid. Het beleid gaat er van uit dat de primaire zeewering waar nodig adequate bestrijding van het konijn vergt en dat daarvoor de beschikbare mogelijkheden vooralsnog afdoende waren. Daarbij wijst het beleid op de mogelijkheid van ontheffing indien daartoe aanleiding bestaat.

5.2 Konijn: risico en gevoerd beheer

Landbouwschade

Mogelijke schade aan belangen is aangegeven in het Handboek Faunaschade van het Faunafonds (Oord 2002).

In de Jachtwet was het Konijn ondergebracht in artikel 8 waardoor de soort het gehele jaar bejaagbaar was en dus niet in aanmerking kwam voor tegemoetkoming in schade.

Om deze reden is er geen schadehistorie beschikbaar. Ook onder de Ffwet is de soort bejaagbaar en kan op grond van de landelijke vrijstellingslijst het gehele jaar door schadebestrijding plaatsvinden. De probleemstelling bij deze soort betreft in Zeeland ook niet de landbouwschade doch de openbare veiligheid.

Risico voor de openbare veiligheid (toetspunt e)

In Zeeland is van belang dat de zeewering een adequate bescherming vergt. De sterkte daarvan kan worden bedreigd door ondergraving door konijnen, waartoe bestrijding dient plaats te vinden. Over het algemeen kan dat afdoende middels de reguliere jacht en eventuele (provinciale aanwijzing tot) ontheffing tot doden.

Beheer afgelopen jaren (toetspunt h)

De reguliere jacht op het Konijn is thans geopend van 15 augustus t/m 31 januari. Daarnaast is er structureel voor Konijn vergunning/ontheffing verleend voor afschot onder omstandigheden waar het géén bejaagbaar jachtveld betrof: met name op dammen en dijken in beheer bij Rijkswaterstaat.

Tabel 10 Beheerhistorie, totale afschotcijfers gehele provincie (bron WBE's)

Afschotcijfers Konijn	1998	1999	2000	2001 (MKZ)	2002 (Ffwet)
Noord Zeeland regulier afschotop basis van vergunn./ ontheff.	5.171 nvt	1.791 nvt	1.049 nvt	768 nvt	512 nvt
Midden Zeeland regulier afschotop basis van vergunn./ ontheff.	1.495 25	796 60	568 14	497 13	466 22
Zeeuws-Vlaanderen * regulier afschotop basis van vergunn./ ontheff.	4.807 245	3.775 401	2.105 126	1.277 nvt	674 nvt
Totaal Zeeland *	11.743	6.362	3.862	2.555	1.674

MKZ: afschotcijfers in dit jaar kunnen vertekend zijn vanwege beperkingen door Mond-en Klauwzeer;

Ffwet: in dit jaar is in april de Flora- en faunawet ingevoerd, met veranderingen in bejaagbare soorten;

* cijfers niet compleet, ontbreekt 1 WBE;

nvt: geen vergunning/ ontheffing verkregen.

De totale afschotcijfers laten zien dat het afschot ten behoeve van reguliere jacht in 5 jaar is teruggelopen met ca. 86 % (!!).

Het afschot ten behoeve van bescherming van waterwerken is in vijf jaar teruggelopen met ca. 70% (tabel 11). Dit afschot laat zien dat er in genoemde RWS-objecten nog steeds overlast door konijnen aanwezig is.

Tabel 11 Beheerhistorie, afschotcijfers ter bescherming van waterwerken (bron RWS)

Afschotcijfers Konijn	1998	1999	2000	2001(MKZ)	2002 (Ffwet)
Rijkswaterstaat-Oosterscheldekering					
Roggeplaat afschot	300	140	144	223	132
Bouwdokken/ Neeltje Jans afschot	87	12	49	44	15
Om. Topshuis/ Neeltje Jans afschot	128	41	52	55	16
Noord-Beveland afschot	60	29	24	30	8
Totaal afschot	575	222	269	352	171

Probleemstelling (toetspunt d)

Het afschot ter bescherming van waterwerken is van belang voor de openbare veiligheid. Deels zijn daartoe afdoende mogelijkheden beschikbaar.

Echter waar de uitvoering plaats vindt op de Oosterscheldekering die voor recreanten openbaar toegankelijk is wordt de uitvoering daarvan bemoeilijkt vanwege veiligheids-situaties. Vooral ter plaatse van de recreatieve attracties 'Waterland Neeltje Jans' en het 'Topshuis' verblijven in de zomer en herfst veel bezoekers en wandelaars. Daardoor kan het afschot overdag niet effectief genoeg worden gerealiseerd.

Anderzijds werd voorheen ook vergunning/ontheffing voor afschot verleend voor omstandigheden waar het géén bejaagbaar jachtveld betrof. Sinds echter ook water onder de 40-ha regeling valt en het gronden van Rijkswaterstaat betreft die grenzen aan rijkswateren, is deze ontheffing thans niet meer nodig omdat bij noodzaak tot afschot van konijnen, het betreffende gebied door Rijkswaterstaat kan worden uitgebreid tot 40 ha.

5.3 Gewenste stand en maatregelen Konijn

Gewenste stand (toetspunt f)

Voor het vaststellen van een gewenste stand staan niet de juiste gegevens ter beschikking. Van de zijde van Rijkswaterstaat geeft men aan dat in 2004 sprake is van een stand van ongeveer 1000 waarvan er ongeveer 200 worden afgeschoten. Gezien de aard van de te voorkomen en te bestrijden schade is een nadere vaststelling van de stand ook niet zinvol.

Normaliter kan de populatie middels reguliere bejaging worden beheerd. Op of nabij zeewering, waterkerende dijken of dijklichamen dient uit het oogpunt van openbare veiligheid te worden gestreefd naar een minimale stand.

Gewenste maatregelen (toetspunten g en l)

Gezien de probleemstelling is er sterk behoefte aan de toestemming om het afschot zoals nodig ter bevordering van de veiligheid van de zeewering, ook 's nachts te kunnen uitvoeren met lichtbakken, om de effectiviteit van dit afschot zodanig te vergroten dat de noodzakelijke veiligheid van de waterkering gegarandeerd blijft. Dit vergt ontheffing voor het gebruik van een lichtbak.

5.4 Konijn: ontheffing, gebruik en voorwaarden (toetspunt j)

A ontheffing voor afschot met gebruik van een kunstmatige lichtbron

- 1 ontheffing van art. 9 Ffwet tot het gebruik van een kunstmatige lichtbron als (hulp)middel bij het afschot van Konijnen tussen zonsondergang en zonsopgang;
- 2 de ontheffing geldt voor de FBE voor de Oosterscheldekering;
- 3 de ontheffing geldt voor de periode van 15 augustus tot 15 oktober;
- 4 alvorens de FBE een ontheffing doorschrijft naar een jachthouder zal deze een door Rijkswaterstaat als beheerder van de zeewering opgestelde verklaring moeten overleggen dat:
 - afschot in de nachtelijke uren om veiligheidsredenen noodzakelijk is;
 - er op de betreffende gronden sprake is van een door de betreffende jachthouder uitgeoefend jachtrecht volgens de Flora- en faunawet;

- dat gebruik van lichtbak in het betreffende gebied niet strijdig is met doelen van natuurbeheer in aanliggende natuurgebieden;
- 5 voor zover de met behulp van deze ontheffing bemachtigde dieren niet voor consumptie of handelsdoeleinden worden gebruikt worden zij, ter voorkoming van verspreiding van ziekten, zo spoedig mogelijk ter destructie aangeboden volgens de daarvoor in Nederland geldende regels;
- 6 voor zover in deze ontheffing niet anders is bepaald zijn de bepalingen van de Flora- en faunawet van toepassing;
- 7 bij gebruik van de ontheffing geldt ook een plicht tot registratie, waarvoor de verantwoordelijkheid ligt bij de ontheffinghouder (zie hoofdstuk Monitoring).

6 FAZANT (<i>Phasianus colchicus</i>)

6.1 Kenmerken, voorkomen

Voorkomen (toetspunt c)

De Fazant komt in Nederland in vrijwel alle atlasblokken voor. Het aantal territoriale hanen wordt landelijk geschat op minimaal 50.000-60.000 (SOVON 2002).

Als regulier bejaagbare wildsoort wordt er van uit gegaan dat er landelijk geen gevaar bestaat voor een duurzame instandhouding van de soort.

Sinds regelmatige introductie van deze vogel na jarenlange afbouw in 1993 definitief is verboden, is de landelijke populatieomvang geleidelijk gedaald: van 1990 tot 2001 met ruim 40% (CBS 2003).

Voorkomen in de provincie Zeeland (toetspunt c)

Ook in Zeeland komt de soort zeer algemeen voor en acht GS dat er ook hier geen gevaar bestaat voor een duurzame instandhouding van de soort (Provincie Zeeland 2003). De soort was in Zeeland in begin jaren 90 een zeer talrijke broedvogel (Vergeer 1994). Echter, sinds het verbod op introductie in 1993 zal ook hier de populatieomvang zijn afgenomen: hierover zijn echter geen cijfers beschikbaar. Wel blijken Zeeland en de Zuid-Hollandse eilanden de hoogste landelijke dichtheid te kennen (SOVON 2002). De combinatie van veel soorten landbouwgewassen met ruigtevegetaties langs sloten, kreek en dijken en het voorkomen van grote oppervlakten ruigbegroeide buitendijkse natuurgebieden, lijkt een goed aanbod van voedsel en dekking op te leveren. Dit benadert ook het oorspronkelijke biotoop, vochtige rivierdalen met voedselrijke kleibodems, het dichtst.

Wettelijke status

Volgens art. 4 Ffwet is de Fazant een beschermde soort welke op grond van art. 32 is aangewezen als wildsoort. De reguliere jacht op de Fazantenhen is geopend van 15 oktober t/m 31 december, voor hanen is dit een maand langer, van 15 oktober t/m 31 januari. Bejaging mag plaats vinden van zonsopgang tot zonsondergang. De jacht kan door de Provincie bij bijzondere weersomstandigheden worden gesloten.

Provinciaal beleid

Gedurende het groeiseizoen zijn vele van de in Zeeland geteelde gewassen zo aantrekkelijk voor wildsoorten dat, ook bij een geringe stand, belangrijke schade kan worden aangericht. De periode waarin, en de omstandigheden waaronder gewassen gevoelig zijn voor schade is vaak mede afhankelijk van de weersgesteldheid op dat moment (langdurige droogte) of het gevolg van voorafgaande weersinvloeden (slagregens). Bij het veelvuldig optreden van deze schade is in de praktijk gebleken dat de beschikbare wildafwerende middelen toch onvoldoende zijn om de schade in afdoende mate te voorkomen. De Provincie acht daartoe opzettelijk verstoren met aanvullend afschot in de gesloten periode noodzakelijk, waartoe de Provincie bij gebleken noodzaak ontheffing verleent. Alvorens tot afschot over te gaan moeten minder vergaande (verjagings-)maatregelen getroffen zijn.

6.2 Fazant: schade en gevoerd beheer

Potentiële landbouwschade

Mogelijke schade aan belangen is aangegeven in het Handboek Faunaschade van het Faunafonds (Oord 2002). Onderstaande tabel geeft de in het handboek opgenomen potentiële landbouwschade weer.

Tabel 12 Mogelijke schade door Fazant (uit Handboek Faunaschade)

* granen (zomer- en winter-)	vraatschade in zaai- en kiemperiode
* aardappelen	krabschade in augustus/ september
* bieten (suiker- en voeder-)	vraat- en pikschade van kiemperiode t/m juni
* Maïs	vraatschade in de zaaiperiode
* peulvruchten	vraat- en pikschade in zaai-, kiem- en afrijpingsperiode
* Bladgroenten (Sla en Andijvie)	vraatschade tijdens de gehele teelt
* Bloemkool, Broccoli	pikschade aan jong gewas
* overige koolsoorten	vraat en pikschade gedurende gehele teelt
* Bloemen, bloembollen en -zaden	pikschade in voorjaar, zomer en herfst

Agrarische schadehistorie en -risico in Zeeland (toetspunt e)

Het schaderisico bij fazanten bestaat uit bovengenoemde gewassen. De soort is echter regulier bejaagbaar waarmee het grootste deel van de schades wordt voorkomen dan wel worden geacht de verantwoordelijkheid te zijn van de jachthouder. De schades beperken zich dan ook tot enkele kwetsbare situaties buiten het jachtseizoen en zijn dan ook over het algemeen beperkt van omvang (tabel 13).

Tabel 13 Schadehistorie Fazant

Schadetaxaties WICO t/m 2001 - 2002 Faunafonds	1998	1999	2000	2001 (MKZ)	2002 (Ffwet)
Noord Zeeland	geen	geen	geen	€ 45	€ 45
Midden Zeeland	€ 1.331	€ 19	€ 1.281	€ 1.570	€ 497
Zeeuws-Vlaanderen	€ 78	€ 135	geen	€ 279	geen
Totale schade in Zeeland	€ 1.409	€ 154	€ 1.281	€ 1.894	€ 542

MKZ: cijfers in dit jaar kunnen vertekend zijn vanwege beperkingen door Mond-en Klauwzeer;

Ffwet: in dit jaar is in april de Flora- en faunawet ingevoerd, met veranderingen in bejaagbare soorten.

De schades zijn echter wel ontstaan ondanks een intensieve bejaging en ondanks een ontheffing voor schadebestrijding middels afschot in het voorjaar. De schadehistorie is jaarlijks ook zeer wisselend: dit heeft alles te maken met wisselende weersomstandigheden. De schade is ontstaan aan (winter-)graan, vollegrondsgroenten, suikerbieten (tabel 14) en Cichorei. Dit vindt voornamelijk plaats in de zaai- en kiemperiode (tot voorbij het kiemstadium) waarbij wordt gefoerageerd op het zaad en de kiemplanten worden uitgetrokken. De schades ontstaan voornamelijk in Midden Zeeland, alhoewel ook in Noord Zeeland en Zeeuws-Vlaanderen schades voorkomen.

Met betrekking tot Cichorei geldt voor Fazant hetzelfde als onder agrarische schadehistorie bij de Haas is omschreven. Van de meeste betreffende schadegevoelige gewassen zijn ook in alle delen van Zeeland grote oppervlakten aanwezig (CBS 2003).

Tabel 14 Schadelocaties en -gewassen 1997-2003 (bron Jachtfonds/ Faunafonds)

FAZANT	graan	voll. groen- ten	bieten
WBE's:			
NOORD ZEELAND			
Schouwen-Duiveland			
De Gouwe			
Tholen & St.Phil.land.....	X		
MIDDEN ZEELAND			
Noord-Beveland			
Walcheren			
Wolphaartsdijk e.o.....			
Kapelle e.o.		X	
De Poel Heinkensz.e.o.....			X
ZW Zuid-Beveland			X
Reimerswaal	X		
Brabantse Wal.....			
ZEEUWS-VLAANDEREN			
Wielingen.....			
Rodanborg			
De Honte			
Midd.Zeeuws Vlaand.....	X		
Axel e.o.			
Koewacht e.o.			
Hontenisse			

Gewassen waarvan uit gegevens van het CBS en het Faunafonds (schadekaarten 1999-2002) is gebleken dat belangrijke schade is aangericht door de betreffende diersoort.

Beheer afgelopen jaren (toetspunt h)

Met betrekking tot Fazant als regulier bejaagbaar wild, vormt deze jacht tevens het beheer tot regulatie van de populatie ter voorkoming van schade (tabel 15).

Tabel 15 Beheerhistorie, afschotcijfers reguliere jacht

Afschotcijfers Fazant <i>reguliere jacht</i>	1998	1999	2000	2001 (MKZ)	2002 (Ffwet)
Noord Zeeland	6.409	5.855	4.909	4.487	3.616
Midden Zeeland	8.195	8.203	7.525	6.537	6.469
Zeeuws-Vlaanderen	7.784	8.772	6.525	5.580	4.059
Totaal afschot reguliere jacht	22.388	21.509	17.477	14.983	12.391

MKZ = afschotcijfers in dit jaar kunnen vertekend zijn vanwege beperkingen door Mond-en Klauwzeer;

Ffwet = in dit jaar is in april de Flora- en faunawet ingevoerd, met veranderingen in bejaagbare soorten;

* = cijfers niet compleet, ontbreekt 1 WBE.

Uit de afschotcijfers blijkt een geleidelijke daling van het afschot (tabel 15 en 16) overeen te komen met de dalende populatieomvang (zie Hoofdstuk 6.1). De cijfers onderschrijven echter ook een hoge populatiedichtheid in de provincie Zeeland.

Tabel 16 Beheerhistorie, afschot op basis van vergunning/ ontheffing

Afschotcijfers Fazant <i>afschot op basis van vergunn./ ontheffing</i>	1998	1999	2000	2001 (MKZ)	2002 (Ffwet)
Noord Zeeland	nvt	nvt	6	nvt	nvt
Midden Zeeland	12	20	geen	geen	geen

Zeeuws-Vlaanderen	15	geen	geen	geen	geen
Totaal afschot vergunn./ ontheffing	27	20	6	nvt/ geen	nvt/ geen

MKZ = afschotcijfers in dit jaar kunnen vertekend zijn vanwege beperkingen door Mond-en Klauwzeer;

Ffwet = in dit jaar is in april de Flora- en faunawet ingevoerd, met veranderingen in bejaagbare soorten;

* = cijfers niet compleet, ontbreekt 1 WBE;

nvt = (gedeeltelijk) geen vergunning/ ontheffing verkregen;

geen = geen gebruik gemaakt van vergunning/ ontheffing.

Van de WBE's die hun afschotcijfers op basis van reguliere jacht en op basis van ontheffing afzonderlijk hebben geregistreerd, blijkt dat slechts gering gebruik wordt gemaakt van de ontheffing (tabel 16). Enerzijds geeft dat aan dat er slechts bij noodzaak gebruik wordt gemaakt van de ontheffing, en anderzijds dat deze noodzaak over het algemeen gering is.

De totale jaarlijkse afschotcijfers over de gehele provincie laten een blijvend hoog afschotniveau zien. Dit wordt voor het overgrote deel gerealiseerd binnen de reguliere jachtperiode (15 okt. t/m 31 dec. voor hennen en t/m 31 jan. voor hanen), de periode waarin het schaderisico het geringst is welke periode dus voornamelijk regulerend op de populatieomvang werkt.

Aan bovenstaande cijfers is *niet* te ontleen welke effectiviteit deze maatregelen hebben gehad. Men zou kunnen veronderstellen dat, gezien schadecijfers en afschot reguliere jacht, dat reguliere jacht reeds behoorlijk effectief is.

Probleemstelling (toetspunt d)

Vooraf in Midden Zeeland zijn veel kwetsbare teelten met betrekking tot de kiemperiode, aanwezig. Onder bepaalde weersomstandigheden kan buiten de periode van de reguliere jacht, met name in het voorjaar, door fazanten in korte tijd flinke schade worden aangericht aan o.m. kiemplanten van graan, bieten en Cichorei en aan het gewas van vollegrondsgroenten en bloembollengewassen.

De schade komt tevens veel voor rondom natuurgebieden waarin de Fazant zijn leefgebied vindt. Daardoor kan tijdens de reguliere jachtperiode geen afdoende regulatie plaatsvinden zodat in het voorjaar (dus buiten het jachtseizoen) als de voedselsituatie binnen de natuurgebieden niet aantrekkelijk genoeg is, schade ontstaat door fazanten die vanuit die natuurgebieden foerageren.

6.3 Gewenste stand en maatregelen Fazant

Gewenste stand (toetspunt f)

Op basis van beschikbare gegevens is het niet mogelijk om voor de noodzaak tot duurzaam regionaal beheer onderbouwing van een gewenste stand aan te geven.

Regulatie vindt derhalve vooral plaats binnen de reguliere jacht waar jachthouders de verantwoordelijkheid dragen voor mogelijke schades en er derhalve zorg voor dragen dat een balans wordt gehandhaafd tussen zo min mogelijk schades en het handhaven van een levensvatbare populatieomvang, zoals ook tot heden plaats vond. Gezien de afschotcijfers en dichtheidsgegevens van SOVON is er geen gevaar voor de duurzame instandhouding van de soort.

Te nemen maatregelen (toetspunten g en l)

Gezien de risico's van belangrijke schade in het voorjaar (buiten het reguliere jachtseizoen) is het voor de gehele provincie gewenst ook buiten het reguliere jachtseizoen

maatregelen te kunnen nemen in de kiemperiode van de daarvoor kwetsbare gewassen. Het voorhanden hebben van ontheffing maakt het mogelijk snel op lokaal optredende schades te reageren met relatief beperkte maatregelen (zie beheerhistorie) en daarmee de schade tot een aanvaardbaar niveau te beperken, zoals ook tot heden heeft plaatsgevonden. Daartoe zijn nodig:

- A) ontheffing voor opzettelijk verontrusten
- B) ontheffing voor aanvullend afschot

6.4 Fazant: ontheffing, gebruik en voorwaarden *(toetspunt j)*

A ontheffing voor opzettelijk verontrusten

- 1 ontheffing op voorhand van art. 10 Ffwet voor het opzettelijk verontrusten op percelen met graan, vollegrondsgroenten en bieten ter voorkoming van belangrijke schade;
- 2 ontheffingsperiode van 1 maart t/m 31 mei (zaai- en kiemperiode);
- 3 de ontheffing geldt voor de FBE voor de gehele provincie;
- 4 de ontheffing wordt door de FBE doorgeschreven naar grondgebruikers, jachthouders of WBE's die daartoe bij de FBE een aanvraag indienen (doorschrijving ter beoordeling FBE).

B ontheffing voor 'doden en verwonden' buiten het jachtseizoen

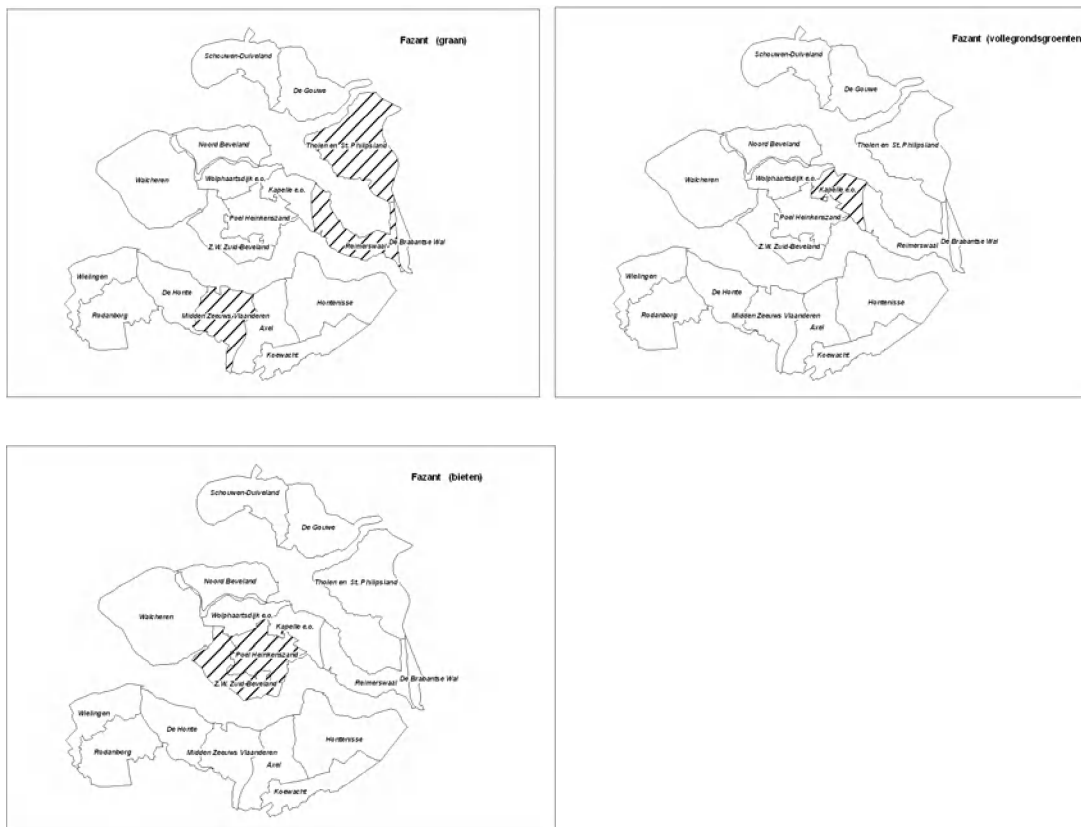
- 1 ontheffing van art. 9 Ffwet voor het doden, verwonden, vangen, bemachtigen of met het oog daarop opsporen van fazanten met behulp van het jachtgeweer als ondersteunende maatregel ter voorkoming en bestrijding van dreigende belangrijke schade aan kiemplanten van graan, vollegrondsgroenten, peulvruchten en bieten;
- 2 de ontheffing geldt voor de gewasperioden:

- kiemplanten graan, ontheffingsperiode.....	1 maart t/m 15 april
- kiemplanten bieten, en peulvruchten, ontheffingsperiode.....	1 maart t/m 30 april
- kiemplanten vollegrondsgroenten, ontheffingsperiode.....	1 maart t/m 15 mei

3. de ontheffing geldt voor de FBE voor geheel Zeeland in die gebieden waar eerder schade is opgetreden in bovengenoemde gewassen (zie kaartjes blz. 43);
- 4 alvorens de FBE een ontheffing doorschrijft naar een grondgebruiker/ jachthouder/ WBE zal deze een verklaring moeten invullen en ondertekenen (standaardformulier) waarin staat dat er sprake is van -dreigende- schade en dat het één van de bovengenoemde schadegevoelige gewassen en stadia betreft; de jachthouder/ WBE verklaart hiermee bovendien dat er sprake is van door hem/haar gehouden jachtrecht op de betreffende gronden (zie Bijlage 3);
- 5 indien gebruik van de ontheffing wordt gevraagd voor een regio waar in de afgelopen jaren geen schade door fazant in het betreffende gewas is geregistreerd (zie kaartjes blz.), zal de FBE ter plaatse (doen) controleren of er inderdaad sprake is van -dreigende- schade alvorens een machtiging wordt gegeven.
- 6 voor zover in deze ontheffing niet anders is bepaald zijn de bepalingen van de Flora- en faunawet van toepassing;
- 7 van de ontheffing mag slechts gebruik worden gemaakt indien zonder afdoende succes minimaal 2 preventieve maatregelen genoemd in de provinciale Nota Faunabeleid;
voor **graan, peulvruchten en bieten** dienen 1 visueel en 1 akoestisch middel te worden gebruikt (dienen in voldoende aantallen verspreid over het perceel aanwezig en in werking te zijn);

voor **vollegrondsgroenten** dienen 2 visuele en 1 akoestisch middel te worden gebruikt (dienen in voldoende aantallen verspreid over het perceel aanwezig en in werking te zijn) en dient een afscherming aanwezig te zijn of te worden aangebracht;

- 8 Ringen, welke zich bevinden aan de vogels, moeten met een nauwkeurige opgave van plaats en datum van vangst van de desbetreffende vogels worden gezonden aan het NIOO-CTE Vogeltrekstation, Postbus 40, 6666 ZG Heteren.
- 9 bij gebruik van de ontheffing geldt ook een plicht tot registratie, waarvoor de verantwoordelijkheid ligt bij de ontheffinghouder (zie hoofdstuk Monitoring).

7 GRAUWE GANS (*Anser anser*)

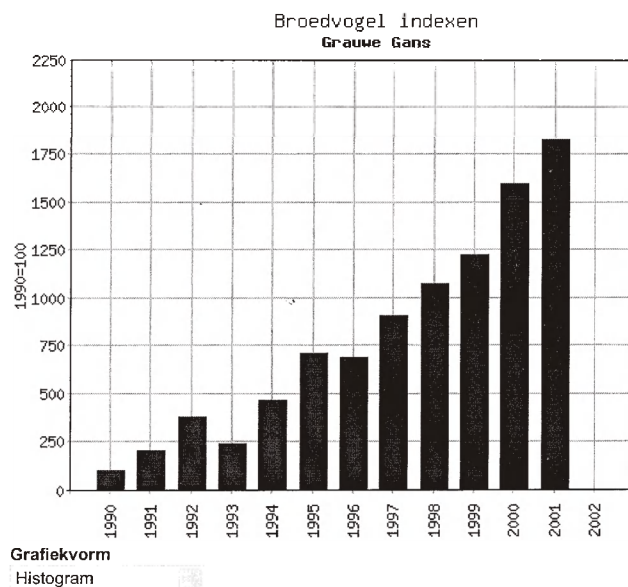
7.1 Kenmerken, voorkomen

Voorkomen broedpopulatie (toetspunt c)

Deze soort heeft de voorkeur voor waterrijke gebieden en nestelt in rietvegetaties, moerasbos en andere ruige, vochtige vegetaties zoals die voorkomen rond inlagen en op buitendijkse gronden. De soort nestelt bij voorkeur koloniegewijs maar ook wel solitair. Het voedsel bestaat uit plantaardig materiaal: tijdens de broed- en jongentijd vooral grassen en moerasplanten, erbuiten ook granen, knollen (suikerbieten en aardappelen) en worteldelen van moerasplanten.

De huidige Nederlandse populatiegrootte, het gaat dan om de broedende exemplaren zowel als de dieren die hier gedurende de zomer verblijven zonder zich voort te planten (nog niet geslachtsrijpe populatie), is volgens de Broedvogelatlas (SOVON 2002) in 1998-2000 ca. 8000 tot 9000 broedparen, waar de landelijke populatie in 1977 slechts 100 tot 150 paren telde. Sindsdien zijn vele waterrijke gebieden stormachtig gekoloniseerd. Uit de staafdiagrammen van de broedvogelindex (CBS 2003) blijkt dat de omvang van de populatie sinds 1991 landelijk thans het meer dan tien-voudige is.

Figuur 1 Broedvogelindex CBS 2003

Bovenstaande grafiek maakt duidelijk dat de landelijke toename vanaf 1996 tot 2001 gemiddeld jaarlijks ca. 22% bedroeg, doch in eerdere ontwikkelingsfasen (1994, 1995) wel 100% tot 50%. Dit wordt ook onderschreven door Schekkerman (2000) die aan geeft dat de populatieontwikkeling wat af neemt naarmate de populatie in omvang is toegenomen.

Broedbiologie (Schekkerman 2000)

- broedtijd februari tot half juni, eieren in West-Nederland tussen 21 maart (eerst gevonden legsel) en eind maart, bij een koude winter half april;
- aantal eieren 5-12, gemiddeld 7;
- broedduur 28-30 dagen, uitkomen eieren dus in de laatste week van april/ begin mei, tot 2 weken later (bij koude winter);
- de kuikens zijn met 50-60 dagen vliegvlug = eind juni, tot 2 weken later (bij koude winter);
- ruiperiode eind mei tot eind juni/ eind juli (afhankelijk van de leeftijd);
- broedsucces: in West-Nederland gemiddeld 2,7 vliegvlugge vogel per nest (2,0 tot 4,2); volgens Boudewijn et al (Waardenburg 2003, in prep.) betreft dit in de noordelijke Delta 3,51; aanwas gemiddeld tussen 1996 en 2001 ca. 22% (CBS 2003), resp. 22,6% in noordelijke Delta (Boudewijn et al 2003, in prep.).

Na het uitkomen vervuilen de ouders met de jongen de nestplaats voor een plek waar korte grasvegetatie (opvanggebieden) grenst aan open water (vluchtmogelijkheid). Tussen nest- en opgroeiplaats worden soms grote afstanden afgelegd (tot 10 km of meer), meestal zwemmend.

Voorkomen broedpopulatie Grauwe Gans in Zeeland (toetspunt c)

Oorspronkelijk zijn Grauwe Ganzen in het deltagebied geïntroduceerd in het Zwin en het Groote Gat te Oostburg, buiten Zeeland ook in Scheelhoek (Zuid-Holland).

In West Zeeuws-Vlaanderen ontwikkelde zich in het Zwin, Groote Gat en bij de kreken de St. Kruisbeek en de Baarzandschekreek in de 70-er jaren van de vorige eeuw een behoorlijke populatie.

In 1973-1974 bereikten ze de Braakman resp. Oost Zeeuws-Vlaanderen. Begin jaren 80 bedroeg de populatie 40-45 broedpaar (Vergeer 1994). Dit is incl. juvenielen, ca. 160 tot 180 individuen (v.d. Winden 2003). In heel Zeeland werd sinds eind jaren 70 toename van het aantal in het voorjaar en 's zomers rondzwervende Grauwe Ganzen vastgesteld. Dit heeft te maken met het feit dat Grauwe Ganzen pas in het vierde levensjaar geslachtsrijp zijn; voor die tijd worden soezen en schijnbroedparen gevormd (aldus Vergeer 1994).

Pas begin jaren 90 liet zich een duidelijke groei van de populatie zien. De ganzen koloniseerden ook andere gebieden en er vond vermenging plaats met overwinteraars die bleven hangen. Zo ontstond een populatie in de Baarzandschekreek terwijl er tegelijkertijd een gering aantal grauwe ganzen in de inlagen van Noord-Beveland terecht kwam. In Zeeuws-Vlaanderen werden vervolgens Groot Eiland nabij Hulst, De Plaete onder Oostburg en Canisvliet bij Sas van Gent gekoloniseerd.

Vanaf dat moment ontstaat een nog snellere verspreiding van de soort over geheel Zeeuws-Vlaanderen en worden bestrijdingsacties in gang gezet. In 2003 broeden nagenoeg in iedere kreekrest in Zeeuws-Vlaanderen ganzen. Buitendijks komen hier thans ook broedende ganzen voor op de Hoge Platen nabij Breskens en in het Verdronken land van Saeftinge.

In Noord-Beveland bleven de aantallen ganzen aanvankelijk redelijk gelijk en beperkt tot de inlagen aan de noordkant. Vanaf midden jaren 90 tekent zich echter ook hier een groei af doch het duurde tot na 2000 dat ze zich ook naar de zuidkant van het eiland uitbreidden. Thans broeden ze ook in het Veerse Meer (Middelplaten).

In Noord Zeeland kwamen de eerste signalen van schade door ovz. Grauwe Gans in 1996. Hier broeden in 2004 grauwe ganzen rond het Krammer-Volkerak (de Slikken van de Heen en de Rammegors) en in kreken en inlagen op Duiveland (De Maire, Dijkwater en Naterskreek). Deze populaties staan in contact met populaties van de Zuid-Hollandse eilanden en in de Biesbosch (Boudewijn et al 2003, in prep.), waar zich ook grote populaties hebben ontwikkeld.

Voorkomen overwinterende Grauwe Gans in Zeeland

Deze komen voornamelijk uit broedgebieden in Scandinavië. De populatiegrootte werd enige jaren geleden geschat op 200.000 vogels (Rose & Scott 1997) doch er zijn aanwijzingen dat er sindsdien sprake is van enige groei (RIKZ 2001).

De belangrijkste overwinteringsgebieden liggen in Spanje en in Nederland. Binnen Nederland is het Verdrongen Land van Saeftinghe verreweg het belangrijkste gebied. De groei van de in de Zoute Delta verblijvende populatie komt bijna geheel op het conto van Saeftinghe. In de Zoute Delta kwamen tot het begin van de jaren 90 jaarlijks tot 15.000 Grauwe Ganzen overwinteren. In 1991/92 steeg dat tot 30.000 en in de winter van 2001 werden er in november ruim 85.000 geteld (Berrevoets 2002). In de loop van september komen de eerste overwinteraars (enige duizenden) welke aantallen in oktober en november snel stijgen tot veelal een top in december. In januari en februari hangt het verblijf sterk af van het weer: met vorstperioden blijven de aantallen vaak tot in februari erg hoog. Na februari zijn de aantallen altijd veel lager waarbij ze in de eerste helft van maart verdwijnen.

Van de overwinterende Grauwe Gans verblijft vrijwel het grootste deel in Saeftinghe, ook op het oostelijk deel van Zuid-Beveland in de polders rondom Bath zijn de aantallen snel gestegen, waar vrijwel jaarlijks tijdens één of meerdere tellingen meer dan 10.000 Grauwe Ganzen werden waargenomen. Daarnaast komen ook grote concentraties voor op Tholen en St. Philipsland, maar ook op vele andere plaatsen in Zeeland komen grote aantallen voor. Bovendien worden deze aantallen in Zeeland nog aangevuld door grote aantallen andere ganzensoorten, zoals in de winter van 2001/2002 (Berrevoets 2002): Kolgans tot ruim 42.000, Brandgans ruim 15.000, Rotgans ruim 16.000 en Rietgans ruim 18.000, totaal ruim 176.000 overwinterende ganzen!

Voorkomen broedpopulatie in Zeeuws-Vlaanderen

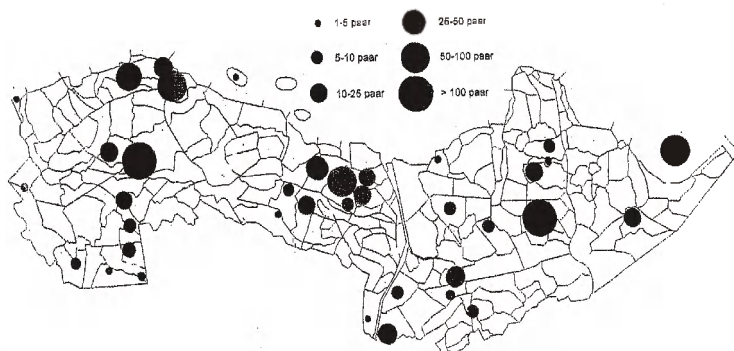
De laatste 25 jaar is de lokale ganzenpopulatie in Zeeuws-Vlaanderen sterk gegroeid (Casteleijns 2003). Een indicatie van de broedlocaties geeft onderstaande figuur 2.

De ganzen broeden en ruien in natuurgebieden, bestaande uit enkele grotere natuurgebieden (zoals Saeftinghe) en de vele kleinere natuurgebiedjes onder meer bestaande uit inlagen en kreken (figuur 3). Ze foerageren echter veelal op agrarisch land vanwege de daar voorhanden zijnde eiwitrijkere gewassen.

Halsbandonderzoek heeft aangegeven dat vanaf maart t/m juli in Zeeuws-Vlaanderen alleen lokale ganzen verblijven. Dit betreft de broedpopulatie, aangevuld met (sub)-adulte overzomerende vogels (Ganzenoverleg 2003). Van der Winden (2003) geeft aan dat de totale populatie ongeveer 2x zo groot is als de broedende populatie.

Casteleijns geeft vervolgens aan dat er vanaf augustus ook ganzen vanuit de omgeving van Damme (België) verblijven (aldus Casteleijns 2003). Vanaf november komen er vervolgens vogels uit NW-Europa aan.

*Figuur 2 Broedlocaties 2002 Grauwe Gans in Zeeuws-Vlaanderen
(bron Ganzenoverleg 2003)*

Bij tellingen in 2002 en 2003 werden door het Ganzenoverleg (2003) de volgende aantallen Grauwe Ganzen vastgesteld (tabel 17):

Tabel 17 Aantallen Grauwe Ganzen in Zeeuws-Vlaanderen (Ganzenoverleg 2003)

Overzomerende Grauwe ganzen	1999*	2000*	2001*	2002*	2002**
West Zeeuws-Vlaanderen	1500	1350	1800	1200	2500
Midden Zeeuws-Vlaanderen	960	1000	1000	1200	1500
Oost Zeeuws-Vlaanderen	150	400	800	1600	2300

* traditionele telmethode

** maximum per gebied-methode: som van het aantal vogels per gebied in juli/augustus

Ook door Casteleijns zijn in 2002 en 2003 tellingen in Zeeuws-Vlaanderen uitgevoerd in de maand juli (tabel 18). Uitkomsten van tellingen van Castelijns (2003) wijken af van die van het Ganzenoverleg. Bovendien maakt Castelijns in Oost Zeeuws-Vlaanderen onderscheid tussen 'binnendijks' en 'buitendijks' (= Saeftinge). Hij constateert voor 2002 dat in Oost Zeeuws Vlaanderen buitendijks in Saeftinge 5440 Grauwe Ganzen werden geteld, en binnendijks 2919. Dat komt totaal op 8359, meer dan het driedubbele van de aantallen in de tellingen van het Ganzenoverleg.

Overigens zal de telmethode afwijken van die van het ganzenoverleg, zodat vergelijking lastig is:

'De ervaring van de laatste jaren heeft geleerd dat een ganzentelling in het voorjaar of de zomer niet op dezelfde wijze kan worden uitgevoerd als een telling in de winter: het gevolg hiervan is een behoorlijke onderschatting van de populatie. Bovendien gebruiken WBE's en vogelwerkgroepen andere telgebieden . . .' (Ganzenoverleg 2003).

Duidelijk moge zijn dat standaardisering gewenst is!

Met betrekking tot de broedende populatie is van belang dat ervaringen elders duidelijk maken dat van de totale populatie slechts 40 tot 50% van de vogels broedt (v.d. Winden 2003), de overige ex. zijn niet-geslachtsrijpe juvenielen.

Tabel 18 Tellingen Grauwe Gans in Zeeuws-Vlaanderen (Casteleijns 2003).

	2002	2003
Saeftinge (buitendijks)	6.175	5.440
Oost Zeeuws-Vlaanderen	2.665	2.919
Midden Zeeuws-Vlaanderen	1.090	1.153
West Zeeuws-Vlaanderen	>2.860	2.419
Totaal binnendijks	> 6.615	6.419

Voorkomen broedpopulatie in Noord-Beveland

In Noord-Beveland bestaan de broedgebieden uit de aanwezige inlagen, deels NB-wet gebieden. In het Beheersplan Noord-Beveland (Wieland 2002) zijn tellingen in de inlagen van Noord-Beveland weergegeven. De tellingen zijn nog niet erg systematisch gehouden en er is niet duidelijk of in alle inlagen is geteld: doch, dit geeft een *indruk*:

Tabel 19 Indicaties populatieomvang Grauwe Gans Noord-Beveland (Wieland 2002)*

1997	mei 1998	mei 2000	aug. 2001 (broedpop. 2002)	schatting mei 2002	waarneming zomer 2003**
15 broedpaar = 30 vogels <i>excl.</i> niet-broedend deel	36 vogels = incl. niet- broedend deel	186 vogels = incl. niet- broedend deel	465-600 vogels = incl. niet-broedend deel	50-60 broedpaar = 100 -120 vogels <i>excl.</i> niet-broedend deel (??)	800-1000 vogels incl. niet-broedend deel
hieronder voor 1997 en 2002 berekening volgens v.d. Winden 2003 (broedend deel populatie = 40%):					
75 vogels	36 vogels	186 vogels	465-600 vogels	250-300 vogels (??)	800-1000 vogels
	dit jaar weggenomen 101 vogels	dit jaar weggenomen 48 vogels	dit jaar weggenomen 31 vogels	dit jaar weggenomen 213 vogels	dit jaar weggenomen 301 vogels geschud 670 eieren

* dit is exclusief vogels broedend op buitendijkse gronden in het Veerse Meer (zie daarvoor tabel 20)

** bron: WBE Noord-Beveland i.s.m. Stichting Het Zeeuwse Landschap

?? een omstreden inschatting

Indien men in bovenstaande tabel steeds het aantal weggenomen vogels (afschot) vergelijkt met de populatie van het volgende jaar, blijkt in 1998 de populatie groter te moeten zijn dan de indicaties van de populatieomvang aangeven. Immers, de in mei 1998 waargenomen 36 vogels doet het vervolgens dat jaar afschieten van 101 vogels onmogelijk zijn. Als in mei 2000 een aantal van 186 vogels wordt vastgesteld waarvan er dat jaar 48 worden afgeschoten terwijl in 2001 de populatie gegroeid blijkt te zijn naar 465-600 vogels, lijkt dat ook onmogelijk, of 186 nu mét of zónder aanwas zou zijn. Eenzelfde onlogisch beeld ontstaat van 2002 naar 2003.

Ook in de opeenvolgende jaren zit qua populatieontwikkeling nog weinig consistentie: zo is er gezien ontwikkelingstrends geen duidelijke relatie tussen de tellingen van 2001 en de schatting van 2002 doch weer méér relatie tussen 2001 en 2003. Dit kan mede veroorzaakt worden door een instroom van ganzen uit het Veerse Meer op gezette tijden in het seizoen.

Er van uitgaande dat de afschotcijfers qua omvang redelijk betrouwbaar zijn, moet worden geconcludeerd dat veel tellingen een te geringe populatieomvang lijken aan te geven en dat er al met al over de laatste jaren van een sterk groeiende populatieomvang kan worden gesproken.

Voorkomen broedpopulatie in Veerse Meer

Met betrekking tot de afbakening van het Veerse Meer wordt uitgegaan van de buitendijkse gronden, bestaande uit Vogelrichtlijngebied. De broedpopulatie komt hier met name voor op de Middelplaten. De beschikbare cijfers van het RIKZ (2000/ 2002) betreffen slechts grote wateren waar de maandelijkse tellingen van april t/m augustus (langs oevers en met boot) een indruk geven van het voorkomen van ovz. Grauwe Gans. Alleen de tellingen tussen april en augustus zijn hier weergegeven (tabel 20) om vermenging met trekvogels te vermijden.

De weergegeven aantallen vormen slechts een indicatie omdat veel families in die periode uiteraard ook op kleinere wateren verbleven dan wel in de vegetatie vanwege rui of het broeden: de werkelijke aantallen zullen in ieder geval méér zijn.

Tabel 20 Watertellingen Veerse Meer (RIKZ)

ovz. Grauwe Gans	juli	augustus	april	mei	juni
1996/ 1997	-	-	2	15	28
1999/ 2000	66	111	47	70	73
2001/ 2002	66	192	42	98	39

Hierbij biedt de maand augustus wellicht het belangrijkste cijfer omdat de ruitijd dan voorbij is en een groot deel van de vogels op de dag zich op het water zullen bevinden. Indien men de augustus-cijfers extrapoleert op basis van de jaarlijkse procentuele Nederlandse toename van gemiddeld 20% zoals blijkt uit de broedvogelindex van CBS (2003), komt dat voor het Veerse Meer op een **verwachte populatieomvang na het broedseizoen van 2004 van ten minste 332 vogels**.

In hoeverre de aantallen in werkelijkheid bedragen, vergt een aanvullende telling *buiten* de grote wateren: meldingen uit Noord-Beveland dat er langs het Veerse Meer in de zomer van 2003 aantallen vogels van 800 tot 1.000 zijn waargenomen doen ten-minste *vermoeden* dat de werkelijke populatieomvang rond het Veerse Meer flink hoger zal liggen.

Voorkomen broedpopulatie in Noord Zeeland

Gebieden binnen de provinciegrens die hier inmiddels als broedgebied voor Grauwe Gans bekend zijn, betreffen:

- * Dijkwater (Duiveland)
- * Naterskreek (Duiveland)
- * De Maire (Duiveland)
- * Plaat van de Vliet (Volkerak-Zuid)
- * Slikken van de Heen-West (Volkerak-Zuid)
- * Rammersgors (langs Schelde-Rijnverbinding)

Over het broedgebruik van de Slikken van Viane, de Stampersplaat en Dwars in de weg zijn in dit plan nog geen gegevens overgenomen.

Echter ook aansluitende gebieden buiten de provinciegrens zijn broedgebied, zoals Slikken van de Heen-Oost en gebieden Volkerak-Noord, Hellegatsplaten, Haringvliet, Hollands Diep (noordelijke Delta).

Van de broedgebieden afzonderlijk zijn slechts zeer beperkt enkele tellingen beschikbaar, bijvoorbeeld van Dijkwater op Duiveland. In 2002 werd daar in midden juli een populatie van 310 vogels geteld en in 2003 het aantal van 332 vogels. Een dergelijk klein onderdeel van het totale broedgebied is echter weinig zeggend.

Wel is over de noordelijke Delta in 2003 een integrale telling uitgevoerd, doch daaronder valt als Zeeuws gebied slechts Volkerak-Zuid (Bouwewijn et al/ Waardenburg 2003, in prep., kaartoverzicht Bijlage 4). Dit biedt echter wel een inzicht van waargenomen aantallen in aangrenzend Zuid-Hollands gebied (zie verderop).

De enige, min of meer gebieds-complete tellingen van het Zeeuws gebied betreffen de watertellingen van het RIKZ, doch daarin zijn weer een aantal binnendijkse broed- en verblijfsgebieden niet meegenomen (kaartoverzicht Bijlage 4, tabel 21).

Tabel 21 Tellingen grote wateren (RIKZ 1998/2000)*

Aanwezigheid ovz. grauwe ganzen op grote wateren	juli	augustus	april	mei	juni
Biologie Grauwe Gans	(kuikens vliegvlug)	(= na ruiperiode)	(= broed-periode)	(= periode uitkomen kuikens)	(= rui-periode)
Voordelta 1996/1997	45	225	76	40	4
..... 1999/2000	116	249	86	167	115
..... 2001/2002	391	20	364	520	67
Grevelingenmeer 1996/1997	12	109	8	46	18
..... 1999/2000	27	146	127	17	32
..... 2001/2002	51	680	254	204	240
Oosterschelde 1996/1997	333	318	131	104	358
..... 1999/2000	848	784	415	438	429
..... 2001/2002	1375	1204	508	1162	542
wateren tesamen 1996/1997	390	652	215	190	380
..... 1999/2000	991	1179	628	622	576
..... 2001/2002	1817	1904	1126	1886	849

* dit is incl. Rammersgors; zie Bijlage 4 overzichtskaart telgebied;

Van belang daarbij is dat een deel van de vogels de rui waarschijnlijk elders doorbrengt (noordelijke Delta) terwijl daarna een groot aantal vogels zich weer buiten de grote wateren bevinden (Bouwewijn et al/Waardenburg 2003, in prep.): reden waarom in de rui- en na-zomerse periode een aanzienlijk kleiner aantal vogels op de grote wateren van Noord Zeeland wordt geteld dan in mei, wanneer een deel van de vogels is uitgebroed.

Interpretatie tellingen grote wateren

Een veelzeggende telmaand op de grote wateren betreft april: op dat moment verblijven alle broedende vogels in de broedgebieden en worden dus vooral de niet-broedende, sub-adulte vogels geteld. Dit vormt aanleiding tot een nadere interpretatie van aantallen:

- 1 In 2000 zijn in april op de grote wateren 628 vogels geteld (tabel 21). Voor het Vechtplassengebied geldt dat gemiddeld 55% van de populatie *niet* aan het broeden deelneemt (Van der Winden, in prep.). Toepassend voor de grote wateren zijn dat genoemde 628 vogels: het aantal broedende vogels zou dan 768 (= 384 broedpaar) omvatten, waarmee de totaalpopulatie in voorjaar 2002 ca. 1.396 zou zijn geweest. Slechts 27,5% van de broedparen is succesvol bij een gemiddelde toomgrootte van 3,51 pullen (vastgesteld Bouwewijn et al/ Waardenburg 2003, in prep.).
De zomerpopulatie 2000 voor de grote wateren tezamen zou dan incl. ca. 371 juvenielen op ca. 1.767 vogels komen.
- 2 In 2002 betreft het in april op de grote wateren getelde aantal 1.126 vogels.
Met eenzelfde berekening als hierboven zou dan de zomerpopulatie 2002 voor de grote wateren tezamen incl. ca. 445 juvenielen op ca. 2.500 vogels komen.

- 3 Voor 2003 kan worden uitgegaan van 45% broedende vogels van 2.500 vogels in zomer 2002: dat is 1.126 broedende vogels = 563 broedpaar. Succesvol daarvan is 27,5%, dat is 155 broedpaar; bij een reproductie van 3,51 juvenielen per broedpaar, is dat 544 juvenielen.

*Dat brengt de **zomerpopulatie 2003** voor de grote wateren op 3.044 vogels.*

- 4 Voor 1999 wordt uitgegaan van de **zomerpopulatie 2000** van 1.396 vogels (zie boven). Voor de populatiegroei in 2000 wordt 22 % aangehouden (CBS 2003) wat neer komt op een voorjaarspopulatie van 1.144 vogels.

Telling Noordelijke Delta (incl. Volkerak-Zuid)

In juni en september 2003 heeft een integrale telling plaatsgevonden waarbij met name op het Haringvliet, Hollands Diep en Volkerak grote aantallen van o.a. grauwe ganzen zijn vastgesteld (zie Bijlage 4 overzichtskaart telgebied). De totaal gecombineerde land- en boottelling in juni 2003 kwam uit op een zeer groot aantal vogels namelijk 21.652 grauwe ganzen in het noordelijk deltagebied, in september op een lager doch eveneens groot aantal namelijk 12.676 grauwe ganzen. Het juveniel percentage ligt op 16-24 %, het aantal broedparen op 1.560-2.240. Van buiten het gebied hebben minstens 6.900 grauwe ganzen de vleugelrui in het noordelijk deltagebied doorgebracht. (Bouwewijn et al/Waardenburg 2004).

Analyse van die cijfers in relatie tot andere publicaties leverde in genoemde rapportage als voorlopige conclusie voor ovz. Grauwe Gans op dat bijna een-derde van de in juni ruiende vogels zeker van elders afkomstig is, zoals bijvoorbeeld uit Biesbosch en Grevelingen (Boudewijn et al 2003, in prep.).

Conclusies Noord Zeeland

De resultaten van de verschillende, elkaar deels overlappende telgebieden komen met betrekking tot de broedpopulatie van Noord Zeeland, waarschijnlijk het best tot hun recht in de extrapolatie van de tellingen van de grote wateren van het RIKZ.

De andere tellingen (noordelijke Delta, Dijkwater) maken duidelijk dat er door het seizoen héén veel verschuivingen van het aantal ganzen plaats vinden: bijv. tussen mei en juni vanuit gebieden in Zeeland en de Biesbosch naar de noordelijke Delta om daar te ruien. Ook na juni vinden weer verschuivingen plaats, deels weer terug naar de oorspronkelijke broedregio's waar de vogels in het najaar verblijven om te foerageren. In hoeverre bijvoorbeeld op de Grevelingen in het najaar een deel van de vogels vanuit de broedregio's Haringvliet, Hollands Diep en Biesbosch verblijft om te foerageren, is niet duidelijk.

Het vaststellen van 'de broedpopulatie van Noord Zeeland' zal, indien geen intensieve tellingen in mei in de broedgebieden worden verricht, dan ook altijd slechts 'een benadering' zijn. Daarom is ook het advies van Boudewijn et al (2003, in prep.), dat in 2004 de tellingen bij voorkeur in mei en medio juni dienen plaats te vinden: daarbij wordt aangesloten op de bestaande telprogramma's. Een vergelijkbaar advies is uiteraard van toepassing voor Noord Zeeland, waarbij dan ook tegelijkertijd tellingen in de broedgebieden zouden moeten plaatsvinden.

Wettelijke status

Volgens art. 4 Ffwet is de Grauwe Gans een beschermde soort. Tot 1995 was de soort regulier bejaagbaar, daarna als 'trekvogel' niet meer.

Op grond van art. 65 Ffwet is de Grauwe Gans aangewezen als diersoort die 'in delen van het land veelvuldig belangrijke schade kan aanrichten' waartoe deze op de provinciale vrijstellingslijst is geplaatst: GS kan dienaangaande per provinciale verordening de soort vrijgeven voor o.m. opzettelijk verontrusten en doden bij dreigende belangrijke schade.

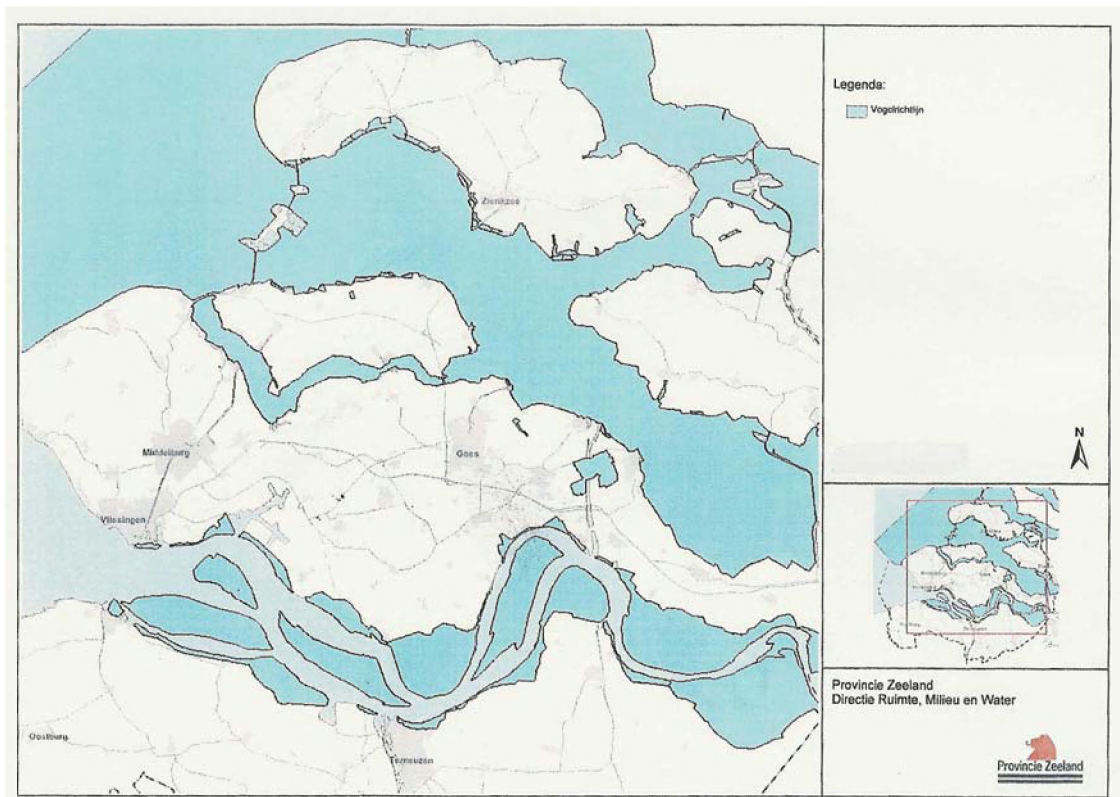
Provinciaal beleid

Voor overzomerende Grauwe Gans is dit gericht op het in voldoende mate voorkomen van belangrijke schade. Daartoe is de soort per provinciale verordening vrijgesteld voor opzettelijk verontrusten. Het beleid is erop gericht ontheffingen voor regulatie middels afschot en beperken van het broedsucces te verstrekken op basis van het Faunabeheerplan. Inmiddels is ook ontheffing verleend voor het ondersteunend wegvangen met vangkooien (proefproject). In dat kader is voor de ovz. Grauwe Gans tevens per 'Verordening Flora- en faunawet Zeeland' door Provinciale Staten een vrijstelling voor opzettelijk verontrusten vastgesteld (Bijlage 7).

Nader beleid zal worden vastgesteld naar aanleiding van de ontwikkelingen in het Beleidskader Faunabeheer.

Via de inventarisatie van doelstellingen voor de Zeeuwse Ecologische Hoofd Structuur (EHS, Provincie Zeeland 2000), worden landelijke natuurdoelstellingen door de Provincie vertaald naar gebiedsgerichte natuurdoelstellingen voor concrete natuurgebieden. Het voortbestaan van de broedpopulatie Grauwe Gans in Zeeland dient gestalte te krijgen in de grote, natuurlijke moerasgebieden: dit zijn ook voornamelijk gebieden die zijn aangewezen als Vogelrichtlijngebied (figuur 3) zoals Saeftinge en het Krammer Volkerak. Binnen deze gebieden wordt de soort zoveel mogelijk met rust gelaten.

Figuur 3 Vogelrichtlijngebieden in Zeeland (grijs)

In de kleine moerasgebieden heeft de bescherming van de broedpopulatie Grauwe Gans géén prioriteit. Dat betekent dat hier in principe maatregelen binnen de natuurgebieden kunnen worden genomen om de overlast op aangrenzende cultuurgronden te beperken. De sterke toename van de Nederlandse broedpopulatie welke ontwikkeling zich temeer in Zeeland voordoet, geeft geen aanleiding om hierin extra terughoudend te zijn.

Wel dient men bij schadepreventie in en om natuurterreinen in acht te nemen dat de doelstelling of functie van het gebied niet worden gefrustreerd (Ganzenoverleg 2003). De FBE zal per deelgebied een draagkrachtberekening (laten) maken die de te treffen maatregelen per gebied voor de toekomst duidelijk in beeld brengt.

7.2 Schade door ovz. Grauwe Gans

Algemene schadeproblematiek

Voor overwinterende *brandganzen* is door Ebbing (1997) een analyse gemaakt van de dagelijkse voedselopname. Deze komt op ruim een pond vers gras per dag (dan wel 150 gram droog gras). Dat betekent dat ongeveer 20 brandganzen evenveel nuttigen als één koe. Zonder dit direct op andere ganzen in een zomerse voortplantingsperiode van toepassing te laten zijn, biedt het een zekere indicatie over welke omvang van potentiële schade we praten. Immers, de Grauwe Gans is (afgezien van de Canadese) onze 'grootste' gans, flink groter dan de Brandgans!

Potentiële landbouwschade

Mogelijke schade aan belangen is aangegeven in het handboek Faunaschade van het Faunafonds (Oord 2002). Onderstaande tabel geeft de in het handboek opgenomen potentiële landbouwschade weer.

Tabel 22 Potentiële ganzenschade (uit Handboek Faunaschade)

* granen.....	vraatschade en vertrapping (ovw* winter/ voojaar, ovz mei. t/m sept.)
* aardappelen	ovw vraatschade en vertrapping (sept./ okt.), ovz pik- en krabschade (mei t/m aug.)
* suiker-, voederbieten.....	ovw vraatschade (sept. t/m dec.), ovz pik- en vraatschade (mei t/m aug.)
* peulvruchten.....	ovz vraat- en trapschade (mei t/m aug.)
* grasland, graszaad en -zoden.....	ovw + ovz vraatschade, bevuiling, vertrapping (gehele jaar)
* vollegroondsgroenten.....	ovw soms vraatschade bij extreme weersomstandigheden in herfst en winter
<u>Ervaring in Zeeland, tevens:</u>	
* ovz vlas, wortels, bloembollen	
* vertrapping van granen	

* oww = overwinterende ganzen, ovz = overzomerende ganzen

Agrarische schadehistorie en -risico in Zeeland (toetspunt e)

In de provincie Zeeland wordt schade in de zomer door ovz. Grauwe Gans gemeld uit met name geheel Zeeuws-Vlaanderen, geheel Noord-Beveland, St. Philipsland, Tholen en Duiveland/ WBE De Gouwe (tabel 23).

Op de overzichtskaarten van schadeuitkeringen door het Faunafonds (2000-2002) blijkt dat Zeeland qua uitgekeerde schades voor granen, akkerbouwgewassen en graszaad, van Nederland verreweg de kroon spant (Faunafonds apr.2003).

Voorts blijkt uit de schadehistorie dat buiten Noord-Beveland, in overig Midden Zeeland nog geen schade is geregistreerd. Tot slot zijn de totale zomerschades in 2002 van Noord Zeeland en Zeeuws-Vlaanderen van eenzelfde orde van grootte.

Schade door overzomerende Grauwe Gans

De schade door overzomerende ganzen vond (en vindt) plaats aan alle voorkomende gewassen (tabel 24), in de voortplantings- en ruitijd direct rond de voortplantingsgebieden, in de vliegvlugge fase met zijn uitzwerming ook elders. Voorts vindt veel vervuiling en vertrapping plaats.

Tabel 23 Schadehistorie overzomerende Grauwe Gans

Schadetaxaties ovz. Grauwe Gans WICO t/m 2001-2002 Faunafonds, 2003 mond. Meded. Remijnse van het Faunafonds bij het Ganzenoverleg	1998	1999	2000	2001	2002 (Ff-wet)	2003
WBE's Schouwen-Duiv. En De Gouwe**	€ 508		€ 1.329	€ 1.501	€* 1.430	?
WBE Tholen & St. Philipsland	€ 327		€ 8.737		€ 21.742	?
Totaal Noord Zeeland	€ 835	<i>1.1</i> <i>552</i> €	€ 10.066	<i>1.2</i> <i>11.157</i> €	€ 23.172	?
WBE Noord-Beveland	-	-	€ 1.770	€ 3.384	€ 1.821	?
West Zeeuws-Vlaanderen	€ 4.034	€ 3.205	€ 5.143	€ 9.761	€ 9.109	€ 4.147
(WBE) Midden Zeeuws-Vlaanderen (incl. WBE Braakman)	Geen	€ 1.730	€ 1.780	€ 2.104	Geen	€ 6.239

Oost Zeeuws-Vlaanderen	Geen	€ 109	€ 5.475	€ 7.211	€ 15.849	€ 5.837
Totaal Zeeuws-Vlaanderen	€ 4.034	€ 5.044	€ 12.398	€ 19.076	€ 24.958	€ 16.223
Totaal Zeeland	€ 4.869	€ 5.566	€ 22.905	€ 35.118	€ 49,951	?

*Ffwtet: in dit jaar is in april de Flora- en faunawet ingevoerd, met veranderingen in bejaagbare soorten;
 €* uitsluitend WBE De Gouwe (NB het Faunafonds geeft schadecijfers per WBE, doch het WICO gaf dat slechts per gemeente = heel Schouwen-Duiveland)*

** **gegevens van het voormalig Jachtfonds betreffen uitsluitend schade in WBE De Gouwe en geheel géén schade binnen WBE Schouwen-Duiveland; dit doet vermoeden dat ook alle WICO-meldingen zoals in bovenstaande tabel weergegeven, de schade over de jaren 1998 t/m 2001 op het eiland/ binnen de gemeente Schouwen-Duiveland geheel binnen WBE De Gouwe moet worden gezocht.
 ? = nog niet bekend*

Schade door overwinterende Grauwe Gans

Vanaf september tot april ontstaat echter ook schade door overwinterende ganzen (deels samen met de overzomerende). Dit betreft in Zeeland voor het overgrote deel uit graan, grasland, graszaad en suikerbieten. Recente veldwaarnemingen maken daarbij duidelijk dat er aan bietenschade een explosieve toename wordt geconstateerd (mond.meded. dhr. Kodde, Wildschade Taxatiebureau).

Uit de schadegegevens van het Faunafonds blijkt dat schade door overwinterende Grauwe Ganzen in 2002 in geheel Zeeland voorkomt (tabel 25), zij het dat het in WBE ZW-Zuid Beveland onder de € 115 bleef. Daarbij kwamen in WBE Kapelle, WBE Walcheren en WBE ZW-Zuid Beveland in de afgelopen vijf jaar nog niet eerder dergelijke schademeldingen voor, wat duidelijk maakt dat er mogelijk sprake is van een verdergaande verspreiding.

Tabel 25 maakt voorts duidelijk dat:

- niet in elk WBE-gebied elk jaar sprake is van schademeldingen;
- dat er per WBE jaarlijks grote schommelingen in schademeldingen kunnen voorkomen, met soms plotseling hoge uitschieters;
- de schademeldingen ieder jaar in geheel Zeeland kunnen voorkomen, wat de mogelijkheid tot bestrijding voor heel Zeeland actueel maakt.

*Tabel 24 Schadelocaties en -gewassen overzomerende ganzen 1997 t/m 2002
(bron Jachtfonds/ Faunafonds)*

Overzomerende Grauwe Gans	graan	gras	gras-zaad	peulvr.	aard-app.	bieten	groenten	overige akkb. gew.
WBE's:								
NOORD ZEELAND								
Schouwen-Duiveland								
De Gouwe	X	X	X					
Tholen & St. Philipsland		X	X					
MIDDEN ZEELAND								
Noord-Beveland		X						
Walcheren								
Wolphaartsdijk e.o.			X				X	
Kapelle e.o.								
De Poel Heinkensz.e.o.								
ZW Zuid-Beveland								
Reimerswaal								
Brabantse Wal								
ZEEUWS-VLAANDEREN								
Wielingen	X		X	X				
Rodanborg	X		X	X		X		
De Honte	X			X	X			
Midd.Zeeuws Vlaand.	X	X	X	X				X
Axel e.o.	X	X	X		X			
Koewacht e.o.	X	X	X			X		
Hontenisse	X	X	X		X			

Gewassen waarvan uit gegevens van het CBS en het Faunafonds (schadekaarten 1999-2002) is gebleken dat belangrijke schade is aangericht door de betreffende diersoort.

Tabel 25 Schadehistorie overwinterende Grauwe Gans

overwinterende Grauwe Gans bron: Faunafonds	1998	1999	2000	2001	2002
WBE's Schouwen-Duiveland	geen	€ 467	geen	€ 673	€ 1.966
WBE De Gouwe	geen	€ 200	€ 1.775	€ 1.526	€ 5.080
WBE Tholen & St. Philipsland	€ 930	€ 659	€ 2.644	€ 1.985	€ 7.143
Totaal Noord Zeeland	€ 930	€ 1.326	€ 4.419	€ 4.184	€ 14.189
BE Noord-Beveland	€ 362	€ 1.352	€ 1.007	€ 1.459	€ 23.413
WBE Walcheren	geen	geen	geen	geen	€ 149
WBE Wolphaartsdijk e.o.	€ 2.577	geen	geen	geen	€ 285
WBE Kapelle e.o.	geen	geen	geen	geen	€ 1.027
WBE De Poel Heinkensz.e.o.	geen	geen	€ 66	€ 125	€ 2.829
WBE ZW Zuid-Beveland	geen	geen	geen	geen	€ 42
WBE Reimerswaal	€ 6.220	€ 1.101	€ 6.744	€ 4.746	€ 11.008
WBE Brabantse Wal	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend
Totaal Midden Zeeland	€ 9.159	€ 2.453	€ 7.817	€ 6.330	€ 38.753
WBE Wielingen	geen	€ 100	€ 1.272	€ 4.004	€ 17.530
WBE Rodanborg	geen	€ 2.877	geen	€ 4.317	€ 175
WBE De Honte	€ 1.322	€ 3.213	geen	€ 1.803	€ 1.454
WBE Midd.Zeeuws Vlaand.	€ 3.337	€ 921	€ 1.533	€ 10.409	€ 5.224
WBE Axel e.o.	€ 137	€ 623	geen	€ 522	€ 6.915
WBE Koewacht e.o.	€ 8.071	€ 7.384	€ 4.093	€ 7.371	€ 15.232
WBE Hontenisse	€ 60.182	€ 6.540	€ 9.392	€ 63.958	€ 38.331
Totaal Zeeuws-Vlaanderen	€ 73.049	€ 21.658	€ 16.290	€ 92.384	€ 84.861
Totaal Zeeland	€ 83.138	€ 25.437	€ 28.526	€ 102.898	€ 137.803

7.3 Overzomerende Grauwe Gans: gevoerd beheer

Beheer afgelopen jaren (toetspunt h)

De schadeproblematiek doet zich in diverse regio's van Zeeland voor. De schadeontwikkeling in Zeeuws-Vlaanderen duurt reeds enkele jaren langer dan in Noord-Beveland en Noord Zeeland.

In Zeeuws-Vlaanderen heeft dat geleid tot een breed ganzenoverleg waaraan naast alle partijen uit de FBE, ook plaatselijke vogelbeschermers deelnemen. In dat overleg is een schadebestrijdingsplan opgesteld, dat voor 2003-2005 is aangevuld.

In de overige regio's, met name Noord Zeeland, staat het gevoerde beheer nog (deels) in de kinderschoenen. In Noord-Beveland is inmiddels, in samenwerking tussen WBE, Stichting Het Zeeuwse Landschap, Staatsbosbeheer en provincie, een beheersplan overzomerende ganzen 2002 t/m 2004 opgesteld.

Zowel in Zeeuws-Vlaanderen (tabel 27) als Noord Beveland (tabel 26) wordt 'eieren schudden' als uitgangspunt tot regulatie gehanteerd, aangevuld met afschot. In Zeeuws-Vlaanderen wordt in de ruiperiode tevens het wegvangen met vaste vangkooien toegepast.

Tabel 26 Beheerhistorie (bronnen WBE's en Ganzenoverleg 2003)

ovz. Grauwe Gans afschot provincie Zeeland	1998	1999	2000	2001 (MKZ)	2002 (Ffwet)	2003
WBE Schouwen-Duivelandafschot	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
WBE De Gouweeieren schudden	geen	23	51	326	740	* 220
.....afschot op cultuurgronden	52	87	181	195	268	327
WBE Tholen & St. Phil. landafschot	76	geen	geen	geen	28	?
WBE N-Bevelandeieren schudden	geen	geen	geen	geen	geen	670
.....afschot op cultuurgronden	60	10	17	16	213	119
.....aanvullende afschotactie inla	41	26	31	15	nvt	182
Totaal Noord- en Midden Zeeland	geen	23	51	326	740	890
.....eieren schudden	229	123	229	226	509	628
.....afschot						
Zeeuws-Vlaanderen	zie tabel 27					

KZ = cijfers in dit jaar kunnen vertekend zijn vanwege beperkingen door Mond-en Klauwzeer;

Ffwet = in dit jaar is in april de Flora- en faunawet ingevoerd, met veranderingen in bejaagbare soorten;

* = er is geen duidelijke reden voor de verminderde 'inzet';

nvt = geen maatregelen toegestaan/ geen ontheffing beschikbaar;

? = gegevens nog niet beschikbaar.

Ook op Duiveland wordt, in samenwerking tussen de WBE De Gouwe en Staatsbosbeheer, sinds 1999 in toenemende mate in natuurgebieden het schudden van eieren toegepast, naast aanvullend afschot op cultuurgronden (tabel 26). Hier is op het moment van schrijven van dit plan, een ganzenbeheerplan in voorbereiding om planmatig beheer nader vorm te geven.

Het schudden van eieren en wegvangen van vogels in de ruitijd, wordt steeds bepaald in overleg tussen de terreinbeheerders en WBE's waarbij de acties zorgvuldig worden afgestemd op mogelijke andere natuurwaarden in de broedgebieden. In natuurgebieden die vallen onder de Natuurbeschermingswet dient voor een ontheffing voor der-

gelijke beheermaatregelen ook als wettelijke voorwaarde te worden aangetoond dat met de maatregelen geen andere natuurwaarden schade kunnen oplopen (zie ook beheervisie).

Over het algemeen kan worden gesteld dat in de voortplantings- en ruiperiode afschot weinig effectief is omdat de ganzen op de grond blijven, steeds verscholen in het vol-groeiend staande gewas. Dit onderdeel wordt effectiever vanaf september tot aan de nieuwe voortplantingsperiode.

Gevoerd beheer Zeeuws-Vlaanderen

In Zeeuws-Vlaanderen doet men vanaf 1995 ervaring op met eieren schudden (tabel 26) terwijl recent (sinds 2001) proeven zijn gestart met 'wegvangen' middels een (vaste) vangkooi. Beide activiteiten vinden plaats binnen natuurgebieden. Ze zijn erg nuttig als aanvulling op afschot omdat ze juist in de voortplantings- en ruiperiode worden uitgevoerd, wanneer afschot minder effectief is.

De natuurgebieden waar eieren schudden en/of vangen plaatsvindt, betreft de vele kleinere krek en inlagen die in Zeeuws-Vlaanderen aanwezig zijn, waar volop grauwe ganzen broeden. Deze zijn veelal in beheer bij Stichting Het Zeeuwse Landschap, Staatsbosbeheer of het Waterschap.

Maatregelen als afschot en eieren schudden werd vanuit de WBE's ondernomen, eieren schudden in samenwerking met de betreffende terreinbeheerder. Niet in ieder gebied is ook even intensief aan regulatie gedaan, zoals in het Ganzenoverleg naar aanleiding van diverse overwegingen (w.o. mindere geschiktheid van terreinen) is afgesproken. Voorts heeft de MKZ-crisis in 2001 parten gespeeld in verband met beperkte mogelijkheden tot terreinbetreding.

Aan de cijfers in tabellen 26 en 27 zijn verschillende conclusies te ontleen:

- 1) In 2002 bleek in Zeeuws-Vlaanderen onder zeer beperkte omstandigheden, een afschot van totaal 919 mogelijk. Bij een gemiddelde aanwas van 22% (CBS 2003) en een veronderstelde populatie van 3600 in 2001, zou dat méér dan de toenmalige aanwas zijn. In 2001 zijn echter tevens 2.795 eieren geschud, en desondanks is de populatie sterk gegroeid: dit maakt duidelijk dat de werkelijke aantallen dus hoger moeten liggen. De zometellingen lopen ook flink uiteen: dit vergt bij monitoring een nadere afstemming in de juiste methodiek.

Indien men naar de tellingen van Casteleijns in 2002 en 2003 kijkt, lijken die aantallen dicht bij de werkelijkheid te liggen: 2002 > 6.651, levert met aftrek van 22% aanwas voor 2001 ca. >5.450 op, en zo verder.

Tabel 27 Totaaloverzicht beheersituatie Zeeuws-Vlaanderen

(bron: WBE's, Ganzenoverleg, WICO)

ovz. Grauwe Gans	1998	1999	2000	2001 (MKZ)	2002 (Ffwet)	2003
West Zeeuws-Vlaanderen						
.....getelde populatie Ganzenoverleg		1500	1350	1800	1.200	
.....getelde populatie Casteleijns					>2.860	2.419
.....afschot	261	93	345	421	283	?
.....eieren schudden	72	205	1.436	2.324	2.347	1.309
.....wegvangen				9	67	?
.....schadetaxaties	€ 4.034	€ 3.205	€ 5.143	€ 9.761	€ 9.109*	€ 4.147**

Midden Zeeuws-Vlaanderen						
.getelde populatie Ganzenoverleg		960	1000	1000	1.200	
.....getelde populatie Casteleijns					1.090	1153
..... afschot 51	93	93	79	62		?
..... eieren schudden 168	171	514	252	173		162
..... wegvangen						Midd.+Oost
..... schadetaxaties geen	€ 1.730	€ 1.780	€ 2.104	€ geen*		€ 6.239**
Oost Zeeuws-Vlaanderen						
.getelde populatie Ganzenoverleg		150	400	800	1.600	
.....getelde populatie Casteleijns					2.665	2.919
..... afschot 173	380	485	352	574		?
..... eieren schudden geen	geen	63	219	1.712		985
..... wegvangen				?		Midd.+Oost
..... schadetaxaties geen	€ 109	€ 5.475	€ 7.211	€ 15.849*		€ 5.837**
Totaalcijfers Zeeuws-Vlaand.	1998	1999	2000	2001	2002	2003
..... veronderstelde populatie	2.590	2.750	3.600	4.000- >6.615		6.491
..... totaal afschot 485	566	923	852	919		?
..... totaal eieren schudden 240	376	2.013	2.795	4.232		2.456
..... totaal wegvangen			9	67		277
..... schadetaxaties € 4.043	€ 5.044	€ 12.398	€ 19.076	€ 24.958*		€ 16.223**
MKZ: afschotcijfers in dit jaar kunnen vertekend zijn vanwege beperkingen door Mond-en Klauwzeer; Ffwet: in dit jaar is in april de Flora- en faunawet ingevoerd, met veranderingen in bejaagbare soorten; * bron Faunafonds (WICO dat jaar opgeheven) ** betreft uitbetaalde schades ovz. ganzen tot slechts eind september 2003 (bron: René Steijn, Provincie Zeeland)						

- 2) Met conclusies over effecten van maatregelen op de populatieomvang en omvang van schades, moet nog enige terughoudendheid worden betracht omdat de gegevens van 2001/ 2002 en 2003 uit verschillende bronnen afkomstig zijn (resp. WICO en Faunafonds). Op het moment dat de gegevens over 2003 van het Faunafonds beschikbaar komen zal een wat duidelijker conclusie te trekken zijn.

Als voorlopige conclusies kan worden gesteld:

- dat de schadetaxaties in 2003 een effect lijken weer te geven van de toenemende (West- en Oost Zeeuws-Vlaanderen) of afnemende aantallen geschudde eieren (Midden Zeeuws-Vlaanderen) in de jaren ervoor. Dit kan echter schijn zijn omdat in 2003 voor de landbouw gunstige klimatologische omstandigheden golden waardoor de oogst van gewassen zonder onderbrekingen kon plaatsvinden, wat (mede) reden *kan* zijn voor de deels lagere schade dat jaar;
 - dat anderzijds in Midden Zeeuws-Vlaanderen ondanks het schudden van eieren sinds 1998, de populatie zowel als de schadetaxaties (m.u.v. 2002) nog steeds zijn gegroeid;
 - dat in Oost Zeeuws-Vlaanderen, waar sinds 2000 eveneens een schudinspanning is verricht, de populatie nog steeds is gegroeid maar dat de schade, na een aanvankelijke verdubbeling in 2003, in 2003 plots aanzienlijk lijkt te zijn gedaald. Hierin zit nog *geen* logische lijn en is voor nadere conclusies over mogelijke afname-effecten van maatregelen, meer eenduidige monitoring in de komende jaren wenselijk. Het is ook duidelijk dat, om een zekere effectiviteit te kunnen vaststellen, dergelijke maatregelen een aantal jaren achtereen in eenzelfde omvang zouden moeten plaats vinden;
- 3) de populaties in heel Zeeuws-Vlaanderen laten al met al nog steeds een verontrustende groei zien. Echter, ook hier geldt dat meer eenduidige monitoring wenselijk is voor duidelijker conclusies.

Gevoerd beheer Noord-Beveland

Vergelijking van de tabellen 23 en 25 met betrekking tot schade- resp. afschot historie, lijkt een duidelijke relatie te leggen tussen verhoogd afschot in 2002 en een bijna halvering van de schade in dat jaar wat de mogelijke effectiviteit van maatregelen illustreert.

Het beheersplan (Wieland 2002) geeft daarbij aan dat in de grote natuurlijke moerasgebieden het beleid voor de broedpopulatie is gericht op 'bevordering'. In kleine moerasgebieden, de inlagen, heeft de bescherming van de broedpopulatie echter geen prioriteit. In principe kunnen hier maatregelen worden genomen om overlast op cultuurgronden te beperken, mits daarbij rekening wordt gehouden met de andere natuurwaarden.

Met betrekking tot schadebestrijding vond naast verjagende maatregelen, afschot t/m 2001 aanvankelijk slechts beperkt plaats. In 2002 en 2003 is dat vanwege de snel groeiende omvang van de populatie en daarmee samenhangende schadeproblemen, uitgebreid terwijl bovendien een éénmalige aanvullende afschotactie binnen de inlagen heeft plaatsgevonden (in augustus).

In 2003 is dat uitgebreid met het schudden van eieren. Doordat de ontheffingsperiode te kort was kon in de zomer van 2003 ondanks het schudden nog een aanwas van ca. 250 jonge vogels worden vastgesteld waarmee de totale populatie dat jaar nog verder, tot 800 à 1000 vogels, kon groeien. Daarmee blijkt de noodzaak om deze ontheffingsperiode toch nog iets uit te breiden, waarbij wel de in die periode toenemende kwetsbaarheid voor verstoring van andere broedvogels in acht moet worden genomen.

Indien men de kwantitatieve gegevens van de laatste 4 jaar naast elkaar zet (zie volgende bladzijde) wordt duidelijk dat de schadedruk aanvankelijk toenam (2000-2001) doch dat deze na toegenomen beheerinspanning weer afnam (2001-2002).

De nog verder toegenomen beheerinspanning in 2003 kan helaas nog niet aan beschikbare schadecijfers over dat jaar worden getoetst, maar alles wijst op een zich nog verder ontwikkelende groei van de populatie, daarmee van te verwachten schaden en dus ook van de beheerinspanningen.

Samenvatting gegevens Noord-Beveland

Overzicht Noord-Beveland	2000	2001	2002	2003
<u>beheer</u> : eieren schudden	geen	geen	geen	670
<u>beheer</u> : afschot	48	31	213	301
<u>schade</u> : WICO/ Faunafonds	€ 1.770	€ 3.384	€ 1.821	niet bekend
<u>populatie</u> : indicaties omvang	186	465-600	250-300 (??)	800-1000

Gezien de toenemende populatiegroei en goede ervaringen in Zeeuws-Vlaanderen is het aan te bevelen de beheermethodiek daartoe ook uit te breiden met het wegvangen met een vangkooi. Daardoor kan wellicht eventueel nodig afschot in natuurgebieden in augustus, tot een minimum worden beperkt.

Gevoerd beheer Noord Zeeland

Vooralsnog zijn hier behalve afschot in slechts een deel van het gebied, alleen over het werkgebied van WBE De Gouwe ook andere beheermaatregelen bekend: dit betreft eieren schudden in een drietal natuurgebieden (tabel 28).

De eieren werden geschud in de natuurgebieden Dijkwater (SBB, thans Vogelrichtlijngebied), De Maire (particulier bezit, thans Vogelrichtlijngebied) en Naterskreek (SBB). De periode waarin deze maatregel kon plaatsvinden was steeds zeer kort, dan wel besloeg slechts het begin van de broedperiode: men trof dan ook veelal slechts beginnende broedsels met één of twee eieren, aan. Om die reden ook schudde men alle eieren zonder beperking. Desondanks bleef de effectiviteit van de schudacties door de belemmeringen tot heden zeer beperkt en kon de populatie ook verder uitgroeien (mond.meded. dhr.Fluyt, beheerder SBB).

Tabel 28 Totaaloverzicht beheersituatie WBE De Gouwe (bron: WBE's, SBB, WICO)

ovz. Grauwe Gans	1998	1999	2000	2001	2002 (Ffwet)	2003
.....getelde populatie	niet bes.	niet bes.	niet bes.	niet bes.	incompl.	incompl.
.....afschot	52	87	181	195	268	327
.....eieren schudde	geen	23	51	326	740	220
.....wegvange	geen	geen	geen	geen	geen	geen
.....schadetaxatie	€ 508	€ 522	€ 1.329	€ 1.501	€ 1.430	?

Ffwet = in dit jaar is in april de Flora- en faunawet ingevoerd, met veranderingen in bejaagbare soorten;

niet bes. = niet beschikbaar voor betreffende deelgebied

incompl. = incompleet voor betreffende deelgebied

Reden van de korte ontheffingsperiode was mogelijke verstoring van andere vroegbroedende, kwetsbare broedvogels. Volgens de beheerder kan dat echter worden voorkomen óók als men later in het broedseizoen een keer schudt. Men weet precies waar een eventueel kwetsbaar nest is gesitueerd zodat men dat met de terreinbetreding kan ontzien.

Een andere handicap vormt op één van de terreinen de dichte duindoornbegroeiing waardoor veel nesten niet bereikbaar zijn: om dit te compenseren zou men elders nog méér moeten schudden.

7.4 Probleemstelling en beheervisie grauwe ganzen

Probleemstelling Grauwe Gans (toetspunt d)

Hierbij is van belang dat voor overzomerende en overwinterende ganzen verschillende criteria met betrekking tot hun beheer, gelden. Waar voor de overwinterende ganzen vooral de internationale verplichting geldt, gaat het bij overzomerende ganzen toch vooral om het beheersen van de populatieomvang vanwege schades.

Probleemstelling overwinterende Grauwe Gans

Met de groeiende Europese populatie sinds begin jaren negentig, is ook de omvang van de schade gegroeid, ondanks de jacht op deze soorten. De schade is nog aanzienlijk toegenomen nadat in 1999 de jacht op trekwildsoorten werd beëindigd. Thans heeft dit een omvang genomen die heeft geleid tot het Beleidskader Faunabeheer waarin tussen betrokken partijen een afspraak is gemaakt over schadebestrijding met ondersteunend afschot, naast het aanwijzen van foerageergebieden. Hoewel de schade in 2002 in een deel van Midden Zeeland minimaal was, is daarmee wel een ontwikkeling te onderkennen aangezien 2002 het eerste jaar was dat schademeldingen *in alle WBE's* vóórkwamen (tabel 25). Te verwachten is ook dat met het verjagende effect van ondersteunend afschot elders, met het doel de ganzen met hun 'lerend vermogen' naar afschotvrije zones te verjagen (aangewezen opvanggebieden), dit het verspreidende effect naar tot nu weinig gebruikte gebieden, eveneens zal versterken.

Mede gezien de soms plotseling sterke schommelingen vergt dit, voor een eventueel snel ingrijpen, ontheffing voor aanvullend afschot voor geheel Zeeland.

Probleemstelling overzomerende Grauwe Gans

Problemen met de schade door overzomerende Grauwe Gans ontstonden plaatselijk reeds in de jaren vóór 1998 (gegevens WICO en Faunafonds) doch hebben zich daarna verdergaand ontwikkeld. Met name *vanaf* 1998 nam in Zeeuws-Vlaanderen de groei van de populatie sterk toe (tabel 17, 18, 27) en komen thans in heel Zeeland broedpopulaties voor.

Met deze groeiende populaties is ook de door deze ganzen veroorzaakte schade sterk opgelopen (tabel 23). De cijfers samen met een indruk over 2003 (cijfers nog niet compleet) maken duidelijk dat de groei van de schade vooralsnog aanhoudt:

- * in Noord Zeeland in 2002 bijna een verdubbeling van de schade van 2001 waarmee het ongekend hoge niveau van Zeeuws-Vlaanderen wordt 'ingehaald'; hiervan zijn geen genuanceerde cijfers per deelgebied bekend;
- * in Zeeuws-Vlaanderen op een reeds zeer hoog niveau;
- * in Noord-Beveland e.o. zijn de schades nog zeer wisselend (zie 'sprongen' tabel 23) terwijl over het Veerse Meer met zijn aangrenzende zuidoever geen (uitgesplitste) cijfers bekend zijn (slechts globale en beperkte populatiegegevens, tabel 20).

Om de schades terug te dringen dient in de verschillende deelgebieden van Zeeland de populatie terug te worden gebracht tot een 'gewenste stand'. Dit vergt maatregelen als eieren schudden, wegvangen en afschot. Daarbij dient te worden bedacht dat hoe omvangrijker de populatie hoe groter de jaarlijkse aanwas, dus hoe groter tevens het op de lange termijn steeds weer jaarlijks weg te nemen quotum om de gewenste stand te handhaven. Daartoe moet men ook voor die lange termijn rekening houden met het maatschappelijke draagvlak daartoe, zowel bij de bevolking (blijvende acceptatie) als bij de uitvoerenden (inzet mankracht versus geringe acceptatie bij bevolking).

Dit toepassen van eieren schudden en wegvangen in de natuurgebieden *naast* afschot buiten de natuurgebieden, lijkt in Zeeuws-Vlaanderen effect op de schade op te gaan leveren (tabel 27 effecten 2001 t/m 2003). Dit kan echter pas *echt* worden geconcludeerd wanneer dit nog meerdere jaren, met meer eenduidige tellingen, wordt dóórgezet.

Het uitvoeren van beheermaatregelen is het meest effectief 'bij de bron', dus in de broedgebieden. Waar het natuurgebieden betreft met het doel zo min mogelijk in de natuurlijke processen in te grijpen, zullen de effecten van groeiende broedpopulaties niet bij de bron kunnen worden aangepakt. In de overige natuurgebieden is bestrijding binnen de natuurgebieden periodiek wél gewenst (Provincie 2003). Wegvangen of eieren schudden is dan echter slechts in een beperkte periode mogelijk om verstoring van andere broedende vogelsoorten te voorkomen. In een enkel uitzonderingsgeval kan in dergelijke natuurgebieden op een beperkt moment in het seizoen ook aanvullend afschot plaats (moeten) vinden indien de andere methoden niet hebben volstaan.

In kleine natuurgebieden rond krekens en inlagen (figuur 4) is de problematiek *we/* mede binnen de natuurgebieden aan te pakken, voor zover daarmee geen schade aan de natuurwaarden wordt aangericht *en* voor zover behorende natuurbeschermingsorganisaties daaraan willen meewerken.

Uit onderzoek is duidelijk dat beperken van de populatie aanzienlijk effectiever is in de periode dat de populatie nog groeiende is dan in een periode waarin de populatie aan het stabiliseren is (Scheckerman et al. 2000). Dit onderschrijft de noodzaak tot tijdig ingrijpen om de aantallen noodzakelijk te verwijderen vogels (afschot, eieren schudden, vangen) zoveel mogelijk te beperken.

Figuur 4 De vele natuurgebiedjes in Zeeuws-Vlaanderen

(alle gekleurde elementen zijn natuurgebied; N.B. geel = nieuwe natuur)

In dit kader blijken ontwikkelingen in Zeeuws-Vlaanderen reeds verder gevorderd dan in Noord Zeeland en Noord-Beveland: het ontwikkelingsstadium van populaties in Zeeuws Vlaanderen loopt ca. twee jaar vóór op de andere gebieden en is in Zeeuws-Vlaanderen reeds zover gevorderd dat inmiddels ingrijpende reductie nodig is om in het kader van schadeontwikkeling weer op een acceptabele populatieomvang te komen.

Om dit vergevorderde stadium in Noord Zeeland en Noord-Beveland te voorkomen is eerder ingrijpen gewenst: door daar reeds nu te reduceren tot een gewenste stand behoeft veel minder ingrijpende reductie dan wanneer daaraan nog wordt getwijfeld.

Uit voornoemd onderzoek blijkt overigens tevens dat als maatregel het verwijderen van adulte dieren (wegvangen/ afschot, onder voorwaarden) kwantitatief aanzienlijk effectiever is dan ingrijpen in het broedsucces (bijv. eieren schudden). Toch vormt eieren schudden een probaat middel omdat dit, in tegenstelling tot afschot, in natuurgebieden wel acceptabel is. Men zal echter ten behoeve van het effect op de daaruit voortkomen-de adulte populatie, met de aantallen te schudden eieren rekening moeten houden.

Beheervisie grauwe ganzen

Overzomerende grauwe ganzen

Deze vormen sinds een aantal jaren een groeiend probleem in verband met het vreten aan vrijwel alle voorkomende gewassen en het vertrappen en bevuilen van grasland. Voorts is er voornamelijk nog geen aanleiding om te veronderstellen dat er door maatregelen t.b.v. schadebeperking, gevaar voor de duurzame instandhouding van de soort zou kunnen ontstaan. Zowel het afschot als onderzoeksgegevens laten een spectaculaire groeitrend in de populatieomvang zien, in Zeeuws-Vlaanderen het laatste jaar 2003 slechts getemperd na veel reductiemaatregelen in daaraan vooraf gaande jaren.

De ontwikkelingen waren in de laatste jaren zodanig spectaculair dat reeds beheersmaatregelen zijn genomen op basis van regionale ganzenbeheerplannen. Dat beheer betrof het schudden van eieren, het wegvangen en aanvullend afschot.

De schadeontwikkeling in Zeeland is zodanig dat verdergaand ingrijpen gewenst is, mede gezien de bevindingen bij onderzoek met betrekking tot de ontwikkelingsfase waarin de populatie zich bevindt (Scheckerman 2000). Met dit Faunabeleidsplan wordt dan ook een verdergaande stap in de planmatigheid van de aanpak genomen.

Beheerdoel ovz. ganzen en regio's

Het doel van de beheermaatregelen is om de lokale populaties in omvang terug te brengen naar en vervolgens te houden op een niveau welke in een zekere balans verkeert met veroorzaakte schades. Deze balans wordt afgeleid uit de ontwikkelingshistorie, waaruit per regio een 'gewenste stand' wordt herleid. De regio's waar vooralsnog beheermaatregelen nodig zijn betreffen Zeeuws-Vlaanderen, Noord-Beveland, Duiveland, Tholen en St. Philipsland. In de regio's Walcheren en Zuid-Beveland worden nog geen broedpopulaties en/of schades aangetroffen.

Beheerlocaties en aanpak ovz. ganzen

Het reduceren van de populatieomvang vindt op een zo efficiënt mogelijke wijze plaats waarbij wordt uitgegaan van de bron, het broed- en/of ruigebied. Het vindt plaats in overleg met de provincie en in samenwerking tussen terreinbeheerders, WBE's en FBE waartoe driejaarlijks voor de betreffende regio's op grond van dit Faunabeheerplan een Plan van Aanpak wordt opgesteld waarin concrete productieafspraken worden gemaakt. In de uitvoering worden resultaten zo snel mogelijk teruggekoppeld naar de FBE om overzicht in het totaalresultaat te kunnen houden en daarin zo nodig sturend te kunnen optreden.

De broed- en/of ruigebieden waar beheermaatregelen plaats vinden worden in overleg met terreinbeheerders en WBE's bepaald en aangewezen, omdat niet ieder terrein zich voor dergelijke maatregelen leent.

Maatregelen worden uitgesloten in grote natuurlijke eenheden die verworven en ingericht zijn en waar thans de grauwe gans voorkomt en tevens doelsoort is. (bijlage 5).

Beheermaatregelen ovz. ganzen

Deze zullen bestaan uit het schudden (of prikken) van eieren en/of het wegvangen van vogels met vangkooien en/of slagnetten. Hiermee dient de belangrijkste reductie en, in een latere fase als de gewenste stand is bereikt, het belangrijkste deel van het jaarlijks wegnemen van de aanwasomvang, te worden bewerkstelligd. Voorts zullen gedurende de looptijd van het plan tevens alternatieve methoden worden onderzocht waarvoor dan een aparte ontheffingsprocedure wordt opgestart.

In de regio's waar reductie van broedpopulaties plaats vindt wordt dit geflankeerd door afschot op alle cultuurgronden, dus niet alleen op schadepercelen doch bijv. ook op stoppels, om daarmee de gewenste reductie zo snel en effectief mogelijk te kunnen bereiken. Dit afschot vormt ook een maatregel om de gewenste stand te kunnen handhaven. De effecten en effectiviteit van de maatregelen zal met monitoring zorgvuldig worden gevolgd zodat waar nodig bijsturing kan plaatsvinden. Indien blijkt dat ondanks de combinatie van maatregelen nog geen gewenste effectiviteit wordt bereikt, zullen alle maatregelen verdergaand moeten worden geïntensiveerd.

In regio's waar (nog) geen reductie van broedpopulaties aan de orde is, wordt afschot op schadepercelen als beheermaatregel toegepast ter voorkoming van belangrijke

landbouwschade. Mochten zich in die regio's nieuwe ontwikkelingen voordoen dan zullen nadere maatregelen alsnog worden afgewogen en onderbouwd.

Uitvoering beheermaatregelen ovz. ganzen

Deze zullen jaarlijks in overleg tussen alle betrokken partijen, worden afgestemd op de ontwikkelingen en monitoringgegevens van het afgelopen jaar. Daarbij zullen locaties, omvang en uitvoerende organisaties en personen nader worden afgesproken, vast te leggen in een beknopt Plan van Aanpak dat tevens ter informatie aan de provincie wordt overlegd.

Beheerperioden ovz. ganzen

Deze worden zorgvuldig afgestemd op:

- de perioden waarin de onderscheiden maatregelen effectief zijn;
- de perioden waarin géén vermenging met overwinterende ganzen plaats vindt;
- in periode en/of uitvoeringswijze rekening houdend met per broedgebied verschillende, andere natuurwaarden zoals andere vroeg broedende, kwetsbare broedvogels.

Overwinterende ganzen

Hiertoe wordt de beheervisie beperkt tot hetgeen in het verlengde van het Eerste Beleidskader Faunabeheer wordt aangegeven. Met als flankerend beleid eveneens de aan te wijzen opvanggebieden, wordt in de winter slechts afschot op schadepercelen ter voorkoming van belangrijke landbouwschade en ter verjaging naar opvanggebieden, voorgestaan. Daarbij dienen op schadepercelen in eerste instantie voldoende verjaagmiddelen te worden aangebracht. Indien deze onvoldoende effect blijken te sorteren ter voorkoming van schade, kan ter ondersteuning van de verjaging een beperkt aantal overwinterende grauwe en kolganzen worden afgeschoten. Door tijdig optreden, te weten verjaging met ondersteunend afschot, kan een sturend effect naar de rustige opvanggebieden worden bewerkstelligd.

Flankerend beheerbeleid m.b.t. overwinterende ganzen

In relatie tot beheermaatregelen voor ovz. ganzen, worden voor 1 juni 2005 door de provincie opvanggebieden voor ganzen en smienten aangewezen waar voor de periode dat er overwinterende ganzen zijn, gerichte verstoring en beheermaatregelen zullen uitblijven. Uitgaande van het lerend vermogen van ganzen zal, naast reductie van de populatie, structurele verjaging plaatsvinden om de ganzen op termijn zoveel mogelijk naar de aangewezen opvanggebieden te 'sturen'. Van 15 september tot 1 april zullen de beheermaatregelen voor ovz. ganzen worden aangepast aan deze maatregelen die zijn gericht op verjaging en sturing van overwinterende ganzen naar deze opvanggebieden. Voor de reguliere jacht wordt in deze opvanggebieden in de winterperiode 2004/2005 geen beperkingen opgelegd. Voor de zomerperiode zullen in deze opvanggebieden géén beperkingen met betrekking tot maatregelen voor ovz. ganzen, gelden.

7.5 Conclusies gewenste stand ovz.Grauwe Gans

Uitgangspunten schade en acceptatie

Algemeen uitgangspunt voor het beheer van de populatie is het realiseren van een zodanige populatieomvang waarbij de schade nog acceptabel is, dat wil zeggen dat schades > € 115,00 per ha. nog slechts beperkt voorkwamen:

Zeeuws-Vlaanderen in het jaar 1997 (tabel 29)

Noord Zeeland en Noord-Beveland in het jaar 1999 (tabel 23)

In hoeverre de populatieomvang 'acceptabel' is wordt in eerste instantie bepaald op basis van landbouwschades welke grondgebruikers daarvan ondervinden. Daartoe bestaat uiteraard de regeling van het Faunafonds tot tegemoetkoming in geleden schade (95%), zie beleidsregels in handboek 'Faunaschade' (Oordt 2002). Indien de grondgebruiker al voldoet aan de criteria om schadevergoeding van het Faunafonds te ontvangen is de schade echter altijd groter dan de vergoeding die is gebaseerd op verminderde productopbrengst: er moeten inspanningen worden verricht die niet worden vergoed, zoals om schade te voorkomen (beheermaatregelen en van schade-perceel verjagen) en bestrijden en voor de administratieve afhandeling. Bovendien is er een extra bedrijfsrisico: indien een grondgebruiker bij het 'voorkomen' (verjagen) volgens de taxateurs van het Faunafonds niet voldoende maatregelen hebben genomen zullen ze de schade geheel zelf moeten dragen. En ook al komen ze in aanmerking voor vergoeding dan ontstaat er naast de 5% eigen risico, ook nog een renteschuld.

Schades hebben dus maatschappelijke gevolgen die niet *alleen* in geld zijn uit te drukken. Om draagvlak te behouden voor natuurbescherming in het buitengebied dient dus de schadeoverlast tot een acceptabel niveau te worden beperkt.

Gewenste stand Zeeuws-Vlaanderen (toetspunt f):

In 1997 was de schade in Zeeuws-Vlaanderen nog beperkt (tabel 29). Een jaar later was de schade bijna verdubbeld (tabel 30), reden tot inzet van diverse beheersmaatregelen als afschot, eieren schudden en sinds 2001 ook proeven met wegvangen (tabel 27). Over die jaren zijn geen populatietellingen beschikbaar.

Tabel 29 Schade ovz.Gr.Gans 1997

<u>Taxaties ovz. Grauwe Gans - WICO:</u>	
West Zeeuws-Vlaanderen	€ 1.599
Midden Zeeuws-Vlaanderen.....	geen
Oost Zeeuws-Vlaanderen.....	€ 629
Totaal Zeeuws-Vlaanderen	€ 2.228

Tabel 30 Schade ovz.Gr.Gans 1998

<u>Taxaties ovz. Grauwe Gans - WICO:</u>	
West Zeeuws-Vlaanderen	€ 4.034
Midden Zeeuws-Vlaanderen	geen
Oost Zeeuws-Vlaanderen.....	geen
Totaal Zeeuws-Vlaanderen	€ 4.034

De maatregelen namen jaarlijks in omvang sterk toe omdat de populatie en de schades ieder jaar weer verder toenamen (tabel 27). Er was tot dan ook nog geen sprake in planmatigheid *op basis van een berekening van een gewenste stand*.

Om een gewenste stand vergelijkbaar met 1997 te bereiken, is derhalve nog steeds een 'inhaalslag' nodig in reductie die is gebaseerd op de thans opgedane ervaringen en onderzoeksgegevens over de populatieontwikkeling (Scheekerman et.al 2000; v.d.Winden 2003; Casteleijns 2003; Tombeur 2003; Ganzenoverleg 2003; CBS 2003).

Om tot reductie te komen, welke dan ook, moet een *redelijk te beredeneren/ berekenen uitgangspunt* worden gekozen voor 'de gewenste stand'. Daartoe kan de volgende berekening worden gehanteerd:

Uitgangspunt voor het berekenen van een gewenste stand voor Zeeuws-Vlaanderen vormen de tellingen van Casteleijns (2003), waar een duidelijk onderscheid is gemaakt tussen binnendijks- en buitendijks verblijvende populatie. Deze tellingen wijzen erop dat de binnendijkse populatieomvang in 2002 meer dan 6600 vogels omvat.

De broedvogelindex (CBS 2003) geeft aan dat de aanwas tussen 1996 en 2001 *gemiddeld* ca. 22% was. Indien men deze aanwas in mindering brengt komt men voor 2001 op een populatie van ruim 5400 vogels.

De staafdiagrammen van de broedvogelindex (CBS, zie fig. 1) geven aan dat landelijk gezien de populatie in 1997 ongeveer 50% was van die van 2001: voor de binnendijkse populatie van Zeeuws-Vlaanderen komt dat dan neer op ruim 2700 vogels in 1997.

Deze populatie van 2.700 vogels kan voor Zeeuws-Vlaanderen als 'gewenste stand' worden beschouwd tot welke omvang de binnendijkse zomerpopulatie moet worden teruggebracht.

Daarbij is de buitendijkse populatie van Saeftinge buiten beschouwing gelaten omdat hiervan het grootste aandeel volgens insiders ook in Saeftinge blijft broeden en, door de omvang van het gebied met relatief veel natuurlijk voedsel, deze vogels ook percentagegewijs minder/weinig foerageervluchten naar landbouwgebieden maken dan de vogels uit kleine natuurgebieden. Deze indruk lijkt te worden onderschreven door een onderzoek naar plaatstrouw en mobiliteit (Tombeur 2003). Hier staat tegenover dat met halsbandonderzoek is aangetoond dat ook ganzen uit Saeftinge 'reislustig' zijn (Casteleijns 2003): in hoeverre dus ganzen uit Saeftinge eveneens in de reductieberekeningen moeten worden betrokken zullen nadere monitoringgegevens moeten uitwijzen, op grond waarvan in de toekomst wellicht nog extra reductiemaatregelen nodig zijn om een aanvaardbaar schadeniveau te kunnen bereiken.

Gewenste stand Noord-Beveland (toetspunt f)

In Noord-Beveland ontstonden vanaf 2000 substantiële landbouwschades door ovz. ganzen (tabel 23), zodanig dat Stichting Het Zeeuwse Landschap tot de conclusie kwam dat reducerende maatregelen om de broedpopulatie in de inlagen te beheren noodzakelijk werden (aanzet beheersplan, Wieland 2002). Dat betekent dat de landbouwschade van het daaraan voorafgaande jaar 1999, als 'acceptabel' kan worden beschouwd.

Ter bepaling van de aan de schade van 2000 te relateren populatieomvang lijkt de telling van augustus 2001 (465 tot 600 vogels *na het broedseizoen*, tabel 19) als uitgangspunt vooralsnog de meest 'complete'.

Gebaseerd op de broedvogelindex van het CBS (2003), waaruit blijkt dat de gemiddelde aanwas tussen 1996 en 2001 ca. 22% was, kan vanuit de zomertelling van 2001 worden berekend hoe groot de ('acceptabele') voorjaarspopulatie van 1999 ongeveer moet zijn geweest: dit komt uit op een populatie van ca. 310 tot 400 ovz. grauwe ganzen, gemiddeld vast te stellen op 360.

Vanuit dit uitgangspunt wordt voor de inlagen van Noord-Beveland een 'gewenste stand' voor de zomerpopulatie van 360 ovz. grauwe ganzen vastgesteld (dus excl. 'tamme' exemplaren).

Gewenste stand Veerse Meer

Dit heeft betrekking op Vogelrichtlijngebieden. In hoeverre de hier broedende grauwe ganzen nog andere schade veroorzaken dan die in Noord-Beveland, is niet duidelijk: vooralsnog werden t/m 2002 in de aangrenzende WBE-gebieden Walcheren en Wolphaartsdijk nog geen schadetaxaties geregistreerd. Op Noord-Beveland is wel veel

schade doch dit wordt deels door de populatie van de inlagen veroorzaakt. Daarom worden voor het Veerse Meer nog geen beperkingen aan de gewenste stand overwogen die verder gaan dan gesteld bij Noord-Beveland.

Gewenste stand Noord Zeeland

In Noord Zeeland nam de grotere schadeontwikkeling in 2000 een aanvang en had deze in 2002 een vergelijkbare omvang met geheel Zeeuws-Vlaanderen, wat duidt op een spectaculaire ontwikkeling. Tellingen in de noordelijke Delta, aansluitend op dit gebied, lijken dat te bevestigen (Boudewijn et al 2003, in prep.). Tegelijkertijd is men in Noord Zeeland nog pas relatief 'kort' met het ontstane beheerprobleem geconfronteerd zodat monitoringgegevens, met name tellingen, beperkter beschikbaar zijn dan in Zeeuws-Vlaanderen. De schades hebben echter in die korte tijd die van Zeeuws-Vlaanderen wel bijna ingehaald (tabel 23)! Zo kon in 2002 in Noord Zeeland een afschot van *ten minste* 296 vogels (cijfers FBE Schouwen-Duiveland ontbreken nog) niet voorkomen dat de schade van 2001 bijna verdubbelde tot € 23.172 in 2002. In dat verband dringt zich qua omvang van schade een vergelijking op met die uit 2002 in Zeeuws-Vlaanderen (€ 24.958).

Om deze reden kan bij het opstellen van dit plan ondanks minder complete gegevens, niet aan een aanzet tot beheermaatregelen voorbij worden gegaan om daarmee te voorkomen dat de populatieomvang in deze regio steeds minder beheersbaar wordt.

Een 'gewenste stand' voor deze regio moet, op basis van monitoringgegevens welke in de komende jaren worden verzameld, eventueel nader worden bijgesteld. Daarbij is nadere, grensoverschrijdende afstemming op beheermaatregelen in de Zuid-Hollandse regio, voorwaarde om tot finale conclusies te komen.

Alhoewel een beheervisie in Zuid-Holland nog niet gereed is zal gezien de schades een reductie gewenst zijn. Het zal daarbij verschillende jaren vergen om deze te kunnen bereiken, reden waarom een aanzet met maatregelen met de grootste spoed gewenst is. Daartoe wordt voor het Zeeuwse gebied met beschikbare gegevens zo goed als mogelijk een voorlopige gewenste stand aangegeven. Op grond van nadere afstemming met Zuid-Holland in de nabije toekomst, zal ook hierin nadere afstemming plaats vinden.

Uit tellingen van het RIKZ kwam op basis van de apriltellingen in 2002 resp. 2000 een overzicht van voorjaars- en zomerpopulaties aan het licht (tabel 31). Daaraan is middels extrapolatie, tevens de verwachte zomerstand 2004 toegevoegd. Uitgangspunt daarbij is een aanwas van gemiddeld 22% (CBS 2003).

Er van uitgaande dat in april het grootste deel van de grauwe ganzen in of in de regio van hun (huidige resp. toekomstige) broedgebied vertoeven, bieden deze cijfers het beste referentiemodel voor het bepalen van de gewenste stand en noodzakelijke reductiemaatregelen.

Tabel 31 Ontwikkeling populatie Grauwe Gans in Noord Zeeland

Grote wateren Voordelta, Grevelingenmeer en Oosterschelde (excl. Westerschelde)	1999	2000	2002	2003	2004
voorjaarspopulatie		1.396	2.055	2.500	3.054
aanwas		371	445	544	812
zomerpopulatie	1.396	1.767	2.500	3.044	3.728

De schade in 1999 in Noord Zeeland betrof € 552, in 2000 € 10.066 en in latere jaren een voortdurende verdere stijging. Hieruit wordt als gewenste stand de omvang van de zomerpopulatie van 1999 herleid.

Vanuit dit uitgangspunt wordt voor de gezamenlijke broedgebieden op Schouwen-Duiveland, Tholen en St. Philipsland (m.i.v. Rammersgors, Plaat van de Vliet en Slikken van de Heen-West) een gewenste (zomer-)stand van ca. 1.400 ex. ovz. Grauwe Gans vastgesteld.

Er is duidelijk gemaakt dat beheermaatregelen om voor het gehele deltagebied tot een acceptabele stand van overzomerende Grauwe Gans te komen, ettelijke jaren in beslag zullen gaan nemen. Daarbij vormt elk jaar uitstel een steeds groter wordende ‘achterstand’ in de beheersbaarheid. Noord Zeeland is daarbij mede afhankelijk van maatregelen in Zuid-Holland, West-Brabant en België. Deze situatie maakt het nadrukkelijk nodig om, zolang hierin niet voldoende voortgang is gemaakt, schadevergoedingen voor gedupeerde agrariërs te garanderen !

Gewenste stand deelgebied Duiveland

Dit betreft de broedgebieden De Maire, Dijkwater en Naterskreek.

Gezien de schadeontwikkeling vormt hier een terugdringen van de populatie tot een stand zoals die in 1999 ongeveer zou zijn geweest, het uitgangspunt.

Als men de broedbiotopen van Dijkwater, De Maire en Naterskreek vergelijkt kan men aannemen dat de populatie in De Maire zeker 2x zo groot is als die van Dijkwater, en van Naterskreek ca. even groot als die van Dijkwater. Gezamenlijk zouden we dan een broedpopulatie van het 4-voudige van Dijkwater kunnen veronderstellen, dat was in 2002 dan ongeveer 4 x 310 vogels (julistand, als meeste vogels ‘zichtbaar’ zijn), totaal ca. 1.240 vogels.

De broedvogelindex (CBS 2003) geeft aan dat de populatietoename tussen 1999 en 2001 *gemiddeld* ruim 22% was. Alhoewel Schekkerman (2000) aangeeft dat juist in de eerste ontwikkelingsjaren van de populatie deze soms een aanwas kent tot 50%, dient met een terugrekenmethode enige voorzichtigheid worden betracht, om welke reden voorsnog de gemiddelde aanwas van 22% wordt gehanteerd (Boudewijn et al 2004) kwam in 2003 tot een aanwas van gemiddeld 22,6%).

Van zomerstand 2002 terugrekenend naar 1999 komt dat voor de veronderstelde gezamenlijke populatie neer op een zomerpopulatie van ca. 690 vogels in 1999.

Het kan wenselijk blijken dat herberekening naar een (waarschijnlijk lagere) gewenste stand nodig is wanneer in de toekomst completere tellingen van de regio ook een beter inzicht bieden.

Vanuit dit uitgangspunt wordt de broedpopulatie Grauwe Gans voor de gezamenlijke broed- en omgevende landbouwgebieden van en rond Dijkwater, De Maire en Naterskreek bepaald op een 'gewenste zomerstand' van maximaal 690 vogels, als het 'aandeel Duiveland' van de gewenste stand voor Noord Zeeland. Het resterende 'aandeel Volkerak/Rammersgors' omvat dan ca. $1.400 - 690 = 710$ vogels.

7.6 Uitvoering beheermaatregelen Grauwe Gans

Maatregelen tot reductie van de broedpopulatie (toetspunt g)

De toename in de schadehistorie en de verwachtingen daarin in relatie tot de schade-risico's in de provincie Zeeland, zijn zodanig dat, gezien alle bovenstaande bevin-dingen, een doelgericht beleid met betrekking tot beheersmaatregelen wenselijk is. Het is daarbij aannemelijk dat het terugbrengen van de overzomerende populatie zal bijdragen tot het verminderen van het schadeprobleem.

Tegelijkertijd dient daarbij de omvang van het resultaat beheersbaar te blijven om te voorkomen dat in een actiejaar per ongeluk verder wordt gegaan dan de gewenste stand gebiedt (waartoe overigens de eerste jaren naar verwachting geen kans bestaat).

Om opnieuw een populatieomvang te bereiken zoals in 1997 (Zeeuws-Vlaanderen) resp. 1999 (Noord-Beveland en Noord Zeeland), vergt in eerste instantie een 'één-malige actie' om de populatie tot die omvang te reduceren. Vervolgens dient beheer plaats te vinden om de populatie ook op die omvang te *houden*. In hoeverre meerdere jaren nodig zijn om gesteld doel te bereiken is nog niet te overzien.

Voor de 'éénmalige actie' zullen op z'n vroegst in 2004 acties ondernomen kunnen worden. Dat betreft dan de broedpopulatie van 2004, de niet-broedende populatie van 2004 en de aanwas in 2004. Het gewenste afnamequotum voor 2004 kan dan als hieronder aangegeven, worden berekend.

Algemene uitgangspunten uitvoering populatiebeperking (toetspunten g en l)

- 1) In het verlengde van het Eerste Beleidskader Faunabeheer wordt uitgegaan van het voor de looptijd van dit plan in de winterperiode *blijvend* verlenen van ontheffing voor afschot bij dreigende belangrijke schade op schadepercelen voor overwinterend ganzen. Daarnaast vergen ovz. ganzen ook reductie van de populatie, waartoe meerdere methoden worden toegepast.
- 2) De maatregelen worden over het jaar opgesplitst in twee perioden: van 1 april (wintergasten weg, eerste legsels) tot 15 september en de periode van 15 september tot 1 april wanneer er ook wintergasten aanwezig zijn.
- 3) Zowel voor de éénmalige reductie van ovz. ganzen om de populatie terug te brengen naar de gewenste stand, als voor de jaarlijkse reductie die nodig is om die stand ook te handhaven ('wegnemen aanwas'), dient een combinatie tussen eieren schudden en wegvangen in broedgebieden (veelal natuurgebieden) naast afschot (reductie van de volwassen vogels is hiervan het meest effectief) op cultuurgronden, als een *blijvend* beheerelement in uitvoering te worden genomen.

- 4) Een combinatie van de onder 3) genoemde maatregelen is van belang. Het eieren schudden en wegvangen in het voorjaar (waarvan de meeste effectiviteit verwacht wordt) zal effect hebben op de omvang van het nodige afschot in het zomerseizoen. Bij het eieren schudden en wegvangen dient per deelgebied door de gezamenlijke beheerders zoals vertegenwoordigd in de FBE, planmatig te worden afgewogen welke omvang die maatregelen in natuurgebieden zullen hebben. Dit is bepalend voor het quotum dat vervolgens alsnog door afschot op cultuurgronden gerealiseerd moet worden om de gewenste stand weer te kunnen bereiken.
- 5) De jaarlijkse planning van gewenste maatregelen in natuurgebieden zal ook steeds de basis vormen voor de door uitvoerders jaarlijkse daartoe aan te vragen ontheffing bij de FBE, planmatig onderbouwd met verdere details als 'welke middelen, door wie, op welke locaties en welke omvang'. Vanwege de beheersbaarheid van de resultaten vergt dit per regio jaarlijks een bijgesteld Plan van Aanpak en tevens directe melding van het resultaat bij de secretaris van de FBE. Het opstellen van het plan van aanpak voor beheersmaatregelen gebeurt door de betrokken partijen en in overleg met de WBE's. Per deelgebied zal bekeken worden wie van de betrokkenen het plan van aanpak zal opstellen. Eventueel kan de FBE hierbij een ondersteunende rol vervullen.
- 6) Het wegvangen met vangkooien of slagnetten is beperkt tot de periode nadat de eieren zijn uitgekomen (vanaf begin tot half mei) t/m eind juli, vóórdat de jongen vliegvlug worden.
- 7) Gedurende de looptijd van het plan zullen tevens nog andere mogelijkheden tot reductie worden onderzocht, waarvoor een aparte ontheffingsprocedure zal worden gevolgd.

Zeeuws-Vlaanderen - reductie naar gewenste stand van 2.700 vogels

a) Maatregelen

Om de éénmalige 'inhaalslag' naar de gewenste stand en de jaarlijkse handhavingsreductie te realiseren wordt als uitgangspunt uitgegaan van eieren schudden en/of wegvangen in natuurgebieden waar Grauwe Gans *niet* onder de doelsoorten van (Bijlage 5). Dit wordt aangevuld met afschot op alle cultuurgronden.

b) Haalbaarheid maatregelen

Bij reductie en handhaven van een populatieomvang is 'haalbaarheid' een belangrijk aspect. Zo bleek in 2002, ter vergelijking, dat:

- in geheel Zeeuws-Vlaanderen totaal 4.232 eieren werden geschud (tabel 27). Bij gemiddeld 7 eieren per nest (Schekkerman et al 2000) betreft dat ca. 605 nesten. Schekkerman geeft aan dat in West Nederland het gemiddelde resultaat per uitgekomen nest ca. 2,7 uitgevlogen jongen per broedpaar/nest omvat. Bij 605 nesten omvat dat dus een effectief voorkomen van de populatiegroei van 1634 vliegvlugge ganzen;
- in Zeeuws-Vlaanderen onder beperkende omstandigheden bij schadebestrijding een afschot van totaal 919 vogels mogelijk was. Bij een aanwas van 20% (gemiddeld tussen 1996 en 2001, CBS 2003) en een veronderstelde populatie van 5.400 vogels in 2001 (herleid van tellingen Casteleijns 2002), zou dat afschot de toenmalige aanwas (20% = 1.080) dicht hebben benaderd.

Voorzover afschot een onderdeel is ter realisatie van de 'gewenste stand' in Zeeuws-Vlaanderen, is daartoe de maand juli een belangrijke maand. Immers, in deze maand zijn de meeste jongen vliegvlug en gaan zich voor het foerageren meer over het landbouwgebied verspreiden. In augustus voegen zich vervolgens de ganzen uit Belgische populaties bij die uit Zeeuws-Vlaanderen, waarvan afschot geen effect heeft op de 'eigen, Zeeuwse' broedpopulatie. In november komen vervolgens de eerste wintergasten waarvan afschot evenmin effect heeft op de eigen broedpopulatie.

c) Gewenste reductie 'inhaalslag' vanaf voorjaar 2004:

De zomerpopulatie van 2003 (Casteleijns: 6.491 binnendijks) brengt met een aanwas van 20%, een aanwas van bijna 1.300 ganzen in het broedseizoen van 2004 met zich mee (nog afgezien van de ganzen in Saeftinge): de te verwachten zomerpopulatie van 2004 omvat dan een kleine 7.800 vogels, welke reductie tot de 'gewenste stand' van ca. 2.700 behoeft. Dat is reductie met ca. 5.100 vogels. Deze reductie wordt bij voorkeur gerealiseerd door eieren schudden, wegvangen en afschot.

d) Rekenvoorbeeld haalbaarheid: maatregelen in 2002 gaven aan dat effectieve vermindering van de populatie met jaarlijks ruim 1.600 volwassen vogels door het schudden van ruim 4.200 eieren, haalbaar is. Dit leidt tot een effectieve vermindering van ca. 1600 vliegvlugge vogels (Scheckerman 2000). In 2002 bleek bovendien een afschot bij schadebestrijding van ca. 1000 vogels haalbaar. Indien men deze zelfde aanpak als vergelijking hanteert blijven voor verdere noodzakelijke reductie vanaf voorjaar 2004, van de 5.100 vogels nog ca. 2.500 vogels over: dit aantal dient als 'inhaalslag' dan 'bovenop' de aanpak van 2002 te worden gerealiseerd door eieren schudden, wegvangen en aanvullend afschot in het volgende jaar 2005, *samen met de te reduceren nieuwe aanwas van 2005.*

Daarop voortbouwende gewenste reductie in 2005:

Als te verwachten uitgangspopulatie voor 2005 na reductie van 2.600 vogels in 2004, blijven over 2.700 (gewenste stand) + restant inhaalslag (bovenstaand rekenvoorbeeld, 2.500 vogels) = ca. 5.200 vogels; daarbij dient te worden opgeteld de aanwas 2005 van 20% (jaarlijkse aanwas volgens CBS in periode 1996-2001): dit komt op totaal ruim 6.200 vogels, wederom te reduceren tot 2.700 (gewenste reductie van 3.500 vogels). Met eenzelfde inspanning als in 2004 (effectieve reductie van 2.600 vogels) kan in 2005 de populatie worden teruggebracht tot ca. 3.600 vogels, waarmee de gewenste stand al dicht wordt benaderd. Er blijft echter nog steeds een restant voor extra reductie in 2006, *naast de jaarlijks nodige reductie vanwege de nieuwe aanwas.*

e) Zie vervolgens 'Conclusies uitvoering maatregelen'

Noord-Beveland - reductie naar gewenste stand inlagen naar 370 vogels

Doordat slechts indicatieve populatiegegevens beschikbaar zijn kan geen goed reductiequotum worden aangegeven. Alle cijfers wijzen echter op de noodzaak tot het doorzetten van beperking van de populatie. Om geen onnodige 'achterstand' in de noodzakelijke populatiereductie op te lopen is het wenselijk de beheersmaatregelen in 2004 op eenzelfde niveau als in 2003 te continueren door 'eieren schudden' en in 2004 tevens te voorzien in een gedegen zomertelling.

Noord Zeeland - reductie naar gewenste stand van 1.400 vogels

a) Maatregelen

Om zowel de éénmalige 'inhaalslag' naar de gewenste stand als de jaarlijkse handhavingsreductie te realiseren wordt als uitgangspunt uitgegaan van eieren schudden en wegvangen, in de natuurgebieden waar Grauwe Gans niet tot de doelsoorten behoort (Bijlage 5). Dit wordt aangevuld met afschot op alle cultuurgronden. De noodzaak tot het nemen van deze maatregelen dient aangetoond te worden in een Plan van Aanpak (zie onder c).

b) Mogelijke reductie in 2004:

- 1 Indien de extrapolatie van cijfers de werkelijkheid *enigszins* benadert (verwachte populatieomvang van ruim 3.700 vogels als zomerpopulatie 2004) dan is vanaf begin mei 2004 reductie van ruim 2.300 vogels in 2004 nodig om de gewenste zomerstand van 1.400 vogels te bereiken.
- 2 Indien dit wordt gerealiseerd met eieren schudden dan wordt uitgegaan van een aanwas per nest van ca. 3,1 uitgevlogen jongen (Boudewijn et al 2003, in prep.). Reductie van 2.300 vogels vergt dan totaal het schudden van de eieren van ca. 742 nesten;
- 3 indien dit wordt gerealiseerd met wegvangen en/of afschot vergt dit 2.300 afzonderlijke, vliegvlugge vogels.

c) Planmatige uitvoering

In tegenstelling tot Zeeuws-Vlaanderen, is in Noord Zeeland nog géén georganiseerd ganzenbeheeroverleg gerealiseerd: dit is een eerste vereiste tot planmatige reductie en eenduidige complete monitoring van de populatieomvang. De Faunabeheereenheid rekent het tot haar verantwoordelijkheid het opstarten van dit regionaal overleg actief te stimuleren.

d) Zie vervolgens 'Conclusies uitvoering maatregelen', hieronder.

Conclusies uitvoering maatregelen Grauwe Gans in zomerperiode

Omschrijving van de uit te voeren maatregelen om de voor de verschillende deelgebieden gewenste stand te bereiken, maakt duidelijk:

- 1 dat de reducties tot de gewenste populatie een jaarlijks opnieuw evalueren met een hernieuwde berekening en jaarplan nodig maken;
- 2 dat na afronding van de éénmalige reductie tot de gewenste stand, het handhaven van de gewenste stand vervolgens het jaarlijks wegnemen van de aanwas vergt. Daarbij moet men zich realiseren dat bij bovenstaande berekening *géén* rekening is gehouden met effecten van uitbreiding van natuurgebieden (= broedgebieden) en dat ook géén rekening is gehouden met de invloed van de populatie van een grootschalig gebied zoals Saeftinge en mogelijke uitwisseling met gebieden in België. Beide aspecten zullen met hun aanwas wellicht nog voor extra toestroom naar (binnendijkse) landbouwgebieden zorgen: mochten ontwikkelingen 'van buitenaf' de gewenste stand nog sterk gaan beïnvloeden zullen opnieuw extra reducerende maatregelen in ogenschouw genomen moeten worden. Dit alles vergt een jaarlijks per deelgebied bepalen welke omvang daartoe met eieren schudden en/of wegvangen gewenst is: dit zal door monitoring nauwlettend moeten worden gevolgd.

- 3 dat de te reduceren aantallen een rekenkundige benadering betreffen. Voor het bereiken en handhaven van een gewenste stand vormt een getalsbasis slechts een 'ongeveer te bereiken streefdoel': het is in de praktijk uitgesloten hieraan ook letterlijk vorm te geven. Daarom vergt populatiebeheer in dit opzicht ook begeleiding met jaarlijkse monitoring van weggenomen aantallen, tellingen, evaluatie en controleberekeningen. Het is dan ook noodzakelijk om naast uitvoering van genoemde maatregelen in 2004, in juli 2004 per deelgebied een integrale telling te verrichten om effecten te controleren en maatregelen voor 2005 kwantitatief bij te stellen naar aanleiding van de uitkomsten van de tellingen. Het lijkt aan te bevelen daarbij uit te gaan van de telmethodiek van Casteleijns en deze zo mogelijk in samenwerking met WBE's, uit te voeren.
- 4 Mogelijk kunnen de uit te voeren maatregelen indien de gewenste stand in deelgebieden is bereikt, na een aantal jaren wellicht worden beperkt.
- 5 *De verwachting is dat hiermee de schades in Zeeland kunnen worden teruggebracht naar een aanvaardbaar niveau onder de € 115 per ha.*

Conclusies maatregelen Grauwe Gans in winterperiode

De schadeomvang veroorzaakt door overwinteraars, is in geheel Nederland van zodanige omvang dat dit in overleg tussen de Minister met Provincies, de Land- en Tuinbouworganisatie, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, de Jagersvereniging (KNJV) en Vogelbescherming Nederland heeft geleid tot het Beleidskader Fauna-beheer waarin beheerafspraken zijn gemaakt over het aanwijzen van beschermingszones/foerageerzones en beheer daarbuiten. *Binnen* de aangewezen opvanggebieden zijn stelselmatige, gerichte verstoring en verjaging van overwinterende ganzen, uitgesloten. Reguliere landbouwactiviteiten zullen echter in die gebieden blijvend kunnen plaatsvinden. Omtrent de uitoefening van jacht in deze gebieden volgen nog nadere regels.

Met betrekking tot de opvanggebieden wordt met de betreffende landbouwers een vergoedingsregeling getroffen. Daar staat tegenover dat *buiten* de aangewezen opvanggebieden schadepreventie moet worden uitgevoerd door verjaging, indien nodig ondersteund met afschot op schadepercelen. Dat leidt ertoe dat *buiten* de aangewezen opvanggebieden een tegemoetkoming van schade slechts dan mogelijk is indien de daartoe voorgestane verjagingsmethoden, voorzover dat is toegestaan met ondersteunend afschot, op schadepercelen onvoldoende werking heeft gehad.

De schadehistorie, de ontwikkelingen, niet te voorziene schommelingen daarin en te verwachten effecten van ondersteunend afschot ter verjaging naar opvanggebieden, vergen de mogelijkheid voor de FBE om in geheel Zeeland snel te kunnen laten ingrijpen om die verjaging ook tijdig te kunnen bewerkstelligen.

Globale samenvatting maatregelen

Onder nader uit te werken voorwaarden in hoofdstuk 7.5:

- 1 ter voorkoming van belangrijke schade door overwinterende grauwe ganzen, van 15 september tot 1 april afschot slechts op percelen waar schade dreigt, van een half uur vóór zonsopgang tot 12.00 uur 's middags;
- 2 ten behoeve van reductie en beheer van de populatie overzomerende grauwe ganzen van 1 april tot 14 september afschot op *alle* cultuurgronden van zonsopgang tot zonsondergang;
- 3 het schudden van eieren en wegvangen van ovz. ganzen in nader aan te geven (broed-)gebieden;

- 4 jaarlijkse monitoring en evaluatie van populatieomvang, schade, afschot, wegvangen en eieren schudden;
- 5 jaarlijks bijstellen van het jaarplan voor maatregelen tot reductie naar en handhaving van de aangegeven gewenste stand per deelgebied.

Dit moet naast de vigerende vrijstelling voor het opzettelijke verontrusten (Bijlage 7), leiden tot de volgende ontheffingen:

- A) ontheffing voor het schudden van eieren;
- B) ontheffing voor het vangen met slagnetten en vaste vangkooien;
- C) ontheffing voor het 'doden en vangen' in het zomerseizoen (zie 'algemene uitgangspunten uitvoering' onder punt 5);
- D) ontheffing voor het 'doden en vangen' in het winterseizoen.

7.7 Grauwe Gans: ontheffingen, gebruik en voorwaarden

A Ontheffing voor het 'schudden van eieren'

- 1 ontheffing van art. 12 Ffwet voor het verstoren (schudden/doorprikken van eieren) ter reductie van de populatieomvang tot de aangegeven gewenste stand met het doel structurele beperking van dreigende belangrijke schade aan alle landbouwgewassen;
- 2 deze ontheffing voor de Grauwe Gans geldt voor de FBE met betrekking tot regio's waar terugdringen en/of beheersen van de populatieomvang in het geding is, te weten Zeeuws-Vlaanderen, Noord-Beveland, Duiveland, Tholen en St. Philipsland, met uitzondering van deelgebieden waarbinnen waar de Grauwe Gans behoort tot de doelsoorten (Bijlage 5);
- 3 besluiten tot deze maatregel, de locaties, de uitvoerende personen en de omvang ervan worden per broedgebied jaarlijks in overleg tussen de FBE en betrokken partijen n.a.v. evaluatie en monitoringgegevens (zie monitoring) opnieuw genomen en vastgelegd in het Plan van Aanpak in januari. Het plan wordt ter informatie aan de provincie wordt voorgelegd;
- 4 de ontheffing wordt jaarlijks, per regio op basis van bovengenoemd Plan van Aanpak, opnieuw door de FBE op voorhand doorgeschreven naar de betreffende terreinbeherende organisaties of in een enkel geval een particuliere grondgebruiker/eigenaar in bovengenoemde regio's (doorschrijving ter beoordeling en toetsing door FBE);
- 5 de periode waarin eieren kunnen worden geschud/ doorgepikt wordt beperkt van 1 februari t/m 31 maart (vanwege de eventuele verstoring van andere broedvogels; de schudperiode); om de effectiviteit van het schudden bij een laat broedseizoen te verzekeren kan voorts in de twee daarop aansluitende weken zonodig maximaal nog één keer wordt geschud, onder deskundige leiding van de terreinbeheerder, dit laatste om te garanderen dat met een dergelijke 'verlate' actie andere, vroeg broedende kwetsbare doelsoorten zouden worden verstoord;
- 6 voor zover in deze ontheffing niet anders is bepaald zijn de bepalingen van de Flora- en faunawet van toepassing;
7. bij gebruik van de ontheffing geldt een plicht tot registratie (zie hoofdstuk monitoring), waarvoor de verantwoordelijkheid ligt bij de betreffende ontheffinghouder.

B Ontheffing voor het vangen met andere middelen (slagnetten, vaste vangkooien)

- 1 ontheffing van art. 15 Ffwet voor het gebruik van vangkooien en van slagnetten, ter reductie van de populatieomvang tot de aangegeven gewenste stand met het doel structurele beperking van dreigende belangrijke schade aan alle landbouwgewassen;
- 2 de periode waarin vangmiddelen kunnen worden ingezet loopt van 1 mei t/m 30 juli, zijnde de (rui)periode voorafgaand aan de periode waarin de dagelijkse trek naar de schadegevoelige percelen een aanvang neemt;
- 3 tijdstip inzet vangmiddelen: vangkooi gehele etmaal, slagnet van zonsopgang tot zonsondergang;
- 4 gevangen dieren die niet tot de soort behoren waarvoor de ontheffing geldt dienen onmiddellijk in vrijheid te worden gesteld;
- 5 gevangen dieren die niet voor consumptie of handelsdoeleinden worden gebruikt dienen ter destructie te worden aangeboden;
- 6 de ontheffing geldt op voorhand voor de FBE met betrekking tot regio's waar terugdringen en/of beheersen van de populatieomvang in het geding is, te weten Zeeuws-Vlaanderen, Noord-Beveland, Schouwen, Tholen en St. Philipsland;
- 7 besluiten tot deze maatregel, de locaties, de uitvoerende personen en de omvang ervan worden per broedgebied jaarlijks in overleg tussen de FBE en betrokken partijen n.a.v. evaluatie en monitoringgegevens (zie monitoring) opnieuw genomen en vastgelegd in het Plan van Aanpak in januari, Het plan wordt ter informatie aan de provincie wordt voorgelegd;
- 8 de ontheffing wordt jaarlijks, per regio op basis van bovengenoemd Plan van Aanpak, opnieuw door de FBE op voorhand doorgeschreven naar de betreffende terreinbeherende organisaties of in een enkel geval een particuliere grondgebruiker/ eigenaar (doorschrijving ter beoordeling en toetsing door FBE);
- 9 Ringen, welke zich bevinden aan de vogels, worden met een nauwkeurige opgave van plaats en datum van vangst van de desbetreffende vogels gezonden aan het NIOO-CTE Vogeltrekstation, Postbus 40, 6666 ZG Heteren;
- 10 voor zover in deze ontheffing niet anders is bepaald zijn de bepalingen van de Flora- en faunawet van toepassing;
- 11 bij gebruik van de ontheffing geldt ook een plicht tot registratie (zie hoofdstuk monitoring), waarvoor de verantwoordelijkheid ligt bij de betreffende ontheffinghouder.

C Ontheffing voor 'doden en verwonden' in het zomerseizoen

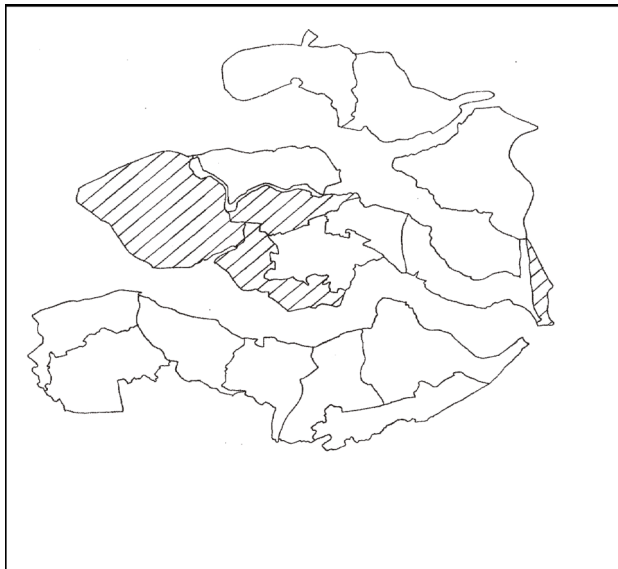
- 1 ontheffing van art. 9 Ffwet voor doden, verwonden, vangen, bemachtigen of met het oog daarop opsporen van Grauwe Gans als ondersteunende maatregel ter reductie van de populatieomvang tot de te handhaven gewenste stand, met het doel structurele beperking van dreigende belangrijke schade aan alle landbouwgewassen;
- 2 deze ontheffing geldt op voorhand voor de FBE:
 - a) van 1 april t/m 15 september voor alle cultuurgronden met betrekking tot regio's waar terugdringen en/of beheersen van de populatieomvang in het geding is, te weten Zeeuws-Vlaanderen, Noord-Beveland, Duiveland, Tholen en St. Philipsland; gezien het doel van de ontheffing, reductie van de populatie, zijn om de effectiviteit te vergroten, lokmiddelen hierbij wé toegestaan;
 - b) van 1 april t/m 15 september op schadepercelen in de regio's waar (nog) geen sprake is van populatiebeheersing, te weten Walcheren, Schouwen en Zuid-

- Beveland (zie kaart); gezien het doel van de ontheffing, schadepreventie en verjaging, zijn lokmiddelen hierbij niét toegestaan.
- c) voor Natuurbeschermingswetgebieden in Noord-Beveland van 1 augustus t/m 31 augustus, uit te voeren door personen die in overleg met de betreffende terreinbeheerder worden aangewezen door de FBE; hiertoe is op grond van de NB-wet op 26 juni 2003 een vergunning verleend aan de WBE Noord-Beveland: deze vergunning is geldig tot 31 december 2009; lokmiddelen zijn hier niét toegestaan;
- 3 afschot niet toegestaan in gebieden die behoren tot een door de provincie aangewezen 'grote natuurlijke eenheid' (voorzover geheel verworven) of die vallen onder de Vogelrichtlijn (zie kaart);
 - 4 de betreffende ontheffing ad a) en c) wordt door de FBE op voorhand doorgeschreven naar grondgebruikers, jachthouders of WBE's in bovengenoemde regio's die dat aanvragen bij de FBE (doorschrijving gebaseerd op de opgestelde plannen van aanpak);
 - 5 de betreffende ontheffing ad b) wordt door de FBE doorgeschreven naar grondgebruikers, jachthouders of WBE's in bovengenoemde regio's die dat aanvragen bij de FBE (doorschrijving ter beoordeling en toetsing door FBE, afhankelijk van schadegegevens uit het verleden en/of aanwezigheid schadegevoelige gewassen). na het opstellen van een Plan van Aanpak voor de betreffende regio's zullen hier ontheffingen ad a) worden verstrekt;
 - 6 alvorens de FBE een ontheffing doorschrijft naar een grondgebruiker/ jachthouder/ WBE zal deze een verklaring moeten invullen en ondertekenen waarin staat dat er sprake is van door hem/ haar gehouden jachtrecht op de betreffende gronden; (zie Bijlage 3);
 - 7 voor ad a) en c) geldt dat het hier gaat om het terugbrengen van de populatie-omvang. Derhalve zijn aan de ontheffing *géén* voorwaarden van preventieve maatregelen verbonden, ***echter, wil een grondgebruiker na alle maatregelen van eieren schudden en wegvangen in het voorjaar en vervolgens onbelemmerde mogelijkheden tot afschot in de zomerperiode, alsnog in aanmerking komen voor mogelijke schadevergoeding indien die maatregelen niet volstaan, dan vereist het Faunafonds wél het nemen van tenminste twee preventieve maatregelen zoals aangegeven in de Nota Faunabeleid van de provincie!***
 - 8 voor ad b) geldt dat het gaat om schadebestrijding en verjaging. Preventieve maatregelen zoals opgenomen in de Nota Faunabeleid van de provincie zijn voorgeschreven;
 - 9 voor zover de met behulp van deze ontheffing bemachtigde dieren niet voor consumptie- of handelsdoeleinden worden gebruikt moeten zij, ter voorkoming van verspreiding van ziekten, zo spoedig mogelijk ter destructie worden aangeboden volgens de daarvoor in Nederland geldende regels;
 - 10 Ringen, welke zich bevinden aan de vogels, worden met een nauwkeurige opgave van plaats en datum van vangst van de desbetreffende vogels gezonden aan het NIOO-CTE Vogeltrekstation, Postbus 40, 6666 ZG Heteren;
 - 11 voor zover in deze ontheffing niet anders is bepaald zijn de bepalingen van de Flora- en faunawet van toepassing;
 - 12 bij gebruik van de ontheffing geldt een plicht tot registratie waarvoor de verantwoordelijkheid ligt bij de ontheffinghouder (zie hoofdstuk monitoring).

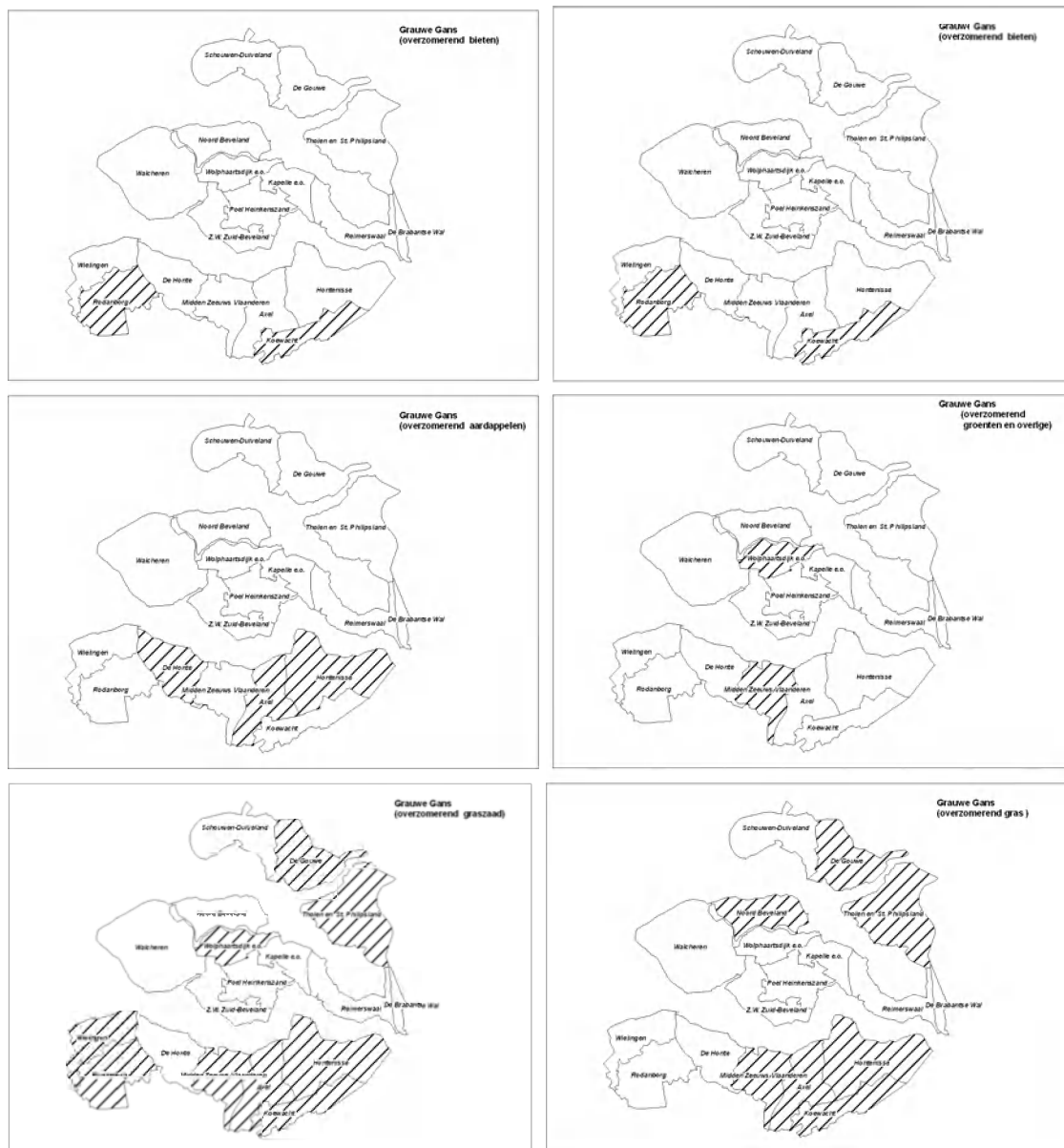
D Ontheffing voor 'doden en verwonden' in het winterseizoen

- 1 ontheffing van art. 9 Ffwet voor doden, verwonden, vangen, bemachtigen of met het oog daarop opsporen van Grauwe Gans en daarbij gebruik te maken van een hagelgeweer als ondersteunende maatregel op schadepercelen ter voorkoming of beperking van dreigende belangrijke schade aan landbouwgewassen;
- 2 de ontheffing voor het winterseizoen geldt van 15 september tot 1 april;
- 3 de ontheffing geldt voor de FBE voor geheel Zeeland;
- 4 de ontheffing is van toepassing op landbouwpercelen met kwetsbare akkerbouwgewassen, vollegrondsgroentenpercelen, de eerste snede van nieuw ingezaaid grasland en overjarig grasland;
- 5 afschot niet toegestaan in gebieden die vallen onder de Vogelrichtlijn of in aangewezen opvanggebieden;
- 6 afschot toegestaan van een half uur vóór zonsopgang tot 12.00 uur 's middags;
- 7 toegestane middelen: hagelgeweer (kaliber 12, 16, 20, 24);
- 8 alvorens de FBE een ontheffing doorschrijft naar een grondgebruiker/ jachtaktehouder/ WBE zal deze een verklaring moeten invullen en ondertekenen waarin staat dat er sprake is van -dreigende- schade en dat het één van de bovengenoemde schadegevoelige gewassen betreft; de grondgebruiker/-jachtaktehouder-/WBE verklaart hiermee bovendien dat er sprake is van een door de uitvoerende jachtaktehouders gehouden jachtrecht op de betreffende gronden (zie Bijlage 3); NB: indien de jachthouder in gebreke blijft, kan de grondgebruiker een andere jachtaktehouder inschakelen.
- 9 in geval van twijfel zal de FBE ter plaatse eveneens kunnen (doen) controleren of er sprake is van -dreigende- schade en het voldoen aan de ontheffingsvoorwaarden;
- 10 van de ontheffing mag slechts gebruik worden gemaakt nadat op de betreffende percelen met schadegevoelige gewassen afweermiddelen zijn geplaatst volgens de minimumeisen van het Faunafonds;
dit betreft minimaal 1 visueel en 1 akoestisch middel (in voldoende aantallen verspreid over het perceel aanwezig en in werking);
voor overjarig grasland in aanvulling op verjaging door menselijke aanwezigheid en na 12.00 uur verjaging door middel van honden of vogelafweerpistolen;
- 11 het gebruik van lokmiddelen (zoals o.a. lokganzen) is op schadepercelen, niet toegestaan;
- 12 voor zover de met behulp van deze ontheffing bemachtigde dieren niet voor consumptie- of handelsdoeleinden worden gebruikt moeten zij, ter voorkoming van verspreiding van ziekten, zo spoedig mogelijk ter destructie worden aangeboden volgens de daarvoor in Nederland geldende regels;
- 13 Ringen, welke zich bevinden aan de vogels, worden met een nauwkeurige opgave van plaats en datum van vangst van de desbetreffende vogels gezonden aan het NIOO-CTE Vogeltrekstation, Postbus 40, 6666 ZG Heteren;
- 14 voor zover in deze ontheffing niet anders is bepaald zijn de bepalingen van de Flora- en faunawet van toepassing.
- 15 bij gebruik van de ontheffing geldt een plicht tot registratie waarvoor de verantwoordelijkheid ligt bij de ontheffinghouder (zie Hoofdstuk monitoring).

Kaartje geeft aan in welke regio slechts incidenteel schade heeft plaatsgevonden door overwinterende grauwe ganzen (gearceerd).

Kaartjes geven per gewassoort aan in welke regio reeds eerder schade heeft plaatsgevonden door overzomerende grauwe ganzen (gearceerd)

8 KOLGANS (*Anser albifrons*)

8.1 Kenmerken, voorkomen

Voorkomen (toetspunt c)

De Kolgans is een overwinterende vogel die in Noord-Europa zijn broedgebied vindt. Er overwinteren grote aantallen in Nederland (tabel 32).

Sinds in 1999 de jacht op deze soort is gesloten, is het toch al grote aantal wintergasten nog aanzienlijk toegenomen.

Tabel 32 Overwinterende aantallen kolganzen in Nederland (WBE-Databank/SOVON, en SOVON 2002/04)

	1993-1995	1995-96	1996-97	1997-99	2000-01
Kolgans	400-500.000	633.000	617.000	490-658.000	601.000

De in Zeeland verblijvende aantallen kolganzen leken tot 1995 een zekere stabilisatie te hebben bereikt doch blijken met de cijfers van 2000-01 toch nog toe te nemen (tabel 33):

Tabel 33 Overwinterende kolganzen in Zeeland (Provincie 2003/ SOVON 2002/04)

	1991-92	1992-93	1993-94	1994-95	2000-01
seizoensmaxima ca.	37.700	37.200	47.300	38.300	50.200

Om een beeld te verkrijgen van de verdeling over de provincie bieden de gegevens uit 'Watervogels in Nederland in 2000/2001 (SOVON 2002/04) een goed inzicht (tabel 34).

Deelgebieden	max. aant. 2000-2001	trend
Schouwen-Duiveland	3.040	***
Zuid-Beveland Oost	13.650	***
Zuid-Beveland West	11.783	0
Oost Zeeuws-Vlaanderen	16.907	**
West Zeeuws-Vlaanderen	4.833	g

Tabel 34 Verdeling overwinterende Kolgans over Zeeland (SOVON 2002/04)

Verklaring:

0 stabiel (< 10% in 10 jaar)
 ** sign. toename (33-100% in 10 jaar)
 ***sign. sterke toename > 100% in 10 jaar)
 g geen trend (niet significant)

Uit bovenstaande tabel is af te leiden dat de belangrijkste concentratiegebieden Zeeuws-Vlaanderen en Zuid-Beveland betreffen.

Gedrag

Uit literatuuronderzoek is gebleken (Groen 1986/ Faunafonds 2003) dat voor kolganzen uitstekend opvanggebieden kunnen worden gecreëerd. De soort laat zich goed verjagen naar dergelijke opvanggebieden en hebben daarin ook een lerend vermogen.

Wettelijke status

Volgens art. 4 Ffwet is de Kolgans een beschermde soort. Tot 1995 was de Kolgans regulier bejaagbaar, daarna als 'trekvogel' niet meer.

Op grond van art. 65 Ffwet is de Kolgans aangewezen als diersoort die 'in delen van het land veelvuldig belangrijke schade kan aanrichten' waartoe deze op de provinciale vrijstellingslijst is geplaatst: GS kan dienaangaande per provinciale verordening de soort vrijgeven voor o.m. opzettelijk verontrusten en doden bij dreigende belangrijke schade. Landelijk beleid was echter hiertoe geen ontheffing te verlenen, waarbij schadevergoeding van het Faunafonds kon worden verkregen.

Thans is het landelijk beleid aangepast waarbij landelijk opvanggebieden worden aangewezen (Eerste Beleidskader Faunabeheer). Beleid is thans dat buiten de aangewezen opvanggebieden in het kader van een Faunabeheerplan verjaging, indien nodig ondersteund met afschot, op schadepercelen noodzakelijk wordt geacht met als doel voorkoming van belangrijke schade en een sturend effect te bereiken naar aangewezen opvanggebieden.

Provinciaal beleid

Het provinciaal beleid voor de Kolgans is gericht op bescherming, waarmee het rijksbeleid wordt gevolgd (Provincie 2003). Voor overwinterende ganzen betrof dat het stimuleren van opvanggebieden en er werd in het verlengde van het rijksbeleid, geen ontheffing voor afschot voorgestaan. Wel heeft de provincie voor deze soort een vrijstelling voor opzettelijk verontrusten verleend (Bijlage 7).

Thans is met het beleid tot afschot, met het Eerste beleidskader Faunabeheer verandering gekomen: er wordt gewerkt aan het aanwijzen van opvanggebieden, wat in het najaar 2004 zijn beslag moet krijgen. Het Eerste beleidskader wordt thans volledig toegepast (zie hierboven).

8.2 Kolgans: schade en gevoerd beheer

Potentiële landbouwschade

Mogelijke schade aan belangen is aangegeven in het handboek Faunaschade van het Faunafonds (Oord 2002). Onderstaande tabel geeft de in het handboek opgenomen potentiële landbouwschade weer.

Tabel 35 Mogelijke schade door Kolgans (uit Handboek Faunaschade)

* granen (zomer- en winter-).....	vraatschade, bevuiling, verslemping (winter/ voorjaar)
* aardappelen (poot- en consumptie-)	vraatschade, vertrapping (sept./ okt.)
* suiker-, voederbieten	vraatschade (sept. t/m dec.)
* grasland	vraatschade, bevuiling, verslemping (winter/ voorjaar)
* graszaad en -zoden	vraatschade, bevuiling, vertrapping (winter, voorjaar)
* vollegroondsgroente	soms vraatschade bij extreme weersomstandigheden in herfst en winter

Agrarische schadehistorie en -risico in Zeeland

Schade door Kolgans wordt gemeld uit geheel Zeeland, waarbij de grote concentraties voorkomen in Midden Zeeland en Zeeuws-Vlaanderen.

Tabel 36 Schadehistorie overwinterende Kolgans

taxatie schade overwinterende Kolgans WICO t/m 2001 - 2002 Faunafonds	1998	1999	2000	2001	2002
Schouwen-Duiveland.....	€ 910	-	€ 83	-	€ 623
Tholen & St. Philipsland	€ 660	-	€ 634	-	-
Totaal Noord Zeeland	€ 1.570	-	€ 717	-	€ 623
Noord-Beveland.....	-	-	€ 1.817	€ 2.854	€ 2.849
Zuid-Beveland	€ 24.453	€ 19.214	€ 30.831	€ 5.328	€ 39.373
Walcheren	€ 1.072	-	€ 478	-	-
Totaal Midden Zeeland	€ 25.525	€ 19.214	€ 33.126	€ 8.182	€ 42.222
West Zeeuws-Vlaanderen	€ 1.194	€ 1.958	€ 3.389	€ 4.798	€ 3.994
Oost Zeeuws-Vlaanderen.....	€ 20.259	€ 26.993	€ 31.320	€ 8.297	€ 17.372
Totaal Zeeuws-Vlaanderen	€ 21.453	€ 28.951	€ 34.709	€ 13.095	€ 21.366
Totaal Zeeland	€ 48.548	€ 48.165	€ 68.552	€ 21.277	€ 64.211

De gewassen waarop schademeldingen hebben plaatsgevonden betreffen grasland, graszaad, winter- en zomergraan, suikerbieten en Karwij. Er is een per jaar sterk wisselende tendens, wellicht afhankelijk van weersomstandigheden. In principe kan, zoals blijkt uit het taxatieoverzicht (tabel 36), de schade in geheel Zeeland voorkomen. De jaarlijkse totaalschades kunnen zeer hoog oplopen.

Gevoerd beheer afgelopen jaren (toetspunt h)

Sinds de jacht op pleisterende wintergasten, waaronder Kolgans, in 1999 is gesloten, is in het verlengde van het rijksbeleid onder de Jachtwet slechts zeer beperkt vergunning tot afschot verleend (37).

Tabel 37 Afschot Kolgans in geheel Nederland (WBE-Databank)

afschot	1997/98	1999/00
Kolgans	55.350	*16.700

*op vergunning ex.art.53 Jachtwet

Er is daarbij in Zeeland *geen* significante relatie tussen afschot en schade in 1999 te constateren. Waar men dat jaar een significante stijging van de schade zou verwachten ontstaat dat pas een jaar later, waarvoor geen redenen bekend zijn. In ieder geval zijn de schades in 2000 en 2002 het twee- tot drievoudige van de andere jaren vanaf 1998 (tabel 36).

De toenemende schades vormden aanleiding tot het door de Minister geëntameerde Eerste Beleidskader Faunabeheer.

Probleemstelling (toetspunt d)

In geheel Zeeland zijn grote oppervlakten gras, graszaad, winter- en zomergraan aanwezig. Dit betreffen gewassen die zeer gevoelig zijn voor schade door onder meer overwinterende ganzen.

De schadebedragen nemen zodanig grote vormen aan, in Zeeland zowel als in heel Nederland, dat met het Eerste Beleidskader Faunabeheer in overleg tussen verschillende partijen is besloten verdergaande schadebestrijding met ondersteunend afschot, mogelijk te maken.

8.3 Gewenste stand en maatregelen Kolgans

Gewenste stand (toetspunt f)

Aangezien het een wintergast betreft is het niet mogelijk een gewenste stand vast te stellen. In het verleden is gebleken dat zelfs met de grote landelijke afschotomvang, de duurzame instandhouding van de soorten als zodanig niet werd bedreigd.

Conclusies en te nemen maatregelen

De zeer hoge landbouwschades bij populaties wintergasten die nog steeds toenemen, vergen vergaande maatregelen zoals het realiseren van beschermde foerageergebieden. Om een sturend effect naar deze opvanggebieden te bewerkstelligen dienen kolganzen, evenals grauwe ganzen, intensief van landbouwgronden te worden verjaagd, waarbij afschot een structureel verjagingsmiddel is.

Uit literatuuronderzoek (Groen 1986) is gebleken dat, zoals in het Beleidskader is voorzien voor overwinterende ganzen, uitstekend opvanggebieden kunnen worden gecreëerd. Als die gebieden zijn aangewezen is de verwachting dat kolganzen daarvan gebruik zullen maken. Om de vogels in die opvanggebieden te krijgen dienen ze optimaal en langdurig verjaagd te worden van de schadegevoelige landbouwgronden, dat wil zeggen verjaging ondersteund met afschot in de periode van een half uur voor zonsopgang tot 12.00 uur.

Dit moet naast de vigerende vrijstelling voor het opzettelijke verontrusten (Bijlage 7), leiden tot een ontheffing voor het doden met het jachtgeweer van 15 september tot 1 april.

8.4 Kolgans: ontheffing, gebruik en voorwaarden *(toetspunt j)*

Ontheffing voor 'doden en verwonden' in het winterseizoen

- 1 ontheffing van art. 9 Ffwet voor doden, verwonden, vangen, bemachtigen of met het oog daarop opsporen van Kolgans als ondersteunende maatregel bij schadepercelen ter voorkoming of beperking van dreigende belangrijke schade aan landbouwgewassen;
- 2 de ontheffing voor Kolgans geldt voor de FBE voor geheel Zeeland van 15 september tot 1 april;
- 3 de ontheffing is van toepassing op landbouwpercelen met kwetsbare akkerbouwgewassen, vollegrondsgroentenpercelen en de eerste snede van nieuw ingezaaid grasland;
- 4 indien de aanvraag een regio betreft waar in de afgelopen jaren slechts incidenteel beperkte schade door Kolgans werd geregistreerd zal de FBE ter plaatse toetsen of er inderdaad sprake is van -dreigende- schade; de schaderegio's worden gegeven in tabel 36 en op het kaartje op blz. 85;
- 5 afschot niet toegestaan in gebieden die vallen onder de Vogelrichtlijn of in aangewezen opvanggebieden; ook in opvanggebieden is opzettelijk verontrusten niet toegestaan;
- 6 afschot toegestaan van een half uur vóór zonsopgang tot 12.00 uur 's middags;
- 7 alvorens de FBE een ontheffing doorschrijft naar een grondgebruiker/ jachthouder/ WBE zal deze een verklaring moeten invullen en ondertekenen (standaard-formulier) waarin staat dat er sprake is van -dreigende- schade en dat het één van de bovengenoemde schadegevoelige gewassen betreft; de grondgebruiker/ jachthouder/ WBE verklaart hiermee bovendien dat er sprake is van een door de

- uitvoerende jachthouders gehouden jachtrecht op de betreffende gronden (zie Bijlage 3);
- 8 in geval van twijfel zal de FBE ter plaatse eveneens kunnen (doen) controleren of er sprake is van -dreigende- schade en het voldoen aan de ontheffingsvoorwaarden;
 - 9 van de ontheffing mag slechts gebruik worden gemaakt nadat op de betreffende percelen met schadegevoelige gewassen afweermiddelen zijn geplaatst volgens de minimumeisen van het Faunafonds;
dit betreft minimaal 1 visueel en 1 akoestisch middel (in voldoende aantallen verspreid over het perceel aanwezig en in werking);
 - 10 het gebruik van lokmiddelen (zoals o.a. lokganzen) is op schadepercelen, niet toegestaan;
 - 11 voor zover de met behulp van deze ontheffing bemachtigde dieren niet voor consumptie- of handelsdoeleinden worden gebruikt moeten zij, ter voorkoming van verspreiding van ziekten, zo spoedig mogelijk ter destructie worden aangeboden volgens de daarvoor in Nederland geldende regels;
 - 12 Ringen, welke zich bevinden aan de vogels, worden met een nauwkeurige opgave van plaats en datum van vangst van de desbetreffende vogels gezonden aan het NIOO-CTE Vogeltrekstation, Postbus 40, 6666 ZG Heteren;
 - 13 voor zover in deze ontheffing niet anders is bepaald zijn de bepalingen van de Flora- en faunawet van toepassing.
 - 14 bij gebruik van de ontheffing geldt een plicht tot registratie waarvoor de verantwoor-delijkheid ligt bij de ontheffinghouder (zie Hoofdstuk monitoring).

Kaartje geeft aan in welke regio reeds eerder schade heeft plaatsgevonden door overwinterende kolganzen (gearceerd).

Vrijstelling voor opzettelijk verontrusten

1. zie provinciale verordening (Bijlage 7). Daarbij is van 15 september t/m 1 april opzettelijk verontrusten in de vastgestelde opvanggebieden niet meer toegestaan.

9 Canadese Gans

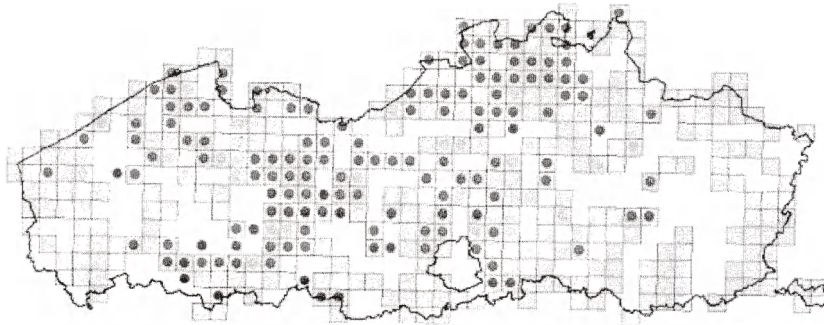
9.1 Kenmerken, voorkomen

Voorkomen (toetspunt c)

De Grote Canadese Gans (*B.canadensis*) is een broedvogel van Noord Amerika. Een enkele keer wordt de Kleine Canadese Gans in Nederland als dwaalgast aangetroffen, doch de in Nederland, België (en elders in Europa) voorkomende broedpopulaties komen voort uit lokale watervogelcollecties (Beck 2002). Het betreffen grotendeels standvogels. De soort heeft een verbrokkelde verspreiding doch breidt zich de laatste jaren in vele delen van Nederland uit. Ze zijn het gehele jaar aanwezig, in zachte winters voornamelijk nabij het broedgebied (aldus Bijlsma 2001).

Van betekenis is dat thans een grote populatie broedt in West Vlaanderen en Kalmthout, Antwerpen (Vergeer 1994). In 2002 heeft men in Vlaanderen ca. 1.600 broedpaar vastgesteld (Beck 2002), bij een totaalpopulatie van 7.300 vogels. De ontwikkeling van de populatieomvang is er vergelijkbaar met die van Grauwe Gans in Zeeuws Vlaanderen. De populatie in Vlaanderen bestond zes jaar eerder (1996) nog pas uit 1.750 vogels, in 2002 uitgebreid tot 7.300 ! Dat betreft een *gemiddelde* aanwas van ca. 30% !

Figuur 5 Voorlopige verspreiding broedende Canadese Gans in Vlaanderen (Beck 2002)

grijze hokken, onderzocht; hokken met bol, broedlocatie;

Broedbiologie (Stastny 1989)

- de soort broedt in opener gebied dan Grauwe Gans (Ganzenoverleg 2003), in de buurt van water;
- aantal eieren 5 tot 6, vanaf half maart met de grootste piek in de 2^e helft van april;
- broedduur 25-30 dagen.

Voorkomen in de provincie Zeeland

Vanaf de 80-er jaren wordt de Canadese Gans geregeld waargenomen in Saeftinge, waar vestiging waarschijnlijk lijkt gezien het geschikte biotoop van zoet beschut water met een rijke watervegetatie (Vergeer 1994).

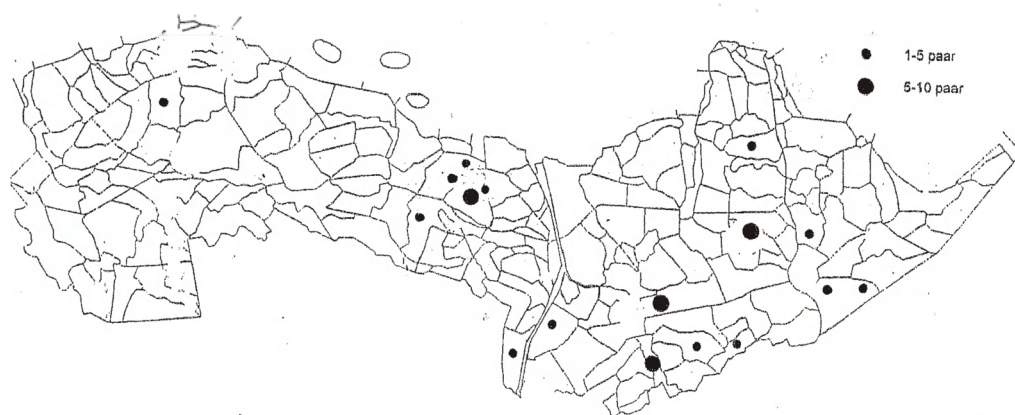
Sinds 1994 is de ontwikkeling snel gegaan. De broedende Canadese ganzen in Zeeuws-Vlaanderen zijn afkomstig van de broedpopulatie uit Belgisch Vlaanderen, met name de omgeving van Gent en Antwerpen. In 2000 ging het in Zeeuws-Vlaanderen

om ruim een tiental broedvogels, in 2002 wordt de populatie geschat op 50 tot 100 broedpaar (zie fig. 4).

Door Casteleijns zijn in het voorjaar 2003 in binnendijkse gebieden in Zeeuws-Vlaanderen 264 halfwas jonge Canadese ganzen geteld (233 in Oost-Z.Vl. en 31 in Midden), waarbij Saeftinge *niet* is betrokken. Half juli werden binnendijks 370 Canadese ganzen geteld. Gezien het aantal jongen is dat weinig. Het aantal broedparen werd geschat op 75 terwijl tijdens het broedseizoen ca. 150 niet-broeders werden waargenomen. De totale (binnendijkse) populatie in Zeeuws-Vlaanderen werd dan ook geschat op 550 ex. (Casteleijns 2003).

In augustus en september is er een instroom vanuit België die komt foerageren, wat leidt tot een toename van het aantal vogels tot ca. 2.000 exemplaren (100 in West, 150 in Midden, 1.750 in Oost Z.Vl.), afkomstig uit de Scheldevallei. In de loop van september verdwijnt het grootste aantal weer naar Oost Vlaanderen om op Maïstoppels te foerageren (aldus Casteleijns 2003). Vanaf oktober tot en met maart zijn dan weer slechts een beperkt aantal vogels in Zeeuws-Vlaanderen aanwezig.

Figuur 6 Indicatie broedvogelstand Canadese Gans in Zeeuws-Vlaanderen in 2002

Wettelijke status

Volgens art. 4 Ffwet is de Canadese Gans een beschermde soort. Evenals de Grauwe Gans is de soort op grond van art. 67 Ffwet aan te wijzen als diersoort die 'in delen van het land veelvuldig belangrijke schade kan aanrichten' waartoe deze op de provinciale vrijstellingslijst kan worden geplaatst: GS kan dienaangaande per provinciale verordening de soort vrijgeven voor o.m. opzettelijk verontrusten en doden bij dreigende belangrijke schade. GS heeft hier tot nu toe niet toe besloten.

Provinciaal beleid

De Provincie geeft in haar beleidsnota (2003) aan dat de Canadese Gans foerageert op grasland, graszaad en graan en is ook gedurende het groeiseizoen in de zomermaanden aanwezig, wat aanzienlijke schade met zich mee kan brengen. Haar beleid is dan ook gericht op het in voldoende mate voorkomen van belangrijke schade. Daartoe is voor de soort voorheen reeds ontheffing verleend voor opzettelijk verontrusten (gehele jaar). Omdat hierbij snel gewinning optreedt acht de Provincie aanvullend afschot gewenst, waartoe eveneens ontheffing is verleend voor de periode dat gewassen op het veld staan.

Omdat de soort niet op de provinciale vrijstellingslijst voorkomt zal zowel verstoren als afschot bij ontheffing op basis van (dit) Faunabeheerplan (moeten) worden geregeld.

9.2 Canadese Gans: schade en gevoerd beheer

Canadese ganzen leven van 'groen' voedsel dat ze meestal 's morgens en 's avonds op droge grond verzamelen (Stastny 1989). Ze voeden zich voornamelijk met eenzaadlobbigen waarmee ze in de landbouw schade aan kunnen richten aan grasland, graszaad en graan (Provincie Zeeland 2003). Ook op Maïsstoppels wordt gefoe-rageerd (Casteleijns 2003). In augustus en september vindt een instroom plaats van vogels uit België om in Zeeuws-Vlaanderen te foerageren op tarwe- en graszaad-stop-pels omdat dan in het herkomstgebied weinig voer aanwezig is, wat echter in september weer verbetert door Maïsstoppels. Het handboek Faunaschade geeft géén specifieke gegevens over potentiële schade van deze soort, die echter voor de bovengenoemde eenzaadlobbigen gelijk is met Grauwe Gans: vraatschade, bevuiling en vertrapping (maart t/m augustus).

Agrarische schadehistorie in -risico in Zeeland (toetspunt e)

In de provincie Zeeland wordt in de zomer schade gemeld door hier broedende exem-plaren aan graan, gras en graszaad, met name in Midden- en Oost Zeeuws Vlaan-deren (tabel 38). Duidelijk is een oplopende trend zichtbaar, die simultaan verloopt aan de toenemende aantallen broedparen in en instroom uit België.

Tabel 38 Schadehistorie ovz. Canadese Gans

ovz. Canadese Gans WICO t/m 2001 - 2002 Faunafonds	1998	1999	2000	2001	2002
Midden Zeeuws-Vlaanderen	geen	geen	geen	1.670	€ 2.590
Oost Zeeuws-Vlaanderen	geen	geen	€ 389	€ 520	€ 1.252
Totaal Zeeuws-Vlaanderen	geen	geen	€ 389	€ 2.189	€ 3.842

Beheer afgelopen jaren (toetspunt h)

Dit heeft zich beperkt tot verontrusten/ verjagen en in enkele WBE's enig afschot (tabel 39), waarbij daaraan voorafgaand preventieve maatregelen zijn genomen. Ook in het afschot is de eerder aangegeven ontwikkelingstrend zichtbaar.

Tabel 39 Beheerhistorie - afschot Zeeuws-Vlaanderen

ovz. Canadese Gans afschot Zeeuws-Vlaanderen	1998	1999	2000	2001	2002
FBE Midden Zeeuws-Vlaanderen	geen	geen	geen	geen	2
Oost Z.-VII. - FBE Axel e.o.	geen	geen	22	40	60
Oost Z.-VI. - FBE Koewacht	geen	geen	geen	geen	21
Totaal afschot	geen	geen	22	40	83

Beheer en probleem in België

In België wordt schade ondervonden aan zowel landbouw (vraat en vertrapping) als aan natuurgebieden, waar vertrapping van oevers en vegetatie en verdrijving van

andere soorten is vastgesteld. Recent onderzoek door Beck (2002) is erop gericht het probleem te onderzoeken en voorstellen te doen tot een beheersstrategie. Deze studie geeft weer dat een strategisch advies lastig is, omdat studies hebben aangetoond dat zelfs bij een adulte mortaliteit van 40% de populatie nog toeneemt. Dit is mogelijk omdat Canadese ganzen zich zeer efficiënt voortplanten: ongeveer de helft van de eieren ontwikkelt zich tot zelfreproducerende vogels. Bovendien heeft men met computersimulaties vastgesteld dat indien men zich beperkt tot controle over de eieren het minstens 6 jaar duurt voordat het aantal zal afnemen *indien daarbij 100% controle over de eieren zou bestaan*, wat om vele redenen ook nog onmogelijk is. De voorgestane strategie van Beck, gebaseerd op tal van studies, is dan ook een combinatie van bestrijdingsmaatregelen waaruit de combinatie van eieren schudden/prikken, wegvangen en afschot als meest effectieve naar voren komt. Daarbij wordt er gewag van gemaakt dat de soort als reactie op dergelijke maatregelen, zich waarschijnlijk over een groter gebied zal gaan verspreiden. Van belang is dan ook dat men met bestrijding zoveel mogelijk gebiedsdekkend werkt.

Probleemstelling Zeeland (toetspunt d)

Mede gezien de spectaculaire groei van de populatie in België kan worden verwacht dat de toename van schade en van de broedpopulatie zich in Zeeuws-Vlaanderen eveneens verder zal ontwikkelen. Bestrijdingsmaatregelen in België zullen waarschijnlijk ook de verdere verspreiding naar Zeeuws-Vlaanderen bevorderen. Gezien de aanwas in Vlaanderen sinds 2000 in 2001 resp. 2002 opliep van 20% naar 30 resp. 44%, zal dit op zich al een booming-effect in Zeeuws-Vlaanderen teweeg brengen. De ver-tien-voudiging van schade in Zeeuws-Vlaanderen tussen 2000 en 2002 is hiervoor reeds een belangrijk signaal. En dit terwijl verspreidingseffecten vanwege bestrijding in België, nog niet actueel zijn. Het laat zich raden wat de verdergaande effecten hiervan op landbouwschades zullen zijn.

9.3 Gewenste stand en maatregelen Canadese Gans

Gewenste stand (toetspunt f)

De Canadese Gans is aangewezen als beschermde inheemse soort omdat op de soort de Vogelrichtlijn van toepassing is. Echter, in Nederland is het geen van nature voorkomende vogel uit welk oogpunt er geen aanleiding is om in Nederland actief een broedpopulatie na te streven: die ruimte blijft voorbehouden aan inheemse grauwe ganzen. De vogel neemt de laatste jaren in Zeeuwsch-Vlaanderen al opvallend toe en gezien de geschetste ontwikkelingen en de geconstateerde effectiviteit van de voortplanting (Beck 2002) wordt verwacht dat die verspreidingsdruk vanuit België de komende jaren nog sterker zal toenemen. Daarmee is de kans dat de vogel zich ook nog verder zou kunnen verspreiden in noordelijke richting, realistisch. De soort kan grote schades veroorzaken waar inheemse en overwinterende ganzen reeds zulke grote schades veroorzaken dat strakke maatregelen nodig zijn.

Ook in België, waar het overgrote deel van de broedpopulatie thans nog huist, komt men tot de conclusie dat vergaande bestrijding gewenst is. Bestrijding in Zeeuws-Vlaanderen vormt daarvan dan een onderdeel. Gezien de geschetste ontwikkelingen en de geconstateerde effectiviteit van de voortplanting is er vooralsnog ook geen gevaar voor de duurzame instandhouding van de soort.

Dit alles vormt redenen te over om de toename van de populatie Canadese ganzen in Zeeland vroegtijdig tegen te gaan en de broedpopulatie te beperken.

Te nemen maatregelen (toetspunten g en l)

Gezien de ervaringen met Grauwe Gans in de laatste decennia, vergt dit ook voor Canadese Gans een tijdige inzet van duurzaam beheer. Dit vraagt om een voortdurende alertheid op zowel de schadeontwikkeling als op de ontwikkeling van de broedpopulatie. Ook regelmatige informatie over de ontwikkeling van de broedpopulatie in België is daarbij van belang.

Voorgesteld wordt eenzelfde soort maatregelen te treffen als voor de grauwe gans.

- A) ontheffing voor opzettelijk verontrusten;
- B) ontheffing voor het schudden van eieren;
- C) ontheffing voor het vangen met andere middelen;
- D) ontheffing voor het 'doden en verwonden' in de zomerperiode;
- E) ontheffing voor het 'doden en verwonden' in de winterperiode wanneer er ook overwinterende ganzen in Zeeland aanwezig zijn.

9.4 Canadese Gans: ontheffing, gebruik en voorwaarden

(toetspunt j)

A Ontheffing voor 'opzettelijk verontrusten'

1. ontheffing van art. 10 Ffwet voor het opzettelijk verontrusten ter voorkoming van dreigende belangrijke schade;
2. ontheffingsperiode geldt:
 - voor alle cultuurgronden met uitzondering van Vogelrichtlijngebieden, van 1 april tot 15 september;
 - voor cultuurgronden met uitzondering van opvanggebieden en Vogelrichtlijngebieden, van 15 september tot 1 april;
3. de ontheffing geldt voor de FBE voor geheel Zeeland;
4. de ontheffing wordt door de FBE op voorhand doorgeschreven naar grondgebruikers, jachthouders of WBE's die daartoe bij de FBE een aanvraag indienen.

B Ontheffing voor het 'schudden van eieren'

1. ontheffing van art. 12 Ffwet voor het verstoren (schudden/doorprikken van eieren) ter beperking van de populatieomvang met het doel tegengaan van verdere uitbreiding en verspreiding van de soort, mede ter structurele beperking van dreigende belangrijke schade aan alle landbouwgewassen;
2. deze ontheffing voor de Canadese Gans geldt voor Zeeuwsch-Vlaanderen;
3. besluiten tot deze maatregel, de locaties, de uitvoerende personen en de omvang ervan worden per broedgebied jaarlijks in overleg tussen de FBE en betrokken partijen n.a.v. evaluatie en monitoringgegevens (zie Hoofdstuk monitoring) opnieuw genomen en vastgelegd in het Plan van Aanpak in januari. Het plan zal ter informatie aan de provincie wordt voorgelegd;
4. de ontheffing wordt jaarlijks, per regio op basis van bovengenoemd Plan van Aanpak, opnieuw door de FBE op voorhand doorgeschreven naar de betreffende terreinbeherende organisaties of in een enkel geval een particuliere grondgebruiker/eigenaar in Zeeuws-Vlaanderen (doorschrijving ter beoordeling en toetsing door FBE);
5. de periode waarin eieren kunnen worden geschud/doorgepikt wordt beperkt van 1 februari t/m 31 maart (vanwege de eventuele verstoring van andere broedvogels; de schudperiode); om de effectiviteit van het schudden bij een laat broedseizoen te

verzekeren kan voorts in de twee daarop aansluitende weken zonodig maximaal nog één keer wordt geschud, onder deskundige leiding van de terreinbeheerder, dit laatste om te garanderen dat met een dergelijke 'verlate' actie andere, vroeg broedende kwetsbare doelsoorten zouden worden verstoord;

6. voor zover in deze ontheffing niet anders is bepaald zijn de bepalingen van de Flora- en faunawet van toepassing;
7. bij gebruik van de ontheffing geldt een plicht tot registratie (zie Hoofdstuk monitoring), waarvoor de verantwoordelijkheid ligt bij de betreffende ontheffinghouder.

C Ontheffing voor het vangen met andere middelen (slagnetten, vaste vangkooien)

1. ontheffing van art. 15 Ffwet voor het gebruik van vangkooien en van slagnetten, ter reductie van de populatieomvang tot de aangegeven gewenste stand met het doel structurele beperking van dreigende belangrijke schade aan alle landbouwgewassen;
2. de periode waarin vangmiddelen kunnen worden ingezet loopt van 1 mei t/m 30 juli, zijnde de (rui-)periode voorafgaand aan de periode waarin de dagelijkse trek naar de schadegevoelige percelen een aanvang neemt;
3. tijdstip inzet vangmiddelen: vangkooi gehele etmaal, slagnet van zonsopgang tot zonsondergang;
4. de ontheffing geldt op voorhand voor de FBE met betrekking tot regio's waar terugdringen en/of beheersen van de populatieomvang in het geding is, te weten Zeeuwsch-Vlaanderen;
5. besluiten tot deze maatregel, de locaties, de uitvoerende personen en de omvang ervan worden per broedgebied jaarlijks in overleg tussen de FBE en betrokken partijen n.a.v. evaluatie en monitoringgegevens (zie Hoofdstuk monitoring) opnieuw genomen en vastgelegd in het Plan van Aanpak in januari, Het plan wordt ter informatie aan de provincie wordt voorgelegd;
6. de ontheffing wordt jaarlijks, per regio op basis van bovengenoemd Plan van Aanpak, opnieuw door de FBE op voorhand doorgeschreven naar de betreffende terreinbeherende organisaties of in een enkel geval een particuliere grondgebruiker/ eigenaar (doorschrijving ter beoordeling en toetsing door FBE);
7. voor zover de met behulp van deze ontheffing bemachtigde dieren niet voor consumptie- of handelsdoeleinden worden gebruikt moeten zij, ter voorkoming van verspreiding van ziekten, zo spoedig mogelijk ter destructie worden aangeboden volgens de daarvoor in Nederland geldende regels;
8. Ringen, welke zich bevinden aan de vogels, worden met een nauwkeurige opgave van plaats en datum van vangst van de desbetreffende vogels gezonden aan het NIOO-CTE Vogeltrekstation, Postbus 40, 6666 ZG Heteren;
9. voor zover in deze ontheffing niet anders is bepaald zijn de bepalingen van de Flora- en faunawet van toepassing;
10. bij gebruik van de ontheffing geldt ook een plicht tot registratie (zie Hoofdstuk monitoring), waarvoor de verantwoordelijkheid ligt bij de betreffende ontheffinghouder.

D Ontheffing voor ‘doden en verwonden’ in het zomerseizoen

- 1 ontheffing van art. 9 en 10 Ffwet voor doden, verwonden, vangen, bemachtigen of met het oog daarop opsporen van Canadese Gans als ondersteunende maatregel ter beperking van de populatieomvang, met het doel structurele beperking van de broedpopulatie en van dreigende belangrijke schade aan landbouwgewassen;
- 2 deze ontheffing voor Canadese Gans geldt op voorhand voor de FBE voor Zeeuws-Vlaanderen voor alle cultuurgronden van 1 april tot 15 september;
- 3 afschot niet toegestaan in gebieden die behoren tot een door de provincie aangewezen ‘grote natuurlijke eenheid’ (voorzover geheel verworven) en die vallen onder de Vogelrichtlijn;
- 4 deze ontheffing wordt door de FBE op voorhand doorgeschreven naar grondgebruikers, jachthouders of WBE’s in Zeeuws-Vlaanderen die daartoe bij de FBE een aanvraag indienen (doorschrijving ter beoordeling en toetsing door FBE);
- 5 alvorens de FBE een ontheffing doorschrijft naar een grondgebruiker/ jachthouder/ WBE zal deze een verklaring moeten invullen en ondertekenen (standaard-formulier) waarin staat dat er sprake is van door hem/ haar gehouden jachtrecht op de betreffende gronden (zie Bijlage 3);
- 6 omdat het hier gaat om het beperken van de populatie en van verdere verspreiding zijn aan de ontheffing *géén* voorwaarden van preventieve maatregelen gebonden, ***echter, wil een grondgebruiker na maatregelen als eieren schudden en vervolgens onbelemmerde mogelijkheden tot afschot in de zomerperiode, alsnog in aanmerkingen komen voor mogelijke schadevergoeding indien die maatregelen niet volstaan, dan vereist het Faunafonds wél het nemen van ten minste twee preventieve maatregelen zoals aangegeven in Nota Faunabeleid van de provincie.***
- 7 voor zover de met behulp van deze ontheffing bemachtigde dieren niet voor consumptie- of handelsdoeleinden worden gebruikt moeten zij, ter voorkoming van verspreiding van ziekten, zo spoedig mogelijk ter destructie worden aangeboden volgens de daarvoor in Nederland geldende regels;
- 8 Ringen, welke zich bevinden aan de vogels, worden met een nauwkeurige opgave van plaats en datum van vangst van de desbetreffende vogels gezonden aan het NIOO-CTE Vogeltrekstation, Postbus 40, 6666 ZG Heteren;
- 9 voor zover in deze ontheffing niet anders is bepaald zijn de bepalingen van de Flora- en faunawet van toepassing;
- 10 bij gebruik van de ontheffing geldt een plicht tot registratie waarvoor de verantwoordelijkheid ligt bij de ontheffinghouder (zie Hoofdstuk monitoring).

E Ontheffing voor ‘doden en verwonden’ in het winterseizoen

1. ontheffing van art. 9 Ffwet voor doden, verwonden, vangen, bemachtigen of met het oog daarop opsporen van Canadese Gans als ondersteunende maatregel bij schadepercelen ter voorkoming of beperking van dreigende belangrijke schade aan landbouwgewassen;
2. de ontheffing voor het winterseizoen voor Zeeuws- Vlaanderen van 15 september tot 1 april;
3. de ontheffing is van toepassing op percelen met kwetsbare akkerbouwgewassen, vollegroondsgroententeelts, eerste jaars grasland en overjarig grasland;
4. afschot niet toegestaan in gebieden die vallen onder de Vogelrichtlijn of in aangewezen opvanggebieden; tevens is het opzettelijk verontrusten in opvanggebieden niet toegestaan;
5. afschot toegestaan van een half uur vóór zonsopgang tot 12.00 uur ‘s middags;

6. alvorens de FBE een ontheffing doorschrijft naar een grondgebruiker/ jachthouder/ WBE zal deze een verklaring moeten invullen en ondertekenen (standaard-formulier) waarin staat dat er sprake is van -dreigende- schade en dat het één van de bovengenoemde schadegevoelige gewassen betreft; de grondgebruiker/ jachthouder/ WBE verklaart hiermee bovendien dat er sprake is van een door de uitvoerende jachthouders gehouden jachtrecht op de betreffende gronden (zie Bijlage 3);
- 7 in geval van twijfel zal de FBE ter plaatse eveneens kunnen (doen) controleren of er sprake is van -dreigende- schade en het voldoen aan de ontheffingsvoorwaarden;
- 8 van de ontheffing mag slechts gebruik worden gemaakt nadat op de betreffende percelen met schadegevoelige gewassen afweermiddelen zijn geplaatst volgens de minimumeisen van het Faunafonds;
dit betreft minimaal 1 visueel en 1 akoestisch middel (in voldoende aantallen verspreid over het perceel aanwezig en in werking);
overjarig grasland: in aanvulling op verjaging door menselijke aanwezigheid en na 12.00 uur door middel vna honden of vogelafweerpistolen;
- 9 het gebruik van lokmiddelen (zoals o.a. lokganzen) is op schadepercelen, niet toegestaan;
- 10 voor zover de met behulp van deze ontheffing bemachtigde dieren niet voor consumptie- of handelsdoeleinden worden gebruikt moeten zij, ter voorkoming van verspreiding van ziekten, zo spoedig mogelijk ter destructie worden aangeboden volgens de daarvoor in Nederland geldende regels;
- 11 Ringen, welke zich bevinden aan de vogels, worden met een nauwkeurige opgave van plaats en datum van vangst van de desbetreffende vogels gezonden aan het NIOO-CTE Vogeltrekstation, Postbus 40, 6666 ZG Heteren;
- 12 voor zover in deze ontheffing niet anders is bepaald zijn de bepalingen van de Flora- en faunawet van toepassing.
- 13 bij gebruik van de ontheffing geldt een plicht tot registratie waarvoor de verantwoordelijkheid ligt bij de ontheffinghouder (zie Hoofdstuk monitoring).

10 SPREEUW (*Sturnus vulgaris*)

10.1 Kenmerken, voorkomen

Voorkomen (toetspunt c)

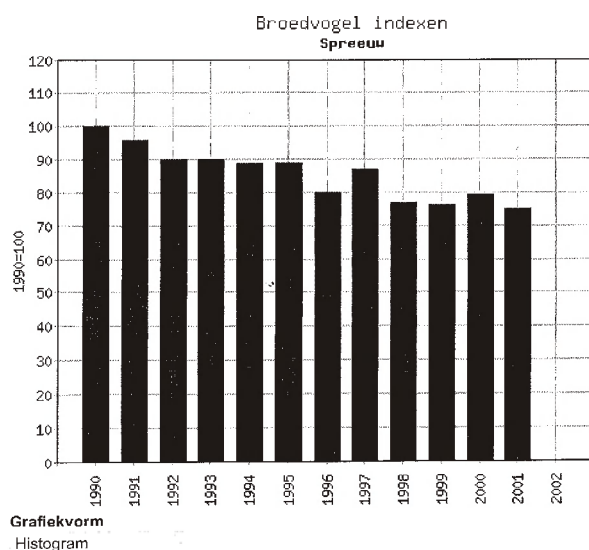
Volgens de broedvogelatlas (SOVON 2002) is de Spreeuw één van onze meest gewone broedvogelsoorten, zoals ook elders in Europa (totaal zo'n 40 miljoen broedparen). Het is een sterke cultuurvolger.

In Nederland komt de soort als broedvogel vrijwel overal voor, met uitzondering van grote blokken bos of heide, in gebieden met een hoog aandeel bouwland en in grote open natte natuurterreinen.

Hoge dichtheden komen voor in landschappen met veel graslanden, bebouwde gebieden en boerenerven. Ze nestelen vaak in losse kolonies, in holtes en spleten in bomen en bouwwerken. In de broedtijd bestaat het voedsel uit insecten, larven/emelten, spinnen, slakjes en regenwormen verzameld in (wat vochtige, voedselrijke) graslanden en gazons. Daarbij worden voedselvluchten gemaakt van wel enkele kilometers. Spreeuwen brengen slechts één broedsel per jaar groot (Burton 1977).

In de rest van het jaar zijn spreeuwen alleseters waaronder ook graag pit- en steenvruchten, terwijl ook (afrijpende) granen en bietenakkers in trek zijn. Wanneer de jongen vliegvlug zijn verzamelen zij zich vroeg in de zomer al in grote zwervende groepen die ook graag fruitteeltgebieden aandoen. Werd als Nederlandse populatie in 1985 nog een schatting van 0,75 tot 1,3 miljoen broedparen aangehouden, is dit sindsdien met ca. 30% afgenomen (CBS 2003) tot hooguit 0,5 tot 0,9 miljoen broedparen. De Afname, zoals ook in overige delen van Europa, wordt geweten aan omzetting van gras- in bouwland en verdroging van het graslandareaal.

Figuur 7 Broedvogelindex Spreeuw (CBS 2003)

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 27-8-2003

Voorkomen in de provincie Zeeland (toetspunt c)

In de Broedvogelatlas van Zeeland (Vergeer 1994) wordt de totale Zeeuwse populatie geschat op 10.000 tot 15.000 broedparen. Als positieve invloeden op de Zeeuwse populatie worden gezien voedseltoename door graslandbemesting en verstedelijking, als negatieve invloeden het scheuren van grasland, gebruik van insecticiden en verdwijnen van oud geboomte.

Broedende Spreeuwen worden in Zeeland in vrijwel alle landschapstypen aangetroffen: in binnenduinen, landgoedbossen op klei en in goed ontwikkeld bos op de Zeeuws-Vlaamse zandgronden is de soort algemeen (15 broedpaar/100 ha). Jong polderbos is minder rijk aan nestholten (4 broedpaar/100 ha). In agrarisch gebied ligt de dichtheid veelal lager dan 4 broedpaar/100 ha, wellicht wat meer geconcentreerd rond bebouwing met erfbeplanting. Slechts in buitendijkse open terreinen ontbreekt de soort geheel.

Wettelijke status

Volgens art. 4 Ffwet is de Spreeuw een beschermde soort terwijl de soort voorheen onder de Vogelwet viel. Volgens art. 65 Ffwet is de Spreeuw aangewezen als diersoort die 'in delen van het land veelvuldige belangrijke schade kan aanrichten' waartoe hij op de provinciale vrijstellingslijst is geplaatst (Besluit Beheer en schadebestrijding dieren).

Provinciebeleid

De Provincie heeft de Spreeuw op de vrijstellingslijst geplaatst (Bijlage 7) omdat de soort veel schade aanricht in de fruitbouw. De periode waarin gewassen aantrekkelijk zijn is relatief lang. Uitsluitend toepassing van visuele en akoestische middelen levert binnen dit tijdsbestek gewinning op.

Het toedienen van een extra afweerprikkel middels -beperkt- afschot is dan ook een effectieve methode om schade te voorkomen en te bestrijden. Daarom is naast het 'opzettelijk verontrusten', ook vrijstelling verleend van het verbod om dieren te doden, te verwonden of te bemachtigen (Ffwet art. 9). Ingevolge het Besluit beheer en schadebestrijding dieren is het geweer als enige middel hiervoor toegestaan.

Daarbij dient overigens te worden aangetekend dat dit middel door recente ontwikkelingen m.b.t. certificering van voedingsmiddelen (NAK AGRO 2003), nog slechts zeer beperkt toepasbaar is vanwege de schade van hagel aan fruit en gewassen.

In de provinciale beleidsnota staat aangegeven dat voor Spreeuwen de mogelijkheid tot het toepassen van vangmiddelen alleen bestaat wanneer het gebruik hiervan afzonderlijk kan worden onderbouwd en gemotiveerd, zoals ook geldt voor het gebruik van slagnetten bij het vangen van vogels.

10.2 Spreeuw: schade en gevoerd beheer

Potentiële landbouwschade

Mogelijke schade aan belangen is aangegeven in het handboek Faunaschade van het Faunafonds (Oord 2002). Onderstaande tabel geeft de in het handboek opgenomen potentiële landbouwschade weer.

Tabel 40 Mogelijke schade door Spreeuw (uit handboek Faunaschade)

* granen (zomer- en winter-)	voorjaar en najaar pikschade aan kiemend graan
* appels en peren	zomer en herfst pikschade en bevuiling
* kersen en morellen	vraat- en pikschades bevuiling, vernieling
* bessen (alle typen), bramen, frambozen	vraatschade in de zomer
* aardbeien	pikschade in zomer en herfst
* bloemen, bloemzaden, bloembollen	pikschade en vervuiling
* helm en griend, riet en biezten	vernieling in september t/m januari

Agrarische schadehistorie en -risico in Zeeland (toetspunt e)

Het schaderisico door Spreeuwen in de provincie Zeeland bestaat uit ingezaaide percelen granen en vooral ook fruit. Volgens de landbouwstatistiek van het CBS is in Zeeland 7700 ha fruit aanwezig. Dit is geconcentreerd in Midden Zeeland en Zeeuws-Vlaanderen. Aan granen is voorts 60.000 ha aanwezig, verspreid over de gehele provincie. Het schaderisico aan rijpend fruit is per oppervlakte-eenheid bijzonder groot. De belangrijkste schademeldingen van fruit komen uit (bron: Provincie) uit Zeeuws-Vlaanderen (kersenteelt; WBE's De Honte, Rodanborg en Axel).

Alhoewel de Spreeuw oorspronkelijk onder de Vogelwet viel zijn er weinig onafhankelijke schadetaxaties voorhanden. Dit betreft voor zover bekend slechts taxaties met betrekking tot kersenteelt die zijn gemaakt op verzoek van een aantal kersentelers. De beschikbare taxaties zijn verricht met het oog op onderbouwing van vergunningverlening dan wel met betrekking tot aanvraag tot schadevergoeding:

1. m.b.t. 1999: Advies Faunafonds aan GS 12-08-2002 voor het verlenen van gevraagde ontheffing tot gebruik van jachtgeweer, vangkooien en slagnetten, kenmerk FF/2002-484, kenmerk GS 027259/634, betreft schadetaxaties bij twee bedrijven in Zeeuws Vlaanderen van resp. F 10.372,00 en F 35.503,00: dit ondanks gebruik van de afschotvergunning waarbij ruim 12.000 spreeuwen zijn gedood (zie tabel 41);
2. m.b.t. 2000: dit jaar is geen schade getaxeerd doch werden ca. 1.000 spreeuwen gevangen en gedood (zie eveneens bovengenoemd Advies Faunafonds);
3. m.b.t. 2001: taxatie en advies WICO over een tegemoetkoming in schade veroorzaakt door spreeuwen aan kersen bij vergunningaanvraag voor gebruik van vangkooi en slagnet, waarbij sprake was van F 10.371,90 (€ 4.706,56) schade op het betreffende bedrijf (zie Besluit van de Commissaris van de Koningin d.d. 2 juli 2001 kenmerk 016156): dit ondanks gebruik van de afschotvergunning waarbij ruim 1.400 spreeuwen zijn gedood.
Bij deze aanvraag is ook uitvoerig aangetoond dat geen andere bevredigende oplossingen voorhanden zijn.
4. m.b.t. 2002: in dit jaar is door het Faunafonds schadevergoeding toegekend aan twee bedrijven van € 8.550,00 resp. € 5.830,50 (zie eveneens bovengenoemd Advies Faunafonds): dit ondanks gebruik van de afschotvergunning waarbij ruim 8.000 spreeuwen zijn gedood.

Daarbij is bekend dat er tussen de verschillende jaren veel verschil optreedt in bestrijdingsresultaat: dit hangt sterk af van jaarlijkse schommelingen in het broedsucces dat bij slechte weersomstandigheden in het broedseizoen, tussen de 40% tot 70% minder kan zijn dan in gunstige jaren. Echter ook in dreiging van kersenschade treden jaarlijks grote verschillen op: indien de kersen vanwege weersomstandigheden vroeg oogstbaar zijn dan is de kans aanwezig dat de spreeuwen nog nauwelijks groeperen en/of trekken (zie ook toelichting in bovengenoemd Advies Faunafonds).

Beheer afgelopen jaren en probleemstelling (toetspunt h en d)

Spreeuwen worden over het algemeen intensief verjaagd met alle beschikbare middelen: omdat gauw gewinning op treedt worden vele visuele en akoestische middelen afgewisseld. Op basis van vergunning c.q. vrijstelling behoort ook het jachtgeweer tot het akoestische middel waarbij afschot als aanvulling is toegestaan. Gezien de certificering van onder meer fruit (NAK AGRO 2003, zie ook Zwarte Kraai) is dit laatste hulpmiddel thans echter zeer beperkt in zijn gebruiksmogelijkheden vanwege de schade die hagel kan aanrichten aan fruit.

Het verjagen van spreeuwen van een massaal gebruikte roestplaats kan plaatsvinden door een versterkte weergave van angstkreten. Gewoonlijk zoeken ze dan een andere roestplaats in de omgeving waar ze wellicht ook minder overlast veroorzaken: het effect is echter het verplaatsen van het probleem. Bovendien leiden angstkreten op een aantrekkelijke foerageerplaats zoals een kersenboomgaard, al snel tot gewinning en wordt het effect nihil.

De methode om spreeuwen met enig succes uit een dergelijke boomgaard te weren vormt het gelijktijdig toepassen van *verschillende* akoestische en visuele maatregelen (zie handboek Faunafonds) *indien onregelmatig en in afwisseling van en aanvulling op elkaar genomen*, bijvoorbeeld het afwisselend schieten met hagel en gaskanon, in combinatie met (weer afwisselend en onverwachts) sterk rammelende geluiden en het plotseling bewegen van linten, vuurwerk en Ansia-pistool, zwaai- en flitslichten, heliumballonnen en klepermolentjes.

Men dient echter tijdens het daglicht wel voortdurend alert te blijven en in te grijpen: massaal opschrikken en wegvluchten leidt na korte tijd tot het verstolen weer terugkomen, niet massaal doch individueel of in kleinere groepjes, die al snel, soms binnen tien minuten, alweer uitgroeien tot grote groepen.

Ook roofvogels vormen een effectief schrikmiddel. Echter, allerlei kunstroofvogels worden al snel onmaskerd en het effect van een levende roofvogel is slechts tijdelijk: ook vastzittend op een paal worden ze snel onmaskerd en het is meestal niet haalbaar om dagelijks met valkeniers te werken. Wél effectief kan in bepaalde streken zijn om inheemse roofvogels (Kiekendief, Slechtvalk, Havik) te verlokken om in de omgeving aanwezig te blijven door regelmatig aas aan te bieden. Echter dat lukt slechts heel lokaal, heeft (door de grote broedterritoria van dergelijke roofvogels) beperkt effect terwijl een kleinere soort als de Torenvalk bovendien al veel minder angst inboezemt.

Ondanks deze grote inspanningen zijn deze op vele momenten te gering zodat er desalniettemin toch nog veel schade optreedt: men moet steeds met *alle* middelen ook *alle* zeilen bijzetten: daartoe vormen, naast ondersteunend afschot, ook het vangen met vangkooi en (op een ander moment in het seizoen) slagnet belangrijke aanvullingen!

Tabel 41 Beheerhistorie/ afschot- en vangstresultaten met vangkooi en slagnet

	1999	2000	2001	2002	2003
aantal <u>verleende ontheffingen</u> * = grotendeels alleen voor afschot	12 *	10 *	8 *	9	5
aantal bemachtigde dieren	12.815	2.579	3.258	8.366	253

Gedrag van spreeuwen waarop te anticiperen

De Spreeuw is een echte groepsvogel die bijvoorbeeld de gewoonte heeft om zich elke avond op roestplaatsen te verzamelen, waar ze zich voegen bij reeds aanwezige spreeuwen: ze trekken elkaar sterk aan. Als enkele exemplaren een voedselbron hebben ontdekt maken ze de andere overvliegende groepen vogels opmerkzaam op de voedselvoorraad.

In mei/ begin juni is het eerste broed al vliegvlug: deze jonge vogels verzamelen zich in kleine zwermen en zwerven in de regio rond op zoek naar voedsel. Dergelijke lokale zwermen strijken neer in fruitaanplant en veroorzaken in korte tijd veel schade.

Een groot deel van de schade ontstaat door het slechts aanpikken om 'te proberen', waardoor de vrucht voor consumptie waardeloos wordt. Het echt 'nuttigen' gebeurt meestal op de grond, op plekken met weinig/ lage/ gelegerde vegetatie.

Vanaf juni vindt er bovendien een tussentrek van jonge vogels plaats: deze zijn voornamelijk afkomstig uit Zweden, Denemarken, Zwitserland, Polen en West-Rusland (Bijlsma 2001). Door deze tussentrek kan het aantal spreeuwen op een bepaalde plaats in korte tijd oplopen tot een veelvoud van het oorspronkelijk aantal broedende vogels met hun nageslacht, waarbij ze in een grote zwerm neerstrijken om te foerageren. Dergelijke zwermen worden aangetrokken door reeds in het gewas aanwezige lokale broedvogels van het nabijgelegen dorp of van het 'eigen' erf van de fruitteler, en lokaal zwerfende groepen jongen. Dit gaat door tot in oktober/ november.

In Zeeuws-Vlaanderen is het bijvoorbeeld de kersenteelt die het moet ontgelden vanaf half mei tot september, de periode dat (verschillende soorten) kersen aan de boom hangen. Daar is de ervaring dat vroeg in het seizoen, als nog slechts weinig kleur op de kersen aanwezig is, dat dikwijls nog aan de aandacht van overvliegende groepen ontsnapt doch echter niet aan de aandacht van de in de directe omgeving broedende standvogels: die gaan bij de eerste geringe kleuring al op het fruit foerageren. Daardoor trekken ze de aandacht van overvliegende groepen en het leed voor de fruitteler is geschied.

Eén en ander is ook uitvoering toegelicht in het eerder genoemde Advies Faunafonds.

Lokale ervaringen met vangkooi en slagnet (toetspunt I)

Omdat de eerste aandacht op het beginnend rijpen door lokale spreeuwen wordt gevestigd is het ook deze groep die bij bestrijding de eerste aandacht vergt. Deze spreeuwen nestelen aan nabijgelegen bebouwing (zoals het boerenerf of buurwoningen) of in enkele holle bomen in de directe omgeving.

Bij boomgaarden, vooral in meer open landschappen, dient de fruitkweker overvliegende groepen zo lang mogelijk 'weg te houden'. Dit kan preventief worden bereikt door de lokaal gesettelde standvogels tijdig weg te vangen. De bestrijdingseffectiviteit hiervan is zeer groot. Het gaat slechts om een klein aantal spreeuwen met grote gevolgen. Bestrijding moet echter plaatsvinden direct nadat de jonge spreeuwen vliegvlug zijn: aan het einde van de nestelperiode, wanneer er nog géén enkele kleuring in de kersen zichtbaar is op het moment dat de neiging tot de eerste groepsvorming ontstaat. Dit vergt een zeer fijne afstemming. Juist vóór het rijpen van het fruit zijn de spreeuwen ook het makkelijkst met aantrekkelijk voedsel in de vangkooi te lokken.

Dit wegvangen betreft bestrijding *buiten* doch *in de directe omgeving* van de boomgaard als schadeperceel (er is enige 'ruimte' nodig), en kan in die periode, omdat het kleinere groepjes betreft, het beste plaatsvinden met de vangkooi (figuur 8). Wegvangen werkt vooral effectief voor de vroege zomertijd met kersen en bessen. Men blijft daarmee langer verstoken van de massaal overvallende zwermen terwijl men tevens voorkomt dat lokale spreeuwen de tijd hebben gehad om gewenning aan allerlei afweermiddelen op te bouwen.

Figuur 8 Spreeuvenvangkooi

Later in het seizoen, als de grotere zwerfende groepen alsnog de boomgaard frequenteren, volstaan de vangkooien niet meer: om in het zomerseizoen grotere groepen spreeuwen weg te vangen zijn slagnetten het aangewezen middel. Dat gaat om de periode totdat de oogst geheel is binnengehaald; afhankelijk van het seizoensverloop is dat bij kersen in de loop van augustus.

In Zeeuws-Vlaanderen is hiermee inmiddels 8 á 10 jaar experimenteel ervaring opgebouwd en zijn de werkwijze en vangmiddelen, te weten vaste kooi en slagnetten, stap voor stap verbeterd om de effectiviteit te optimaliseren. De methode wordt in de zomer gecombineerd met een reeks van de eerder aangegeven akoestische en visuele middelen: juist de onvoorspelbare afwisseling werkt effectvergroterend. Doch de vangst met kooien en slagnetten biedt verreweg het grootste bestrijdingseffect omdat daarmee wordt geanticipeerd op het gedrag van spreeuwen.

10.3 Gewenste stand en maatregelen Spreeuw

Gewenste stand (toetspunt f)

Op basis van beschikbare gegevens is het niet mogelijk om voor de noodzaak tot duurzaam regionaal beheer onderbouwing van een gewenste stand aan te geven. De vraag is ook in hoeverre dat zinvol is gezien de mobiliteit van spreeuwen en de aangegeven tussentrek. Hooguit kan worden aangegeven dat rond bepaalde fruitbedrijven met hun boerenerf, tijdelijk de gewenste stand van plaatselijke standvogels direct na de broedtijd (en voordat het fruit rijp is), geminimaliseerd dient te worden. Alhoewel de landelijke populatie sinds de 80-er jaren van de vorige eeuw met 30% is teruggelopen vanwege landbouwkundige veranderingen, zijn de voorkomende aantallen hier en in Europa zodanig groot dat er vooralsnog geen gevaar voor de duurzame instand-

houding van de soort ontstaat, zéker niet gezien het lokale karakter van gewenste maatregelen. Dit wordt onderschreven door het Faunafonds in haar advies aan GS d.d. 12-08-2002 (zie onder schadehistorie).

Gewenste maatregelen (toetspunt g)

Gezien de voormalige status van de Spreeuw is geen onafhankelijk geregistreerde schadehistorie beschikbaar. De wetgever heeft in dat kader in de toelichting op art. 10 van het Besluit Faunabeheer gesteld, dat Gedeputeerde Staten t.a.v. het ontbreken van schadehistorie, zoals hier het geval, soepelheid mogen betrachten bij de toepassing van de mogelijkheden in de wetgeving tot maatregelen ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen.

Vooraf de effectiviteit tot schadebeheersing van spreeuwen in de fruitteelt laat te wensen over: gezien de probleemstelling is het gewenst om als aanvulling op een combinatie van verstoren en verjagen van spreeuwen, vangkooien, lokspreuwen en slagnetten in te kunnen zetten. Daartoe zijn, afhankelijk van de plaatselijke situatie, per aaneengesloten schadeperceel van 5 ha, tenminste één vangkooi en één slagnet noodzakelijk: als de groepsgrootte van spreeuwen de 50 overstijgt 'werkt' een kooi niet meer en wordt overgeschakeld op een slagnet.

Genoemde aanvulling brengt een belangrijke verbetering van de effectiviteit van maatregelen ter voorkoming en beperking van belangrijke schade met zich mee. Omdat een belangrijk deel van de methode is gebaseerd op het vroegtijdig wegvangen van de lokaal broedende spreeuwen, is het gewenst dat de ontheffing op voorhand aan de grondgebruiker wordt doorgeschreven. Uit eerdere schademeldingen is bekend waar schade zich kan voordoen. Het op voorhand doorschrijven kan ervoor zorgen dat de schade tijdig kan worden voorkomen.

10.4 Spreeuw: ontheffing, gebruik en voorwaarden (toetspunt j)

A ontheffing voor vangen met vangkooi en/of slagnet

1. ontheffing van art. 9 en 15 Ffwet voor het gebruik van vangkooien en van slagnetten ter beperking of bestrijding van dreigende belangrijke schade aan kersenteelt;
2. inzet van de vangmiddelen is gebonden aan percelen met kersen en wel: vangkooi en slagnet binnen een afstand van maximaal 100 meter vanaf het schadeperceel;
3. ontheffingstijdstip actieve inzet van vangmiddelen: bij het schadeperceel en nabijgelegen bebouwing, van 15 mei t/m 31 augustus;
4. aantal vangkooien: 1 kooi per schadeperceel tot 5 ha;
5. aantal slagnetten: 1 slagnet per schadeperceel tot 5 ha;
6. de ontheffing geldt voor de FBE voor geheel Zeeland;
7. de ontheffing wordt door de FBE op voorhand doorgeschreven naar:
 - telers van kersen die in het verleden schade hebben gehad;
 - andere kersentelers indien daartoe bij de FBE een onderbouwde aanvraag wordt ingediend (doorschrijving ter beoordeling FBE);
8. indien die aanvraag een regio betreft waar in de laatste 5 jaar niet eerder schade door Spreeuwen werd geregistreerd (zie kaartje blz. 109), zal de FBE ter plaatse (laten) beoordelen of er inderdaad sprake is van -dreigende- schade;
9. alvorens de FBE een ontheffing doorschrijft naar een grondgebruiker/ jachthouder/ WBE zal deze een verklaring moeten invullen en ondertekenen (standaardformulier)

Holenduif (*Columba oenas*)

11.1 Kenmerken, voorkomen

Voorkomen

Tot begin jaren zeventig is de Holenduif in vooral agrarische gebieden als broedvogel sterk achteruitgegaan. De oorzaak was directe vergiftiging door parathion en een verminderde reproductie door het gebruik van gechloreerde koolwaterstoffen in de landbouw. Na verbod van deze stoffen namen de aantallen in de jaren zeventig en vooral de jaren tachtig, in veel gebieden weer sterk toe.

In Zeeland is deze soort thans op veel plaatsen ruim vertegenwoordigd. In begin jaren 90 werden voor Zeeland 1500-1900 broedparen aangegeven (Vergeer 1994). In de laatste 10 jaar is deze stand, met enige jaarlijkse wisselingen, ongeveer zo gebleven (CBS 2003). De grootste aantallen komen daarbij voor in de meer kleinschalige landschappen van Zuid- Beveland en Zeeuws-Vlaanderen (SOVON 2003).

Wettelijke status

Volgens art. 4 Ffwet is de Holenduif een beschermde soort. De Provincie kan ter voorkoming van belangrijke schade, op grond van art. 68 van de wet ontheffing verlenen voor het opzettelijk verstoren en/of doden van holenduiven vanwege veelvuldig belangrijke schade.

Provinciaal beleid

Het beleid van de provincie is tot heden, in het verlengde van de Ffwet vermeld op Bijlage 2 bij art.3 'Besluit beheer en schadebestrijding dieren' (in delen van het land veelvuldige schade, mogelijkheid tot provinciale vrijstelling), vormgegeven met een vrijstelling voor opzettelijk verontrusten (Bijlage 7) en in voorkomende gevallen het verlenen van ontheffing voor afschot, zoals ook door het Faunafonds noodzakelijk wordt geacht.

11.2 Holenduif: schade en gevoerd beheer

Potentiële landbouwschade

Mogelijke schade aan belangen is aangegeven in het handboek Faunaschade van het Faunafonds (Oord 2002). Tabel 42 geeft de daarin opgegeven potentiële landbouwschade weer.

Agrarische schadehistorie en -risico in Zeeland (toetspunt e)

Holenduiven brengen in Zeeland veelvuldig schade aan akker- en tuinbouwgewassen met zich mee (Provincie 2003). Dit wordt bevestigd door mondelinge informatie uit agrarische- en jachtkringen. Dit wordt echter niet ondersteund door de schadehistorie die relatief gering mag worden genoemd (tabel 43). Echter aan de gewassen waaraan Holenduif schade toe brengt wordt ook door Houtduif schade veroorzaakt. Bij taxatie van de schade kan daarin dikwijls geen onderscheid worden gemaakt. De schade werd derhalve veelal toegeschreven aan Houtduif: slechts in een enkel geval werd dat toegeschreven aan Holenduif.

Tabel 42 Mogelijke schade door Holenduif (uit handboek Faunaschade)

* granen (zomer-, winter-)	vraatschade in voorjaar en zomer;
* peulvruchten	vraat- en pikschade gehele seizoen;
* sla en andijvie	vraatschade in gehele teeltperiode;
* spruitkool	pikschade en bevuiling winter en zomer;
* bloemkool en broccoli	pikschade gehele teeltperiode;
* boerenkool	pikschade gehele teeltperiode;
* overige koolsoorten	pikschade gehele teeltperiode;
* overige vollegrondsgroente	pikschade gehele teeltperiode;

Tabel 43 Schadehistorie Holenduif

schadetaxaties WICO t/m 2001 - 2002 Faunafonds	1998	1999	2000	2001 (MKZ)	2002 Ffwet
Midden Zeeland	-	€ 94	-	-	€ 145
Zeeuws-Vlaanderen	-	€ 1.094	€ 109	€ 1.198	€ 1.956

De schade die de soort in Zeeland in alle delen van het seizoen teweeg brengt betreft (mondelinge informatie agrariërs en WBE's):

- in voorjaar en voorzomer (april-juli) ontkiemende zaaisels, waaronder Vlas, Tarwe, Gerst en peulvruchten (bonensoorten, Erwtten, Capucijners);
- van juni tot in september in kersenboomgaarden, met name breuk van de koptak in jonge aanplant vanwege het gewicht van de vogel (gelokt door de kersen), waardoor de boom verloren is;
- in juli en augustus het zaad van Koolzaad;
- in de zomer jonge groeischeuten en bloemen van met name peulvruchten (april-augustus);
- in najaar en winter zaaisel en kiemplantjes van wintertarwe (oktober-juni);
- in de winter het groen van Koolzaad.

Aanmerkelijke schade toegebracht door holenduiven betreft slechts een beperkt aantal gevallen per jaar en met name aan peulvruchten in Zeeuws-Vlaanderen en in Reimerswaal. In beide gevallen is ook veel méér schade dan getaxeerd, toe te schrijven aan de holenduiven, welke in werkelijkheid is toegeschreven aan houtduiven.

Beheer afgelopen jaren (toetspunt h)

Bij dit alles blijft de afschot historie beperkt en heel plaatselijk (Reimerswaal en Zuid-Beveland) terwijl vanaf 1999 geen afschot heeft plaatsgevonden (tabel 44).

Ook hier echter zal veelal het afschot onder de algemene noemer 'duiven' bij de afschotcijfers zijn geregistreerd: dit vergt in de toekomst accuratere registratie!

Tabel 44 Beheerhistorie (bron: WBE's)

Afschotcijfers Holenduif	1998	1999	2000	2001	2002
Reimerswaal	72	nvt	geen	nvt	nvt
Zeeuws-Vlaanderen	172	geen	geen	nvt	nvt

nvt = geen ontheffing beschikbaar

Probleemstelling

De schade- en beheerhistorie geeft slechts een beperkt beeld van de problemen. Dit is mede te wijten aan registratie van gegevens op het algemene conto van 'duiven' bij zowel taxaties als afschotregistratie. Belangrijke schade betreft volgens informatie uit landbouw- en jagerskringen ook slechts een beperkt aantal telers van vooral

peulvruchten in het werkgebied van de WBE Reimerswaal en verspreid over Zeeuws-Vlaanderen. Voor individuele telers kan de schade daarbij aanzienlijk zijn.

Conclusie

Voor onderbouwing zijn slechts beperkt cijfers beschikbaar vanwege het historisch onder één noemer brengen van Holen- en Houtduif bij taxaties en afschot. De klachten over schade komen echter nadrukkelijk uit de regio's waar de Holenduif ook in grotere getalen voorkomt dan in andere regio's (Zuid-Beveland en Zeeuws-Vlaanderen, SOVON 2003). Bovendien is de historische problematiek ook genoegzaam bij de provincie en de FBE bekend. De Faunabeheereenheid acht lokale schadeproblemen dan ook reëel en als zodanig terecht. Het is daarnaast vooral van belang de schade- en afschotregistratie in de komende jaren nauwkeurig te volgen om te bezien in hoeverre hierin een consistent beeld ontstaat om de noodzaak tot maatregelen daarop zo nodig aan te passen.

11.3 Gewenste stand en maatregelen Holenduif

Gewenste stand (toetspunt f)

Op basis van beschikbare gegevens kan voor de noodzaak tot duurzaam beheer en de gewenste stand van de Holenduif geen onderbouwing worden gegeven. Maatregelen ten behoeve van lokale schadevoorkoming en -bestrijding zullen de duurzame instandhouding van de soort, gezien de mate van voorkomen, niet in gevaar brengen.

Gewenste maatregelen (toetspunt g)

De zeer beperkte schade- en beheerhistorie maken duidelijk dat het gaat om een lokaal tot regionaal schadeprobleem. Gezien de omstandigheden acht de Faunabeheereenheid beperkte inzet van ontheffing voor afschot om lokale telers de mogelijkheid te bieden adequate schadebestrijding toe te kunnen passen, gerechtvaardigd. Naast het bovendien handhaven van de vrijstelling voor opzettelijk verontrusten, is het van belang om de ontwikkelingen hierin zorgvuldig te monitoren en nadrukkelijk een juiste registratie te bevorderen.

Ontheffing voor afschot zal slechts voor beperkte perioden worden verleend. Indien dit regio's betreft waar nog niet eerder sprake was van schade, zal de FBE ter plaatse toetsen of er inderdaad sprake is van -dreigende- schade.

11.4 Holenduif: ontheffing, gebruik en voorwaarden (toetspunt j)

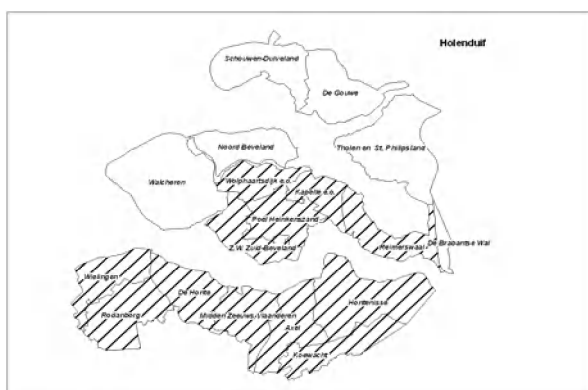
Ontheffing voor 'doden en verwonden'

1. ontheffing van art. 9 lid 2 Ffwet voor het doden, verwonden, vangen, bemachtigen of met het oog daarop opsporen van holenduiven met behulp van het jachtgeweer als ondersteunende maatregel ter voorkoming en bestrijding van dreigende belangrijke schade aan peulvruchten;
2. de ontheffing geldt van zaai tot oogst van de genoemde gewassen: dit betreft de gewasperiode:

- peulvruchten, ontheffingsperiode.....	15 maart t/m 14 juli
- granen: gerst.....	15 maart t/m 14 juli

3. de ontheffing geldt voor geheel Zeeuws-Vlaanderen en Oost Zuid-Beveland (werkgebied WBE Reimerswaal);
4. indien die aanvraag een regio betreft waar nog niet eerder een zelfde schademelding heeft plaatsgevonden of de schadehistorie niet duidelijk is door vermenging van houtduif/holenduif, zal de FBE ter plaatse beoordelen of er inderdaad sprake is van -dreigende- schade; in de werkgebieden van de WBE's Wolphaartsdijk en Reimerswaal in Midden Zeeland, de WBE's Axel, Hontenisse en Koewacht in Zeeuws-Vlaanderen is eerder schade opgetreden;
5. alvorens de FBE een ontheffing doorschrijft naar een grondgebruiker/ jachthouder/ WBE zal deze een verklaring moeten invullen en ondertekenen waarin staat dat er sprake is van -dreigende- schade en dat het een schadegevoelig gewas betreft; de jachthouder/ WBE verklaart hiermee bovendien dat er sprake is van door hem/ haar gehouden jachtrecht op de betreffende gronden (zie Bijlage 3);
- 6 van de ontheffing mag slechts gebruik worden gemaakt indien zonder afdoende succes minimaal 2 preventieve maatregelen genoemd in de provinciale Nota Faunabeleid, zijn toegepast;
- 7 voor zover in deze ontheffing niet anders is bepaald zijn de bepalingen van de Flora- en faunawet van toepassing.
- 8 bij gebruik van de ontheffing geldt ook een plicht tot registratie, waarvoor de verantwoordelijkheid ligt bij de ontheffinghouder (zie Hoofdstuk monitoring).

Kaartje geeft aan in welke regio reeds eerder schade heeft plaatsgevonden (gearceerd)

12 WATERHOEN (*Gallinula Chloropus*)

12.1 Kenmerken, voorkomen

Algemeen voorkomen (toetspunt c)

Het Waterhoen is, op de Wilde Eend na, de ruimst verspreide watervogel van Nederland. Vooral in de zeekeipolders van het Deltagebied worden over grote oppervlakten hoge dichtheden bereikt. De soort is weinig kieskeurig in de keuze van de broedplaats. Favoriet zijn stilstaande of langzaam stromende zoete wateren met een weelderige oeverbegroeiing en grazige plaatsen nabij de waterkant.

De soort is sterk wintergevoelig waardoor in de jaarlijkse stand flinke schommelingen kunnen voorkomen. Sinds eind jaren 70 vertoont de stand echter een structurele daling. De Nederlandse populatie werd in de jaren 70 geschat op 45.000-75.000 paren. De BMP gegevens wijzen thans op 40.000-55.000. (tot zover SOVON 2002). De laatste 10 jaar is de stand afgenomen met ca. 17% (CBS 2003). Desalniettemin is er voor de soort geen gevaar voor de duurzame instandhouding van de soort.

Voorkomen in Zeeland (toetspunt c)

In het Deltagebied lijkt het daarbij weinig uit te maken of het water is omgeven door akkers of door grasland. Wel zijn de zilte gebieden als Midden Schouwen minder goed bezet dan de zoete regio's als Walcheren. Sloten, graslandkreken, welen en andere kleine wateren behoren tot het favoriete broedbiotoop. De totale Zeeuwse populatie werd midden jaren 70 geschat op 4000-8000 paar. In begin jaren negentig bedroeg dat 5000-6000 paar en lijkt de Zeeuwse populatie redelijk stabiel (Vergeer 1994).

Wettelijke status

Volgens art. 4 Ffwet is het Waterhoen een beschermde soort. De Provincie kan ter voorkoming van belangrijke schade, op grond van art. 68 van de wet ontheffing verlenen voor het opzettelijk verstoren en/of doden van waterhoentjes.

Provinciaal beleid

De provinciale beleidsnota geeft aan dat waterhoentjes in de wintermaanden plaatselijk in grotere concentraties voor komen waarbij schade kan worden aangericht aan wintertarwe en grasland. De Provincie acht verstoring en verjaging van dieren voldoende om geen belangrijke schade te laten ontstaan. Voor het Waterhoen is het beleid erop gericht om in voorkomende gevallen ontheffing te verlenen voor het opzettelijk verstoren/verjagen.

Desalniettemin waren de schades in het verleden (1998/ 1999/ 2000) voldoende reden om voor individuele gevallen over te gaan tot vergunning voor het doden.

12.2 Waterhoen: schade en gevoerd beheer

Potentiële landbouwschade

Mogelijke schade aan belangen is aangegeven in het handboek Faunaschade van het Faunafonds (Oord 2002). Onderstaande tabel geeft de daarin opgenomen potentiële landbouwschade weer.

Tabel 45 Mogelijke schade door Waterhoen (uit Handboek Faunaschade)

* granen (zomer-, winter-)	vraatschade tijdens de kiemperiode;
* grasland	vraatschade in herfst, winter en voorjaar; vraatschade recent ingezaaid grasland;

Agrarische schadehistorie en -risico in Zeeland (toetspunt e)

Het schaderisico bij Waterhoen bestaat in de provincie Zeeland uit grasland en granen (zie boven), waarop de beperkt beschikbare schadetaxaties ook betrekking hebben.

Tabel 46 Schadehistorie Waterhoen

Schadetaxaties WICO t/m 2001 - 2002 Faunafonds	1998	1999	2000	2001 (MKZ)	2002 (Ffwet)
Noord Zeeland	€ 26	geen	€ 71	€ 638	geen
Midden Zeeland	€ 460	geen	geen	€ 347	€ 251
Zeeuws-Vlaanderen	€ 730	€ 93	€ 631	€ 396	€ 162

MKZ = cijfers in dit jaar kunnen vertekend zijn vanwege beperkingen door Mond-en Klauwzeer;

Ffwet = in dit jaar is in april de Flora- en faunawet ingevoerd, met veranderingen in bejaagbare soorten.

De schade betrof steeds granen of grasland. Met betrekking tot de schadehistorie blijkt dat met name wat meer schade is ontstaan in het MKZ-jaar. Voor de overige jaren lijken de schades beperkt en lokaal.

Beheer afgelopen jaren (toetspunt h)

De soort was ook onder de Jachtwet niet bejaagbaar. Voor afschot werd dus een vergunning/ontheffing vereist. Dit leidde in de laatste vijf jaar slechts lokaal tot afschot vanwege schadebestrijding. Daarbij werden tevens preventieve maatregelen in acht genomen zoals vermeld in het handboek Faunaschade (Oord 2002).

Tabel 47 Beheerhistorie (bron: WBE's)

Afschotcijfers Waterhoen	1998	1999	2000	2001 (MKZ)	2002 (Ffwet)
Noord Zeeland	geen	11	geen	geen	geen
Midden Zeeland	16	geen	44	geen	geen
Zeeuws-Vlaanderen	geen	geen	geen	geen	geen

MKZ = afschotcijfers in dit jaar kunnen vertekend zijn vanwege beperkingen door Mond-en Klauwzeer;

Ffwet = in dit jaar is in april de Flora- en faunawet ingevoerd, met veranderingen in bejaagbare soorten.

Probleemstelling (toetspunten d en l)

De schadehistorie laat zien dat het over het algemeen gaat om beperkte, lokale schade: dit sluit niet uit dat het lokaal ook om een flinke schade kan gaan. De schade ontstaat daarbij vooral in winter en vroeg voorjaar, wanneer ook wel, vergelijkbaar met de Meerkoet, concentraties ontstaan. Preventieve maatregelen zijn weinig effectief óf vergen zodanige investering dat dit buiten verhouding is (jaarlijks aanbrengen en weer verwijderen van km's dubbeltjesgaas langs sloten).

Diverse partijen geven de behoefte aan tot mogelijkheid van afschot in die concentratieperiode met de argumenten dat het lokaal toch om belangrijke schade gaat en dat het afschot zeer gericht is, op het juiste moment op de juiste plaats, en daarmee ook effectief-schadebeperkend. Voorts draagt de ontwikkeling van natuurvriendelijke oevers in veel delen van de Provincie (vergelijk figuur 5) er toe bij dat de verwachting is dat de populatie en daarmee de schade, zal gaan toenemen.

12.3 Gewenste stand en maatregelen Waterhoen

Gewenste stand (toetspunt f)

Op basis van beschikbare gegevens kan voor de noodzaak tot duurzaam beheer en de gewenste stand van het Waterhoen geen onderbouwing worden gegeven. Maatregelen ten behoeve van lokale schadevoorkoming en -bestrijding zullen de duurzame instandhouding van de soort niet in gevaar brengen.

Gewenste maatregelen (toetspunt g)

De zeer beperkte schade- en beheerhistorie maken duidelijk dat dit gaat om een lokaal tot regionaal schadeprobleem in een ook jaarlijks zeer wisselende mate op dezelfde locatie. Voor ontheffing ten behoeve van doden zijn dan ook onvoldoende onderbouwende gegevens beschikbaar.

Gezien de probleemstelling is voor deze soort ontheffing voor opzettelijk verontrusten (art. 10 Ffwet), op zijn plaats.

12.4 Waterhoen: ontheffing, gebruik en voorwaarden *(toetspunt j)*

A ontheffing voor ‘opzettelijk verontrusten’

1. ontheffing van art. 10 Ffwet voor opzettelijk verontrusten op percelen met graan of grasland ter beperking of bestrijding van -dreigende- belangrijke schade;
2. de ontheffing geldt voor de volgende gewasperioden:

- percelen graan en grasland, ontheffingsperiode	1 november t/m 31 maart;
- percelen pas ingezaaid grasland, ontheffingsperiode	31 maart t/m 31 oktober.
3. de ontheffing geldt op voorhand voor de FBE voor de gehele provincie;
4. de ontheffing wordt door de FBE op voorhand doorgeschreven naar grondgebruikers, jachthouders of WBE's die daartoe bij de FBE een aanvraag indienen (doorschrijving ter beoordeling FBE).

13 OVERIGE SCHADEVEROORZAKENDE SOORTEN

In dit hoofdstuk worden soorten zoals vermeld in:

- Bijlage 1 en 2 behorend bij art.3 'Besluit beheer en schadebestrijding dieren' (landelijke vrijstelling) en/of
- Bijlage 1 behorend bij art. 2 'Regeling beheer en schadebestrijding dieren', die in vorige hoofdstukken niet zijn behandeld doch waarover tijdens het planvormingsproces op enig moment sprake is geweest van de eventuele *wenselijkheid* tot het voorzien in ontheffingen, kort behandeld.

De Faunabeheereenheid zal aan de grondgebruiker melden dat bij dreiging van belang-rijke schade wel een ontheffing voor afschot ter ondersteuning van verjaging moet worden aangevraagd, indien men een beroep wil doen op het Faunafonds voor een tegemoetkoming in de schade.

13.1 Houtduif (*Columba palumbus*)

Voorkomen

De Houtduif is één van de meest voorkomende (broed)vogelsoorten in Nederland. Ook in Zeeland is de soort zeer algemeen vertegenwoordigd (SOVON 2003). Desondanks is de Nederlandse populatie sinds de laatste 10 jaar met ca. 22% afgenomen, tot het rond 2000 nog steeds respectabele aantal van 400-500.000 *paren* (SOVON 2003).

Landbouwschade

Deze wildsoort, tevens staande op Bijlage 1 bij art.3 'Besluit beheer en schadebestrijding dieren' (landelijke vrijstelling), veroorzaakt in Zeeland ondanks reguliere bejaging en jaarrond bestrijding op schadepercelen, veel landbouwschade (tabel 48). Dit ondanks een enigszins dalende populatieontwikkeling in Nederland van ca. 25% sinds 1990 (CBS 2003).

Tabel 48 Schadetaxaties Houtduif

WICO t/m 2001 - 2002 Faunafonds	1998	1999	2000	2001	2002
Geheel Zeeland	€ 6.478	€ 5.397	€ 10.687	€ 24.633	€ 16.141

Schade wordt veroorzaakt aan diverse gewassen zoals peulvruchten, graan, Papaver doch soms zeer geconcentreerde schades aan vollegrondsgroenten.

Tabel 49 Afschothistorie Houtduif

afschot geheel Zeeland	1998	1999	2000	2001	2002
afschot reguliere jacht	18.526	25.064	22.560	24.103	21.724
afschot buiten reguliere jacht	241	322	389	254	293

Bestrijding van deze diersoort is zeer intensief en zou mogelijk efficiënter kunnen indien dit buiten het jachtseizoen niet aan schadepercelen gebonden zou zijn. De stelregel in de praktijk is dat schadebestrijding op bedrijfsniveau moet worden toegestaan omdat er causaal verband bestaat. Gezien de optredende schade lijkt een dergelijke optie geen luxe. Dat zou vooral afschot bij slaapbosjes betreffen, waar de Houtduiven zich tegen de avond concentreren en waar dus efficiënter afschot kan

plaats vinden. Gezien de Nederlandse populatieomvang zal dit de duurzame instandhouding van de soort niet merkbaar beïnvloeden.

Anderzijds laat de beheerhistorie zien dat van afschot buiten het reguliere jachtseizoen (op schadepercelen) naar verhouding minimaal gebruik wordt gemaakt. Het beleid in dit plan is dat onnodige (dan wel weinig tot niet-gebruikte) ontheffingen zoveel mogelijk worden voorkomen, wat een eventueel verdergaande ontheffing voor afschot voor de Houtduif, mede gezien de al ruime bestrijdingsmogelijkheden, discutabel lijkt te maken.

Provinciaal beleid

Vooralsnog acht de provincie in haar beleid (2003) dat voor bestrijding van deze soort jaarrond voldoende mogelijkheden beschikbaar zijn, namelijk in het jachtseizoen en daarbuiten op basis van de landelijke vrijstelling, dit overigens ondanks de toenemende schades.

Conclusies

Uitgaande van deze situatie acht de Faunabeheereenheid het van belang de schade- en afschotontwikkelingen de komende jaren goed in het oog te houden en gegevens die wijzen op onvoldoende bestrijdingsmogelijkheden, zorgvuldig te registreren als eventueel nodige onderbouwing voor verdergaande maatregelen.

13.2 Overwinterende

Brandgans, Kleine Rietgans, Rietgans en Rotgans

Deze ganzen overwinteren in (delen van) Zeeland in wisselende aantallen waarbij ze schades veroorzaken. Het rijksbeleid is echter gericht op bescherming in samenhang met vergoeding van schade door het Faunafonds. De provincie ondersteunt dit beleid, reden waarom op de voorhand geen nadere ontheffing wordt verleend.

Tabel 50 Schadehistorie overwinterende ganzen

schadetakaties ganzen Zeeland WICO t/m 2001 - 2002 Faunafonds	1998	1999	2000	2001	2002
Brandgans	€ 1.544	€ 2.193	€ 4.993	€ 3.041	€ 7.616
Rietgans	€ 2.656	€ 844	€ 6.355	€ 5.064	€ 6.964
Rotgans	€ 85.086	€ 73.976	€ 162.396	€ 98.567	€ 132.642

13.3 Smient (*Mareca penelope*)

Voorkomen

Van deze soort verbleven in 1987 in de provincie ca. 30.000 vogels, wat was toegenomen tot ruim 80.000 vogels in 1995 (Provincie 2003). In 2000-'01 lag het seizoensmaximum in de Zoute Delta op ruim 115.000 vogels, waarmee dit één van de belangrijkste concentratiegebieden in Nederland vormt: het seizoensmaximum in Nederland lag dat jaar op ca. 900.000 vogels. De daarbij geconstateerde trend wordt gekenschetst met een significante toename (33-100% in 10 jaar, SOVON 2002/04).

Gedrag

In haar advies geeft het Faunafonds (2003) aan dat de soort zich goed laat verjagen naar opvanggebieden. Echter dit betreft de zogenaamde "poldersmienten". De ervaring

in Zeeland leert dat hier “plassmienten” foerageren. Het foerageren vindt uitsluitend in Zeeland in de nachtelijke uren op cultuurgronden plaats.

Wettelijke status

Volgens art. 4 Ffwet is de Smient een beschermde soort. Tot 1995 was deze regulier bejaagbaar, daarna als ‘trekvogel’ niet meer.

Op grond van art. 65 Ffwet is de Smient aangewezen als diersoort die ‘in delen van het land veelvuldig belangrijke schade kan aanrichten’ waartoe deze op de provinciale vrijstellingslijst is geplaatst (Bijlage 7): GS kan dienaangaande per provinciale verordening de soort vrijgeven voor o.m. opzettelijk verontrusten en doden bij dreigende belangrijke schade. Landelijk beleid was echter hiertoe geen ontheffing te verlenen, waarbij schadevergoeding van het Faunafonds kon worden verkregen.

Thans is het landelijk beleid aangepast waarbij landelijk opvanggebieden worden aangewezen (Eerste Beleidskader Faunabeheer). Beleid is thans dat buiten de aangewezen opvanggebieden in het kader van een Faunabeheerplan verjaging, indien nodig ondersteund met afschot, op schadepercelen noodzakelijk wordt geacht met als doel voorkoming van belangrijke schade en een sturend effect te bereiken naar aangewezen opvanggebieden.

Provinciaal beleid

Het provinciaal beleid voor de Smient is gericht op bescherming, waarin het rijksbeleid wordt gevolgd (Provincie 2003). Voor overwinterende smienten betrof dat het stimuleren van opvanggebieden en er werd in het verlengde van het rijksbeleid, geen ontheffing voor afschot voorgestaan. Wel geldt een provinciale verordening met betrekking tot vrijstelling voor opzettelijk verstoren en verjagen om daarmee schade te kunnen beperken.

Thans is daar met het Eerste beleidskader Faunabeheer verandering in gekomen: er wordt gewerkt aan het aanwijzen van opvanggebieden, wat in juni 2005 zijn beslag moet krijgen.

Potentiële landbouwschade

Mogelijke schade aan belangen is aangegeven in het handboek Faunaschade van het Faunafonds (Oord 2002). Onderstaande tabel geeft de in het handboek opgenomen potentiële landbouwschade weer.

Tabel 51 Mogelijke schade door Smient (uit Handboek Faunaschade)

* granen (zomer- en winter-).....	vraatschade, bevuiling, verslemping (najaar/ winter)
* grasland	vraatschade, vertrapping, verslemping (herfst, winter, voorjaar)
* graszaad en -zoden	vraatschade, bevuiling, vertrapping (winter)
* vollegroendsgroente.....	vraatschade (winter, voorjaar)

Agrarische schadehistorie en -risico in Zeeland (toetspunt e)

Van smienten worden schades gemeld uit geheel Zeeland, met relatief lagere totaalschaden op Walcheren en in West Zeeuws-Vlaanderen. Ook bij smientenschade is soms een wisselende tendens waar te nemen die -markant genoeg- grotendeels synchroon loopt met die van kolganzen: lagere schades in 1999 en 2001. Dat maakt het des te waarschijnlijker dat het weersverloop in de winter daarin een rol speelt. Ook schade door smienten komt echter in principe, zoals blijkt uit de schadehistorie (tabel 52), in geheel Zeeland voor. Het betreft de gewassen grasland, graszaad, winter- en zomergraan. De jaarlijkse totaalschades kunnen uitzonderlijk hoog oplopen.

Tabel 52 Schadehistorie Smient

Smient WICO t/m 2001 - 2002 Faunafonds	1998	1999	2000	2001	2002
Schouwen-Duiveland	€ 3.845	€ 5.194	€ 7.279	€ 2.088	€ 12.118
Tholen & St. Philipsland	€ 23.652	€ 8.662	€ 15.282	€ 10.097	€ 25.755
Totaal Noord Zeeland	€ 27.497	€ 13.856	€ 22.561	€ 12.185	€ 37.873
Noord-Beveland	€ 8.163	€ 3.649	€ 8.815	€ 14.285	€ 18.628
Zuid-Beveland	€ 35.023	€ 11.406	€ 55.467	€ 14.498	€ 53.331
Walcheren	€ 604	€ 2.038	€ 1.070	€ 575	€ 315
Totaal Midden Zeeland	€ 43.790	€ 17.093	€ 65.352	€ 29.358	€ 72.274
West Zeeuws -Vlaanderen	€ 887	€ 2.382	€ 640	€ 364	€ 364
Oost Zeeuws-Vlaanderen	€ 13.575	€ 10.021	€ 35.376	€ 8.005	€ 9.456
Totaal Zeeuws-Vlaanderen	€ 14.462	€ 12.403	€ 36.016	€ 8.369	€ 9.820
Totaal Zeeland	€ 85.749	€ 43.352	€ 123.929	€ 49.912	€ 119.967

Op de overzichtskaarten van schade-uitkeringen door het Faunafonds (2000-2002) blijkt dat een groot deel van de totale Nederlandse schade wordt veroorzaakt in Zeeland.

Gevoerd beheer en gedrag

Sinds de jacht op pleisterende wintergasten waaronder Smient in 1999 is gesloten, is in het verlengde van het rijksbeleid onder de Jachtwet slechts zeer beperkt vergunning tot afschot verleend (tabel 53).

Tabel 53 Afschot Smient in geheel Nederland (WBE-Databank)

afschot	1997/98	1999/00
Smient	65.800	* 1.400

* op vergunning ex.art.53 Jachtwet

Toen in het verleden onder de Jachtwet smienten nog regulier bejaagbaar waren, werden ook slechts kleine aantallen geschoten. Dit vond dan 's ochtends vroeg plaats bij rustplaatsen waar dat toen nog was toegestaan, waar ze rond zonsopgang arriveerden van hun foerageervluchten. Echter nooit op schadepercelen omdat de vogels daar pas na een half uur na zonsondergang arriveren en alweer ruim voor zonsopgang vertrekken naar hun rustplaatsen.

In dat kader is de provinciale vrijstelling tot opzettelijk verstoren en verjagen van schadepercelen, zinvol voor zover het methoden betreft die in de nachtelijke uren kunnen worden toegepast. Daar behoort ondersteunend afschot niet bij.

Conclusie

Het verjagen van smienten van schadepercelen door ondersteunend afschot is volstrekt in-effectief, reden waarom de Faunabeheereenheid het ook niet zinvol acht daartoe een ontheffing aan te vragen. Schade die veroorzaakt wordt door smienten kan worden verhaald bij het Faunafonds.

13.4 Knobbelzwaan (*Cygnus olor*)

Veel van de thans in Nederland voorkomende Knobbelzwanen zijn als wild te beschouwen. In de eerste helft van de 20^e eeuw hebben nakomelingen van tamme, geleewiekte exemplaren zich vermengt met soortgenoten uit Scandinavië en Oostzeegebied. In ons land gedraagt de Knobbelzwaan zich als stand- en zwervvogel.

Werd in de 70-er jaren van de twintigste eeuw het Nederlandse broedbestand becijferd op 2500 paren, wijst een voorzichtige schatting op de telgegevens van de broedatlas op 5500-6500 paren in 2000, waarnaast nog zo'n 11.000 niet-broedvogels (SOVON 2003). De broedvogelindex (CBS 2003) geeft sinds de laatste 10 jaar in Nederland een groei van ca. 35% aan.

In Zeeland vormde de soort met een totaal van 80-140 broedparen (1983-91), in het begin van de 90-er jaren van de vorige eeuw een relatief schaarse broedvogel. De soort kwam op dat moment broedend voornamelijk voor in de gebieden ten noorden van de Westerschelde.

De Knobbelzwaan wordt thans in Nederland aangetroffen in alle landschappen waar open water voorkomt, met name in het rivierengebied, veenweide- en zeekleigebied. De soort is alleen schaars indien het relatief waterarme bouwlandpolders van flinke omvang betreft.

De broedende adulte vogels zijn sterk monogaam en territoriaal. Ze verdedigen hun territorium het gehele jaar waarbij groepen niet-broedende zwanen uit dit territorium worden verjaagd (Ebbing 1998).

De uitgekomen jongen blijven tot in de herfst in het territorium en zwermen vervolgens uit. De nog niet geslachtsrijpe jongen (tot hun 2^e tot 3^e levensjaar) blijven in grote groepen rondzwerven. Vanaf februari verzamelen de jonge vogels zich deels in groepen die eind mei naar de ruiplaatsen trekken in het IJsselmeer- en Deltagebied.

Ze voeden zich bij voorkeur met water- en moerasplanten. Nadat dergelijke watervegetaties op veel plaatsen door eutrofiëring sterk waren afgenomen is een sterke verschuiving naar landbouwgebieden opgetreden en gingen de vogels met name op grasland foerageren. In landbouwgebieden wordt echter ook wel gevoerageerd op wintergraan en het blad van koolzaad terwijl ook wortels en knollen tot het menu behoren.

Omdat vooral gras onderdeel van hun voedselpatroon vormt broeden vrijwel de meeste zwanen van het cultuurland bij water dat grenst aan grasland. Daarnaast broeden ze ook in moerasgebieden en, door de geringe schuwheid, ook in de menselijke omgeving binnen de bebouwde kom.

Landbouwschade en provinciaal beleid

In Zeeland veroorzaken knobbelzwanen regelmatig substantiële schade. Vanaf oktober, wanneer in Nederland de hoeveelheid waterplanten uitgeput raakt, vormt tot in mei cultuurgras en ook wel wintergraan, de belangrijkste resterende voedselbron voor zowel de territoriale ouderparen als de concentraties niet-broedende knobbelzwanen.

Vooral in het voorjaar veroorzaken groepen niet-broedvogels, voornamelijk jonge nog niet-geslachtsrijpe dieren (tot een leeftijd van 5 jaar), de grotere landbouwschaden. Eén Knobbelzwaan eet 300 tot 400 g droge stof per dag hetgeen overeenkomt met ca. 4 tot 5 kg vers plantenmateriaal (Ebbing 1998). Dat betekent dat:

- 3,5 knobbelzwanen evenveel eten als een drachtig schaap;

- 33 knobbelzwanen evenveel eten als een melkkoe.

De landbouwschade betreft vooral foerageren op grasland, op wintertarwe en op Koolzaad. De werkelijke landbouwschade bestaat echter niet alleen uit het opgegeten gewas, omdat door betreding bovendien de productie van gras negatief wordt beïnvloed (plattrappen, structuurbederf bodem, verslemping).

Binnen deze context blijkt in Zeeland toch zeer beperkte schadehistorie beschikbaar (tabel 54). De schades worden voornamelijk geconstateerd in Noord- en Midden-Zeeland op gras, graan, bieten en Chichorei.

Tabel 54 Schadehistorie Knobbelzwaan

schadetaxaties WICO t/m 2001 - 2002 Faunafonds	1998	1999	2000	2001	2002
schade geheel Zeeland	€ 92	€ 128	€ 1.421	€ 1.701	€ 1.250

Het beleid van de provincie is tot heden, in het verlengde van de Ffwet vermelding op Bijlage 2 bij art.3 'Besluit beheer en schadebestrijding dieren' (in delen van het land veelvuldige schade, mogelijkheid tot provinciale vrijstelling), vormgegeven met een vrijstelling voor opzettelijk verontrusten (Bijlage 7).

Bovenstaande gegevens zijn zodanig beperkt dat dit de Faunabeheereenheid niet voldoende lijkt om op dit moment ontheffing voor afschot te rechtvaardigen. Met het handhaven van de vrijstelling voor opzettelijk verontrusten is het van belang de schaderegistratie in de komende jaren nauwkeurig te volgen om te bezien in hoeverre hierin een veranderend beeld ontstaat, om zo nodig tot verdergaande maatregelen over te gaan.

13.5 Meerkoet (*Fulica atra atra*)

De Meerkoet is in Nederland een algemene broedvogel in gras- en bouwlandgebieden waar open water aanwezig is. Voorts vindt men binnen stedelijke gebieden steeds vaker broedende meerkoeten. In bouwlandgebieden waar de sloten vrijwel geen of weinig water bevatten, ontbreekt de soort.

In sommige gebieden wordt sinds de negentiger jaren gesproken van een explosieve groeitrend van de populaties, vooral in stedelijke gebieden. Dit wordt in verband gebracht met zowel het feit dat de Meerkoet zijn schuwheid voor een groot deel verloren heeft als de sterke eutrofiëring van onze binnenwateren. Ook de omvangrijke beschikbaarheid van wintervoedsel in weide- en landbouwgebieden en wintervoeding in steden, heeft een toename van de populatieomvang tot gevolg. Het totale aantal broedparen in Nederland wordt geschat op 130.000 á 180.000 (SOVON 2003). De broedvogelindex (CBS 2003) laat echter zien dat de Nederlandse populatie, afgezien van wat jaarlijkse schommelingen, in de laatste 10 jaar nauwelijks is toegenomen, wat in strijd lijkt met de gegevens van SOVON.

In 'Broedvogels van Zeeland' (Vergeer 1994) staat de Meerkoet aangegeven als talrijke broedvogel met een populatie van 3500-4200 broedparen (1983-91).

In Zeeland is het een typische vogel van de inlagen, rietmoerassen en rietrijke krek en komt in vrijwel alle delen van Zeeland als broedvogel voor. In kreekrijke gemeenschappen is de Meerkoet veelal talrijker dan de Waterhoen, welke op zijn beurt

weer talrijker is in bosrijke streken en in het agrarisch gebied (kleine plassen en poldersloten). Zodra er wat meer kreekjes, grotere watergangen en andere grotere wateren aanwezig zijn is de Meerkoet steevast wél present.

De tellingen van de Zoute Delta geven in november 1999 een maximaal geteld aantal van 21.212 vogels (RIKZ 2001), in 2000 een aantal van 22.322 (SOVON 2002/04) en in oktober 2001 19.198 vogels (RIKZ 2001) op de grote wateren aan. Verreweg het grootste deel daarvan huist dan op het Veerse Meer (SOVON 2002/04).

Meerkoeten broeden bij voorkeur in rietkragen langs open water en op drassige oevers op drijftillen met een goed ontwikkelde kruidlaag (bijv. Riet, Lisdodde, Bies, Oeverzegge). De soort broedt over het algemeen op korte afstand van open water. Ook oeverzones van grote wateren, mits er oevervegetatie voorkomt, worden benut. Echter ook in smalle, ondiepe sloten en zelfs in droge greppels wordt gebroed, mits er open water in de naaste omgeving voorkomt. Broeddichtheden liggen in weide- en bouwlandgebieden gemiddeld tussen de 25 tot 30 paar per 100 ha.

De soort kent in de broedperiode maar ook in voor- en najaar, een verspreid, sterk territoriaal leefgedrag. De grenzen van het territorium worden elke dag weer opnieuw bevestigd en zo nodig verdedigd tegenover soortgenoten. Ook andere watervogels worden daarbij wel agressief bejegend. Naarmate de populatiedichtheid toeneemt valt het territorium kleiner uit en wordt meer agressiviteit vertoond tegenover burens en indringers.

Evenals eenden verliezen meerkoeten in de ruitijd alle slagpennen tegelijk. In die periode houden ze zich schuil in ondiepe wateren met een dichte riet- of biezenbegroeiing.

De Meerkoet eet zowel plantaardig als dierlijk voedsel. In de loop van het seizoen treden daarin van plaats tot plaats, grote verschillen op. In het algemeen gaat de voorkeur uit naar plantaardig voedsel, zoals wieren, algen, loten, knoppen, zaden en gras. Belangrijk voedsel vormen jonge rietscheuten in het voorjaar, biezenscheuten in de zomer en gras en wintergraan in de winter. Onder bepaalde omstandigheden wordt echter ook vrijwel uitsluitend dierlijk voedsel gegeten, zoals 's winters op open water waar veel driehoeksmossels te vinden zijn. Voorts vormen slakjes, schelpdieren, visjes en insecten, onderdeel van het menu. Ook keukenafval, maïs en ander hoender-, vee- en visvoer wordt graag gegeten. In strenge winters treedt soms grote sterfte op door voedselgebrek.

In de winterperioden verzamelen meerkoeten zich tot soms grote concentraties. Een deel van winterse concentraties betreffen doortrekkers en overwinteraars uit Noord-, Midden- en Oost-Europa. Concentratievorming ontstaat aanvankelijk vooral aan de randen van grote wateren, en neemt een aanvang in november/december. Naarmate het winter-seizoen vordert en/of strenger wordt en er op en langs grote wateren niet voldoende voedsel meer aanwezig is, trekken de groepen langs grotere en kleinere watergangen het land in om op gras- of bouwland te foerageren (hierin lijken parallellen te liggen met het patroon van niet-broedende knobbelzwanen). Dit foerageren vindt voornamelijk zwem-mend en lopend vanuit de watergangen plaats, doch de koeten trekken verder het land op dan waterhoentjes. Slechts bij sterke en onverwachte verstoring gaan meerkoeten op de vleugels om enkele tientallen meters verderop in een watergang weer neer te strijken.

Landbouwschade en provinciaal beleid

Jaarlijks veroorzaken winterse concentraties van meerkoeten enige schade. Deze schades betreffen in Zeeland vooral:

- het afvreten en uitrukken van kiemplantjes van wintergraan en (gras-) zaadteelt;
- vraatschade aan vollegronds groenten, o.a. winterbloemkool;
- het met mest bevuilen van grasland;
- dichttrappen met structuurbederf en verslumping van de bovengrond door grotere concentraties.

De belangrijkste schadeperiode valt in januari, februari en maart. Deze schade treedt structureler op dan die van het Waterhoen en is dus meer voorspelbaar. Het betreft ook een schadepatroon dat in verband staat met de nabijheid van de grote, in de nazomer en het najaar rijk voedselbiedende wateren, waar de concentratievorming een aanvang neemt.

Ondanks het grootschalige voorkomen in Zeeland zijn de getaxeerde schades relatief beperkt (tabel 55).

Tabel 55 Schadehistorie Meerkoet

schadetaxaties WICO t/m 2001 - 2002 Faunafonds	1998	1999	2000	2001	2002
schade geheel Zeeland	€ 923	€ 633	€ 654	€ 1.114	€ 1.096

De schades zijn daarbij verdeeld over meerdere WBE's, zodat nergens echt grote schades voorkomen.

Om een indruk te geven over 2002 (schades gras en wintergraan):

WBE Hontenisse.....	€ 171
WBE Reimerswaal	€ 602
WBE Noord-Beveland.....	€ 137
WBE Tholen & St. Philipsland.....	€ 186

Het beleid van de provincie is tot heden, in het verlengde van de Ffwet vermelding op Bijlage 2 bij art.3 'Besluit beheer en schadebestrijding dieren' (in delen van het land veelvuldige schade, mogelijkheid tot provinciale vrijstelling), vormgegeven met een vrijstelling voor opzettelijk verontrusten (Bijlage 7).

Bovenstaande gegevens zijn zodanig beperkt dat dit de Faunabeheereenheid niet voldoende lijkt om op dit moment ontheffing voor afschot te rechtvaardigen. Met het handhaven van de vrijstelling voor opzettelijk verontrusten is het van belang de schaderegistratie in de komende jaren nauwkeurig te volgen om te bezien in hoeverre hierin een veranderend beeld ontstaat, om zo nodig tot verdergaande maatregelen over te gaan.

13.6 Zwarte Kraai (*Corvus corone*) Kauw (*Corvus monedula*)

Voorkomen

Beide betreft in Nederland algemeen voorkomende vogels, waarvan in het algemeen een toename te zien is. Volgens Bijlsma (2001) kan deze toename worden toegeschreven aan:

- vermesting en daarmee toenemend voedselaanbod,
- verdichting van het landschap en daarmee toenemende nestelgelegenheid,
- sterk verminderde vervolging.

Vergeer en van Zuylen (1994) schrijven deze toename toe aan afnemende vervolging en aanplant.

Deze toename is slechts voor een deel van Zeeland in cijfers beschikbaar: in hoeverre dit voor heel Zeeland geldt is niet bekend.

De Broedvogelatlassen (SOVON 2002, Vergeer 1994) laten voor beide soorten een gelijkmatige verspreiding over de provincie zien.

Tabel 56 Toename Kraai en Kauw in Midden Zeeuws-Vlaanderen (Castelijns 2002)

	1994 broedparen	1994 broedparen per km ²	1994 voorjaarspop./ aant.exemplaren	2002 broedparen	2002 broedparen per km ²	2002 voorjaarspop./ aant.exemplaren
Zwarte Kraai	77	0,94	200	156	1,90	425
Kauw	100-200	1,45-1,82	ca. 250	155	1,88	640

De dichtheden van Zwarte Kraai zijn in Zeeland flink lager dan elders in Nederland. Wel is opvallend dat genoemde atlas meldt dat sinds de 70-er jaren het Deltagebied zich heeft ontwikkeld tot volledig verspreidingsgebied. Dit wordt onderschreven door inventarisaties in Midden Zeeuws-Vlaanderen (Castelijns 2002).

Voor zover deze groeicijfers als indicatie kunnen worden gehanteerd voor de groei van de populatie in geheel Zeeland, zou dat neerkomen op een gemiddelde jaarlijkse toename van ruim 25% in de laatste 8 jaar.

Deze toename wordt door Castelijns toegeschreven aan vermesting en daarmee toenemend voedselaanbod, verdichting van het landschap en daarmee toenemende nestelgelegenheid en sterk verminderde vervolging vanaf de 70er jaren.

Opvallend voor de Kauw in Zeeland is dat de populatie in Midden Zeeuws-Vlaanderen sinds 1994 met 60% is toegenomen (Castelijns 2002, zie tabel 56).

Landbouwschade in Zeeland

Kraai en Kauw veroorzaken in Zeeland vrijwel dezelfde soort schade: aan pas ingezaaide gewassen (alle) zowel als afrijpend gewas (met name Maïs en granen), rijpend fruit en peulvruchten, en Kauw ook nog vollegrondsgroenten. De schades betreffen vooral Midden Zeeland en Zeeuws-Vlaanderen (tabellen 57 en 58).

Tabel 57 Schadehistorie Zwarte Kraai

Schadetaxaties WICO t/m 2001 - 2002 Faunafonds	1998	1999	2000	2001	2002
Noord Zeeland	geen	geen	geen	geen	geen
Midden Zeeland	geen	€ 1.230	€ 83	€ 18.727	€ 11.609
Zeeuws-Vlaanderen	€ 723	€ 512	€ 672	€ 15.493	€ 1.795

Tabel 58 Schadehistorie Kauw

Schadetaxaties WICO t/m 2001 - 2002 Faunafonds	1998	1999	2000	2001	2002
Noord Zeeland	€ 932	geen	geen	€ 1.734	geen
Midden Zeeland	€ 1.404	€ 1.835	€ 586	€ 2.539	€ 3.481
Zeeuws-Vlaanderen	geen	€ 366	€ 92	€ 7.612	€ 1.855

Voor de geregistreerde schade door kraaien is de laatste jaren spectaculair toegenomen, doch ook die door kauwen laat een toename zien.

Nu de mogelijkheid tot verzekeren van schade bij granen is komen te vervallen zullen naar verwachting de schadeclaims aanzienlijk gaan toenemen. Bovendien heeft sinds 2003 een ander element zijn intrede gedaan: thans geldt voor landbouwproducten een certificering voor consumptieproducten (EUROPESE certificering, NAK AGRO) welke gegarandeerd vrij dienen te zijn van hagel of kogels die bij afschot in het voedselproduct kunnen achterblijven. Hiervoor geldt vanaf 2003 de 'Beoordelingsrichtlijn voedselveiligheid voor de groenteverwerkende industrie'. Dit is aan de orde bij bijvoorbeeld fruit en suikermaïs, teelten die in Zeeland veelvuldig aanwezig zijn.

Daardoor lopen dergelijke gecertificeerde teelten met dergelijke residuen grote risico's op afkeuring van de gehele oogst. In deze gevallen is men geheel aangewezen op andere bestrijdingsmethoden zoals kastvallen en vangkooien.

Veranderde wetgeving

Vanaf 1 april 2004 staan de Zwarte Kraai en de Kauw op de landelijke vrijstellingslijst. Dit houdt in dat de grondgebruiker beide soorten gedurende het gehele jaar op zijn gronden mag (doen) bestrijden om 'belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren' te voorkomen. Beide soorten mogen opzettelijk verontrust, gedood of gevangen worden, waarbij naast gebruik van het geweer ook gebruik van kastval en vangkooi is toegestaan.

Conclusie

Voor deze soorten is, gezien de veranderde wetgeving, geen nadere ontheffing meer nodig.

13.7 Ekster (*Pica pica*)

De Ekster heeft een voorkeur voor kleinschalige landschappen doch broedt in alle landschappen met bomenrijke, kleine bosjes, bosranden en in de stedelijke omgeving (bomen en parken). De soort komt dan ook in geheel Zeeland voor (Vergeer 1994). Meldde Vergeer dat de soort in de jaren 80 zich in Zeeland uitbreidde, thans is bekend

dat er sinds de 80er jaren op Nederlandse schaal een negatieve populatieontwikkeling is opgetreden (SOVON 2002, CBS 2003, tabel 59). De oorzaak daarvan moet vooral worden gezocht in toegenomen predatie door Havik en Zwarte Kraai en verslechterde voedselsituatie door veranderde landbouwtechnieken (SOVON 2002). Het is aannemelijk dat ook in Zeeland deze ontwikkeling zich in de jaren 90 heeft ingezet, mede gezien de afgenomen afschotaantallen (tabel 60).

Tabel 59 Ontwikkeling populatie Ekster

	populatieomvang 1973-1977	populatieomvang 1979-1985	populatieomvang 1998-2000
Ekster	200-100.000	240-120.000	120-80.000

bronnen SOVON 2002 en CBS 2003

Tabel 60 Afschothistorie Ekster in Zeeland

afschot Ekster geheel Zeeland	1998	1999	2000	2001	2002
afschot.....	3.933	3.002	2.648	2.471	440*
vangkool.....	1.143	355	300	315	12*

* = vanaf 1 april wettelijk beschermd

Landbouwschade en provinciaal beleid

Alhoewel algemeen bekend is dat deze soort met Kraai en Kauw vergelijkbare schades kan aanrichten aan met name fruit, Mais en granen (zie ook Handboek Faunafonds), ontbreekt een feitelijke schadehistorie middels onafhankelijke taxaties geheel.

Voorts bestaat bij veel mensen de indruk dat er door eksters veel schade aan fauna wordt veroorzaakt (zangvogels). Geen enkel onderzoek wijst echter uit dat dit in een zodanige mate plaats vindt dat daardoor de duurzame instandhouding van enige zangvogelsoort in gevaar komt. Vooralsnog biedt dat geen mogelijkheden tot onderbouwing van een ontheffing tot doden en vangen en geldt slechts een vrijstelling tot opzettelijk verontrusten.

Het beleid van de provincie is tot heden, in het verlengde van de Ffwet vermeld op Bijlage 2 bij art.3 'Besluit beheer en schadebestrijding dieren' (in delen van het land veelvuldige schade, mogelijkheid tot provinciale vrijstelling), vormgegeven met een vrijstelling voor opzettelijk verontrusten (Bijlage 7). De provincie acht het in haar beleid voor Ekster minder aannemelijk dat het doden noodzakelijk is om schade te voorkomen of te beperken.

Geconstateerd kan ook thans worden dat het gehele onderbouwingsbeeld van zodanige aard is dat dit niet voldoende lijkt om op dit moment ontheffing voor afschot te rechtvaardigen.

Met het handhaven van de vrijstelling voor opzettelijk verontrusten acht de Fauna-beheereenheid het van belang de schaderegistratie in de komende jaren nauwkeurig te volgen om te bezien in hoeverre hierin een consistent beeld ontstaat, om zo nodig tot verdergaande maatregelen over te gaan.

Bekend is tenslotte dat eksters evenals andere kraaiachtigen, schade kunnen aanrichten aan voerkUILen en silage. Dit valt in de wet echter onder geen enkel 'belang' zodat de wet geen mogelijkheden biedt om hiertoe ontheffing te verlenen.

13.8 Huismus (*Passer domesticus*) en Ringmus (*Passer montanus*)

De Huismus is, zowel wat de keuze van zijn nestplaats als wat zijn voedsel betreft, sterk gebonden aan de mens. De bebouwde kom vormt zijn favoriete habitat. De hoogste dichtheden worden bereikt in oudere stadswijken met veel groen en in akkerbouw-gebieden met veel dorpen en boerderijen. Aanwezigheid van met graan gevoerd pluimvee werkt positief op de aantallen.

Alhoewel ook de Ringmus nissen en spleten in menselijke behuizing benut, is dit toch méér een soort van (kleinschalige) agrarische landschappen waar wordt gebroed in boomholten of zeer dicht struweel. Daarbij worden akkergebieden vanwege hun grotere voedselrijkdom geprefereerd boven overwegende graslandgebieden.

In Zeeland wordt de Huismus beschouwd als de meest algemene broedvogel van dorpen, steden en grote delen van het agrarische gebied. De totale populatie in Zeeland werd in begin 90-er jaren geschat op 40.000 tot 70.000 paar (Vergeer 1994).

Sinds begin 90-er jaren echter is de populatie in agrarische landschappen met 30% teruggelopen (SOVON 2003/ Dijk et al 2001). Dit is ook elders in Europa geconstateerd.

Ook de populatie van de Ringmus is zowel landelijk als in de provincie, teruggelopen. Broedden eind jaren 70 naar schatting ca. 10.000 paar ringmussen in de provincie, thans zijn dat er naar schatting 6 tot 9.000 (Vergeer 1994).

In beide gevallen wordt de oorzaak daarvan gezocht in de voortschrijdende rationalisatie van het platteland (afname van de nestelgelegenheid en de beschikbare hoeveelheid onkruidzaden, efficiëntere en hygiënischer bedrijfsvoering), en gebruik van sneldekpannen en nieuwe bouwmaterialen bij renovatie en nieuwbouw.

Van beide soorten zijn geen recentere gegevens over de populatie beschikbaar.

Beide soorten zijn overwegend standvogels. Het voedsel bestaat uit onkruidzaden (Varkensgras, Ganzenvoet, Muur), granen en broodresten. Jonge mussen worden echter vooral ook met insecten gevoerd.

In de nazomer foerageren jonge huismussen vaak in grote groepen op graanvelden. Als de oogst van het veld is keren ze terug naar dorp en stad waar ze verder hun leven lang verblijven. Met betrekking tot Ringmussen is over dergelijk gedrag weinig bekend.

Landbouwschade en provinciaal beleid

Vanwege de schade aan graanoogst stonden beide soorten lange tijd bloot aan vervolging. Op vele plaatsen waren tot ver in de twintigste eeuw 'mussengildes' bezig met bestrijding.

Schade kan vooral worden toegebracht aan rijpend graan, rijpende oliehoudende zaden, zaaisels van groentezaden, pikken aan knoppen en schade aan bloemen en sierplanten. Er zijn echter de laatste jaren geen tekenen meer van substantiële landbouwschade.

Daarnaast komt overlast voor door bevuiling van veevoer en van bedrijfsgebouwen.

Alhoewel beide soorten vermeld zijn op Bijlage 2 bij art.3 'Besluit beheer en schadebestrijding dieren' (in delen van het land veelvuldige schade, mogelijkheid tot provinciale vrijstelling), heeft de provincie in haar beleid (2003) daartoe wegens het ontbreken van schadegegevens en -informatie, geen aanleiding gevonden.

13.9 Mol (*Talpa europaea*)

De Mol komt in Nederland zeer algemeen en praktisch overal voor (Broekhuizen 1992). De soort veroorzaakt in het gehele land veelvuldig belangrijke schade, reden waarom de soort is geplaatst op Bijlage 1 behorend bij art.3 'Besluit beheer en schadebestrijding dieren' (landelijke vrijstelling). Daarmee kan de soort jaarrond op percelen met landbouwschade worden bestreden. Hierover zijn via de verschillende bronnen van deelnemende partijen in de FBE evenmin als van de provincie of andere geraadpleegde bronnen, géén meldingen binnen gekomen dat deze landelijke vrijstelling te weinig mogelijkheden tot het voorkomen van belangrijke landbouwschade zou bieden. Wel zijn in algemene zin problemen bekend met ontbrekende bestrijdingsmogelijkheden op sportvelden, in tuinen enz. Hiertoe is echter in het kader van dit plan géén expliciet onderzoek gedaan. Vooralsnog zijn er geen gegevens beschikbaar om nadere ontheffing te onderbouwen.

13.10 Bosmuis (*Apodemus sylvaticus*) en Veldmuis (*Microtus arvalis*)

Beide muizensoorten komt in grote delen van Nederland algemeen voor. Ook in Zeeland zijn de soorten, of hun sporen in braakballen, in de 80-er jaren van de vorige eeuw in de meeste atlasblokken aangetroffen (Broekhuizen 1992). Echter, recentere gegevens ontbreken.

Bosmuizen worden in de zomer in akkerland en de randvegetaties algemeen aangetroffen, in de winter echter is de aanwezigheid veelal beperkt tot aangrenzende stukjes bos en struweel (Broekhuizen 1992). Veldmuizen prefereren niet te droog of nat terrein met een kruidenrijke grasmat in open cultuurlandschap. Beide soorten mijden elkaars omgeving.

Landbouwschade en provinciaal beleid

De provincie geeft in haar Nota Faunabeleid (2003) aan dat pas ingezaaide bieten aantrekkelijk voedsel is voor bosmuizen wat in de randen van bietenpercelen soms leidt tot een lagere bezetting van bietenplanten. Er zijn echter diverse methoden om dit te beperken, waarop het Instituut voor Rationele Suikerproductie via haar nieuwsbrief aan telers wijst. Over veldmuizen doet het beleid geen uitspraak. In het verleden vonden in Nederland in het extensiever gebruikte cultuurlandschap, soms wel veldmuizen'plagen' plaats met een driejaarlijkse cyclus, wat vandaag de dag echter niet meer zo is.

Alhoewel beide soorten zijn vermeld op Bijlage 2 bij art.3 'Besluit beheer en schadebestrijding dieren' (in delen van het land veelvuldige schade, mogelijkheid tot provinciale vrijstelling), heeft de provincie in haar beleid (2003) daartoe wegens het ontbreken van overige duidelijke aanwijzingen voor belangrijke schade, geen aanleiding gevonden.

In de komende tijd zal eventuele schade zorgvuldige monitoring vergen om, indien ervaringen anders uitwijzen, hiertoe afdoende gegevens te verzamelen. Tot het verzamelen van deze gegevens zijn de agrarische grondgebruikers de eerstaangewezenen.

13.11 Vos (*Vulpes vulpes*)

De Vos kan in zeer uiteenlopende biotopen leven. Overal waar voldoende voedsel en dekking is. Dit hangt sterk samen met zijn weinig gespecialiseerde voedselkeuze: vruchten, paddestoelen, regenwormen, kevers, amfibieën, reptielen, vogels, knaagdieren, haasachtigen, jonge hoefdieren, aas en menselijk afval.

De Vos is vooral een soort van afwisselend, halfopen landschap met voldoende dekking en mogelijkheden om holen te graven waarin de jongen worden geboren. Vossen in moerasgebieden maken voor de voortplanting soms legers in rietbundels (bovengronds, i.p.v. ondergrondse burchten). Ook houdt de Vos zich op aan de randen van (of zelfs in) dorpen en steden en soms op vuilnisbelten.

De territoriumgrootte varieert gemiddeld van 100 tot 400 ha met een uiterst minimum tot 20 ha (stedelijk gebied). Het dagelijkse opvanggebied varieert van 50 tot 100 ha. Vossen kunnen ook binnen een etmaal vele tientallen km's afleggen. De vossenworp omvat gemiddeld 4 tot 5 jongen.

De verspreiding in Nederland beperkte zich in 1992 nog voornamelijk tot bos- en halfopen landschappen, voornamelijk op zandgronden.

In de Zoogdieratlas (Broekhuizen 1992) wordt gemeld dat de Vos zich vanaf 1970 in verschillende streken opvallend heeft uitgebreid. Aantallen worden daarbij niet genoemd. In de Ecologische atlas van de Nederlandse weidevogels (Beintema 1995) wordt nog melding gemaakt dat vossen nog steeds ontbreken in grote delen van de lage Friese en Hollandse weidegebieden. Wel wordt hier reeds melding gemaakt van de Vos als een groeiend probleem voor weidevogels.

Inmiddels worden vossen dan ook in diverse poldergebieden in Midden en West Nederland gesignaleerd en is de soort ook in Zeeland aanwezig. Daarvan bestaan echter geen zorgvuldige onderzoekgegevens: de aantallen komen vooral aan het licht door waarnemingen van agrariërs en jagers in het veld. Lokaal zijn enkele pogingen tot tellingen gedaan en is ook enig afschot gepleegd, wat een indicatie vormt voor de aanwezigheid van vossen (tabel 61).

Tabel 61 Afschothistorie van Vos

WBE-gebieden	1998	1999	2000	2001	2002 Ff wet per april
Tholen & St. Philipsland	Geen	Geen	1	Geen	Vóór april geen
Reimerswaal	10	18	26	58	t/m maart 27
Rodanborg	Geen	Geen	3	15	Vóór april geen
De Honte	2	1	5	14	Vóór april geen
Braakman	Geen	Geen	14	19	t/m maart 24
Midden Zeeuws-Vlaanderen	Geen	Geen	17	14	Vóór april geen

Koewacht	Geen	Geen	Geen	Wel waarnemingen
----------	------	------	------	------------------

Uit dit beeld blijkt dat er over het algemeen in Midden Zeeland en Zeeuws-Vlaanderen een gestage toename is te onderkennen. De gegevens uit de WBE-Databank laten aan de hand van landelijke afschotcijfers een landelijke toenametrend zien: in 1980 werden ca. 9.500 vossen geschoten, in 1999 bedroeg dat aantal ca. 14.000. Sinds april 2002 vormt de soort echter geen regulier bejaagbare soort meer.

Schade en beleid

Er zijn geen nadere gegevens over de omvang van de populaties en mogelijke schade aan natuur, zoals veel wordt beargumenteerd, beschikbaar. WBE Midden Zeeuws-Vlaanderen heeft een enquête gehouden onder haar leden/ grondgebruikers over schade aan kleinvee, waarop een respons van 25 terugmeldingen in 3 jaar (2000 t/m 2002) melding maakte van kleine hoeveelheden gevogelte (totaal aantal vogels 113). De terreinbeherende organisaties maken voorts nog geen melding van schade aan weidevogels in hun weidevogelgebieden.

Aan de veel veronderstelde schade aan weidevogels en andere grondbroeders ontbeert nog elk structureel onderzoek en blijft het bij mondelinge mededelingen. Thans wordt een landelijk onderzoek verricht in hoeverre de Vos inderdaad significante schade aan weidevogels van een zelfs bedreigende aard kan veroorzaken, een onderzoek in samenwerking tussen onder meer Alterra, TBO's, P.G.O's en de K.N.J.V. Dit onderzoek kan wellicht een basis vormen voor onderbouwing van een dergelijke schade, zij het dan in zeer vossen- en tevens weidevogelrijke gebieden.

Al met al kan worden geconcludeerd dat er op een aantal locaties een toenemende en opmerkelijke aanwezigheid is (gezien het afschot) doch dat er geen *substantiële* gegevens beschikbaar zijn over schade en dat het aantal vossen in de gehele provincie over het algemeen als 'kennelijk nog gering' kan worden omschreven.

Alhoewel de Vos wordt genoemd in Bijlage 1 behorend bij art. 2 'Regeling beheer en schadebestrijding dieren' als soort waarvoor de provincie een vrijstelling en/of ontheffing tot het nemen van maatregelen kan verstrekken, acht de provincie hiertoe geen gronden aanwezig.

De beschikbare gegevens zijn ook zodanig beperkt en naar verhouding incidenteel, dat dit de Faunabeheereenheid niet voldoende lijkt om op dit moment ontheffing voor afschot te (kunnen) rechtvaardigen.

De Faunabeheereenheid heeft bij het ministerie van LNV ontheffing voor 2004 en 2005 aangevraagd voor het inventariseren van vossenburchten en het tellen van vossen met behulp van lichtbakken. Voor 2004 is deze ontheffing toegekend en uitgezet naar de WBE's die in het najaar begonnen zijn met tellen. Aan de hand van deze telgegevens te samen met de telgegevens over 2005 zal bekeken worden of de Faunabeheereenheid ontheffing voor afschot van vossen zal aanvragen.

13.12 Gedomesticeerde, verwilderde en andere dieren

Provinciaal beleid

Aanwijzing

Uit het oogpunt van faunavervalsing en concurrentie met beschermde inheemse diersoorten heeft GS in het kader van art. 67 Ffwet per provinciale verordening (Nummer 2 van 2003, zie Bijlage 7) een aanwijzing uitgevaardigd met betrekking tot gedomesticeerde en verwilderde dieren, in het belang van:

- de volksgezondheid en openbare veiligheid;
- het voorkomen van belangrijke schade aan gewassen enz.;
- het voorkomen van schade aan flora en fauna.

Daarbij heeft zij houders van een geldige jachtakte aangewezen met het geweer of honden en valkeniers met een geldige valkeniersakte met slechtvalken en haviken op gronden waar zij gerechtigd zijn te jagen of met toestemming van de grondgebruiker, om de hieronder aangegeven soorten te beperken, deels ook met kastval (*):

- * Muskusrat
- * Gedomesticeerde Grauwe Gans, te weten Anser anser die duidelijk uiterlijk witte kenmerken vertonen;
- * Nijlgans
- * Rosse Stekelstaart
- * Verwilderde duif*
- * Verwilderde kat*
- * Verwilderde Nerts*

In het aanwijzingsbesluit is bepaald dat van de aanwijzing geen gebruik mag worden gemaakt in gebieden als bedoeld in artikel 46, lid 3 van de Flora- en faunawet, tenzij het beperken van de soorten is voorzien in een faunabeheerplan.

De Faunabeheereenheid Zeeland acht het, om dezelfde redenen als door de provincie Zeeland genoemd, wenselijk dat de hierboven genoemde diersoorten worden beperkt. Ook in gebieden zoals bedoeld in artikel 46, lid 3 van de Flora- en faunawet, met uitzondering van de gebieden die zijn aangewezen in het kader van de Natuurbeschermingswet, is beperking van deze diersoorten gewenst. Dit zal plaatsvinden onder de volgende voorwaarden.

Voorwaarden

- * Genoemde maatregelen kunnen in alle terreinen worden genomen met uitzondering van gebieden die vallen onder de NB-wet.
- * Waar het natuurgebieden betreft die niet onder de NB-wet vallen mogen maatregelen uitsluitend in overleg met de betreffende terreinbeherende organisatie worden uitgevoerd.
- * Voor de overige aan de aanwijzing verbonden voorwaarden wordt verwezen naar Bijlage 7.

14 MONITORING

Om de effectiviteit van beheermaatregelen goed te kunnen meten (monitoren) is het belangrijk om inzicht te krijgen in zowel de ontwikkeling van de faunastand als ook in de uitvoering van schadebeperkende en preventieve beheermaatregelen.

Monitoren vormt daarmee een essentieel onderdeel binnen het proces van faunabeheer.

Het tellen van soorten en het volgen van de aantalsontwikkelingen door de jaren heen vormt de basis van waaruit de effectiviteit van de beheermaatregelen getoetst kan worden. Aan de hand van de telresultaten kunnen vervolgens (nieuwe) beheermaatregelen worden uitgewerkt.

De Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging (KNJV) heeft dit belang onderkend en onlangs de “Handleiding Fauna-inventarisatie” opgesteld. In deze handleiding wordt de noodzaak om inzicht te krijgen in de omvang van de soortpopulaties benadrukt.

Genoemde handleiding is meegenomen bij de uitvoering van dit onderdeel monitoring.

14.1 Huidige monitoring

Uit de aanlevering van gegevens van de verschillende wildbeheereenheden en terreinbeherende organisaties ten behoeve van de opstelling van dit plan, blijkt dat veel faunagegevens niet of ongestructureerd en op ad-hoc basis worden verzameld. Afstemming van de tellingen door het instellen van provinciebrede teldata en een identieke telmethode zouden al een aanzienlijke verbetering van de vergelijkbaarheid en de bruikbaarheid van de gegevens kunnen opleveren.

Beheermaatregelen als afschot en verjaging komen nu vooral voort uit meldingen van schade aan landbouw- en tuinbouwgewassen. Deze meldingen worden geregistreerd bij het Faunafonds die besluiten tot geheel of gedeeltelijke schadeuitkering. Doorgaans is wel duidelijk om welke schadesoort het gaat maar niet om welke aantallen. Afschotgegevens worden door de WBE's aangeleverd aan de KNJV die de gegevens invoert in een databank. Daarmee wordt wel inzicht verkregen in afschot per wbe maar niet in de populatieomvang of verspreiding van de soorten.

Monitoring vindt op dit moment dus nog nauwelijks plaats en de beschikbare gegevens zijn vaak onvolledig. Het ontbreken van coördinatie, begeleiding en kennis van telmethodieken vormt een belangrijke oorzaak voor het ontbreken van gedegen monitoring.

14.2 Eisen aan monitoring

Om goed te kunnen monitoren dient een beeld te worden verkregen van de toe- en afname van de diverse soorten. Op basis van deze monitoring kan bepaald worden welke beheer-maatregelen men kan treffen. Schade aan landbouwgewassen kan worden voorkomen door preventief in te grijpen. Inzicht in de aantalontwikkeling en de omvang van de populatie is hierbij essentieel. Ook om afschot als beheermaatregel richting de burger te kunnen onder-bouwen.

Van belang voor goede telgegevens is het tellen op een vast tijdstip in dezelfde periode en in hetzelfde gebied, door dezelfde tellers en indien mogelijk, onder dezelfde weersomstandigheden. Omdat niet overal geteld kan worden, kan per wbe een steekproefgebied worden aangewezen.

14.3 Voorstel monitoring

Relatieve aantallen.

Met het tellen van een steekproefgebied per regio kan inzicht worden verkregen in de aantalsontwikkeling en populatieomvang. Bij de keuze en de begrenzing van de telgebieden is het van belang dat de steekproefgebieden representatief zijn voor zowel het landschap als voor de verspreiding van de fauna binnen de wbe. In verband met de vergelijkbaarheid van gegevens is het belangrijk om te tellen op van tevoren vastgestelde teldata. Er dient een vaste telroute gevolgd te worden.

Absolute aantallen.

Voor een kleine groep van soorten is het mogelijk om een beeld te krijgen van de werkelijke aantallen door middel van een soortgerichte, vlakdekkende gebiedstelling. De inspanning die dient te worden gepleegd moet wel in verhouding staan met de telresultaten.

Voor het tellen van absolute aantallen komen de ganzen in aanmerking omdat deze door de hele provincie op vaak al bekende locaties verblijven. Onderzocht moet worden of deze tellingen al worden verricht door natuur- en vogelwerkgroepen, aangestuurd door SOVON en zo ja, of deze gegevens beschikbaar zijn voor de faunabeheereenheid.

Aan de hand van deze gegevens kan worden gezien of aanvullende gebiedsdekkende tellingen noodzakelijk zijn.

Bij het tellen dient een vaste telroute gevolgd te worden en bij voorkeur gebruik te worden gemaakt van een afgesproken telmethodiek, vaste teldata en vaste tellers, om de bruikbaarheid van de gegevens zo constant mogelijk te houden.

Monitoren van schade.

Om het gewenste effect van zowel preventieve als schadebeperkende maatregelen goed te kunnen toetsen is het belangrijk om een beeld te hebben van welke maatregelen op welke plaatsen zijn uitgevoerd. Het door de grondgebruiker in te vullen Verzoekschrift Faunaschade van het Faunafonds geeft een goed inzicht in: waar is de schade opgetreden, hoe groot is de schade, welke soort veroorzaakt de schade en welke preventieve maatregelen zijn getroffen. Deze monitoring wordt als voldoende ervaren.

Monitoren van schadebeperkende maatregelen.

Het monitoren van schadebeperkende maatregelen gebeurt nog onvoldoende. Via het rapportageformulier dat de Faunabeheereenheid verstrekt bij de ontheffingverlening, worden gegevens zoals locatie van afschot en aantal geweren in beeld gebracht. Het formulier is echter voor verbetering vatbaar.

Van vangsten met vangkooien of kastvallen is minder bekend. De Faunabeheereenheid dient hiertoe een aantal standaardformulieren ontwikkelen zodat de noodzakelijke gegevens op een gestandaardiseerde wijze kunnen worden verzameld.

Monitoren preventieve beheermaatregelen

Preventieve maatregelen, bijvoorbeeld vlaggen, rasters, knalapparaat, worden alleen geregistreerd wanneer ze onvoldoende blijken en er schade is opgetreden.

In situaties waarin deze middelen effectief zijn en schade achterwege blijft, blijven ze onbekend en worden niet meegenomen in monitoring.

Voorgesteld wordt om het monitoren van preventieve maatregelen standaard mee te nemen bij de tellingen in de streekproefgebieden. Door de verzamelde gegevens te combineren met de gegevens uit schademeldingen, en ze te vergelijken met soortgegevens, kunnen conclusies worden getrokken over de effecten van deze maatregelen.

In beeld dient te worden gebracht welk type maatregel het betreft, met welke intensiteit en met welke duur de maatregel is toegepast, op welke locatie en het effect ervan.

14.4 Coördinatie en uitvoering

Het Faunabeheerplan richt zich op duurzaam beheer en behoud van die soorten die duurzaam beheer volgens een planmatige aanpak nodig hebben in het kader van schade-bestrijding. Voor deze soorten wordt in dit plan ontheffing aangevraagd.

De monitoring van effecten vormt een hoofdtaak van de Faunabeheereenheid. De WBE's dragen zorg voor aanlevering van de noodzakelijke gegevens.

De Faunabeheereenheid dient uiterlijk in augustus over afschotcijfers te beschikken van het regulier bejaagbaar wild over het daaraan voorafgaande jaar.

De Faunabeheereenheid zal de komende jaren gegevens van andere FBE's en vanuit België verzamelen, met name over ganzen en vos, om beter inzicht te krijgen in de populatieomvang en veroorzaakte schades. Op basis hiervan kan gekeken worden naar de noodzaak tot bestrijding.

Wilde eend

In de eerste twee tot drie jaar dient door monitoring een goed beeld te worden verkregen van in hoeverre de maatregel voldoende effectief is, waartoe met name de ontwikkeling in schadegegevens dient te worden gerelateerd aan andere monitoringgegevens.

Bij het uitgeven van een ontheffing voor doden dient via een rapportageformulier het volgende te worden geregistreerd:

- periode waarin van ontheffing gebruik is gemaakt;
- welke locatie het betreft;
- welk gewas het betreft;
- welke preventieve maatregelen zijn getroffen;
- hoe vaak afschot is gepleegd en met hoeveel geweren;
- aantal geschoten dieren.

Deze gegevens dienen door de ontheffinggebruiker uiterlijk 14 dagen na het verstrijken van de ontheffingstermijn aan de Faunabeheereenheid te worden aangeleverd.

De Faunabeheereenheid dient uiterlijk in augustus te beschikken over afschotcijfers van de reguliere jacht over het daaraan voorafgaande jaar.

De Faunabeheereenheid stelt jaarlijks een rapportage op voor het college van Gedeputeerde Staten van Zeeland waarin zij de gegevens vertaald naar nieuw of voort te zetten beleid.

Grauwe gans, Canadese gans en kolgans (zomer en winter)

Naast de inzet van preventieve middelen wordt afschot als ondersteunde beheermaatregel ingezet. Om de effecten te kunnen monitoren is het zaak inzicht te krijgen in het schadeverloop en de aantalsontwikkelingen in zowel de schadegebieden (via Faunafonds en tellingen) als in de aan te wijzen ganzenopvanggebieden (via tellingen) en dient er gekeken te worden naar de relaties tussen locatie, bestrijdingsresultaat, schadegewassen, optredende schade en weersomstandigheden.

Bij het uitgeven van een ontheffing voor eieren schudden/prikken of wegvangen dient via een rapportageformulier het volgende te worden geregistreerd:

- periode (weeknummer) waarin van de ontheffing gebruik is gemaakt;
- welke locatie (broedgebied) het betreft;
- aantal geschudde eieren;
- aantal verstoorde nesten;
- aantal gevangen dieren;

Bij het uitgeven van een ontheffing voor doden (zomer en winter) dient via een rapportageformulier het volgende te worden geregistreerd:

- periode waarin van de ontheffing gebruik is gemaakt;
- welke locatie het betreft;
- welk gewas het betreft;
- welke preventieve maatregelen zijn getroffen (alleen in de winterperiode);
- hoe vaak afschot is gepleegd en met hoeveel geweren;
- aantal geschoten dieren.

Deze gegevens dienen door de ontheffinggebruiker uiterlijk 14 dagen na het verstrijken van de ontheffingstermijn aan de Faunabeheereenheid te worden aangeleverd.

De Faunabeheereenheid stelt jaarlijks een rapportage op voor het college van Gedeputeerde Staten van Zeeland waarin zij de gegevens vertaald naar nieuw of voort te zetten beleid.

Haas

Bij het uitgeven van een ontheffing voor doden dient via een rapportageformulier het volgende te worden geregistreerd:

- periode waarin van de ontheffing gebruik is gemaakt;
- welke locatie het betreft;
- welk gewas het betreft;
- welke preventieve maatregelen zijn getroffen
- of een deugdelijk raster aanwezig is (bij boomkwekerijen en fruitbomen);
- hoe vaak afschot is gepleegd en met hoeveel geweren;
- aantal geschoten dieren.

Deze gegevens dienen door de ontheffinggebruiker uiterlijk 14 dagen na het verstrijken van de ontheffingstermijn aan de Faunabeheereenheid te worden aangeleverd.

De Faunabeheereenheid dient uiterlijk in augustus te beschikken over afschotcijfers van de reguliere jacht over het daaraan voorafgaande jaar.

De Faunabeheereenheid stelt jaarlijks een rapportage op voor het college van Gedeputeerde Staten van Zeeland waarin zij de gegevens vertaald naar nieuw of voort te zetten beleid, waarbij gekeken wordt naar de relaties tussen locatie, bestrijdingsresultaat, schade-gewassen, optredende schade en weersomstandigheden.

Konijn

Ontheffing voor afschot van konijn met behulp van een lichtbak wordt beperkt tot het terrein van rijkswaterstaat op de Oosterscheldekering.

Bij het uitgeven van een ontheffing dient via een rapportageformulier het volgende te worden geregistreerd:

- periode waarin van de ontheffing gebruik is gemaakt;
- hoe vaak afschot is gepleegd en met hoeveel geweren;
- aantal geschoten dieren.

Deze gegevens dienen door de ontheffinggebruiker uiterlijk 14 dagen na het verstrijken van de ontheffingstermijn aan de Faunabeheereenheid te worden aangeleverd.

De Faunabeheereenheid dient uiterlijk in augustus te beschikken over afschotcijfers van de reguliere jacht door rijkswaterstaat over het daaraan voorafgaande jaar.

De Faunabeheereenheid stelt jaarlijks een rapportage op voor het college van Gedeputeerde Staten van Zeeland waarin zij de gegevens vertaald naar nieuw of voort te zetten beleid, in overleg met de beheerder van rijkswaterstaat waarbij gekeken wordt naar de relaties tussen locatie, bestrijdingsresultaat, schadegewassen, optredende schade en weersomstandigheden.

Fazant

Bij het uitgeven van een ontheffing voor opzettelijk verontrusten wordt geen rapportage gepleegd. Hier valt alleen de schade te registreren.

Bij het uitgeven van een ontheffing voor doden dient via een rapportageformulier het volgende te worden geregistreerd:

- periode waarin van de ontheffing gebruik is gemaakt;
- welke locatie het betreft;
- welk gewas het betreft;
- welke preventieve maatregelen zijn getroffen
- hoe vaak afschot is gepleegd en met hoeveel geweren;
- aantal geschoten dieren.

Deze gegevens dienen door de ontheffinggebruiker uiterlijk 14 dagen na het verstrijken van de ontheffingstermijn aan de Faunabeheereenheid te worden aangeleverd.

De Faunabeheereenheid dient uiterlijk in augustus te beschikken over afschotcijfers van de reguliere jacht over het daaraan voorafgaande jaar.

De Faunabeheereenheid stelt jaarlijks een rapportage op voor het college van Gedeputeerde Staten van Zeeland waarin zij de gegevens vertaald naar nieuw of voort te zetten beleid waarbij gekeken wordt naar de relaties tussen locatie, bestrijdingsresultaat, schade-gewassen, optredende schade en weersomstandigheden.

Spreeuw

Bij het uitgeven van een ontheffing voor het vangen met vangkooi en/of slagnet aan kersentelers dient via een rapportageformulier het volgende te worden geregistreerd:

- periode waarin van de ontheffing gebruik is gemaakt;
- welke locatie(s) van de vangkooi of slagnet;
- hoeveel dieren gevangen zijn per vangkooi of slagnet;

Deze gegevens dienen door de ontheffinggebruiker uiterlijk 14 dagen na het verstrijken van de ontheffingstermijn aan de Faunabeheereenheid te worden aangeleverd.

De Faunabeheereenheid stelt jaarlijks een rapportage op voor het college van Gedeputeerde Staten van Zeeland waarin zij de gegevens vertaald naar nieuw of voort te zetten beleid waarbij gekeken wordt naar de relaties tussen locatie, bestrijdingsresultaat, schade-gewassen, optredende schade en weersomstandigheden.

Holenduif

Bij het uitgeven van een ontheffing voor doden dient via een rapportageformulier het volgende te worden geregistreerd:

- periode waarin van de ontheffing gebruik is gemaakt;
- welke locatie het betreft;
- welk gewas het betreft;
- welke preventieve maatregelen zijn getroffen
- hoe vaak afschot is gepleegd en met hoeveel geweren;
- aantal geschoten dieren.

Deze gegevens dienen door de ontheffinggebruiker uiterlijk 14 dagen na het verstrijken van de ontheffingstermijn aan de Faunabeheereenheid te worden aangeleverd.

De Faunabeheereenheid stelt jaarlijks een rapportage op voor het college van Gedeputeerde Staten van Zeeland waarin zij de gegevens vertaald naar nieuw of voort te zetten beleid waarbij gekeken wordt naar de relaties tussen locatie, bestrijdingsresultaat, schade-gewassen, optredende schade en weersomstandigheden. Met het Faunafonds zullen afspraken worden gemaakt over registratie van schademeldingen en over registratie bij eventuele vermenging met de houtduif.

Waterhoen

Bij het uitgeven van een ontheffing voor het opzettelijk verontrusten, is het alleen mogelijk om de schade te monitoren.

Overige diersoorten

Van enkele diersoorten waarvoor dit plan op dit moment geen ontheffing aanvraagt, is het van belang om de komende jaren nauwlettend te registreren of deze diersoorten schade aanrichten en in welke mate. Hierbij dienen de door de provincie Zeeland te verlenen individuele ontheffingen te worden betrokken. Door registratie van schademeldingen en telgegevens kan het mogelijk zijn hiervoor alsnog ontheffing tot doden aan te vragen.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Beck 2002, Oliver, Anny Anselin en Eckhart Kuijken. Beheer van verwilderde watervogels in Vlaanderen. Rapport Instituut voor Natuurbehoud 2002.8

Beintema 1995, Albert, Oene Moedt en Danny Ellinger. 'Ecologische atlas van de nederlandse weidevogels', Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek en SOVON. Uitgeverij Schuyt & Co.

Berrevoets 2002, Cor M: Ganzen en Kleine Zwanentellingen in Zeeland Seizoen 2001/2002, Ritthem, september 2002.

Bijlsma 2001 R.G., Hustings F. & Camphuysen C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/ KNNV Uitgeverij, Haarlem/ Utrecht.

Boudewijn et al 2003 T.J., P.W. van Horssen, M.J.M. Poot en B. Voslamber, Bureau Waardenburg bv. 'Tellingen van ganzen in het noordelijk Deltagebied in juni en september 2003, rapportage in voorbereiding, nog niet gepubliceerd.

Broekhuizen 1992, S., Hoekstra, B., van Laar, V., Smeenk, C. & J.B.M. Thissen (1992): Atlas van de Nederlandse zoogdieren. Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht. 336 pag.

Burton 1977, Philip & Peter Hayman. Het vogelboek, Zomer & Keuning, Wageningen.

Castelijns 2002, Henk. Kraaiachtigen tijdens het broedseizoen in midden Zeeuws Vlaanderen. De Steltkluut no. 6 december 2002.

Castelijns 2003, Henk. Monitoring van ganzen in Zeeuws-Vlaanderen in 2003. Verslag natuurbeschermingsverenigingen 't Duumpje en de Steltkluut, De Steltkluut nr. 6 dec. 2003.

CBS 2003. Broedvogelindexen en Zoogdieren indexen Centraal Bureau voor Statistiek, Voorburg/ Heerlen. www.cbs.nl.

CBS 2003. Landbouwtellingen Centraal Bureau voor Statistiek, Voorburg/ Heerlen. www.cbs.nl.

Dijk et al 2001, A.J. van, L. Dijkse, F. Hustings, D. Zoetebier en C. Plate. Broedvogel Monitoring Project, jaarverslag 1998-1999 - monitoringrapport 2001/03, SOVON.

Ebbinghe 1997. Ganzen, grazers op trek langs de vorstgrens, Schuyt & Co.

Ebbinghe 1998, B.S., J.A.P. Heesterbeek & J.H. Beekman. Knobbelswanen in Noord- en Zuid-Holland, een modelmatige benadering van de aantalsontwikkeling bij verschillende beheersscenario's; ibn-rapport 375.

Faunafonds 2003, brief aan de Minister van LNV van 21 november kenmerk FF 2003/493 'Beleidsmaatregelen smienten'.

Faunafonds apr. 2003, schadekaarten Nederland 2000-2002.

Ganzenoverleg 2003 Zeeuws Vlaanderen, 'Schadebestrijdingsplan standganzen in Zeeuws-Vlaanderen 2003-2005 (1 februari 2003)'.

Groen 1986, drs. S. Smientenbeheer Noord-Holland deel II.

Jukema & Rijpma 1997, J. en U. Populatiesamenstelling van overwinterende Kauwen in Noord-Friesland. Limosa 70:61-66.

Lange 1994, Rogier, Peter Twisk, Alphons van Winden en Annemarie van Diepenbeek. Zoogdieren van West-Europa. Uitgeverij KNNV/ VZZ.

Minister van LNV, 2003 (brief van 20 augustus aan 2^e Kamer). Afspraken Flora- en faunawet (28600 XIV uitvoering moties m.b.t. de Ffwet).

Ministerie van LNV 2003, 1 september. Eerste (nog niet volledig) Beleidskader Faunabeheer.

NAK AGRO 2003, EUREPGAP-certificering: Beoordelingsrichtlijn voedselveiligheid voor de groenteverwerkende industrie (gstarling@nak.nl)

Oord 2002, J.G. . Handboek Faunaschade, Faunafonds

Provincie Zeeland 1997, Beheersvisie Natuurmonument Manteling van Walcheren.

Provincie Zeeland 2001, Natuurgebiedsplan Zeeland 2001.

Provincie Zeeland 2003. Nota Faunabeleid Zeeland d.d. 14-02-2003.

RIKZ 1998, Watervogels van de Zoute Delta 1996/1997, Rijksinstituut voor kust en zee/ RIKZ, Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat.

RIKZ 2001, Watervogels in de Zoute Delta 1999/2000, Rijksinstituut voor kust en zee/ RIKZ, Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat.

RIKZ 2002, Watervogels in de Zoute Delta 2001/2002, Rijksinstituut voor kust en zee/ RIKZ, Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat.

Schekkerman 2000, H., C.Klok, B.Voslamber, C.van Turnhout, F.Willems & B.S.Ebbinghe 2000. Overzomerende ganzen in het noordelijk Deltagebied, Alterra-rapport 139.

SOVON 1997, Kees Koffijberg, Berend Voslamber & Erik van Winden. Ganzen en zwanen in Nederland, overzicht van de pleisterplaatsen in de periode 1985-94.

SOVON 2002/04, Monitoringsrapport Watervogels in Nederland in 2000/2001.

SOVON 2002, Vogelonderzoek Nederland. Atlas van de nederlandse broedvogels 1998-2002 (Nederlandse Fauna 5). Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Stastny 1989, Karel. De grote encyclopedie der vogels, REBO Productions.

WICO 2001, Jaarverslag 2001 Wildschadecommissie voor de provincie Zeeland

Tombeur 2003, Franklin L.L. Plaatstrouw en mobiliteit van Grauwe ganzen in Canisvliet. De Steltkluut nr. 6 dec. 2003.

Vergeer 1994, Jan-Willem, Gerard van Zuylen en Provincie Zeeland 1994. Broedvogels van Zeeland. Uitgeverij KNNV/ Stichting Uitgeverij SOVON. Walcheren.

WBE-Databank, Nieuwsbrief 1 t/m 5, Ministerie van LNV en K.N.J.V.

WBE Walcheren 2000, Ree- en Damwildbeheerplan 2000-2005

WBE De Gouwe 2004, Reewildbeheerplan 2004-2009.

Wieland 2002, A., Stichting Het Zeeuws Landschap. Beheersplan overzomerende Grauwe ganzen in Noord-Beveland, Heinkenszand maart 2002.

v.d.Winden 2003, Jan, 'Grenzen aan de groei voor Grauwe Gans in vechtplassen-gebied ?' Onderzoeksverslag in opdracht van provincie Utrecht, onder verantwoordelijkheid van Bureau Waardenburg, Culemborg, in voorbereiding/ nog niet gepubliceerd.

BEGRIPPEN, DEFINITIES EN AFKORTINGEN

aanspreken

het in de buitenomgeving/ 'vrije natuur' beoordelen van een dier op zijn soort en kenmerken;

beheer

al de maatregelen die nodig zijn ter voorkoming van belangrijke schade (schadebestrijding) of ter beperking van diersoorten in het kader van populatiebeheer. Hieronder vallen ook preventieve maatregelen zoals ter voorkoming van noodzaak tot afschot bij schadebestrijding;

bejaagbaar

afschot van wildsoorten volgens Ffwet art. 31 t/m 33;

biotoop

milieu van een bepaalde plant- of diersoort;

BMP

broedvogel monitoring project (SOVON);

broedpopulatie

dat deel van een Nederlandse vogelpopulatie dat daadwerkelijk aan de voortplanting deelneemt;

burcht, bouw

ondergrondse schuilplaats zoals gebruikt door vossen of dassen;

dispersie

zwerfgedrag van organismen op zoek naar nieuwe vestigingsmogelijkheden (Harms 1987);

duurzaam beheer

in tegenstelling tot schadevoorkoming en -bestrijding als plaatselijke en tijdelijke symptoombestrijding, wordt duurzaam beheer gehanteerd voor het handhaven van een evenwichtige populatie: enerzijds als natuurkwaliteit en anderzijds acceptabel in het spectrum van vele soorten menselijke belangen die, in algemene termen, uiteenlopen van veiligheid en volksgezondheid tot recreatie- en landbouwgebruik.

Duurzaam beheer zal steeds een *tendens naar populatiebeheer* vertonen doch dat in de meeste gevallen *niet* zijn omdat de controleerbaarheid van de soort daarvoor te complex is zoals bij veel gevleugelde soorten die grote afstanden (kunnen) afleggen.

In die gevallen zal duurzaam beheer zich vooral richten op een *benadering* van populatiebeheer door de effecten van zorgvuldig afgewogen maatregelen periodiek te toetsen aan schade-effecten en te meten algemene populatieomvang;

Wellicht zal nadere kennisvergaring over reproductie en leefgedrag (monitoring) voor de betreffende soorten in de toekomst meer houvast kunnen bieden doch dit vergt fundamenteel en modelmatig onderzoek;

et al

en overigen;

eutrofiëring

verrijking met voedingsstoffen, vooral stikstof en fosfor;

Ffwet

Flora- en faunawet;

implementatie

het op grond van een overeenkomst nieuw invoeren van een systeem;

inlaag

ingedijkt water;

jachthouder

degene die gerechtigd is tot het gehele of gedeeltelijke genot van de jacht volgens FWW art 33 of 34) doordat hij óf grondeigenaar is of omdat hij het jachtrecht heeft gehuurd van een grondeigenaar;

monitoring

het op enigerlei wijze waarnemen van natuurlijke processen, diergedrag en mogelijke effecten daarvan op de omgeving of op andere dieren;

overzomerend/ ovz

behorend tot de in Nederland broedende vogelpopulatie, niet behorend tot wintergasten;

overwinterend

behorende tot een in Nederland in de winter vertoevende populatie doch niet in Nederland broedend;

populatiebeheer

dit betreft een verregaande mate van gecontroleerd beheer van een populatieomvang, afgestemd op een nader begreemd gebied, zoals dit bij reebeheer plaats vindt;
Uitleg Ffwet: *‘Populatiebeheer is het reguleren van het aantal grote hoefdieren. Populatiebeheer wordt niet alleen gemotiveerd door de schadehistorie ter plaatse en van het omliggende gebied, maar ook door kennis omtrent de relatie tussen de maximale populatieomvang en de draagkracht van het terrein waarop de dieren zich bevinden’* (bron: Besluit tot wijziging Besluit beheer en schadebestrijding dieren);

schade:

- **belangrijke schade aan gewassen:**
indien het schadebedrag € 115 per ha overschrijdt;
- **schade aan flora en fauna:**
deze schade is aanvaardbaar zolang de duurzame instandhouding van (lokale) populaties van andere soorten niet in gevaar komt;
- **schade waarbij openbare veiligheid in het geding is:**
deze dient te worden voorkomen;

silage

verpakt ingemaakt veevoeder;

weel

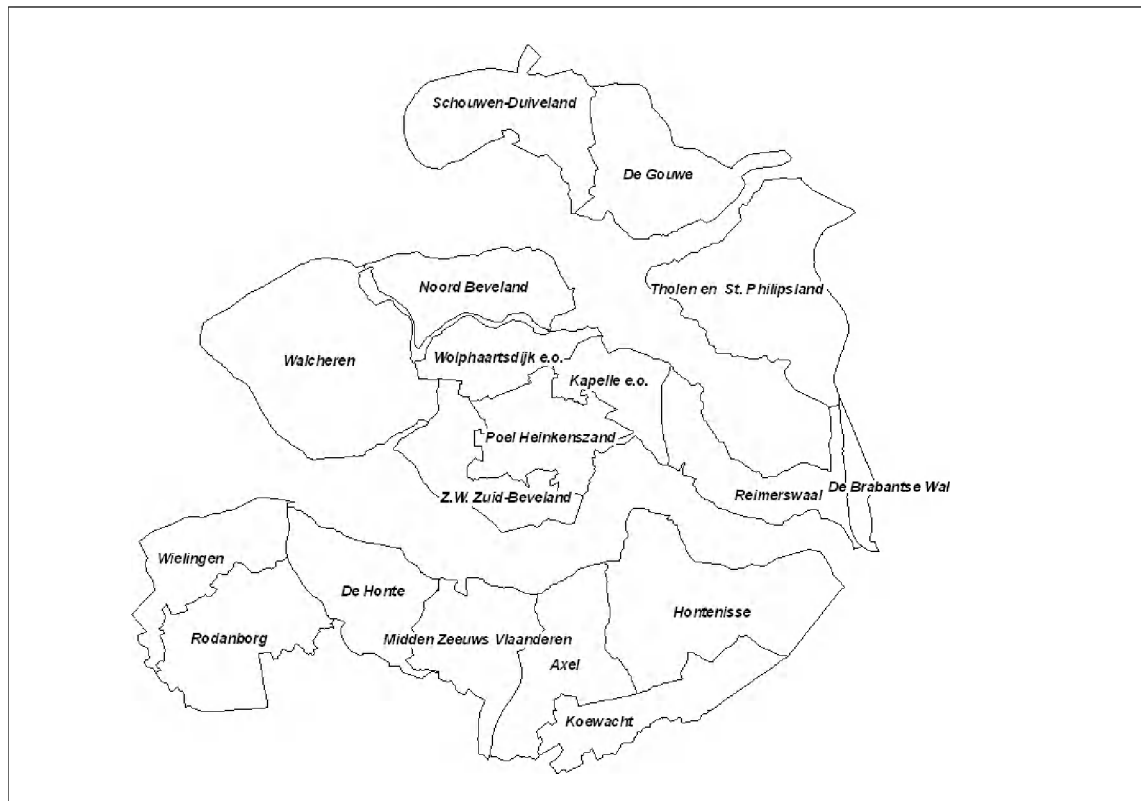
Zeeuwse benaming voor 'wiel';

WICO

Wildschadecommissie;

wild (art. 32)

die diersoorten die volgens de Ffwet vallen onder de regulier bejaagbare soorten (Ffwet art. 32): Haas, Konijn, Wilde eend, Houtduif, Fazant en Patrijs.

BIJLAGE 1 – Plangebied

BIJLAGE 2.

Toetspunten waaraan de inhoud van het Faunabeheerplan moet voldoen volgens art. 10 van het Besluit Faunabeheer

In het Besluit Faunabeheer is in art. 10 aangegeven welke gegevens het Faunabeheerplan tenminste dient te bevatten. Aan deze gegevens is volgens onderstaande volgorde a t/m k, in de tekst van het plan gerefereerd als **'toetspunten'**:

- a. omvang werkgebied (*zie H. 1.1*);
- b. een kaart waarop de begrenzing van het werkgebied is aangegeven (*zie Bijlage*);
- c. kwantitatieve gegevens over de populatie van de diersoorten ten aanzien waarvan een duurzaam beheer noodzakelijk wordt geacht, met inbegrip van gegevens over de aanwezigheid van de populaties in het betrokken gebied gedurende het jaar;
- d. onderbouwing van de noodzaak van duurzaam beheer van de in onderdeel c bedoelde soorten, waaronder een onderbouwde verwachting van de belangen als bedoeld in artikel 68, eerste lid, van de wet ('*erkende belangen*' *zie H.2.1*) die zouden worden geschaad indien niet tot beheer zou worden overgegaan.
- e. een beschrijving van de mate waarin de in onderdeel d bedoelde belangen in de vijf jaren voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het Faunabeheerplan zijn geschaad;
- f. de gewenste stand van de in onderdeel c bedoelde diersoorten;
- g. per diersoort een beschrijving van de aard, omvang en noodzaak van de handelingen die zullen worden verricht om de gewenste stand, bedoeld in onderdeel f, te bereiken;
- h. per diersoort en gewas een beschrijving van de handelingen die in de periode, bedoeld in onderdeel e (*voorafgaande 5 jaar*), zijn verricht om het schades van de in onderdeel d bedoelde '*erkende belangen*' te voorkomen (*zie handboek Faunaschade van het Faunafonds*), alsmede, voor zover daarover redelijkerwijs kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een beschrijving van de effectiviteit van die handelingen;
- i. voorzover het plan betrekking heeft op beheer van edelherten, damherten, reeën of wilde zwijnen, een beschrijving van het voedselaanbod, de relatie tussen dit voedselaanbod en de grootte van de populatie van de betrokken dieren alsmede de mogelijkheden van uitwisseling met aangrenzende terreinen;
- j. een beschrijving van de plaatsen in het werkgebied van de FBE wáár en de periode in het jaar waarin de in onderdeel g bedoelde handelingen zullen plaatsvinden;
- k. de mogelijkheid en de voorwaarden om gebruik te maken van een aan de FBE verleende ontheffing op gronden van jachthouders die niet bij de FBE zijn aangesloten, mits die gronden binnen het werkgebied van de FBE vallen en voor zover die gronden plaatsen als bedoeld in onderdeel j omvatten waar planmatig beheer noodzakelijk is (*zie H.2*);
- l. voor zover daarover kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een onderbouwde inschatting van de verwachte effectiviteit van de in onderdeel g bedoelde handelingen;
- m. een beschrijving van de wijze waarop de effectiviteit van de voorgenomen handelingen zal worden bepaald.

BIJLAGE 3**Standaardformulier aanvragen ontheffing en rapportageformulier**

Grondgebruiker/jachthouder/wbe		
Naam		
Adres		
Woonplaats		
Telefoonnummer		
Faxnummer		
E-mailadres		
Gebruik ontheffing		
Begindatum		
Verwachte einddatum		
Werkelijke einddatum		
Let op! Wanneer het gebruik van de ontheffing niet langer nodig is moet u dit direct melden bij de FBE door deze verklaring te retourneren met daarop aangegeven de werkelijke einddatum.		
Diersoort		
	Ja/nee	(doorhalen wat niet van toepassing is)
Geschat aantal*		*op of nabij schadeperce(e)l(en)
	Ja/nee	(doorhalen wat niet van toepassing is)
Geschat aantal*		*op of nabij schadeperce(e)l(en)
Gewas		
Ingezaaid grasland	Ja/nee	(doorhalen wat niet van toepassing is)
Akkerbouwgewas, t.w.:	Ja/nee	(doorhalen wat niet van toepassing is)
Vollegrondsgroente, t.w.:	Ja/nee	(doorhalen wat niet van toepassing is)
2. Preventieve maatregelen		
Heeft u voldoende vlaggen/ linten ingezet?	Ja/nee	(doorhalen wat niet van toepassing is)
Heeft u voldoende knalapparaten ingezet?	Ja/nee	(doorhalen wat niet van toepassing is)
Andere preventieve maatregelen conform het Handboek Faunaschade		
U verklaart bekend te zijn met de voorschriften uit de ontheffing verleend door Gedeputeerde Staten van Zeeland aan de FBE en u neemt deze voorschriften in acht. U weet dat de preventieve maatregelen gedeurende de gehele werkingsduur van de machtiging op het schadeperceel/de schadepercelen aanwezig en in werking moeten zijn.		
Bijlagen		
Voeg een topografische kaart bij met daarop ingetekend het schadeperceel/de schadepercelen. Noem tevens de betreffende polder, alsmede straat- en plaatsnaam.		
Ondertekening		
Datum		
Handtekening		
De FBE heeft de mogelijkheid de machtiging (=deze door de FBE ondertekende verklaring) in te trekken bij afwijken van de voorschriften uit de ontheffing en/of bij afwijken van deze verklaring.		
Datum		
Nummer machtiging		
Handtekening secretaris FBE		

Lijst van perso(o)n(en) die van de ontheffing gebruik gaat/gaan maken	
Naam	
Adres	
Woonplaats	
Jachtafnummer	
Naam	
Adres	
Woonplaats	
Jachtafnummer	
Naam	
Adres	
Woonplaats	
Jachtafnummer	
Naam	
Adres	
Woonplaats	
Jachtafnummer	
Naam	
Adres	
Woonplaats	
Jachtafnummer	
Naam	
Adres	
Woonplaats	
Jachtafnummer	
Naam	
Adres	
Woonplaats	
Jachtafnummer	
Naam	
Adres	
Woonplaats	
Jachtafnummer	
Naam	
Adres	
Woonplaats	
Jachtafnummer	
Naam	
Adres	
Woonplaats	
Jachtafnummer	
Naam	
Adres	
Woonplaats	
Jachtafnummer	

Rapportageformulier Faunafonds/FBE's

1. Algemene gegevens

Naam grondgebruiker:	
Naam jachtakehouder:	
Nummer machtiging FBE:	
Dossiernr. Faunafonds	

Datum rapportage:	
-------------------	--

Datum aanvraag machtiging:	
----------------------------	--

Tegemoetkoming voor Faunaschade aangevraagd:	Ja/ nee
--	---------

2. Rapportage preventieve maatregelen

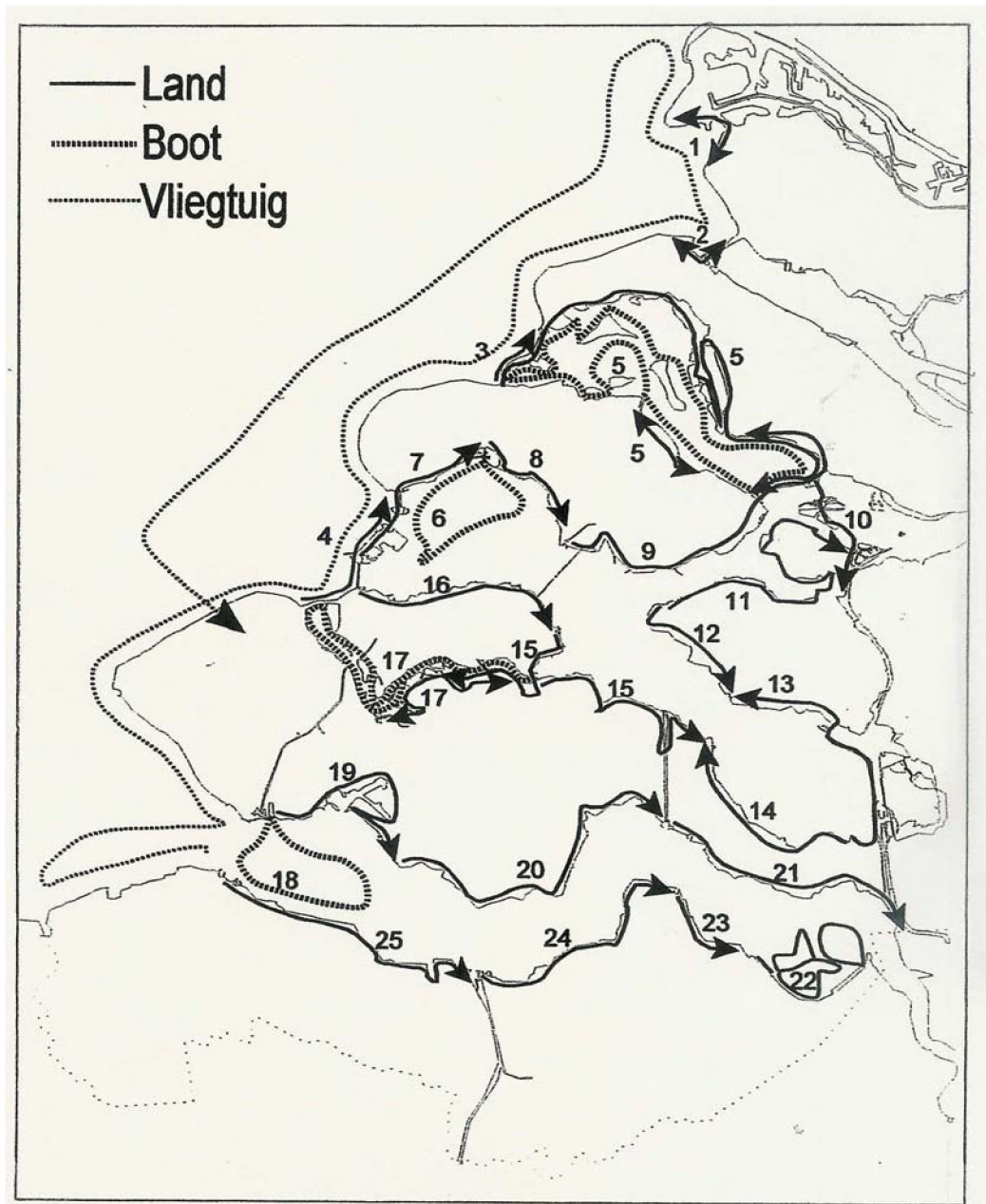
Datum in gebruik nemen	Datum uit gebruik nemen	Type maatregel	Gewas	Opp. In ha

3. Rapportage gebruik ontheffing

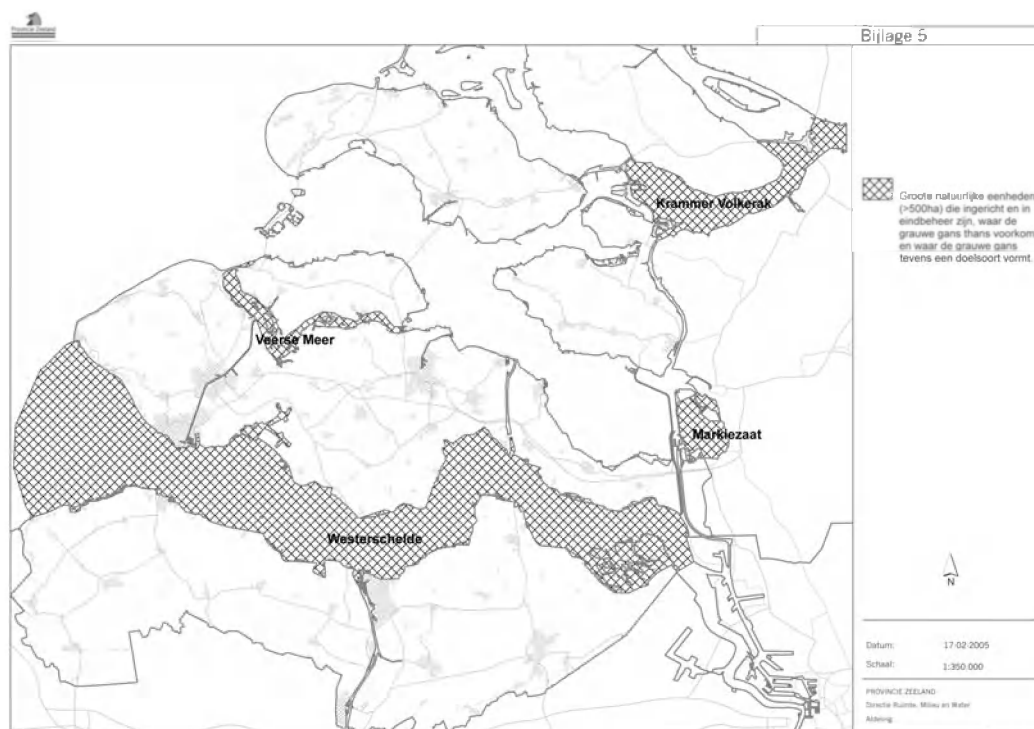
Datum acties	polder	Aantal geweren betrokken bij actie	aantal geschoten dieren		gewas	Opp. In ha.
			Grauwe gans	kolgans		

BIJLAGE 4. Kaartoverzicht ganzentellingen RIKZ

Voordelta:	1 t/m 4
Grevelingenmeer:	5
Oosterschelde:	6 t/m 16
Veerse Meer:	17
Westerschelde:	18 t/m 25

BIJLAGE 5 Kaartoverzicht van grote natuurlijke eenheden waar de grauwe gans tot de doelsoorten behoort

BIJLAGE 6 Aanwijzing / Provinciale verordening Nummer 2 van 2003

Nummer 2 van 2003

PROVINCIAAL BLAD VAN ZEELAND

Besluit aanwijzing ex. artikel 67 van de Flora- en faunawet

Gedeputeerde Staten van Zeeland

- gelet op het bepaalde in artikel 67 van de Flora- en faunawet, het Besluit beheer en schadebestrijding dieren en de Regeling beheer en schadebestrijding dieren;
- gelet op de op 20 december 2002 door provinciale staten vastgestelde nota Provinciaal Faunabeleid;
- maken ter voldoening aan het bepaalde in de Algemene wet bestuursrecht en de Provinciewet bekend dat zij in hun vergadering van 7 januari 2003 hebben vastgesteld: het Besluit aanwijzing ex. artikel 67 Flora- en faunawet.
- Het Besluit aanwijzing ex. artikel 67 Flora- en faunawet komt te luiden als volgt:

besluiten:

vast te stellen de navolgende aanwijzing ex artikel 67 van de Flora- en faunawet:

Artikel 1

Als personen of categorieën van personen en middelen als bedoeld in artikel 67 van de Flora- en faunawet voor het grondgebied van de provincie Zeeland aan te wijzen:

1. houders van een geldige jachttakte mogen de in bijlage 1 genoemde soorten beperken met het geweer of met honden, niet zijnde lange honden, op de gronden waar zij gerechtigd zijn gebruik te maken van het geweer of honden, niet zijnde lange honden, dit in het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid;
2. jachthouders en grondgebruikers in de provincie Zeeland mogen de in bijlage 2 genoemde soorten beperken met gebruikmaking van een kastval ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren of ter voorkoming van schade aan flora en fauna;

Nr. 2

3. houders van een geldige valkeniersakte mogen de in bijlage 1 genoemde soorten beperken met gefokte jachtvogels, te weten slechtvalken (*Falco peregrinus*) en haviken (*Accipiter gentilis*), op gronden waar ze gerechtigd zijn te jagen, of op andere gronden met toestemming van de grondgebruiker, ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren of ter voorkoming van schade aan flora en fauna;
4. de muskusrattenbestrijders in dienst van het Waterschap Zeeuwse Eilanden en het Waterschap Zeeuws Vlaanderen mogen de in bijlage 3 genoemde soorten beperken met gebruikmaking van vangkooien, waaronder fuiken, en klemmen. Zij zijn hiertoe gerechtigd op het gehele provinciale grondgebied, waarbij zij toegang hebben tot alle gronden (onder verwijzing naar art. 67, lid 4 Flora- en faunawet).

Artikel 2

Aan de aanwijzing in artikel 1 worden de volgende voorwaarden verbonden:

1. de in de Flora- en faunawet vastgelegde verboden ex artikel 74 dienen in acht te worden genomen;
2. de regels zoals gesteld in het Jachtbesluit (Stbl. 2000, nr. 520) en het Besluit beheer en schadebestrijding dieren (Stbl. 2000, nr. 521) dienen, tenzij in dit besluit anders is bepaald, in acht te worden genomen;
3. het recht gebruik te maken van het geweer, zoals bedoeld in artikel 1, eerste lid, dient te blijken uit een geldige jachthuurovereenkomst of uit verkregen schriftelijke toestemmingen van de grondgebruiker(s);
4. voor het doden van de in bijlage 1 genoemde dieren mag gebruik worden gemaakt van een geweer dat voldoet aan de volgende eisen: hagelgeweer kaliber 12,16 of 20, hagel max. 3,5 mm, kogelgeweer met een kaliber vanaf .22 inch of 5,6 (5,58) mm en een trefenergie van minimaal 980 Joules op 100 meter;
5. indien bij het gebruik van een kastval andere diersoorten dan de op bijlage 2 of 3 vermelde worden gevangen, dienen deze onverwijd in vrijheid te worden gesteld.

Artikel 3

1. Van de aanwijzing als bedoeld in artikel 1 wordt geen gebruik gemaakt in gebieden als bedoeld in artikel 46, lid 3 Flora- en faunawet, tenzij het beperken van de in bijlage 1 en 2 genoemde soorten is voorzien in een faunabeheerplan als bedoeld in artikel 1, lid 1 van de Flora- en faunawet.
2. Het bepaalde in het vorige lid is niet van toepassing voor de in artikel 1, lid 4 genoemde personen.

Nr. 2

3. Onverminderd het bepaalde in lid 1 kunnen Gedeputeerde Staten in spoedeisende gevallen een specifieke, op naam gestelde aanwijzing doen.

Artikel 4

Bij bijzondere weersomstandigheden kunnen Gedeputeerde Staten besluiten om de werking van deze aanwijzing op te schorten.

Artikel 5

Het bepaalde in artikel 16, derde lid Flora- en faunawet is niet van toepassing bij gebruik van honden en jachtvogels op grond van deze aanwijzing.

Artikel 6

Deze aanwijzing treedt in werking de eerste dag na de dag van uitgifte van het Provinciaal blad, waarin zij is opgenomen.

Aldus vastgesteld in de vergadering van gedeputeerde staten van 7 januari 2003.

drs. W.T. VAN GELDER, voorzitter,
mr. drs. L.J.M. VERDULT, griffier.

Uitgegeven 7 januari 2003
De griffier der staten,
mr. drs. L.J.M. VERDULT.

Nr. 2

Bijlage 1 als bedoeld in het Besluit aanwijzing ex artikel 67 van de Flora- en faunawet

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Belang
Muskusrat	Ondatra zibethicus	
Gedomesticeerde grauwe gans	Anser anser	
Nijlgans	Alopochen aegyptiacus	
Rosse stekelstaart	Oxyura jamaicensis	
Verwilderde duif	Columba livia forma domestica	
Verwilderde kat	Felis catus	
Verwilderde nerts	Mustela vison	

Belang:

1. In het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid;
2. In het belang van het voorkomen van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren;
3. In het belang van het voorkomen van schade aan flora en fauna.

Bijlage 2 als bedoeld in het Besluit aanwijzing ex artikel 67 van de Flora- en faunawet

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Belang
Verwilderde nerts	Mustela vison	
Verwilderde kat	Felis catus	
Verwilderde duif	Columba livia forma domestica	

Belang:

1. In het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid;
2. In het belang van het voorkomen van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren;
3. In het belang van het voorkomen van schade aan flora en fauna.

Bijlage 3 als bedoeld in het Besluit aanwijzing ex artikel 67 van de Flora- en faunawet

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Belang
Muskusrat	Ondatra zibethicus	

Belang:

1. In het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid;
2. In het belang van het voorkomen van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren;
3. In het belang van het voorkomen van schade aan flora en fauna.

Toelichting Besluit ex artikel 67 van de Flora- en faunawet

Algemeen

In artikel 67 van de Flora- en faunawet is bepaald dat Gedeputeerde Staten personen of categorieën van personen kunnen aanwijzen om de stand van een aantal diersoorten te beperken in het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid, ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, vossen, bedrijfsmatige visserij en wateren of ter voorkoming van schade aan flora en fauna. De diersoorten waarvoor Gedeputeerde Staten deze aanwijzing kunnen doen zijn beperkt tot de in de Regeling beheer en schadebestrijding dieren (Ster. 12 december 2001, nr. 241) door de minister van Landbouw, natuurbeheer en Visserij gepubliceerde lijst. Hierop is een aantal soorten vermeld die als exoot of als verwilderd worden beschouwd en derhalve niet tot de beschermde soorten worden gerekend. Daarnaast komen enkele beschermde soorten. Hoewel onbeschermde dieren gedood mogen worden, is voor het gebruik van het geweer, hond, kastval of jachtvogel wel aanwijzing in de zin van artikel 67 van de Flora- en faunawet noodzakelijk.

In het onlangs vastgestelde provinciaal faunabeleid is voorzien in het verlenen van een aanwijzing ex artikel 67 voor bestrijding van de muskusrat, de nijlgans, de gedomesticeerde grauwe gans, de rosse stekelstaart, de verwilderde duif, de verwilderde kat en de verwilderde nerts. De in Zeeland voorkomende exoten en verwilderde diersoorten zijn thans in de provinciale aanwijzing opgenomen. Voor de op de ministeriele lijst voorkomende beschermde dieren achten wij het instrument van ontheffing op grond van artikel 68 Flora- en faunawet een geschikter iddel omdat op die wijze beter rekening gehouden kan worden met de staat van instandhouding van de soort.

In de Flora- en faunawet is opgenomen dat de jacht niet wordt geopend in, kort gezegd, de beschermde natuurgebieden. Hieraan ligt de overweging ten grondslag dat in deze gebieden rust moet heersen. Gebruikmaking van de onderhavige aanwijzing kan in natuurgebieden dezelfde onrust veroorzaken als jacht. Derhalve zal van de aanwijzing slechts in uitzonderlijke gevallen gebruikt gemaakt mogen worden. De afweging daartoe kan het best in een faunabeheerplan plaatsvinden waarbij alle betrokken belangen aan de orde kunnen komen. De aanwijzing voorziet overigens ook in een mogelijkheid om snel te kunnen ingrijpen als daartoe aanleiding bestaat.

Voor de muskusrattenbestrijding geldt de bepaling dat van de aanwijzing geen gebruik zal worden gemaakt in beschermde natuurmonumenten. Een doelmatige bestrijding van muskusratten vergt een gebiedsdekkende aanpak. Bovendien worden met de waterschappen afzonderlijke afspraken gemaakt over het vangen van muskusratten in deze gebieden.

Ten aanzien van de in artikel 67 genoemde criteria merken wij het volgende op. In lid c staat bijvoorbeeld vermeld dat een aanwijzing kan worden gegeven ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen. Dit zou kunnen impliceren dat een aanwijzing alleen kan worden gegeven voor die omstandigheden en tijdstippen dat daadwerkelijke is aangetoond dat schade dreigt.

Artikel 67 geldt echter zowel voor beschermde als onbeschermde diersoorten. Wij gaan ervan uit dat deze zwaardere bewijslast met name gericht is op de beschermde soorten en dat het niet de intentie is geweest van de wetgever om wat dit betreft aan onbeschermde diersoorten dezelfde bescherming te bieden; terzijde merken wij op dat dit onvermijdelijk zou leiden tot extra landbouwschade waar geen voorziening voor is getroffen.

Ter behartiging van het belang genoemd onder b. veiligheid van het luchtverkeer, zien wij geen aanleiding om voor de provincie Zeeland soorten aan te wijzen. Aan beheerders van vliegvelden kan zonodig een specifieke aanwijzing worden gedaan.

Tot slot merken wij op dat in de praktijk het onderscheid tussen verwilderde duiven en niet-verwilde duiven, dus met gehouden postduiven, niet gemakkelijk te maken is. Dit is evenwel

de privaatrechtelijke verantwoordelijkheid van de jachthouders. In ieder geval is jaarlijks gedurende de perioden en tijdstippen wanneer er een ophokplicht geldt, dit verschil zonder meer duidelijk.

Openbare veiligheid

De muskusrat kan met zijn gangenstelsels dammen, kaden en dijken ondergraven. Dit kan leiden tot verzakking of instortingsgevaar met alle gevolgen van dien. Om deze reden wordt sinds een groot aantal jaren de muskusrat op grote schaal bestreden. De uitvoering van deze bestrijding is in Zeeland ondergebracht bij de waterschappen. Circa 18 personen zijn fulltime met de muskusratten-bestrijding in Zeeland belast. Met behulp van klemmen en vangkooien worden de dieren gevangen. De vanglocaties zijn vooral gelegen in kreken, plassen, waterlopen en sloten. Om deze locaties te kunnen bereiken, moeten gronden van veel verschillende en vaak onbekende eigenaren worden betreden. De muskusrat zelf geniet geen bescherming ingevolge de Flora- en faunawet. Vrijstelling of ontheffing van de wettelijke bepalingen is derhalve niet noodzakelijk. Dit is echter wel het geval voor het, zonder verkregen toestemming, betreden van particuliere gronden. Omdat het verkrijgen van deze toestemming een grote bestuurlijke last met zich brengt en bij weigering van toestemming alsnog een aanwijzing moet plaatsvinden, kiest de provincie ervoor voor de bestrijding van muskusratten het middel van aanwijzing toe te passen. Uitvoering van de bestrijding zal, conform de afspraken die hierover zijn gemaakt, door de Zeeuwse waterschappen worden uitgevoerd.

Landbouwschade

De genoemde soorten in deze aanwijzing golden onder de Jachtwet als onbeschermd soort. Daardoor kon landbouwschade gemakkelijk worden voorkomen maar was het anderzijds niet mogelijk om voor de door deze soorten veroorzaakte schade een tegemoetkoming te ontvangen van het Jachtfonds. Dit is met de inwerkingtreding van de Flora- en faunawet nog steeds het geval. Daarom bestan er geen objectieve gegevens over de door deze soorten veroorzaakte landbouw-schade. Bekend is evenwel dat de nijlgans, de verwilderde gedomesticeerde grauwe gans en de verwilderde gedomesticeerde rotsduif landbouwschade kunnen veroorzaken. Verwacht mag worden dat deze schade aanzienlijk zal zijn als geen adequate mogelijkheden worden geboden de stand van deze diersoorten in het buitengebied te beperken.

Schade aan fauna

Afgezien van de verwilderde gedomesticeerde grauwe gans zijn de genoemde soorten in Nederland exotische diersoorten. Los van de mogelijke directe schade die deze soorten veroorzaken aan landbouwgewassen en natuurwaarden, is ook de vraag aan de orde of de aanwezigheid van exoten gewenst is. Daarbij achten wij de volgende algemene overwegingen van belang. Aan het invoeren van diersoorten zijn vaak negatieve effecten verbonden zoals het terugdringen of zelfs uitsterven van de nu aanwezige soorten. Voorbeelden van door exoten met uitsterving bedreigde soorten zijn de Europese nerts en de witkoepeend. De stand van de overige nu aanwezige soorten kan sterk afnemen door concurrentie met de nieuwkomers. Hierdoor gaat de in vele miljoenen jaren ontstane eigenheid van de soortensamenstelling van een gebied grotendeels verloren.

Overweging per soort

De muskusrat (*Ondrata zibethicus*) is uit Zuid-Amerik afkomstig en ooit in Europa ingevoerd voor het bont. De muskusrat weet zich na ontsnappingen uitstekend te redden in het Nederlandse landschap. Het is de bekendste bedreiging van dijken en waterkeringen. Aanleiding bestrijding: het belang van de openbare veiligheid en voorkomen van landbouwschade.

Hoewel muskusrat intensief bestreden wordt door speciaal daarvoor aangewezen medewerkers van de waterschappen, biedt deze aanwijzing ook aan jachtakehouders de mogelijkheid om met de in de aanwijzing vermelde middelen hun bijdrage te leveren aan bestrijding van deze soorten. De verwilderde gedomesticeerde grauwe gans is een afstammeling van de grauwe gans (*Anser anser*) die in Zeeland ook in wilde staat voorkomt. In Zeeland is de verwilderde gedomesticeerde grauwe gans plaatselijk talrijk. Onder verwilderde gedomesticeerde grauwe ganzen worden alle witte en bonte grauwe ganzen inbegrepen, alsmede kruisingen daarvan met andere ganzensoorten. Aanleiding bestrijding: voorkomen van landbouwschade en bescherming van de fauna.

De verwilderde duif is een gedomesticeerde afstammeling van de rotduif (*Columa livia*) welke in wilde staat voorkomt in Ierland en het Verenigd Koninkrijk en in Zuid-Europa. Wilde rotsduiven komen in Nederland niet voor. Wel bestaat er een aanzienlijke populatie van verwilderde gedomesticeerde rotsduiven, vooral in stedelijke gebieden. Aanleiding bestrijding: voorkomen van landbouwschade.

De nijlgans (*Alopochen aegyptiacus*) is een uit Afrika afkomstige soort. De huidige populatie is ontstaan door ontsnappingen uit particuliere watervogelcollecties. De afgelopen jaren is er sprake van een verdere groei en daarmee gepaard gaande verdringing van inheemse fauna.

Waarnemingen van groepen van honderden exemplaren zijn geen uitzondering meer.

Aanleiding bestrijding: voorkomen van landbouwschade en bescherming fauna.

De rosse stekelstaart (*Oxyura jamaicensis*) is een uit Noord-Amerika afkomstige eendensoort. De Europese populatie is afkomstig van uitzettingen en ontsnappingen. Omdat de rosse stekelstaart hybridiseert met de nauw verwante en bedreigde witkoepeend (*Oxyura leucocephala*) vormt de aanwezigheid van in het wild levende rosse stekelstaarten een bedreiging voor de instandhouding van de witkoepeend in Europa. De witkoepeend is een in de Europese Unie alleen in Spanje voorkomende soort welke daar enkele tientallen jaren gelden door overbejaging en biotoopvernietiging dreigde uit te sterven, maar waarvan door beschermingsmaatregelen de populatie inmiddels weer tot enkele honderden paren is gegroeid. Het staat evenwel vast dat deze soort op korte termijn door hybridisering alsnog zal uitsterven als de vestiging van rosse stekelstaarten niet wordt tegengegaan. In Spanje wordt de rosse stekelstaart daarom zoveel mogelijk bestreden. Vanuit Spaanse natuurbeschermingskringen is aan de andere Europese landen verzocht de stand van de rosse stekelstaart ook daar zoveel mogelijk te beperken. Op dit moment is er met name in het Verenigd Koninkrijk sprake van een grote populatie van de rosse stekelstaart, waartegen inmiddels ook wordt opgetreden. Aanleiding bestrijding: voorkomen schade aan de fauna.

De populatie verwilderde katten (*Felis catus*) breidt zich uit door nieuwe verwildering van huiskatten. Mogelijk is er ook sprake van voortplanting van verwilderde huiskatten in het wild.

Aanleiding bestrijding: voorkomen van schade aan de fauna.

De verwilderde nerts of mink (*Mustela vison*) is een uit Noord-Amerika afkomstige soort. De Europese populatie nertsen (*Mustela lutreola*) is afkomstig van uitzettingen en ontsnappingen.

De populatie Europese nertsen wordt bedreigd door verwilderde nertsen. Weliswaar komt de Europese nerts niet in Nederland voor, maar voor bijvoorbeeld de otter (*Lutra lutra*) is de verwilderde nerts een potentiële concurrent die de stand negatief kan beïnvloeden. Aanleiding bestrijding: voorkomen schade aan de fauna.

BIJLAGE 7 vrijstelling/prov. Verordening

Nummer 6 van 2003

PROVINCIAAL BLAD VAN ZEELAND

Verordening Flora- en faunawet Zeeland

Provinciale Staten van Zeeland

overwegende
dat een aantal beschermde inheemse diersoorten in de provincie Zeeland
veelvuldig belangrijke schade aan gewassen aanrichten;
dat er geen andere bevredigende oplossing bestaat en geen afbreuk wordt
gedaan aan een gunstige instandhouding van de soort en het daarom wen-
selijk is om voor het grondgebied van Zeeland soorten aan te wijzen waar-
voor een algemene vrijstelling geldt van bepaalde in de Flora- en Faunawet
geregelde verboden handelingen;
gelezen de voordracht van gedeputeerde staten van 12 november 2002 nr.
26;
gelet op artikel 65, vierde lid, van de Flora- en Faunawet;
gehoord het Faunafonds;

besluiten:

vast te stellen de navolgende verordening:
Verordening Flora- en faunawet Zeeland

Artikel 1

In deze verordening wordt verstaan onder:

- a. de wet: de Flora- en Faunawet;
- b. *schadesoorten*: beschermde inheemse diersoorten die in de algemene
maatregel van bestuur op grond van artikel 65, eerste lid van de wet, zijn
aangewezen als diersoorten die in delen van het land veelvuldig belangrij-
ke schade aanrichten.

Artikel 2

Als schadesoorten in de provincie Zeeland zijn aangewezen de volgende
diersoorten:

Nr. 6

- a. Brandgans;
- b. Ekster;
- c. Grauwe gans;
- d. Haas;
- e. Holenduif;
- f. Kauw;
- g. Knobbelzwaan;
- h. Kolgans;
- i. Meerkooit;
- j. Rietgans;
- k. Rotgans;
- l. Smient;
- m. Spreeuw;
- n. Wilde eend;
- o. Zwarte Kraai.

Artikel 3

1. In afwijking van artikel 10 van de wet is het de grondgebruiker toegestaan om de in artikel 2 genoemde schadesoorten opzettelijk te veront-
rusten op de door hem gebruikte gronden.
2. In afwijking van artikel 9 van de wet is het personen die in het bezit zijn
van een geldige jachtakte toegestaan om de in artikel 2 onder f, m, n en
o genoemde schadesoorten te doden met behulp van een geweer, ter
voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, en voor zover zij
beschikken over de door de grondgebruiker verleende en vereiste schrif-
telijke toestemming.
3. De vrijstelling, bedoeld in het eerste lid, is niet van toepassing in gebie-
den waar met de grondgebruiker afspraken zijn gemaakt over het hand-
haven van de rust in het kader van de subsidieregeling natuurbeheer of
de subsidieregeling agrarisch natuurbeheer.

Artikel 4

Deze verordening treedt in werking op de 43ste dag na de datum van publi-
catie in het provinciaal blad.

Artikel 5

Deze verordening wordt aangehaald als: Verordening Flora- en faunawet
Zeeland.

Nr. 6

Aldus vastgesteld in de vergadering van provinciale staten van 20 december 2002.

drs. W.T. VAN GELDER, voorzitter.
mr. drs. L.J.M. VERDULT, griffier.

Uitgegeven 28 januari 2003.
De griffier der Staten,
mr. drs. L.J.M. VERDULT, griffier.

3

Toelichting op de verordening Flora- en faunawet Zeeland

De Flora- en faunawet bevat een aantal instrumenten. Veel wettelijke bevoegdheden zijn bij de provincies gelegd. In de beleidsnota Faunabeleid Zeeland zijn deze bevoegdheden beschreven en is aangegeven hoe de provincie Zeeland deze bevoegdheden zal uitoefenen.

De wet geeft in artikel 65, vierde lid, de provincie de bevoegdheid om voor haar grondgebied een andere uitvoeringsregeling te maken ten aanzien van de aan haar toekomende bevoegdheden. In die uitvoeringsregeling kan een algemene vrijstelling worden gegeven voor een aantal in de wet verboden handelingen ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfs-matige visserij en wateren. Heel in het kort betreft het de verboden om de dieren te verontrusten of te doden of om hun verblijfsplaatsen of eieren te beschadigen. Van deze bevoegdheid wordt in de hier voorgedragen verordening gebruik gemaakt.

In artikel 3 kist de provincie Zeeland voor een systeem waarbij naast een vrijstelling van een verbod van artikel 10 van de wet, om te verontrusten (verstoren en verjagen), voor vier schadesoorten een vrijstelling wordt gegeven om in afwijking van artikel 9 van de wet genoemde schadesoorten te doden met behulp van een geweer, ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen,

De vier bovenbedoelde schadesoorten, te weten kauw, spreeuw, wilde eend en zwarte kraai veroorzaken in de provincie Zeeland belangrijke schade aan landbouwgewassen.

Wilde eend: uit de adviezen van het Faunafonds en de ontheffingaanvragen van de zomer van 2002 is gebleken dat wilde eend aan veel te velde staande landbouwgewassen belangrijke schade aanricht. Het betreft in hoofdzaak graan- en graszaadgewassen, blauw maanzaad, peulvruchten, vollegrondsgroenteteelt, mais en overige akkerbouwgewassen. Bovendien bestrijkt de periode waarin schade wordt aangericht het gehele groeiseizoen van deze gewassen.

Kauw en zwarte kraai: uit de praktijk en de adviezen van het Faunafonds blijkt dat kauw en zwarte kraai aan de meeste akker- en tuinbouwgewassen belangrijke schade aanrichten. Dit gebeurt gedurende het gehele groeiseizoen van deze gewassen.

Spreeuw: uit de praktijk en de adviezen van het Faunafonds blijkt dat de spreeuw in fruitteelt belangrijke schade aanricht. Dit gebeurt gedurende een belangrijk deel van het groeiseizoen van deze gewassen. Verstoren is onvoldoende om schade te voorkomen dan wel te beperken.

De populaties van kauw, spreeuw, wilde eend en zwarte kraai zijn dermate groot dat, bij doden enkel ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige instandhouding van de soort.

Voor andere schadesoorten dan kauw, spreeuw, wilde eend en zwarte kraai moet volgens de provincie een zwaarder beoordelingskader gelden, waarin per geval of per deelgebied een onderbouw van de "belangrijke schade" moet plaatsvinden en per situatie moet worden aangetoond dat er geen andere bevredigende oplossing bestaat (zoals het opzettelijke verontrusten). Ontheffingen verdienen dan de voorkeur boven een algemene vrijstelling.

Een algemene vrijstelling kan worden gegeven voor maximaal 21 beschermde inheemse diersoorten, waarvan bekend is dat deze in delen van het land veelvuldig belangrijke schade aanrichten. Deze 21 soorten zijn bepaald in het Besluit beheer en schadebestrijding dieren (zie ook de ontwerpnota faunabeleid Zeeland onder paragraaf 2.3.6.). In artikel 2 van de ontwerpverordening zijn uit voornoemde lijst veertien soorten aangewezen die in de provincie Zeeland veelvuldig belangrijke schade aanrichten. Bij de keuze zijn, conform de opdracht die de

wetgever in artikel 65, lid 5 van de wet geeft, als leidende beginselen gehanteerd ‘dat er geen andere bevredigende oplossing bestaat’ en dat ‘geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort’. De huismus, kleine rietgans, rietgans, ringmus en de roek zijn niet aangewezen. Deze veroorzaken in Zeeland geen of slechts op beperkte schaal schade. In individuele gevallen zal voor opzettelijke verontrusting van deze soorten een ontheffing aangevraagd moeten worden. Het niet opnemen van de veldmuis en bosmuis hangt bovendien samen met het feit dat de vrijstelling slechts is gegeven voor het verbod om te verontrusten. Verontrusting is bij deze soorten niet effectief.

Het mag bijna vanzelf spreken dat de vrijstelling niet van toepassing is in gebieden waar, bijvoorbeeld op basis van Programma Beheer, afspraken zijn gemaakt over het handhaven van de rust. Te denken valt aan ganzengedooggebieden. Het verontrusten van vogels op het nest wordt gezien als een handeling die valt onder het verbod van artikel 11 van de wet. Bovendien geldt dus ingevolge deze verordening geen vrijstelling.

In de verordening is geen horizonbepaling opgenomen omdat de regeling niet is te beschouwen als een tijdelijke regeling. Wel bestaat de politieke wens om zich regelmatig op het vrijstellingsbeleid te bezinnen. De aanwijzing van de soorten door het Rijk in het Besluit beheer en schadebestrijding geldt voor twee jaar. Dit kan mogelijk leiden tot het aanpassen van de provinciale verordening.